

"Takkatulen lämmöstä maailman myrskyihin"

Sukupuoli ja toiminnan tilat Louisa M. Alcottin, Susan Coolidgen ja L.M. Montgomeryn tyttökirjojen Pohjois-Amerikassa 1860-luvulta 1920-luvulle

Marketta Rintee
Pro gradu -tutkielma
Turun yliopisto
Historian, kulttuurin ja taiteiden
tutkimuksen laitos
Kulttuurihistoria
Helmikuu 2017

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

RINTEE, MARKETTA: "Takkatulen lämmöstä maailman myrskyihin" – Sukupuoli ja toiminnan tilat Louisa M. Alcottin, Susan Coolidgen ja L.M. Montgomeryn tyttökirjojen Pohjois-Amerikassa 1860-luvulta 1920-luvulle

Pro Gradu -tutkielma, 115 s.

Kulttuurihistoria

Helmikuu 2017

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena ovat naiseuden representaatiot, naisen toimijuus ja toiminnan tilat kolmen kirjailijan, yhdysvaltalaisen Louisa M. Alcottin (1832–1888) ja Susan Coolidgen (1835–1905) sekä kanadalaisen L.M. Montgomeryn (1874–1942) klassikon maineen saaneissa tyttökirjoissa. Tutkin aihetta näkökulmani sukupuolihistoria ja kirjojen kuvaama miljö, "naisen paikka", sekä kirjojen tytöille ja naisille tarjoutuvat mahdollisuudet toimijuuteen heitä ympäröivissä ja heille avautuvissa tiloissa.

Pääkysymyksiäni on, voiko klassisten tyttökirjojen avulla jäljittää naisen historiassa ja naiseuden ja sukupuolen määrittymisestä esitetyissä käsityksissä tapahtuneita muutoksia 1860-luvulta 1920-luvulle siirryttäessä. Kohteenani on myös individuaalisen subjektin eli kunkin kirjailijan tapa reagoida ympäröivän kulttuurikontekstin aatteisiin, arvostuksiin ja konventioihin. Tutkielmani viitekehyksenä on erityisesti aikakauden kulttuurikontekstissa esiintyneet kolme naistyyppiä: ns. "aito eli oikea nainen", naisasianainen ja "uusi nainen". Lähestyn aihettani ensin kirjoissa kuvattujen tyttöjen kasvatuksen eli tytöille kasvatuksessa tarjottujen naiseuden mallien kautta. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan kirjoissa kuvattuja miljöitä naisen toiminnan tiloina. Naisen toimijuutta tarkastellessani keskeisenä kohteenani ovat kirjoissa kuvatut tyttöjen ja naisten mahdollisuudet toimia kodin ulkopuolisessa yhteiskunnassa, julkisessa maailmassa, ja etenkin kirjoissa kuvatut naisten mahdollisuudet opiskeluun ja kodin ulkopuoliseen palkkatyöhön. Tarkastelukohteenani on myös Louisa M. Alcottin, L.M. Montgomeryn ja Susan Coolidgen oma asema aikansa naiskirjailijoina.

Tutkielman lähteinä ovat kirjailijoiden keskeisin nuortenkirjatuotanto: Louisa M. Alcottin *Pikku naisia*, sen kolme jatko-osaa ja kolme muuta tyttökirjaklassikkoa, Susan Coolidgen viisiosainen *Katy-sarja* sekä L.M. Montgomeryn *Annan nuoruusvuodet* ja viisi sen jatko-osaa sekä kolmiosainen *Runotyttö-sarja*. Tutkimuskirjallisuudeksi on kulttuurihistoriantutkimusten, lähinnä ajanjakson naisen ja lapsen historian ja sukupuolijärjestelmän tutkimusten ohella valikoitunut runsaasti kirjallisuudentutkimusta, jonka kohteena ovat joko rajautuneesti yksittäiset kirjailijat ja heidän tuotantonsa tai laajemmin lasten- ja nuortenkirjat, etenkin sukupuolittuneet nuortenkirjat eli tyttökirjat.

Tutkielmani yksi lähtökohta on ollut myös polemisointi joissakin varhaisemmissa, lähinnä 1960- ja 1970-luvuilla sekä 1980-luvun alkupuoliskolla ilmestyneissä nuortenkirjallisuudentutkimuksissa ja kirjallisuuskritiikissä esitettyjä käsityksiä vastaan. Tutkielmassani väitän, että näissä tutkimuksissa tyttökirjoihin kohdistettu kritiikki samoin kuin jo aiemmin esiintynyt ns. tyttökirjallisuuden ja naiskirjallisuuden heikko arvostus ja kritisointi on sukupuolittunutta: kirjojen arvon ovat määrittäneet niiden aiheet ja niissä kuvatut miljööt, joita ei ole katsottu kirjallisesti arvokkaiksi ja tutkimuskohteina tärkeiksi.

Asiasanat: identiteetti, individualismi, julkinen, Kanada, naisasialiike, representaatio, sukupuolentutkimus, tila, tyttökirja, viktoriaanisuus, Yhdysvallat, yksityinen, 1800-luku, 1900-luvun alku

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuskohde, näkökulma ja tehtävän määrittely	1
1.2. Lähdekirjallisuus: Alcott, Coolidge, Montgomery ja klassinen tyttökirja	8
1.3. Enkeleitä, naisasianaisia ja uusia naisia: tutkimuksen tausta ja viitekehys.....	10
2. JA KASVATUS LOI NAISEN	17
2.1. Ihanteen taakka ja vaatimukset	17
2.2. Ihanteesta yksilöksi: transsendentalistista kasvatusteoriaa ja individualismia tyttökirjoissa.....	22
2.3. Poikatyöt ja muut nuoret kapinalliset.....	28
2.4. Ajatuksia vaatteista ja urheilusta.....	35
3. KAHDEN MAAILMAN RAJALLA	42
3.1. Erilaiset maailmat, erilaiset hovit.....	42
3.2. Interiöörien kuvaajat	50
3.3. Naisen arjen historiaa: kotitöiden kuvaus tyttökirjaklassikoissa.....	54
3.4. Nukke koti käy ahtaaksi	62
4. SISÄTILOISTA ULKOMAILMAAN	68
4.1. Välähdyksiä olohuoneen ikkunasta.....	68
4.2. Tytöt opintiellä.....	79
4.3. Naisen valinta: ura vai avioliitto?	88
4.4. Alcott, Montgomery, Jo March ja Emilia Starr: naiskirjailija ja oma huone	95
5. LOPUKSI.....	100
LÄHDELUETTELO	107

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuskohde, näkökulma ja tehtävän määrittely

Amerikkalainen kirjailija Louisa M. Alcott, joka parhaiten tunnetaan nuortenkirjaklassikostaan *Pikku naisia* (*Little Women*, 1868), kuvaa tyttökirjansa *Tytöistä parhain* (*An Old-fashioned Girl*, 1870) eräässä sivuepisodissa kirjan päähenkilön Polly Miltonin vierailua kahden nuoren naispuolisen kuvataiteilijan luona. Taiteilijat ovat juuri suunnittelemassa veistosta ”tulevaisuuden naisesta”. Paikalla on muitakin naisia ihailemassa syntymässä olevaa teosta ja samalla pohtimassa naisen asemaa. Episodissa niin kirjailija kuin hänen henkilöhahmonsakin kohdistavat katseensa ja odotuksensa tulevaisuuteen ja kehittymässä olevaan ”uuteen, uljaaseen naiseen”:

...kukin heistä oli omilla ponnistuksillaan ja kokemuksillaan jouduttamassa sitä päivää, jolloin heidän uljas tulevaisuuden naisensa olisi lihaa ja verta eikä vain saveen ikuistettu ihannehahmo.¹

Tässä tutkielmassani tarkastelukohteenani ovat tuon ”tulevaisuuden naisen” esiäidit Louisa M. Alcottin ja kahden muun klassikon maineen saaneen nuortenkirjailijan L.M. Montgomeryn ja Susan Coolidgen kirjoissa. Työni kohde on tyttökirjojen kuvaama keskiluokan nainen vuosien 1860–1920 Pohjois-Amerikassa. Lähteinäni ovat Alcottin, Montgomeryn ja Coolidgen tunnetuimpien teosten suomennokset², ja tutkimuskohteenani naisen historian representaatiot näissä teoksissa. Tarkastelen tyttökirjoja erityisesti naisen tilan, ”maailmassa olemisen”³ ja toimijuuden näkökulmasta suhteessa muuhun aikakauden länsimaisessa yhteiskunnassa naisista, naiseudesta ja ”naisen oikeasta paikasta” käytyyn keskusteluun.

Tutkimukseni rajautuu lähinnä vuosiin 1860–1920. Tähän ajanjaksoon mahtuu useampia tyttöskupolvia sekä myös kaksi Pohjois-Amerikan historiaan merkittävästi vaikuttanutta sotaa; kyseisellä aikavälillä liikutaan tyttökirjojen fiktiivisessä maailmassakin Yhdysvaltojen sisällissodasta (1861–1865) ensimmäiseen maailmansotaan ja rauhankeväeseen 1919. Vuonna 1860 Louisa Alcott oli 27-vuotias; Alcottin *Pikku naisia* (*Little Women*) ilmestyi vuonna 1868. En ole kuitenkaan rajannut työni ajanjaksoa kirjojen ilmestymisvuosien mukaan, vaan valitsemani aikarajat sulkevat sisäänsä ennen kaikkea

¹ Alcott (1870) 1990, 203–204.

² Olen käyttänyt suomennoksia saadakseni tekstin lomaan sijoittuvat suorat lainaukset suomeksi, mutta tutustunut myös englanninkielisiin alkuperäisteoksiin ja todennut suomennosten olevan uskollisia alkuperäisteosten hengelle ja tyylille. Suomennoksissa teoksia on tosin paikoitellen lyhennetty ja joitakin henkilöiden nimiäkin on ”suomennettu”. En kuitenkaan katso, että näillä eroilla olisi tutkimuksen kannalta merkitystä; kirjojen representaatiot naiseudesta välittyvät muutoksitta myös suomennoksista. Ks. myös Koivunen 1997, 38–39; Warnqvist 2013, 232–233.

³ Laitinen 2004, 2; ks. myös Kurikka 1998, 7; Lappalainen 1998, 101–102.

ajan, josta kirjat kertovat.⁴ Esimerkiksi Montgomeryn kaikkien kirjojen tapahtumat sijoittuvat aikaan ennen vuotta 1920: lähteenäni käyttämä *Runotyttö-trilogia* on kuitenkin ilmestynyt vasta 1920-luvulla.

Kaunokirjallisuus on jo pitkään katsottu kulttuurihistorian piirissä kelvolliseksi historiantutkimuksen lähdemateriaaliksi. Hayden Whiten mielestä historioitsijan ja kirjailijan pyrkimykset, samoin kuin heidän käyttämänsä kerronnalliset strategiat ja tekniikat, ovat yhteneviä; fiktio ei ole faktan antiteesi, kuten esimerkiksi 1800-luvun historioitsijat asian halusivat nähdä.⁵ Kaunokirjallisen tekstin suhde laajempaan kulttuuriseen dialogiin nähdään kuitenkin usein ongelmallisena. Yhteiskunnallinen konteksti varmasti jättää jälkensä fiktion, mutta esimerkiksi Kalle Pihlaisen mukaan ongelmana on, miten kaunokirjallisuuden suhdetta ympäröivään kulttuuriin voidaan tarkastella selittämättä tätä suhdetta ainoastaan jonkinlaisena heijastuksena.⁶ Pihlaisen mukaan historioitsijan tehtävä ei ole määritellä, mitä kaunokirjallinen teos kertoo kirjoitusajankohtansa kontekstista, vaan mitkä teoksessa esitetyt ajatukset ovat merkityksellisiä suhteessa tuohon todellisuuteen. Teosta tulisi tarkastella itsenäisenä kaunokirjallisena tietojärjestelmänä: tekstin historiallisuus on löydettävä sen omasta maailmasta käsin.⁷

Hayden Whiten mukaan historiankirjoitus voidaan nähdä subjektiivisen historioitsijan todellisista tapahtumista esittiminä representaatioina.⁸ Myös kaunokirjallisuudessa on kysymys todellisuuden representaatioista. Kysymys ei siis ole kahdesta eri todellisuudesta, vaan yhden todellisuuden erilaisista tulkinnoista. Oman työni tarkoitus on etsiä Alcottin, Montgomeryn ja Coolidgen tyttökirjoista ”jälkiä” vuosien 1860–1920 aikana naisen historiassa tapahtuneista muutoksista, ja samalla rinnakkaisuuksia kahdenlaisien representaatioiden välillä. Kysymyksenasetteluni on, minkälaisia kulttuurisia merkityksiä naiseuteen ja naisena olemiseen etenkin suhteessa naista ympäröivään tilaan, ”naisen paikkaan”⁹, liitetään kohteenani olevissa kirjoissa – eli miten Alcott, Coolidge ja Montgomery ”naisen” kirjoissaan määrittelevät ja minkälaisia mahdollisuuksia kirjailijat antavat sankaritarilleen toimia heitä ympäröivässä maailmassa. Tämä tyttökirjoista löytyvä nainen vertautuu työssäni aikakauden muun yhteiskunnallisen ja kulttuurisen ajattelun kontekstiin. Kohteenani on siis tyttökirjoista löytyvän ”fiktiivisen naisen” ja

⁴ Kontekstista ja sen periodisoinnista, ks. myös Kaartinen & Korhonen 2005, 158; Saarelainen 2012, 254.

⁵ White 1999, 214–216, 219; ks. myös Kaartinen & Korhonen 2005, passim, erit. 26–28, 49, 52–53, 133–134.

⁶ Pihlainen 2002, 345; ks. myös Kaartinen & Korhonen 2005, 131–132.

⁷ Pihlainen 2002, 348–350, 353; ks. myös Kaartinen & Korhonen 2005, 169; Oinonen & Mähkä 2012, 272; Saarelainen 2012, 263. Fiktio ja historian suhteesta, ks. myös Ollila 2010, 148–152.

⁸ White 1999, 215–216, 218.

⁹ Tilaan ja spatialisuuteen liittyvät aina myös kysymykset vallasta ja sukupuolesta. Sukupuolittuneesta tilasta kirjallisuudentutkimuksessa, ks. myös Kurikka 1998, 9–10.

tutkimuskirjallisuudesta löytyvän ”historiallisen naisen” välinen vuorovaikutussuhde;¹⁰ tutkin yksilön sukupuolittunutta suhdetta omaan aikakauteensa ja kulttuuriinsa tilan ja toimijuuden tulokulmasta.

Päähuomioni on kirjallisista teksteistä löytyvässä ”fiktiivisessä naisessa”, jota tarkastelen suhteessa ”historialliseen naiseen”: siihen, miten ”naisuus” tuotettiin aikakauden vallitsevassa yhteiskunnallisessa ja aatteellisessa diskurssissa. Kuten Joan Wallach Scott painottaa: käsitykset naisista ja naiseudesta ovat muuttuneet ja vaihdelleet aikojen kuluessa, eikä näitä käsityksiä – kuten yleensäkin sukupuolirooleihin tai seksuaalisuuteen liittyviä käsityksiä – voi ymmärtää eikä tarkastella irrallisina niiden historiallisesta taustasta.¹¹ Lisärajaukset ovat kuitenkin välttämättömiä sekä työni ”fiktiiviselle naiselle” että sen ”historialliselle naiselle”, sillä yhtä universaalia tutkimuksen kohteeksi soveltuvaa käsitettä ”nainen” ei ole olemassa.¹² Työni nainen on tarkemmin rajautunut pohjoisamerikkalaiseen¹³, valkoiseen, englanninkieliseen ja protestanttiseen naiseen. Tiedostan – tarkemmin rajattunakin – tällaisessa tutkimuksessa piilevän yleistysten vaaran; toisaalta – Hannu Salmea siteeraten – yleistyksiä ei voi kokonaan välttää ja menneisyyden erityisyys on usein tutkijan tavoittamattomissa.¹⁴

Kirjojen representaatioita naiseudesta selvittäessäni tarkastelen ensin sitä, millaisiksi naisiksi tyttöjä kirjoissa kasvatetaan, eli millaisia naiseuden malleja kirjojen tytöille on tarjolla. Tämän jälkeen tutkimuskohteenani on erityisesti se miljöö¹⁵, joka tyttöjä ja naisia kirjoissa ympäröi, ja naisten mahdollisuus toimia ja toteuttaa itseään tässä fiktiivisessä maailmassa. Työni keskeiset teemat ja tarkastelunkohteet ovat siis tyttökirjojen antama kuva naiseudesta ja naiseuden malleista sekä tyttöjä ja naisia ympäröivä tila ja siinä aukeavat mahdollisuudet toimijuuteen. Tähän näkökulmaan sisältyvät koti tyttökirjojen keskeisenä miljöönä,¹⁶ miesten ja naisten maailmojen erilaisuus ja erillisuus, kodin ulkopuolisen yhteiskunnan ja historiallisen todellisuuden kuvaus kirjoissa sekä naisten mahdollisuudet toimia kodin ulkopuolisessa ”julkisessa” maailmassa; keskeiseksi tut-

¹⁰ Samankaltaisesta tutkimusasetelmasta, ks. Kaplan 1992, 6–8, 17.

¹¹ Scott 1997a, 3–5, 11; ks. myös Lahtinen 2001, 9–10; Saarelainen 2012, erit. 253, 261, 264–265.

¹² Judith Butlerin sanoin: jos ”olen” nainen, tämä ei ole kaikki mitä olen; termi ei ole kattava, sillä sukupuoli ei aina muodostu yhtenäisesti ja johdonmukaisesti eri historiallisissa ympäristöissä. Butler (1990) 2006, passim, erit. 50. Naistutkimuksessa syyllistettiin kuitenkin erityisesti tutkimuksen alkuaikoina kaikkien naisten niputtamiseen yhden yhteisen kategorian ja nimikkeen alle. ”Naisesta” yleisenä kategoriana, ks. myös Riley 1997, 18–21, 25, 31–32; Scott 1997a, 1–5, 8–9; Scott 1997b, 163–165; Hall 1999, 265; Ollila 2010, 93–94; Österlund 2011, 232, 236.

¹³ Työni Pohjois-Amerikka on myös selkeästi rajautunut: lähteinäni käyttämäni teosten fiktiivinen maailma rajoittuu USAssa Uuden Englannin alueeseen maan koillisosassa ja Kanadassa maan kaakkoisosan englanninkielisiin provinseihin, käytännössä katsoen pelkästään Prinssi Edwardin saareen.

¹⁴ Salmi 2002, 19; ks. myös Kaplan 1992, 9; Davis 1997, 92; Tuohela 2001, 47; Kaartinen & Korhonen 2005, 134, 193–194; Ollila 2010, 19–20; Saarelainen 2012, 253.

¹⁵ Käytän työssäni käsitteitä ympäristö, paikka ja tila suhteellisen vapaasti, siis myös yleiskielen merkityksessä, jolloin ne ovat lähinnä toistensa synonyymeja. Ks. myös Laitinen 2004, 4, 7–9.

¹⁶ Koti on yleensäkin kirjallisuuden – ei vain tyttökirjojen – keskeinen tapahtumapaikka. Ks. Kurikka 1998, 10.

kimuskohteeksi tulevat tässä yhteydessä kirjoissa kuvatut tyttöjen koulutus- ja ammattihaaveet ja tyttöjen mahdollisuudet haaveidensa toteuttamiseen. Viimeinen teemani on lyhyt katsaus Louisa M. Alcottin ja L.M. Montgomeryn omaan asemaan ammattikirjailijoina ja aikansa naiskirjailijoina.

Tutkimukseni ei rajoitu yksinomaan teosten naishahmoihin; myös mies on työssäni läsnä, vaikkakin marginaalisena. Naisen historiaa tulisikin tutkia osana yleistä perheen, sukupuoliroolien ja koko ihmiskunnan kehitystä.¹⁷ Työssäni nousee kuitenkin epäilemättä esille jonkinlainen naisnäkökulma, naisten historiallisesti erilainen kokemus kulttuurista:¹⁸ tarkastelenhan naishahmoja naisten kirjoittamissa romaaneissa. Naisen historia, kuten tyttökirjatkin, ovat sitä paitsi kiinnostaneet ja kiinnostavat yhä etupäässä nais-tutkijoita.¹⁹ Termin naistutkimus sijasta käytän kuitenkin mieluummin termiä sukupuolijärjestelmän tutkimus: sukupuolen ja sukupuoliroolien tarkastelua historiallisesti muuttuvina järjestelminä.²⁰ Eräänlaisina metodologisina suunnanantajina työni taustalla on joidenkin feminismin teoreetikkojen, lähinnä Judith Butlerin ja Joan Wallach Scottin, ajatuksia ja käsityksiä ”sukupuolen” ja ”naiseuden” määrittymisestä ja määrittelemisestä – tai määrittelemättömyydestä. Scottin mukaan ”gender” eli sosiaalinen sukupuoli on hyödyllinen kategoria historiallisen analyysin apuvälineenä, käytettäväksi muunkinlaiseen tutkimukseen kuin vain ”naistutkimukseen”.²¹ Butler puolestaan kyseenalaistaa kokonaan ”sukupuolen” – niin sosiaalisen kuin biologisenkin²² – olemassaolon pysyvänä identiteettinä, sisäisenä syvyysulottuvuutena, jonka sanotaan ulkoistuvan sosiaalisena sukupuolena erilaisissa ”ilmaisun” muodoissa.²³ Työssäni kysyn, miten ”sukupuoli” tarkasteluni kohteena olevassa lähdemateriaalissa ylipäänsä määrittyy, tuotetaan ja uusinnetaan,²⁴ ja miten etenkin sosiaalinen sukupuoli toimii ja muotoutuu klassisissa tyttökirjoissa ja niitä ympäröivässä kontekstissa.²⁵ Scottin mukaan on pyrittävä löytämään mielekkäitä selityksiä sille, miten sukupuoliroolit ja sukupuolten vastakkainasettelu toimivat, ja tämän löytämiseksi on tutkittava niin individuaalista subjektia kuin sosiaa-

¹⁷ Ks. esim. Kelly 1986, 8–9, 15; Davis 1997, 88, 93; Scott 1997b, 153, 156; ks. myös Riley 1997, 23, 29; Österlund 2011, 232.

¹⁸ Judith Butler on tosin kyseenalaistanut ”naisten historiallisesti erilaiset kokemukset” kokonaan. Ks. Butler (1990) 2006, 51.

¹⁹ Naistutkimus on juuri näistä syistä ollut myös helppo marginalisoida ja trivialisoida. Ks. Kaartinen & Korhonen 2005, 245–248; Ollila 2010, 89, 91, 103.

²⁰ Ks. tarkemmin esim. Kaartinen & Korhonen 2005, 248–249, 253–260; Ollila 2010, 91–92, 105; ks. myös Lahtinen 2001, 10.

²¹ Scott 1997b; ks. myös Kaartinen & Korhonen 2005, 265–270.

²² Butlerin pääväittämiä on, että myös biologinen sukupuoli on sosiaalisen tavoin kulttuurisesti rakennettu, kuten kaikki ”normaalin” ”ulkopuolelle jäävä” ja ”outo” auttaa meitä ymmärtämään. Tämä ”outous” tulee erityisesti esille yrityksissä määrittää eräiden kromosomimuunnelmien ja ns. hermafrodiittien ”miespuolisuus” tai ”naispuolisuus”. Butler (1990) 2006, passim. Butlerin queer-teoriasta tyttötutkimuksessa, ks. myös Österlund 2011, 223–224.

²³ Butler (1990) 2006, passim, erityisesti 33, 243, 245.

²⁴ Ks. myös Butler (1990) 2006, 34.

²⁵ Ks. myös Scott 1997b, 165.

lista organisaatiota ja näiden kahden vuorovaikutusta toisiinsa.²⁶ Butler puolestaan pohdii, kuinka sukupuoli ”tullaan”: mikä on sukupuolen rakentumisen mekanismi, ja kuinka oletukset normatiivisesta sukupuolesta määräävät etukäteen sen, mikä kelpaa ”inhimilliseksi” tai ”luonnolliseksi”.²⁷ Butlerin mukaan feministisessä kritiikissä tulisi ymmärtää, kuinka ”naisen” kategoria, feminismin subjekti, on itsessään tuotettu.²⁸ Hänen mielestään sen enempää sosiaalinen kuin biologinenkaan sukupuoli eivät ole ”luonnollisia” eivätkä osa yksilön alkuperäistä identiteettiä, vaan molemmat ovat kulttuurisesti rakentuneita. Butler puhuukin ”sukupuolen suorittamisesta ja esittämisestä”: ”sukupuoli” syntyy tekoina, ja tekeminen puolestaan vaatii ritualisoitua toistoa ”yleisön” edessä; ”sukupuolen esittäminen” on julkista toimintaa.²⁹

Myös sitä historiallista todellisuutta, jota klassiset tyttökirjat kuvaavat, on syytä rajata jo johdannossa, sillä klassisen tyttökirjan kuvaama naisen maailma ei luonnollisesti-kaan ole koko kuva 1800-luvun tai 1900-luvun alun todellisuudesta. Klassisten tyttökirjojen maailma on ensinnäkin rajoitetun keskiluokkainen³⁰ maailma, ja kirjojen arvomaailman taustalta löytyvät ennen kaikkea 1800-luvun ja 1900-luvun alun porvariston arvot. Näin ne kuitenkin kuvastavat keskeistä osaa aikansa kulttuurista ja arvomaailmasta, ja myös sukupuolirooleista.³¹

Tyttökirjojen kuvaaman maailman ulkopuolelle jäävät myös oman aikansa kirjallisen sensuurin kieltämät aiheet, kuten esimerkiksi avoin seksuaalisuuden kuvaus. On myös aiheita, jotka ovat nykyisinkin harvinaisia lasten- ja nuortenkirjoissa – useinhan kirjailijat jollakin tapaa ottavat huomioon lukijakuntansa iän ja tiedot.³² Sekä kirjojen syntyajankohdan käsitykset että itse lajiperinne siis jo rajaavat tyttökirjoissa kuvattua maailmaa.

Lähden siitä perusolettamuksesta, että lähdekirjani naista ja naisen elämää kuvatesaan ovat sidoksissa oman aikansa vallitseviin käsityksiin. Kirjojen ei kuitenkaan tarvitse ”heijastaa” näitä käsityksiä sellaisenaan, vaan ne voivat myös kyseenalaistaa ne ja kritisoida niitä.³³ Fiktio voikin luoda myös vaihtoehtoisia ”ajatuksia”, jotka eivät sisälly

²⁶ Scott 1997b, 167. Työssäni individuaalisia subjekteja edustavat tuotantonsa kautta Alcott, Coolidge ja Montgomery, ja sosiaalista organisaatiota kirjailijoita ympäröivä kulttuurikonteksti.

²⁷ Butler (1990) 2006, 31–32, 194.

²⁸ Ibid., 49.

²⁹ Ibid., 92, 230–232, 235–236, 243.

³⁰ Keskiluokan määrittämisestä, ks. esim. Halttunen 1982, 29; O’Day 1994, 196–199; Virtanen 1996, 752.

³¹ Ks. tarkemmin esim. May 1981, 20–21; Halttunen 1982, 186–187; Kelly 1986, 125, 128–129; Coontz 1988, 187; Schlereth 1992, xiii; Scott 1997b, 173; Hall 1999, 263–264, 275.

³² Tästä lastenkirjallisuuteen usein liitetystä adaptaatiosta ja sen tarpeellisuudesta tai tarpeettomuudesta on käyty paljon keskustelua lastenkirjallisuuden tutkimuksen kentässä, mutta en kuitenkaan ryhdy tässä työssäni problematisoimaan tai tarkemmin käsittelemään tätä kysymystä, koska se ei suoranaisesti liity tutkielmani aiheeseen.

³³ Ks. Ollila 2010, 16, 23, 29, 67; ks. myös Kaplan 1992, 12; Scott 1997a, 5, 13; Hapuli & Leskelä-Kärki 2005, 71.

aikakauden yleisiin oletuksiin.³⁴ Tätä vaihtoehtoisuutta voi odottaa löytyvän esimerkiksi aikansa naisasialiikkeen kannattajiin kuuluneen Alcottin tuotannosta. Tutkielmani keskeisenä teemana onkin rooli-odotusten ja yksittäisten toimijoiden ristiriita.³⁵ Tätä ristiriitaa analysoidessa on tietoa oltava kirjailijoista: olen hyödyntänyt tutkielmassani myös laajemmin tyttökirjoihin kohdistuvaa ja Alcottiin ja Montgomeryyn rajautunutta kirjallisuustieteen tutkimusta ja biografioita.³⁶

Tutkimuskohteenani on siis yksilön ja kulttuurin välinen suhde: kunkin kirjailijan yksilöllinen tapa reagoida aikansa yleisiin aatteisiin ja konventioihin. Kirjailija kommunikoi teoksissaan yhteiskunnan kanssa, ja yhteiskunnan taholta on voinut ilmetä jopa suoranaista sosiaalista painetta tietynlaisen naiskuvan suosimiseen, sillä "viktoriaaninen sankaritar" on ajan kaunokirjallisuudessa usein pelkistetyn stereotyyppinen hahmo.³⁷ Kirjailijalla onkin henkilöhahmojensa taustalla usein jokin malli, ideaali, jota hän toteuttaa tietoisesti tai tiedostamattomasti. Myös tyttökirjojen genren edustajat ovat noudattaneet tiettyjä kirjallisuudenlajeihin kuuluvia konventioita; kirjailijat eivät yleensä ole pyrkineet ottamaan tietoisia riskejä kuvatakseen toisenlaisia henkilöhahmoja ja tilanteita kuin mihin heidän lukijakuntansa oli tottunut.³⁸ Yksilön ja kulttuurillisen yhteisön vuorovaikutus ei kuitenkaan koskaan ole ristiriidaton. Kirjailijat ovat tehneet yksilölliset valintansa tarjolla olleista malleista. Yksi tutkielmani keskeinen tarkoitus onkin pohtia, miten kulttuuri ilmenee yksilön ajattelussa ja ehdollistaa yksilön toimintaa.³⁹ Samalla annan Alcottille, Coolidgelle ja Montgomerylle mahdollisuuden väittää myös aikansa konventioita vastaan.

Yksilön ja kulttuurin välinen suhde on aina vuorovaikutussuhde, mutta tässä tutkimuksessani rajoitun tarkastelemaan ainoastaan kulttuurin vaikutusta yksilöön, siis kirjailijaan, en kirjailijoiden vaikutusta lukijoihinsa. Klassisten tyttökirjojen lukijakuntaa on toki selvitetty reseptiotutkimuksissa, mutta kirjojen arvomaailman vaikutusta lukijoihin onkin jo vaikeampi tutkia. Käsitökseni kuitenkin on, että klassisten tyttökirjojen sankarittaret – tai ainakin muutamat heistä – ovat näihin päiviin asti olleet merkittäviä vaikuttajia usean tyttösukupolven elämässä, eivätkä vain englanninkielisissä maissa, vaan

³⁴ Pihlainen 2002, 368; ks. myös Oinonen & Mähkä 2012, 299; Saarelainen 2012, 246, 255–256, 265.

³⁵ Ks. myös Foster & Simons 1995, 1, 6, 23–26; Lahtinen 2001, 10; Österlund 2011, 214, 217.

³⁶ Coolidgesta ei ole yksityiskohtaista tutkimusmateriaalia juurikaan saatavilla, ja osittain tästä syystä Coolidge jääkin työssäni Alcottia ja Montgomerya vähemmälle huomiolle. Ks. myös Foster & Simons 1995, 27, 109–110. Pyrin kuitenkin kaikkien kolmen kohdalla välttämään liiallista kirjailijoiden ja heidän henkilöhahmojensa samastamista ja kirjojen vertaamista kirjailijoiden elämäkertatietoihin. Ks. Pihlainen 2002, 347.

³⁷ Ks. esim. Crow 1971, 13; Calder 1976, 56; Lowe 1982, 164–165; ks. myös Sugars 2013, 107.

³⁸ Viihdekirjallisuuden konventioista, ks. Cawelti 1976; ks. myös Pihlainen 2002, 349–351, 359.

³⁹ Ollila 2010, 29–30; ks. myös Kaartinen & Korhonen 2005, 150; Saarelainen 2012, 246, 265.

myös meillä Suomessa.⁴⁰ Mielenkiintoista olisi myös tietää, kuinka moni tyttö on saanut ensimmäisen kosketuksensa jonkinlaiseen feminismiin Alcottin omapäisistä sankaritarista lukiessaan.⁴¹

Mikään fiktiivinen kulttuurintuote ei vain passiivisesti kuvasta aikakauttaan, vaan rakentaa myös uusia merkityksiä, jotka vastaanottajat ymmärtävät omista lähtökohdistaan.⁴² Klassiset tyttökirjatkaan eivät ole vain ”heijastaneet” aikansa todellisuutta ja käsitteitä, vaan ovat omalta osaltaan myös uusintaneet tätä todellisuutta. Kuitenkin tyttökirjojen arvo on usein kyseenalaistettu siitä syystä, että ne edustavat omaa aikaansa. Esimerkiksi 1960- ja -70-luvuilla kirjallisuudentutkimuksen kentässä ilmestyi kyseisten kirjojen arvoa pohtivia kirjoituksia, joista toisissa tyttökirjaklassikot tuomittiin peräti ”vaarallisina”. Kiinnostukseni aihetta kohtaan syntyi lukiessani käsiini osunutta 1968 julkaistua pamflettia, jossa kaikki klassiset tyttökirjat niputettiin yhteen arvottomien ”roskakirjojen” kasaan juuri niiden ”vaarallisen” vanhentuneen arvomaailman vuoksi. Samantyyllisiä kirjoituksia syntyi vielä 1980-luvullakin, ja ilmeisesti poleemisina vastauksina näille toisia, joiden kirjoittajat puolustivat tyttökirjoja lähes intohimoisesti.⁴³ Tavallaan työssäni onkin mukana tutkimuskohteen aikakauden ja nykyhetken lisäksi myös kolmas aikataso ja sen edustama kirjallisuus, nimittäin joidenkin 1900-luvun jälkipuoliskon tutkijoiden asenteet tyttökirjaklassikoita kohtaan. Omassa tutkielmassani esitän vastaväitteitä joillekin näissä kirjoituksissa esitetyille tulkinnoille. En kuitenkaan pohdi, ovatko klassiset tyttökirjat mahdollisesti triviaalikirjallisuutta vai arvokasta kaunokirjallista perinnettä; kirjojen kaunokirjallisen arvon problematiikkahan ei kuulu kulttuurihistorian tutkijan ongelmiin. Kantani on, että klassiset tyttökirjat ovat luonnollisestikin sidoksissa oman aikakautensa aatteisiin ja arvoihin, ja niitä tulee tarkastella juuri tässä historiallisessa kontekstissa, menneisyyden omilla ehdoilla, eikä myöhempien aikojen mittapuiden mukaan tuomien tai nykyhetken käsityksiä menneisyyteen ja sen tuotteisiin peilaten.

Asenteet ovatkin muuttuneet: tyttökirjojen ja myös naisten kirjoittaman ”triviaalikirjallisuuden” tutkimuksesta on viime vuosina tullut peräti eräänlaisia muoti-ilmiöitä. Alcottista on tehty paljon uusia tutkimuksia, ja Montgomery on ollut 2000-luvun alussa

⁴⁰ Käsitystäni tukevat reseptiotutkimukset: ks. esim. Ahola & Koskimies 2005; Kokkonen 2015, erityisesti 7–9; ks. myös Åhmansson 1991, 55; Foster & Simons 1995, ix–x, 87; Clarksson 1999, ix; Poe 2002, 145–146; Weber 2002, 50; Ledwell & Mitchell 2013, 3–5, 14; Meyer 2013, 274; Tunc 2013, 201, 205–206; Warnqvist 2013, 236–238.

⁴¹ Esimerkiksi Simone de Beauvoir on kertonut samastuneensa tyttöikässä ”intohimoisesti” Alcottin Jo Marchiin. Ks. Foster & Simons 1995, 85; Alberghene & Clark 1999, xv; xvii; Laird 1999, 287. Jon ”esikuvallisuudesta”, ks. myös Cheever 2007, 4, 191–192.

⁴² Oinonen & Mähkä 2012, 299.

⁴³ Ks. Ambjörnsson & Ikonen & Vajärvi 1968, erit. 19–21, 29, 32; Huuhtanen 1982; Josefsson 1983, erit. 251, 263; Ørvig 1988, 15–16, 237, 240; ks. myös Åhmansson 1991, 7; Foster & Simons 1995, xii, 91–92; Koivunen 1997, 35;

peräti suosituimpi ja maailmanlaajuisesti tunnetuimpi nimi kuin koskaan aikaisemmin.⁴⁴ Entisen kaltainen ”akateeminen elitismi”, jyrkkiä arvoasetelmia sisältänyt jako populaariin ja korkeakulttuuriin, onkin 1980-luvulta alkaen lähes kadonnut tutkimuksista. Kun populaarikulttuurista on tullut täysin hyväksytty akateeminen tutkimuskohde, voi tutkijakin jo perehtyä tieteellisesti ja ”vakavasti” tyttökirjoihin ilman tarvetta puolustella tutkimuskohteensa valintaa.⁴⁵

1.2. Lähdekirjallisuus: Alcott, Coolidge, Montgomery ja klassinen tyttökirja

Nimikkeellä klassinen tyttökirja tarkoitetaan 1800-luvun jälkipuoliskolla ja 1900-luvun alussa syntyneitä nuortenkirjoja, joita kutsutaan tyttökirjoiksi aihepiirinsä (tyttökirjan päähenkilö on yleensä teini-ikäinen tyttö tai nuori nainen) ja myös tyypillisimmän lukijakuntansa mukaan.⁴⁶ Tyttökirjat voidaan kuitenkin nähdä myös osana laajempaa naiskulttuuria ja naisten yhteistä kirjallista traditiota.⁴⁷ Uudempi kirjallisuudentutkimus ei enää näekään klassisia tyttökirjoja nuortenkirjoina, vaan pikemminkin naistenkirjallisuutena tai osana 1800-luvun *perheromaanin*⁴⁸ lajityyppiä.⁴⁹

Nimikkeellä viitataan usein englanninkielisiin kirjoihin: tyttökirjaklassikoiden kotimaita ovat olleet erityisesti Yhdysvallat, Iso-Britannia, Kanada ja Australia. Työni kohteina olevista kirjailijoista Alcott ja Coolidge olivat amerikkalaisia, Montgomery kanadalainen. Alcott, Coolidge ja Montgomery eivät ole genren ainoat klassikon maineen saaneet kirjailijat, mutta usein esitelty tyttökirjojen genren merkittävimiksi ja tunnetuimmiksi edustajiksi.

Lappalainen 2001, 310–312; Garner 2013, 68; Ledwell & Mitchell 2013, 7; Meyer 2013, 263, 273; Shilton 2013, 120–121; Sugars 2013, 106–107.

⁴⁴ Montgomerysta on 2000-luvulla tullut vireän akateemisen ja muunkinlaisen mielenkiinnon kohde: tuotantoa on sovitettu televisiosarjoiksi, elokuviksi, näytelmiksi ja musikaaleiksi, ja Montgomeryn nimen ympärillä pyörii Kanadassa mahtava turismibisnes – lähes koko Prinssi Edwardin saari on muuttunut jonkinlaiseksi Anne of Green Gables -teemapuistoksi, jollainen on löytynyt myös Japanista. Ks. mm. Akamatsu 1999, 202, 205–206, 210; Gammel & Epperly 1999, 3–4; Gammel 2002a, 3, 6–8; Devereux 2005, 248–249; Gerson 2008, 77; Ledwell & Mitchell 2013.

⁴⁵ Ks. myös Åhmansson 1991, 7, 14; Foster & Simons 1995, x–xi, xiii, 4, 19–20, 23, 31; Gammel & Epperly 1999, 4; Lappalainen 2001, 308–309, 311; Gammel 2002a, 8–9; Gerson 2002, 17; Weber 2002, 51–52, 54–55; Hapuli & Leskelä-Kärki 2005, 75–78; Ahola & Koskimies 2008, 239–240; Österlund 2011, 215, 218–220; Warnqvist 2013, 234, 236.

⁴⁶ Tyttökirjoja lukevat pääasiassa noin 9–13-vuotiaat tytöt. Poikia harvemmin kiinnostavat kirjat, jotka jo nimen tai muun informaation perusteella leimautuvat tyttökirjoiksi. Alcottin ja Montgomeryn kirjat ovat kuitenkin kiinnostaneet myös aikuisia ja toisinaan jopa aikuisia miehiä. Ks. esim. Huuhtanen 1982, 196; Ørvig 1988, 64; Åhmansson 1991, 38; Foster & Simons 1995, ix, 3, 9, 150–151; Alberghene & Clark 1999, xxxv; Susina 1999; Trillin 1999, 213; Ahola & Koskimies 2005, passim; Warnqvist 2013, 235–236; Kokkonen 2015, 7–8, 11–12.

⁴⁷ Koivunen 1997, 35; ks. myös Ørvig 1988, 241; Foster & Simons 1995, ix, 23–24, 152; Massé 1999, 309; Hapuli & Leskelä-Kärki 2005, 74–75; Meyer 2013, 263.

⁴⁸ Englannin kielessä käytetään mm. termejä *domestic drama* ja *family novel*. Ks. esim. Townsend (1965) 1983, 76.

⁴⁹ Ks. esim. Åhmansson 1991, 7, 14, 39; Koivunen 1997, 37; Stern 1998, 254, 258; Douglas 1999, 55; Fetterley 1999, 32; Gammel 2002b, 122; Gerson 2002, 26–27; Garner 2013, 65, 69; Sugars 2013, 106.

Olen valinnut tutkimuskohteekseni kunkin tuotannosta merkittävimmät nuortenkirjat. Alcottin tuotannosta olen valinnut Marchin perheestä kertovat neljä kirjaa *Pikku naisia*, *Viimevuotiset ystävämmme*, *Pikku miehiä* ja *Plumfieldin pojat*, romaanin *Kahdeksan serkusta* ja sen jatko-osan *Kun ruusu puhkeaa* sekä romaanin *Tytöistä parhain*. L.M. Montgomeryn tuotannosta olen valinnut työhöni Anna-sarjan kuusi osaa⁵⁰ sekä Runotyttö-trilogian. Susan Coolidge'n tuotannosta on mukana hänen viisiosainen Katy-sarjansa.

Tyttökirja syntyi varsinaisesti Englannissa; sen juuret löytyvät angloamerikkalaisesta 1800-luvun perheromaanista. Nuortenkirjallisuuden sukupuolittuminen kertoo puolestaan jo olemassaolollaan syntyäikansa käsityksistä ja sukupuolirooleista: 1800-luvun nuortenkirjallisuudessa poikien maailmaan kuuluivat seikkailut maalla ja merellä, tyttöjen maailma puolestaan rajoittui miltei kokonaan kodin seinien sisäpuolelle. Poikakirjoille on lisäksi tyypillistä ulkoinen toiminta, kun taas tyttökirjat keskittyvät henkilöidensä tunteiden ja sielunelämän ja ihmissuhteiden kuvaamiseen.⁵¹

Kukoistukseensa tyttökirja kehittyi uuden mantereen puolella. Louisa M. Alcottin (1832–1888) romaanin *Pikku naisia* (*Little women*) ilmestymistä vuonna 1868 pidetään lajin varsinaisena käännekohtana.⁵² *Pikku naisia* kertoo Marchin perheestä. Romaanissa Alcott kuvaa omaelämäkerrallisesti – tosin kaunistellen ja romantisoidusti – omaa perhettään: kirjan henkilöiden esikuvina olivat isä, pedagogi-filosofi Amos Bronson Alcott, äiti Abigail (Abba) May, Louisa eli Louy itse sekä sisaret Anna, Elizabeth ja May.⁵³ Kirja saavutti suuren suosion, ja Alcott vastasi kustantajansa ja yleisönsä pyyntöihin ja kirjoitti *Pikku naisille* kolme jatko-osaa ja lisäksi muita tyttökirjoja, vaikka tehtävä ei häntä erityisesti innostanutkaan.⁵⁴ Alcott kirjoitti myös kaksi aikuislukijoille suunnattua romaania, mutta hänen maailmanlaajuinen maineensa kirjailijana perustuu kuitenkin tyttökirjoihin.

Alcott sai luomalleen perinteelle heti jatkajia. Sekä ajallisesti että tyyllillisesti häntä lähinnä on Susan Coolidge (oik. Sarah Chauncey Woolsey, 1835–1905), jonka Katy-sarjan ensimmäinen osa *Katyn toimet* (*What Katy did*) ilmestyi 1872. Kuten Alcott,

⁵⁰ Kaksi Anna-sarjan osaa on ilmestynyt suomeksi vasta 2000-luvun alussa, ja alkuperäisteoksetkin (*Anne of Windy Poplars* ja *Anne of Ingleside*) Montgomery kirjoitti vasta 1930-luvun lopulla ilmeisesti lukevan yleisön vaatimuksista täydentämään Annan tarinan ”puuttuvia aukkoja”. Olen jättänyt nämä teokset pois työstäni.

⁵¹ Ks. esim. Josefsson 1983, 251; Edström 1984a, 38; Ørvig 1988, 14, 237; Kokkonen 2015, 11; ks. myös Foster & Simons 1995, 3–4; Österlund 2011, 219, 222; Miettinen 2015, 61–62.

⁵² Amerikkalaisessa kirjallisuudenhistoriassa Alcott on saanut varsin merkittävän ja keskeisen aseman. Ks. esim. Ørvig 1971, 143, 158; Edström 1977, 8, 13–14; MacDonald 1983, 18–20, 44; Ørvig 1988, 55, 136–137; Foster & Simons 1995, 86, 89; Koivunen 1997, 35; Cheever 2007, 188; Matteson 2007, 427–428.

⁵³ Ks. esim. MacDonald 1983, 10–11; Stern 1998, 57, 123, 254, 258; Matteson 2007, 372.

⁵⁴ Mary Ørvigin mielestä Alcott kirjoitti yksinkertaisesti liikaa ja liian nopeasti, mikä johti hänen teossarjojensa tason laskuun. Ørvig 1988, 136–137. Sternin mukaan Alcottin koko tuotanto käsittää noin 200 kirjallista tuotosta. Ks. Stern 1998, 130–131, 138–143.

myös Coolidge alkoi kirjoittaa tyttökirjoja kustantajan ehdotuksesta, ja hänenkin viisiosaiseksi kasvanut Katy-sarjansa oli osittain omaelämäkerrallinen: Coolidgen Carrin perheen esikuvana oli Woolseyn perhe.⁵⁵

Alcottin tyttökirjojen malli tuntui voimakkaana vielä 1900-luvun puolella, ja erityisen selvästi se näkyy kanadalaisen Lucy Maud Montgomeryn (1874–1942) tuotannossa.⁵⁶ L.M. Montgomery oli pitkään – ja on mahdollisesti edelleenkin – Anna-kirjojensa ansiosta muualla maailmassa Kanadan tunnetuin romaanikirjailija.⁵⁷ Alcottin tavoin myös Montgomery on ollut esikuva monille muille lasten- ja nuortenkirjailijoille.⁵⁸

Läpimurtonsa kirjailijana Montgomery teki vuonna 1908, jolloin *Annan nuoruusvuodet* (*Anne of Green Gables*) ilmestyi. Alcottin tavoin Montgomerykin kirjoitti vastentahtoisesti, mutta kustantajansa ja yleisönsä odotuksiin vastaten, jatko-osia ensimmäiselle menestyskirjalleen: Anna-kirjoja syntyi kaikkiaan kahdeksan, joista tässä työssä lähteinäni on kuusi alunperin suomennettua osaa. Montgomeryn koko tuotanto kattaa lähes 30 teosta, joista suurin osa on luokiteltu nuortenkirjoiksi. Toisen tässä työssä lähteenä käyttämäni kirjasarjan, Runotyttö-trilogian, ensimmäinen osa *Pieni runotyttö* (*Emily of New Moon*) ilmestyi vuonna 1923.

1.3. Enkeleitä, naisasianaisia ja uusia naisia: tutkimuksen tausta ja viitekehys

Yksi tässä työssäni usein toistuvia käsitteitä on "viktoriaanisuus", termi, jolla viitataan periodin lisäksi myös 1800-luvun tapakulttuuriin, arvoihin, asenteisiin, uskomuksiin ja moraaliin. Maantieteellisesti "viktoriaaninen aika" sijoitetaan yleensä Brittein saarille; viktoriaaninen kulttuuri oli kuitenkin tekijä, joka kielen ohella yhdisti Pohjois-Amerikan valtioita Brittiläisen Imperiumin emämaahan Englantiin 1900-luvun alkupuolelle asti.⁵⁹ Viktoriaaninen kulttuuri olikin vallalla ja peruspiirteiltään samanlainen kaikissa englanninkieliseen kulttuuripiiriin kuuluneissa maissa.⁶⁰ Pohjois-Amerikassa viktoriaaninen

⁵⁵ Ks. esim. Foster & Simons 1995, 111.

⁵⁶ Montgomery tunsi hyvin kirjallisen tradition ja edeltäjänsä tyttökirjat, ja viittasi itsekin usein omista kirjoista puhuessaan Alcottin kirjoihin. Ks. Gerson 1999, 56; ks. myös Foster & Simons 1995, 153, 156–157; Garner 2013, 66.

⁵⁷ Ks. esim. Egoff 1967, 164–165, 252–253; Toijer-Nilsson 1977; Cadogan & Craig 1986, 94–99; Ørvig 1988, 187; Akamatsu 1999, 201, 206, 210–211; Kessler 1999, 229; Trillin 1999, 217; Seifert 2008, 338; Ledwell & Mitchell 2013, passim; Meyer 2013, 262.

⁵⁸ Ks. esim. Toijer-Nilsson 1977, 90; Huuhtanen 1982, 195, 216; Gammel 2002a, 9.

⁵⁹ Pohjois-Amerikan ja Englannin kulttuurisesta yhteydestä 1800-luvulla, ks. tarkemmin Virtanen 1996, 738, 748.

⁶⁰ USAn Uuden Englannin eli koillisrannikon valkoisen angloamerikkalaisen väestön kulttuuri muistutti 1800-luvulla merkittävästi entisen emämaan kulttuuria. Kanadassa, joka oli Englannin siirtomaan vuoteen 1867 ja itsehallinnollinen brittiläinen dominio vuoteen 1931, maan kaakkoisosaa (Prinssi Edwardin saari, Nova Scotia ja New Brunswick) oli maan "englantilaisiin" osa kulttuurisesti ja väestöltään. 1800-luvun länsimaiden ja erityisesti englanninkielisten maiden yhtenäisestä "porvarillisesta tyylistä", ks. myös Crow 1971, 14; Perrot 1990b, 346; Kaplan 1992, 22; O'Day 1994, passim; Prentice et al. 1996, 88–89.

kulttuuri oli pääasiallisesti kuitenkin vain angloamerikkalaisen protestanttisen keskiluokan kulttuuria.⁶¹

Käsite viktoriaanisuus ei ole yksiselitteinen edes aikaperiodina. Aikakausi on nimetty kuningatar Viktorian mukaan, mutta historioitsijat eivät silti rajaa viktoriaanista aikaa Viktorian hallituskauteen eli vuosiin 1837–1901. Amerikkalaiset tutkijat May ja Schlereth esimerkiksi ulottavat "jälkiviktoriaanisen ajan" eli "postviktorianismin" amerikkalaisessa kulttuurissa ensimmäisen maailmansodan vuosiin asti.⁶²

Viktoriaanisen ajan naisen historiaan liittyy joukko käsitteitä, joilla englanninkielinen historiantutkimus on kuvannut 1800-luvun naisen ja perheen historian ilmiöitä; näitä ovat sellaiset englanninkieliset termit kuin "Separate Spheres", "Cult of Domesticity", "Cult of True Woman" ja "New Woman". "Separate Spheres" -käsitteellä viitataan teollisen vallankumouksen jälkeiseen miesten ja naisten maailmojen jakautumiseen toisistaan erillisiksi elämänpiireiksi, naisten "yksityiseen" ja miesten "julkiseen" maailmaan.⁶³ Kodista tuli viktoriaanien pyhimpien arvojen "linnoitus" ("Cult of Domesticity"), ja naisesta porvarillisen kodin suojelusenkeli⁶⁴: "The Cult of True Womanhood" on tässä työssäni suomentunut "aidon naiseuden palvonnaksi". 1800-luku oli kuitenkin naisen historian osalta toisaalta vallankumouksellisempi kuin mikään aiempi vuosisata, sillä se oli naisasialiikkeen synnyn ja kehityksen aikaa. "Aidon naisen" ja kodin enkelin rinnalle ilmestyikin 1800-luvun puolivälissä naisasianainen eli feministi⁶⁵, ja tämän perilliseksi seuraavassa sukupolvessa emansipoitunut "uusi nainen".

Tällaiset käsitteet eivät kuitenkaan sisällä faktatietoa siitä, miten miehet ja naiset todellisuudessa 1800-luvulla elivät tai miten sukupuoliroolit käytännössä toimivat;⁶⁶ apukäsitteillä voidaan kuvata, mutta ei selittää ilmiöitä. Sukupuolirooleihin liittyvät mielikuvat siirtyvät kuitenkin yleisinä uskomuksina sukupolvilta toisille ja vaikuttavat usein tiedostamattomasti tämänkin päivän ihmisten käsityksiin.⁶⁷

⁶¹ Ks. tarkemmin Howe 1975, 513–514, 517–518; May 1981, 16–17, 20.

⁶² May 1981 ja Schlereth 1992, tutkimusten aikarajaukset; ks. myös Crow 1971, 15; Lowe 1982, 17; Schlereth 1992, xii–xiii; Mason 1995, 8, 19–20; Salmi 2002, 12, 17–18; vrt. Himmelfarb (1975) 1989, 28.

⁶³ Jaottelusta yksityiseen ja julkiseen ja sen analysoimisesta historiantutkimuksessa, ks. myös Ollila 2010, 90.

⁶⁴ Ritva Hapuli ja Maarit Leskelä-Kärki puolestaan tulkitsevat Virginia Woolfia käsittelevässä artikkelissaan, että Woolfille "kodin enkeli" oli naisen sisäänrakennettu sääteilyjärjestelmä, muistutus naisen oikeasta paikasta yhteiskunnassa. Naiskirjailijan tehtävä oli tuhota tämä enkeli itsessään. Hapuli & Leskelä-Kärki 2005, 71.

⁶⁵ Suomen kielessä vierassanat "feminismi" ja "feministi" liitetään arkikäytössä usein vain 1960-luvulla ja sen jälkeen esiintyneeseen "naisasiaan"; sanan merkitys riippuu tällöin yleensä sen käyttäjästä. Käytän kuitenkin tässä työssäni termejä "feminismi" ja "feministi" samaan tapaan kuin niitä käytetään useissa englanninkielisissä tutkimuksissa, eli yleisnimityksinä naisasialle ja sen kannattajille, siis kuvaamaan myös 1800-luvun naisasialiikettä ja 1800- ja 1900-luvun vaihteen suffragetteja. "Feminismi"-sanana herättämistä mielikuvista ja käytöstä, ks. myös Ollila 2010, 91.

⁶⁶ Degler 1981, 29; ks. myös Corbin 1990b, 573; Craik 1994, 76; Davis 1997, 90–91; Hall 1999, 264.

⁶⁷ Ks. myös Boxer & Quataert 1987a, 8; Ollila 2010, 90.

1800-luvun todellisuus piti sisällään myös erilaisia variaatioita: "viktoriaanisuus" tyypillisimmillään oli 1800-luvun keskivaiheen porvariston moraalinen koodi.⁶⁸ 1800-luvun porvariston maailmankuva oli melko staattinen, ja monet "viktoriaanista" arvoista pitivät pintansa sitkeästi vuosisadan lopulle asti. Pinnan alla kuitenkin kuohui nopean kehityksen ja monenlaisten mullistusten paineessa.⁶⁹ Hannu Salmen mukaan 1800-luvulla nopeasti muuttuvassa ja urbanisoituvassa yhteiskunnassa yksilön rauha löytyi vain sieltä, missä ihminen ei ollut katseen kohteena vaan poissa julkisesta kaupunkitilasta: kotinsa yksityisyydestä. Mentaalinen muutos johti uudenlaiseen jaotteluun yksilön ja yhteisön, yksityisen ja julkisen tilan välillä, ja samalla ns. kotikeskeisyyden kulttiin.⁷⁰ Julkisesta tuli miehen aluetta, kun taas yksityinen pyhitettiin perheelle.⁷¹

1800-luvun maailmankuvaa leimasi muutenkin eräänlainen polarisoituminen: vastakkain asetettuja käsitepareja olivat myös "henki" ja "ruumis". Sukupuolirooleissa mies edusti "päättä", nainen "sydäntä": miehen elämää ja toimintaa ohjasi yleisen käsityksen mukaan järki, naisille myönnettiin sen sijaan etuoikeus tunteisiin. Naisen elämä oli olemista, miehen tekemistä.⁷² Myöhemmän poststruktuurallisen filosofian termein voikin sanoa, että 1800-luvulla tuotettiin kaksinapainen suhde subjektin ja "toisen", "miehen" ja "naisen" välillä.⁷³

Ajan käsitysten mukaan sukupuolirosivat taipumuksiltaan täysin toisistaan – jopa aikakauden tietokirjallisuus määritteli sukupuolirosivat toisistaan täysin poikkeaviksi ja toisiinsa täydentäviksi. Kodin seinien sisäpuolella nainen oli sen suojelusenkeli ja miestään moraalisesti "ylempi".⁷⁴ Yleisesti hyväksytystä naiskuvasta poikkeava nainen, joka taipumuksissaan osoitti "maskuliinisuutta", leimattiin luonnonoikuksi. Yksilöllisyys ei siis sopinut 1800-luvun naisen kuvaan: jalustalla, palvonnan kohteina, eivät olleet yksilölliset naiset persoonallisine piirteineen, vaan naiseuden idea.⁷⁵

Aikakauden ajattelu teki naisesta myös relatiivisen olennon: merkityksellisen ainoastaan suhteessa mieheen. Keskiluokan naisesta tuli samalla marginaalinen: kaikki, mikä jollakin tavoin liittyi "julkiseen maailmaan", oli naisten ulottumattomissa.⁷⁶ Oman

⁶⁸ Howe 1975, passim; ks. myös Mason 1995, 2–3.

⁶⁹ Ks. tarkemmin Virtanen 1996, 751–753, 772–773; ks. myös Howe 1975, 514; Salmi 2002, 21–24, 64.

⁷⁰ Salmi 2002, 107; ks. myös Lappalainen 1998, 102–103.

⁷¹ Muun muassa Lewis kuitenkin korostaa, että tämä jako oli ennen kaikkea keskiluokkainen ilmiö. Ks. Lewis 1984, 7, 75, 113, 222–223; ks. myös Halttunen 1982, 58; Ollila 1990, 263, 268–269, 278; Hall 1999, 275.

⁷² Ks. esim. Lowe 1982, 88; Coontz 1988, 213, 252; Aromaa 1990, 152; Corbin 1990a, 475; ks. myös Davis 1997, 90; Butler (1990) 2006, 62–63, 96; Ollila 2010, 100–101.

⁷³ Ks. myös Butler (1990) 2006, 40; Ollila 2010, 89, 91.

⁷⁴ Ks. tarkemmin esim. Crow 1971, 52–53; Halttunen 1982, 58–59, 69; Lowe 1982, 103; Lewis 1984, 125; Coontz 1988, 184, 219, 231, 264; Kaplan 1992, 24; Virtanen 1996, 754; Salmi 2002, 84.

⁷⁵ Coontz 1988, 221–222.

⁷⁶ Boxer & Quataert 1987a, 5, 7–8; Boxer & Quataert 1987b, 126; Hall 1990, 62; Arnaud-Duc 1993, 80–81, 97; Hall 1999, 272.

itsensä toteuttamiseen tai esimerkiksi oman ammattiuran luomiseen ei 1800-luvun naisia kannustettu; vaatimattomuus oli yksi naisten tärkeimpiä hyveitä.⁷⁷

"Aidon naiseuden palvonta" hallitsi viktoriaanista diskurssia aina vuosisadan loppupuoliskolle asti. Enemmistö 1800-luvulla eläneistä naisista hyväksyi vallitsevat käsitykset, tai ainakin piti kapinalliset ajatukset ominaan. 1800-luvun "ajan henki" korosti kuitenkin individualismia, ja mitä pidemmälle vuosisata kului, sitä vaikeampi useiden naisten oli nähdä itseään enää pelkästään relatiivisena olentona.⁷⁸ Aikaa myöten osa naisista alkoikin julkisesti kritisoida vallitsevia käsityksiä: "aidon naisen" rinnalle ilmestyi viktoriaanisessa kontekstissa naisasianainen.

Feminismin alkujuuria voi etsiä jo 1700-luvulta "sinisukkien" salongeista, mutta varsinaisen naisasialiikkeen katsotaan syntyneen Yhdysvalloissa 1848 Seneca Fallsin kokouksessa.⁷⁹ 1800-luvun jälkipuoliskolla "naiskysymyksestä" tuli monissa maissa kiihkeän debatin aihe. Varhaiset feministit olivat kuitenkin sidoksissa aikansa ajatteluun, eivätkä olleet aina edes keskenään yksimielisiä naiseuden olemuksesta tai tasa-arvon merkityksestä. Vastustajat puolestaan julistivat naisasialiikkeen hyökkäävän kirkkoa ja kristinuskoa vastaan ja uhkaavan koko vallitsevaa yhteiskuntajärjestelmää; tässä ilmapiirissä naisasianaisten oli toimittava maltillisen varovaisesti.⁸⁰ 1800-luvun feministit eivät puuttuneet perheen sisällä ja kulttuurissa ilmenevään epätasa-arvoon; perinteinen perhe, avioliitto ja äitiys saivat naisasianaistenkin tuen. Sen sijaan pioneerien ohjelmaan kuuluivat naisten koulutusmahdollisuuksien lisääminen, mahdollisuudet itsensä elättämiseen sekä tasa-arvo lain edessä. Poliittiset oikeudet, kuten äänioikeus, tulivat naisasianaisten ohjelmaan vasta vuosisadan lopulla.⁸¹

Vähitellen uudet aatteet alkoivat muuttaa vallitsevia käsityksiä. Vaikka "aidon naiseuden palvonta" oli viktoriaanisella ajalla yleisesti hyväksytty normi, vuosisadan vaihteeseen tultaessa naiskuva sai kuitenkin uusia piirteitä.⁸² Vuosisadan lopulla ilmestyi kodin enkelten ja ensimmäisten naisasianaisten rinnalle uusi naistyppi, "modernin naisen kantaäiti";⁸³ käyttöön tuli ytimekäs nimitys Uusi nainen.⁸⁴ Uudella, emansipoitu-

⁷⁷ Korppi-Tommola 1984, 160.

⁷⁸ Degler 1981, 189, 190–192, 194; ks. myös Nord 1995, 216; Prentice et al. 1996, 112, 156, 163; Hall 1999, 265.

⁷⁹ Ks. esim. Berg 1980, passim. Alcottit ja naisasialiike, ks. myös Cheever 2007, 119.

⁸⁰ Esim. Crow 1971, 146, 173, 189–190; Berg 1980, passim; Degler 1981, 341–343, 351; Peterson 1982, 85–86; Käppeli 1993, 484; Prentice et al. 1996, 208, 217–218.

⁸¹ Englanninkielisissä tutkimuksissa käytetään nimityksiä "domestic feminism", "maternal feminism" ja "social feminism" kuvaamaan 1800-luvun naisasialiikettä. Varhaisen feminismin tunnuspiirteistä, ks. tarkemmin esim. Degler 1981, 330–331, 345; Coontz 1988, 262; Ollila 1990, 279, 315; Arnaud-Duc 1993, passim; Perrot 1993, 475; Prentice et al. 1996, 156, 189–190, 196, 200–201, 236–238.

⁸² May 1981, 48; ks. myös Crow 1971, 186–187, 340; Degler 1981, 332–333; Korppi-Tommola 1984, 14, 147; Coontz 1988, 332–336–339; Prentice et al. 1996, 118.

⁸³ Peterson 1982, 81. Lucy Bland puolestaan puhuu "vapaa naisen" synnystä ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Bland 1987, 139.

⁸⁴ Jo pelkkä nimitys puolestaan osoittaa naiskuvassa tapahtuneen muutoksen. Korppi-Tommola 1984, 139.

neella naisella oli muitakin lempinimiä: vuosisadanvaihteen iloisia ja aktiivisia seurapiirityttöjä kutsuttiin "Gibson-tytöiksi" amerikkalaisen taiteilijan Charles Dana Gibsonin mainospiirrosten naishahmojen mukaan; "Gibson-tyttöjä" seurasivat 1920-luvulla rohkeat ja huvittelunhaluiset lyhythiuksiset "flapperit".⁸⁵

Pohjois-Amerikassa Uusi nainen oli ihanteena suunnilleen 1880-luvulta ensimmäiseen maailmansotaan asti. Nimitys kuvaa parhaiten vuosisadanvaihteen keskiluokkaisia nuoria naisia, jotka eivät enää halunneet vanhempiansa tai aviomiehen "holhoavan" heitä, vaan jotka halusivat kulkea yksin ilman kaitsijaa uusia maisemia etsimään, tehdä itsenäisesti elämäänsä koskevat päätökset ja oppia uusia asioita. Äitiään ja isoäitiään vapaampi, rohkeampi, energisempi, itsetietoisempi ja terveempi Uusi nainen ei enää halunnut olla jalustalle nostettu, moraalisesti ylevä enkeli.⁸⁶

Uusi nainen ei kuitenkaan ollut aina feministi, vaikka osa uuden sukupolven naisista aloittikin aiempaa aktiivisemmän ja jopa aggressiivisemmän taistelun oikeuksiensa laajentamiseksi ja ennen kaikkea äänioikeuden saavuttamiseksi. Kaikki aikansa tytöt eivät edes olleet Uusia naisia. "Vanhanaikaisia tyttöjä" oli yhä, ja molemmilla naistyypeillä ihailijansa. Uusi nainen oli erityisesti monen aikansa amerikkalaisen lemmikki, sillä Uuden naisen katsottiin osaltaan edustavan uutta modernia ja energistä amerikkalaisuutta.⁸⁷ Antifeministeille uusi naistyyppi edusti kuitenkin vihollista, dekadenssin symbolia, jonka käytöstä ankarasti paheksuttiin ja jota toisinaan suorastaan pelättiin.⁸⁸ Pelko oli kuitenkin sikäli aiheetonta, että monet uuden sukupolven naiset kunnioittivat vanhoja perinteitä. Koti oli yhä naisen ensisijainen valtakunta; sen ulkopuolelle alkoi kuitenkin avautua uusia ovia niille, joille ei enää riittänyt yksin kodin piiri.⁸⁹

Siirtyminen Aitojen naisten ajasta Uusien naisten uudelle vuosisadalle näkyy myös aikakauden kirjallisuudessa. Halki 1800-luvun kirjallisuuden naishahmot saivat mallinsa pääasiassa viktoriaanisesta "aidon naiseuden palvonnasta": lempeät madonnat, enkelit ja nukkekodeissaan herttaisesti livertelevät pikku leivoset hallitsevat 1800-luvun kirjallisuuden naiskuvaa.⁹⁰ Kirjallisuus ei kuitenkaan heijasta vain valtasuuntauksia, vaan myös kilpailevia aatteita. Se myös luo uusia aatteita: esimerkiksi eräillä 1800-luvun kir-

⁸⁵ Peterson 1982, 81, 83; Banner 1983, 4, 146, 166; Craik 1994, 73–76; ks. myös Davidson 1986, 200; Kopisto 1991, 132; Schlereth 1992, 69; Prentice et al. 1996, 282; Franck 1997, 200.

⁸⁶ Ks. tarkemmin esim. Calder 1976, 163; May 1981, 87; Peterson 1982, 81–82; Bland 1987, 133; Coontz 1988, 351; Aromaa 1990, 162–163; Nord 1995, 14, 215–216.

⁸⁷ Peterson 1982, 89, 94; ks. myös Banner 1983, 8. Uusi nainen saikin pian kumppanikseen "uuden miehen". Shorter 1984, 296.

⁸⁸ Crow 1971, 194–198, 326–327, 339–340; Calder 1976, 120–121, 163–164; Peterson 1982, 81, 85; Banner 1983, 26; Aromaa 1990, 162–163; Arnaud-Duc 1993, 86.

⁸⁹ Peterson 1982, 88, 92–93; ks. myös Crow 1971, 332, 339; May 1981, 62; Banner 1983, 175; Aromaa 1990, 177.

⁹⁰ Calder 1976, 58. Yleisiä luonnehdintoja tyttökirjojen sankarittarien tyypillisistä luonteenpiirteistä, ks. Avery 1975, 166; Cadogan & Craig 1986, 202; Edström 1984a, 23; Ørvig 1988, 238.

jailijoilla oli huomattava osuus naisasialiikkeen kehityksessä.⁹¹ Ja vaikka aktiiviset feministit muodostivat vähemmistön 1800-luvun naisista, monet "hiljaiset" naiset kapi-noivat omalla tavallaan, päiväkirjoissaan tai perhe-elämää käsittelevissä romaaneissaan. 1800-luvulla naiset alkoivat aiempaa enemmän paitsi lukea myös kirjoittaa: viktoriaani-sen ajan naiskirjallisuudesta tuli jopa eräänlainen keskiluokkainen "naisten kommuni-kaatioverkosto".⁹²

Tällaista "naisverkoston" hiljaista kapinaa voi siis löytyä myös tämän työn kohteina olevien kirjojen sivuilta. Tällaisen ennakko-oletuksen voi tehdä esimerkiksi naisasianai-sena tiedetyn Louisa Alcottin tuotannosta. Alcott kirjoitti tyttökirjansa 1800-luvun jälki-puoliskolla, aikana, jolloin käsitykset "aidosta naisesta" ja sukupuolten välisistä ”luon-taisista” eroista olivat selvästi vallalla yleisessä ajattelussa ja myös aikakauden kirjalli-suudessa.⁹³ Ajanjaksoa 1860–1890 voi kuitenkin pitää myös naisen historian murros-kautena,⁹⁴ sillä feminismi alkoi tuolloin vaikuttaa yleiseen naiskuvaa. Niinpä Alcottin tyttökirjoista on mahdollista löytää yhtä hyvin Aitoja naisia kuin naisasianaisiakin – ja jopa uuden, emansipoituneen naisen kantaäitejä, sillä ainakin Lois Bannerin mukaan Uusi nainen teki tuloaan jo 1850-luvulla.⁹⁵ Uusi nainen alkoi joka tapauksessa ajoittain esiintyä myös nuortenkirjoissa: kirjallisuudentutkija Gillian Avery nimittää 1880-luvulla alkaneen ja aina 1940-luvulle asti ulottuneen ajanjakson tyttökirjojen genressä "moder-nien tyttöjen ajaksi".⁹⁶

Montgomeryn tuotanto sijoittuu jo kokonaan Uuden naisen ja jopa ”modernin nai-sen” aikakaudelle. Uudenlaisten aktiivisten ja itsenäisten sankaritarten perinne vahvis-tuikin uuden vuosisadan puolella romaaneissa, joista englanninkielisissä maissa on jopa käytetty nimitystä "new woman novel". Näitä romaaneja kirjoittivat pääasiassa naiset, jotka ansaitsivat itse elantonsa, matkustelivat laajalti, olivat halukkaita julkisesti kerto-maan mielipiteensä asioista ja joista monet olivat feministejä.⁹⁷ Vaikka Aito nainenkaan ei vielä ollut jäänyt historiaan, Uuden naisen -ihanne tarjosi aikakauden kirjailijoille,

⁹¹ 1800-luvun kaunokirjallisuuden kuuluisin "heräävä feministi" lienee norjalaisen Henrik Ibsenin Nukkekotinäytelmän Nora.

⁹² Howe 1975, 530–531; ks. myös Prentice et al. 1996, 96–97; Salmi 2002, 99; Cheever 2007, 192. Montgomerysta päiväkirjojen kirjoittajana, ks. myös Atkinson 2008, 272–275.

⁹³ Elämäkertatietojen perusteella jo siinä aate- ja arvomaailmassa, jonka Louisa Alcott peri kotoaan, Aidon naisen käsitteellä oli merkittävä sija. Yksi Louisa Alcottin filosofi-isän lempiaiheita oli nimittäin "Nainen": Amos Bronson Alcottin "Nainen" oli jalustalle korotettu miehen moraalinvariantti, jonka tehtävä ensisijaisesti oli elää perheelleen. Ks. tarkemmin Saxton 1978, 46–49, 188, 303; ks. myös Cheever 2007, 12–13; Matteson 2007, 326.

⁹⁴ Viitataan tässä yleisemmin Welterin (1978), Bergin (1980) ja Petersonin (1982) tutkimuksiin.

⁹⁵ Banner 1983, 8, 78, 84. Myös Duncan Crow'n mukaan englantilaiset ja amerikkalaiset tunsivat ainakin jo 1860-luvulla uudenlaisen naistyypin, jota Crow pitää jopa "maskuliinisempana" kuin myöhempiä seuraajiaan. Myös Michael Mason kuvailee tutkimuksessaan 1860-luvun englantilaista, lähinnä yläluokkaista nuorten naisten suosimaa "fast woman" -tyyppiä. Ks. tarkemmin Crow 1971, 329–333; Mason 1995, 119–122.

⁹⁶ Avery 1975, 199. Ks. myös Janeway 1968, 44; Stern (1950) 1971, 196; Elbert 1984, 217, 302–303; Österlund 2011, 216.

⁹⁷ Bland 1987, 133; ks. myös Avery 1975, 213–214; Walvin 1982, 2, 132.

kuten Montgomerylle, vaihtoehtoisen mallin kuvata sankarittariaan. Nämä sankarittaret toimivat puolestaan uudenaikaisina esikuvina nuorille lukijoilleen.⁹⁸

Lähtökohtani onkin, että sekä ”aitoja naisia”, naisasianaisia että ”uusia naisia” on mahdollista löytää kaikista lähteinä käyttämistäni kirjoista, riippumatta siitä, onko kirja kirjoitettu 1860-luvulla vai mahdollisesti vasta 1920-luvulla. Nämä kolme historiallista ”naistyyppiä” ovatkin eräänlainen työni viitetausta, jota vasten tarkastelen lähteideni representaatioita naiseudesta. Työni keskeinen lähestymiskulma on näitä erilaisia naistyyppisiä ympäröivässä maailmassa, naisten tilakokemuksissa ja mahdollisuuksissa toimia tässä maailmassa.⁹⁹ Naiseuden ja naisen maailman representaatioita tarkastellessani selvitän, onko näiden kolmen kirjailijan tuotannon avulla mahdollista seurata kronologisesti naisen aseman kehittymistä kohti suurempaa vapautta, yksilöllisyyttä ja toimijuutta 1800-luvun lopulta 1900-luvulle siirryttäessä. Tarkastelen siis tilaa toimijuuden, mutta myös muutoksen näkökulmasta.¹⁰⁰

Naisen historia ei tosin ole koskaan ollut tasaista ja suoraviivaisesti etenevää kehitystä alistuneisuudesta kohti vapautta. Lapsuudenkodeista on kuitenkin lähdetty ulos maailmaan: Vuokko Aromaan mukaan lähtö vanhempainkodista on aina ollut nuoren naisen elämän käännekohta, jossa yhdistyvät jo eletty elämä ja tulevaisuuden mahdollisuudet.¹⁰¹ 1980-luvun alun tutkimuksessa ruotsalainen Birgitta Josefsson kuitenkin tulkitsee, että ”lähtö” on kaikissa varhaisemmissa tyttökirjoissa vain siirtymistä vanhempien suojeluksesta aviomiehen suojelukseseen, yhdestä kodista toiseen.¹⁰² Tässä tutkielmassani selvitän, mihin rajoittuvat tyttökirjan fiktiivistä naista ympäröivä tila ja naisen toimijuus: avartuuko maailma tyttökirjoissa paralleelista historiallisen naisen maailman avartuessa, ja jos avartuu, millaisia silloin ovat kirjojen uudet maisemat? Lisääntyvätkö tyttökirjojen sankaritarten mahdollisuudet toimia, vai säilyykö kaikkien kolmen kirjailijan tuotannossa naisen elämäntehtävänä – Josefssonin sanoin – sittenkin vain ”kodin vaihtaminen uuteen kotiin”?

⁹⁸ Ks. myös Perrot 1993, 472.

⁹⁹ Tutkielmassani tila esittyy pääasiallisesti fyysisenä ja yhteiskunnallisena tilana. Työni ulkopuolelle on rajautunut suuri osa mentaalista tilaa: tunteiden maailma ja ihmissuhteet. Mentaalinen tilakin on työssäni kuitenkin paikoitellen läsnä, sillä ihmisen kokemismaailmassa fyysinen, mentaalinen ja sosiaalinen tila ovat toisistaan erottamattomia. Ks. Laitinen 2004, 1.

¹⁰⁰ Ks. myös Laitinen 2004, 10.

¹⁰¹ Aromaa 1990, 91.

¹⁰² Josefsson 1983, 252; ks. myös Auerbach 1976, 6.

2. JA KASVATUS LOI NAISEN

2.1. Ihanteen taakka ja vaatimukset

"Naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan", toteaa kirjailija ja filosofi Simone de Beauvoir teoksessaan *Toinen sukupuoli*.¹⁰³ Tytöt kasvavat naisiksi myös Alcottin, Coolidgen ja Montgomeryn tyttökirjoissa, jotka ovat kaikki eräänlaisia kehitysromaneja: ne kuvaavat sankaritartensa kasvua varhaisuoruudesta aikuisuuteen ja tytön kehitystä naisen rooliin.¹⁰⁴ Ne siis kuvaavat juuri tuota de Beauvoirin sanojen mukaista "naiseksi tulemistä" 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Pohjois-Amerikassa. Samalla ne antavat mahdollisuuden tarkastella, minkälaisia naiseuden malleja klassisten tyttökirjojen fiktiivisessä maailmassa tytöille on tarjolla.

Lastenkirjallisuuden synty sijoitetaan valistuksen aikakauteen, jolloin myös pedagogia alkoi kiinnostaa oppineita ja filosofeja; hyvänä esimerkkinä tästä on Jean-Jacques Rousseau'n teos *Émile ou de l'éducation* (1762). 1800-luvulle tultaessa kasvatustapa oli alkanut ilmestyä niin Pohjois-Amerikassa kuin Englannissakin.¹⁰⁵ Kasvatus puolestaan on aina sidoksissa muuhun kulttuuriin: kasvatuksella pyritään sopeuttamaan yhteisön jäsen rooliinsa laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Myös klassisissa tyttökirjoissa pyritään tytöille opettamaan aikansa normeja. Taustalla voi erottaa kasvatuskäsityksiä, joita nykyisin kutsuttaisiin "viktorianaanisiksi".¹⁰⁶

Viktoriaaninen pedagogia oli hyvin autoritääristä. Sopiva käytös, auktoriteettien kunnioittaminen, nöyryys ja tottelevaisuus olivat keskiluokkaisten viktoriaanien keskeisiä arvoja kasvatuksessa. Pedagogia heijasti samalla patriarkaalista hierarkiaa: ihmisen oli kunnioitettava ja toteltava Jumalaa, naisen miestä ja lapsen vanhempiaan.¹⁰⁷

1800-luvullakin oli kuitenkin kasvattajia, jotka eivät kyenneet tai edes pyrkineet ehdottoman autoritääriseen kurinpitoon, ja kasvatettavia, jotka kapinoivat.¹⁰⁸ Todellisuuden ja ihanteiden välillä olikin ilmeisesti suuri ristiriita, sillä jo se seikka, että tottelevaisuuden vaatimus niin sinnikkäästi kummittelee 1800-luvun lastenkirjallisuudessa, osoittaa, että käytännössä lapset eivät aina totelleet.¹⁰⁹

¹⁰³ Beauvoir (1949) 1980, 154. Kukaan ei, tai eivät siis ainakaan naiset, synny sosiokulttuurisen sukupuolen kanssa, vaan sosiaalinen sukupuoli hankitaan; Judith Butlerin tulkintoja de Beauvoirin ajatuksista, ks. Butler (1990) 2006, 57–58, 90–91, 194–195.

¹⁰⁴ Ks. myös Josefsson 1983, 251, 256, 273; Edström 1984a, 24; Foster & Simons 1995, 30; Gerson 1999, 59; Poe 2002, 146–147; Weber 2002, 52; Garner 2013, 63; Kokkonen 2015, 12

¹⁰⁵ Degler 1981, 68; Aromaa 1990, 151.

¹⁰⁶ Ks. myös Foster & Simons 1995, 9; Kokkonen 2015, 12.

¹⁰⁷ Ks. esim. Crow 1971, 59; Howe 1975, 526–527; Degler 1981, 87; Walvin 1982, 47, 101–102, 109; Pollock 1983, 184, 202, 269; Coontz 1988, 191–192; Hall 1990, 75, 77; Perrot 1990a, 211.

¹⁰⁸ Pollock 1983, 199.

¹⁰⁹ Walvin 1982, 47, 102–103; ks. myös Calder 1976, 84.

Tottelevaisuuden vaatimus kummittelee myös tyttökirjoissa. 1800-luvun lastenkirjoja leimasi usein uskonnollinen paatos ja tiukat moraalisaarnat; Louisa Alcott kuitenkin ymmärtää, että lasten "ylenpalttinen hyveellisyys" on vain ohimenevä ilmiö, "pyhimyksiksi kun ei niin äkkiä tulla kuin satukirjoissa".¹¹⁰ Alcottin kirjoissa kertojan myötätunto onkin lähes aina lasten puolella, ja joskus jopa kasvattajia vastaan.¹¹¹

Kasvatus on Alcottin tyttökirjojen tematiikassa peräti keskeisesti esillä, mitä voi pitää suorana seurauksena siitä, että Louisa Alcott oli kasvatustieteilijä-filosofin tytär. Amos Bronson Alcott oli amerikkalaiseen transsendentalistiseen liikkeeseen lukeutunut pedagogi.¹¹² Tyttökirjoissaan Louisa Alcott esittelee usein suoraan isänsä kasvatusteorioita.¹¹³ Ei olekaan yllättävää, että Alcottin tyttökirjoista löytyy selviä transsendentalismin jälkiä: olihan Louisa – Elbertin sanoin – "transsendentalistisen liikkeen tytär".¹¹⁴

Tyttökirjoissa kasvatuksen kohteina ovat yleensä tytöt. Alcottin kirjoissa kasvatetaan poikiakin, ja esimerkiksi kirjassa *Pikku miehiä* pitkälti samoin kasvatuseriaattein kuin tyttöjä *Pikku naisia* -kirjassa.¹¹⁵ 1800-luvulla tyttöjen ja poikien kasvatus oli kuitenkin useimmiten selvää roolikasvatusta: tyttö kasvatettiin naiseksi, poika mieheksi.¹¹⁶

1800-luvulla keski- ja yläluokan tytöistä pyrittiin kasvattamaan ennen kaikkea "hienoja naisia". Tyttöjen piti leikkiä hiljaa ja siivosti eikä heidän sopinut juosta ja metelöidä kuin veljiensä. Pojille riitti, jos he pystyivät suurimman osan ajasta käyttäytymään kuin sivistyneet kansalaiset eivätkä kuin villi-ihmiset. Tyttöjen taakka oli raskaampi: heidän piti (poikien tavoin) totella vanhempiaan, mutta lisäksi heiltä odotettiin nöyryyttä, kärsivällisyyttä ja passiivisuutta toisin kuin pojilta. Tyttöjen piti jo varhaisista vuosisataan asti oppia kontrolloimaan käytöstään aivan toisella tapaa kuin poikien. Tyttö ei missään nimessä saanut ilmaista voimakkaita tunteita vapaasti. Vaatimus käyttäytyä "hienon naisen" tavoin vainosi tyttöjä lastenhuoneesta asti.¹¹⁷

¹¹⁰ Alcott (1870) 1990, 57–58; ks. myös Alcott (1869) 1989, 137. Uskonto on kuitenkin Alcottin kirjoissa läsnä; Alcottin kirjoissa on sekä moraalisaarvoja että luontevia vastareaktioita liialliseen saarnaamiseen. Townsend (1965) 1983, 79; ks. myös MacDonald 1983, 19; Foster & Simons 1995, 88–89; Stern 1998, 137; Kokkonen 2015, 28–29.

¹¹¹ Ørvig 1988, 137; vrt. Elbert 1984, 186–187.

¹¹² Transsendentalismi oli Kantin transsendentin-käsitteeseen pohjautuva idealistinen aatesuuntaus, jonka taustalta löytyi myös platonismin, Rousseau'n, Goethen sekä saksalaisen ja englantilaisen romantiikan ajan kirjallisuuden vaikutus. Liike vaikutti Yhdysvalloissa Concordissa ja Bostonissa Massachusettsin osavaltiossa noin 1836–1860. Ryhmän johtaja oli Ralph Waldo Emerson (1803–82); muita merkittäviä transsendentalisteja olivat kirjailijat David Thoreau ja Henry Longfellow, kirjallisuuskriitikko ja naisasianainen Margaret Fuller sekä Amos Bronson Alcott. Ks. tarkemmin esim. Cheever 2007, 9–11, 101; Matteson 2007, passim; Goodman 2015.

¹¹³ Saxton 1978, 310–311; Toft 1980, 106; MacDonald 1983, 31–33; Ørvig 1988, 132; Stern 1998, 260; Matteson 2007, 370.

¹¹⁴ Elbert 1984, 103; ks. myös Douglas 1999, 45–46; Cheever 2007, 134.

¹¹⁵ Bronson Alcottin ihannenainen oli hyvin pitkälti 1800-luvun Aidon naisen -ihanteen mukainen, mutta Bronson edellytti kuitenkin miehiltä samanlaista pyhimysmäisyyttä, korkeaa moraalialia ja luonteen jaloutta kuin naisilta. Ks. Saxton 1978, 188; ks. myös Phillips 1999, 214; Matteson 2007, 186, 348.

¹¹⁶ Alcottillakin on tästä perinteisestä viktoriaanisesta roolikasvatuksesta esimerkki: Megin kaksoset Daisy ja Demi.

¹¹⁷ Crow 1971, 153; Spacks 1975, 98; Walvin 1982, 106–107; Dyhouse 1987, 34; Aromaa 1990, 94.

Amerikkalaisten tyttöjen lapsuus oli suhteessa vapaampaa kuin heidän englantilaisten sisartensa, mutta kasvatuksetta eivät uuden mantereen tyttökään selvinneet.¹¹⁸ 13-vuotiaana tyttö alkoi omistaa aikansa vaatteille ja seurustelutaitojen opettamiselle; kasvatusta tähtäsi tästä lähin tytön valmistamiseen avioliittomarkkinoille.¹¹⁹ Käytöstavat tulivat nyt tärkeiksi; tytön käytöksessä huolettomuus on heti holtittomuutta, on Simone de Beauvoir todennut. Beauvoirin mukaan murrosikään päässyt tyttö pakotetaan itsensä hillitsemiseen, mikä vähitellen muuttuu "hyvinkasvatetun tytön" toiseksi luonnoksi ja tappaa kokonaan tytön välittömyyden.¹²⁰

Myös tyttökirjojen tematiikan johtomotiivina kulkee usein tyttöjen sopeutuminen ja sopeuttaminen soveliaisuuden vaatimuksiin.¹²¹ Tanskalainen Herdis Toft pitää Alcottin *Pikku naisia* (kuten tyttökirjoja yleensä) ennen kaikkea kuvauksena sosiaalistamisprosessista, jossa kapinoiva tyttö kasvatuksella sopeutetaan vallitsevaan naisenrooliin ja sosiaaliseen ympäristöönsä: opitusta roolista tulee lopulta tytön uusi identiteetti.¹²²

En kuitenkaan tulkitsisi Alcottin kirjojen antamaa kuvaa naiseuden malleista näin yksioikoisesti. Alcottin ominaislaatu tulee mielestäni hyvin esille vertailussa Susan Coolidgeen. Coolidgeen sankarittarella, villillä ja tottelemattomalla Katylla, on muutoksen malli edessään jo kirjan *Katyn toimet* ensimmäisessä luvussa: Katy haluaisi kerran olla "kaunis, rakastettava ja enkelimäinen".¹²³ Kirja keskittyy tämän jälkeen olennaisesti tähän enkelimäiseksi kasvun teemaan. Uppiniskaisen villikon selkäranka vioittuu rajuissa leikeissä, ja Katy joutuu neljäksi vuodeksi "tuskien kouluun", joka on lopulta kouluista paras opettamaan tytölle kärsivällisyyttä ja hyvyyttä.¹²⁴ Kirjan lopussa Katysta on tullut "kaikkien keskipiste ja aurinko", "kodin sielu".¹²⁵

Myös Alcottin kirjoissa tyttöjä kasvatetaan eroon vioistaan. *Pikku naisia* kertoo tarinan neljästä työstä, jotka äitinsä ohjauksessa kasvavat ihannenaiksiksi, deminutiivisiksi "pikku naisiksi". Käytännössä kasvu on oppimista hienon naisen tavoille, "hameiden pidentämistä ja käytöstapojen opettelua".¹²⁶ Temaattisesti *Pikku naisia* rakentuu siten, että siinä kuvataan vuoron perään Marchin tyttöjen, etenkin Megin, Jon ja Amyn, henkilökohtaista "taakkaa", kamppailua vikojensa voittamiseksi. Näitä vikoja ovat kiukun,

¹¹⁸ Banner 1983, 101; ks. myös Crow 1971, 181–183; Degler 1981, 192–193; Foster & Simons 1995, 94–95, 109.

¹¹⁹ Crow 1971, 181; ks. myös Halttunen 1982, 200; Banner 1983, 101; Aromaa 1990, 148–149; Craik 1994, 47.

¹²⁰ Beauvoir (1949) 1980, 191; ks. myös Aromaa 1990, 94.

¹²¹ Norström 1976, 7.

¹²² Toft 1980, 9, 13, 107–108, 117, 131–132, 149; ks. myös Foster & Simons 1995, 5; Kurikka 1998, 11; Österlund 2011, 219, 225; Miettinen 2015, 58, 60–61.

¹²³ Coolidge (1872) 1994, 12.

¹²⁴ Ibid., 119–120.

¹²⁵ Ibid., 190–191. Katyn kehitystarinasta ja "poikatyttyöydestä rankaisemisesta", ks. myös Miettinen 2015, 64–66.

Shirley Foster ja Judy Simons näkevät kuitenkin Katyn kehitystarinan myönteisemmin ja Katyn "kapinallisempänä" kuin monet muut tutkijat; ks. Foster & Simons 1995, 108–109, 117–121, 125.

¹²⁶ Alcott (1886) 1992, 45.

kärsimättömyyden ja itsepäisyyden – kaikki Jon vikoja – ohella tyytymättömyys ja turhamaisuus, joista Megin ja Aryn on päästävä eroon. Tytöt voittavatkin kukin vikansa ja kasvavat samalla uuteen rooliinsa.¹²⁷

Kasvatuksen tuloksena Alcottinkin sankarittaret siis toisinaan muuttuvat kodin enkeleiksi ja viktoriaanisiksi Aidoiksi naisiksi – jolleivät he sitten ole enkeleitä jo kirjan alkuasetelmista alkaen, kuten Beth March¹²⁸, *Tytöistä parhain* Polly Milton (teoksen alkuperäisen nimen mukaan ”vanhanaikainen tyttö”) ja Rose Campbell.¹²⁹ Martha Saxtonin mielestä kaikki Louisa Alcottin ”hyvät” naishahmot ovat kuitenkin hengettömiä, sillä ”hyvyyden” kuvaaminen ei kiinnostanut kirjailijaa; Alcott ei Saxtonin mukaan tuntenut sympatiaa ”viktoriaanisia prinsessoja” kohtaan, koska hän ei itse ollut koskaan ollut hyvä, rakastettava, sievä ja suloinen ”pikku prinsessa”.¹³⁰

Mielenkiintoisin osa Alcottin *Pikku naisia* -kirjan tematiikkaa onkin hänen alter egonsa Jo Marchin kasvatus ja tämän kasvatuksen lopputulos. Poikatyttö Jo muuttuu Alcottin sankarittarista eniten. Nuori Jo on itsenäisenä ja aggressiivisen elinvoimaisena kompleksinen mutta silti eheä henkilöhahmo: Jo on elävä ja uskottava, sillä Alcott siirsi Jon henkilöhahmoon oman kapinansa.¹³¹ Louisa Alcott itse taisteli vuosikausia isänsä Bronson Alcottin kanssa siitä, minkälainen nainen hänestä piti tulla; täydellistä yhteisymmärrystä eivät isä ja tytär koskaan saavuttaneet. Isä halusi tyttärestään ihannettaan vastaavan ”pikku naisen”, mutta Louisa Alcott oli liian kiivas ja temperamenttinen taipuakseen tarjottuun naisenmalliin. Hänelle selvisi kuitenkin nopeasti, mitä häneltä odotettiin: teini-ikään ehtinyt tytär kirjoitti päiväkirjaansa päättäneensä tulla hyväksi.¹³² Tehtävä tuntui kuitenkin ylivoimaiselta, eikä Louisa Alcottilla ollut Saxtonin mukaan aikuisenakaan kovin hyvää kuvaa omasta itsestään eikä arvostaan.¹³³

¹²⁷ Ks. myös esim. Toft 1980, 122; MacDonald 1983, 13, 20, 24; Edström 1984a, 20; Kelly 1985, 255–256; Foster & Simons 1995, 89–91; Fetterley 1999, 29–31.

¹²⁸ Beth March on jo kirjan alusta lähtien kodin pikku enkeli, eikä hänelle näin jää kirjasarjan tematiikassa kehitysmahdollisuuksia; kodin ahkera pikku mehiläinen voi vain muuttaa taivaalliseen kotiin. Bethin esikuva todellisessa elämässä, Louisan pikkusisko Elizabeth, Lizzie, kuoli 23-vuotiaana sairastettuaan vuosikausia tulirokon jälkitautia. Viimeisinä elinvuosinaan Lizzie ei ollut aivan niin kiltti ja kärsivällinen kuin *Pikku naisten* Beth: Saxtonin mukaan sairas Lizzie oli kuoleman edessä vihainen, pelokas, kärsimätön ja katkera. Kirjojihinsa Alcott kuitenkin ikuisti sisarensa loppumattoman kärsivällisenä ja suloisena pikku enkelinä, jonka kuolema muuttaa isosisko Jon elämän suuntaa. Saxton 1978, 214–217; ks. myös Elbert 1984, 160–161; Stern 1998, 54–55, 258; Foster & Simons 1995, 93–94; Douglas 1999, 59; Keyser 1999, 89–90; Phillips 1999, 223–225; Cheever 2007, 121, 190; Matteson 2007, 341.

¹²⁹ Polly ja Rose ovat puolestaan Ruth MacDonaldin mukaan ”hieman liian hyviä ollakseen totta”, eli pikemminkin symbolisia kuin eläviä henkilöhahmoja. MacDonald 1983, 33, 46, 56. Edströmin mukaan Alcott on nämä kaksi sankarittartaan kuvannut aikakautensa vallitseva naiskuva mallinaan. Edström 1977, 11; Edström 1984a, 23.

¹³⁰ Saxton 1978, 311, 340.

¹³¹ Kaledin 1978, 258–259; ks. myös Saxton 1978, 8; Toft 1980, 129–130; Cheever 2007, 190–191; Matteson 2007, 340–342.

¹³² Ks. esim. Saxton 1978, 10–11, 87–93, 165–169, 188; Pollock 1983, 257; Foster & Simons 1995, 95; Cheever 2007, 13, 191; Matteson 2007, passim, erit. 10, 49, 63–64, 66, 112, 159, 191–193, 291–292, 306–307, 412.

¹³³ Saxton 1978, 271; ks. myös Keyser 1999, 84; Matteson 2007, 224–225.

Alcottin Jolla onkin sisaruksista vaikein kamppailu voitettavanaan. Jon kasvu ei tapahdu käden käänteessä, vaan kehitys villikosta äidilliseksi aikuiseksi naiseksi vaatii vuosikausien ponnistelun.¹³⁴ Jon taakkana on kiivas luonne ja kärkeä kieli, joita hänen on opittava hillitsemään ja samalla kehityttävä nöyremmäksi ja kärsivällisemmäksi. Ympäristö odottaa hänen käyttäytyvän "soveliaasti"; ei ole suotavaa, että Jo vapaasti ilmaisee itseään. Jon on opittava ennen kaikkea itsehillintää. Prosessi ei ole helppo, mutta Jon vapaudenrakkauden ilmaisuja ja uhmaa seuraa aina jonkinlainen rangaistus tai vastoinkäymisiä, jotka pikkuhiljaa saavat Jon taipumaan.¹³⁵ "Hänen täytyi saada monta kovaa kolausta ennen kuin hän oppi sopeutumaan", kertoo kirjailija.¹³⁶

Vähitellen Jo tasaantuu. Alcott kertoo muutoksesta kirjan *Viimevuotiset ystävämmen* alussa: tytön kulmikkuus on vähentynyt, katse lempeä, terävältä kieleltä pääsee nyt vain ystävällisiä sanoja; isäkin voi todeta, että hänen "poikansa" tilalle on ilmestynyt hyvin käyttäytyvä nuori neiti, joka hoitaa sairasta pikku sisartaan äidillisen hellästi.¹³⁷

Kapinoiva ja omapäinen tuulihattu putkahtaa kuitenkin ajoittain esille vielä sarjan jatko-osissa.¹³⁸ Jon kasvun lopputuloksesta ovatkin kirjallisuudentutkijat olleet eri mieltä: toisten mukaan Jo ei koskaan täysin alistu ja sopeudu viktoriaaniseen naisenrooliin, toisten mielestä Jo talttuu siinä kuin Katy Carr, eikä kapinalliselle poikatyttölle loppujen lopuksi jää muuta mahdollisuutta kuin sopeutua vallitsevan naiskuvan raameihin ja hyväksyä oma paikkansa viktoriaanisessa perheydyllissä.¹³⁹ Patricia Meyer Spacksin mielestä Jossa tapahtuva muutos on tosin ilmeisesti kirjailijan tekemä kompromissi kustantajansa ja aikakautensa tyttökirjojen konventioiden kanssa.¹⁴⁰

Mutta oli Jon kehityksen lopputuloksesta mitä mieltä hyvänsä, on kuitenkin huomattava, että Alcott ei kuvaa Jon kasvuprosessia samalla tapaa myönteisesti kuin Coolidge Katynsa kehitystä. Poikatyttön kasvu ihannenaiseksi on Alcottin kirjoissa pikemminkin ikävää alistumista tiettyihin sääntöihin. Jon kehitystarinan yhteydessä Alcott käy keskustelua ympäröivän viktoriaanisen aatemaailman kanssa, ja tässä diskurssissa nousee esiin Alcottin feminismi. Alcott kuvaa murrosikäisen tytön ristiriitaista suhtautumista omaan kasvuunsa. Teini-ikäisen Jon käytös on kirjailijan mukaan "kuten ainakin työllä,

¹³⁴ Alcott (1868) 1986, 80.

¹³⁵ Ks. esim. Alcott (1869) 1989, 71.

¹³⁶ *Ibid.*, 72.

¹³⁷ *Ibid.*, 17; ks. myös Matteson 2007, 342.

¹³⁸ Ks. esim. Alcott (1869) 1989, 70.

¹³⁹ Erilaisia tulkintoja, ks. esim. Saxton 1978, 8, 16; Toft 1980, 139–140; Townsend (1965) 1983, 79; Ørvig 1988, 55; Foster & Simons 1995, 10–11, 16–17, 92; Douglas 1999, 49, 57–58; Keyser 1999, 90–92, 94–95; Laird 1999, 301, 304; Phillips 1999, 214, 233; Susina 1999, 162; Tomasek 1999, 237, 248–250. Tulkintojen ja tyttöjen monimutkaisuudesta, ks. myös Österlund 2011, 226.

¹⁴⁰ Spacks 1975, 96–101, 195; ks. myös Fetterley 1999, 40.

joka on parhaillaan kehittymässä naiseksi eikä iloitse siitä".¹⁴¹ Jolle siis ilmeisesti käy kuten de Beauvoirin mukaan käy kaikille murrosikäisille tytöille:

Vanhemmat ja kasvattajat, kirjat ja myytit, naiset ja miehet väläyttelevät tytölle passiivisuuden iloja. Jo varhaislapsuudessa häntä opetetaan nauttimaan niistä ja vuosien varrella houkutus käy yhä voimakkaammaksi. Tyttö antaa periksi, koska hänen toimintatapansa törmää yhä voimakkaampaan vastarintaan. Mutta suostuessaan passiivisuuteen hän suostuu myös vastaan panematta sietämään sen kohtalon, joka hänelle ulkopuolelta määrätään, ja se kutsumus pelottaa häntä.¹⁴²

Lapsuudesta onkin äkkiä vaikea luopua, sillä naisen rooli merkitsee suhteellisen vapauden taakse jäämistä. Kasvaminen on inhottavaa, sillä

– On inhottavaa tulla täysikasvuiseksi, olla neiti March, pitää pitkiä hameita ja istua jäykkänä kuin kiinalainen asteri. On jo tarpeeksi inhottavaa olla tyttö, kun poikien puuhat ovat paljon hauskempia. Minua ei ikinä lakkaa harmittamasta, etten ole poika, ja nyt se kaivelee entistä enemmän, sillä tahtoisin välttämättä päästä isän kanssa sotaan enkä voi muuta kuin istua kotona ja kutoa sukkaa kuin mikäkin tylsä vanha muija!¹⁴³

Kiistämätön elämän tosiasia Alcottinkin kirjoissa kuitenkin on, että tyttöjen on aikuistuttava ja jätettävä taakseen huoleton lapsuus, joka vaihdetaan naisen rooliin, ja tässä 1800-luvun naisasianainenkin siis taipuu hyväksymään aikansa konventiot. Sävy on kuitenkin alistuva: naisen rooli on välttämätön paha, elämän realiteetteja, joita poikatyttökään ei voi kokonaan välttää. Alcottin sankaritarten on tultava naisiksi, he eivät voi pysyä ikuisesti lapsina edes niin hyvän syyn kuin vapauden tähden.¹⁴⁴ Mutta jo se, että 1800-luvun naiskirjailija ei näe tytön kasvua naiseksi miellyttävänä tapahtumana, kritisoi aikakauden ahtaita rooli-odotuksia vastaan.

2.2. Ihanteesta yksilöksi: transsendentalistista kasvatusteoriaa ja individualismia tyttökirjoissa

Viktoriaanisiin kasvatuseriaatteisiin verrattuina Amos Bronson Alcottin teoriat olivat tuoreita ja nykyaikaisia ja myös hyvin käytännönläheisiä. Keskeisimpiä Alcottin ajatuksia oli Rousseaulta pohjautuva käsitys lapsen alkuperäisestä turmeltumattomuudesta ja luontaisesta hyvydestä, sekä teoria luonnonmukaisesta kasvatuksesta, jossa otetaan huomioon lapsen omat kyvyt ja edellytykset ja pyritään auttamaan ne kasvuun ilman ulkoapäin asetettuja normeja tai liiallista ohjausta.¹⁴⁵ Näitä aikalaisten mielestä "vähän

¹⁴¹ Alcott (1868) 1986, 9; ks. myös Foster & Simons 1995, 9.

¹⁴² Beauvoir (1949) 1980, 174.

¹⁴³ Alcott (1868) 1986, 7–8.

¹⁴⁴ Ks. myös Elbert 1984, 147; Alberghene & Clark 1999, xxxvi; Douglas 1999, 51; Fetterley 1999, 33.

¹⁴⁵ Bronson Alcottin teorioista ja Rousseauin vaikutuksesta, ks. tarkemmin esim. Saxton 1978, 25–26; Pollock 1983, 10, 107, 257; Pope 1987, 136, 139–140; Boxer & Quataert 1987b, 115; Ørvig 1988, 106–107; Laird 1999, 302; Matteson 2007, passim, erit. 26, 42; ks. myös Alcott (1886) 1992, 208.

omituisia käsityksiä"¹⁴⁶ esitellään myös Louisa Alcottin tyttökirjoissa. Plumfieldin koulussa tärkein kasvatusperiaate kuuluu: paljon rakkautta, vähän sääntöjä, mutta sitäkin viisaampia; lapset saavat kasvaa suhteellisen vapaasti, "huutaa, reuhata ja hullutella", kunhan eivät käytä vapauttaan väärin.¹⁴⁷ Vapaus ei kuitenkaan ole rajatonta, sillä harvoihin sääntöihin on alistuttava, ja niin pojan kuin tytönkin on opittava itsehillintää.¹⁴⁸ Lisäksi lapsen on opittava tuntemaan itsensä.¹⁴⁹

Pohja Bronson Alcottin kasvatuskäsityksille löytyi siis Rousseauin ajatuksista. Niin edistyksellisiä kuin Rousseauin kasvatus- ja lapsikäsitteet aikanaan olivat, Rousseaulle "lapsi" oli kuitenkin vain synonyymi sanalle "poika". Teos *Émile ou de l'éducation* käsittelee Émilen, pojan, kasvatusta – teoksen Sophie kasvatetaan vain täyttämään tuleva biologinen roolinsa äitinä. Kun Émile kasvaa itsenäisyyteen ja yksilöllisyyteen, Sophie opetetaan taipumaan vallitseviin konventioihin.¹⁵⁰

Bronson Alcott pyrki soveltamaan teorioitaan myös omiin lapsiinsa, joista oli tarkoitus tulla "transsendentalistisia mallilapsia".¹⁵¹ Kaikki neljä olivat kuitenkin tyttöjä, eikä tyttöjä ollut totuttu kasvattamaan lapsen yksilölliset taipumukset huomioon ottaen: perinteisessä roolikasvatuksessa otettiin huomioon vain kehitys kohti kaikille naisille yhteistä identiteettiä. Halutessaan kasvattaa omista lapsistaan mallilapsia Bronson Alcott ilmeisesti törmäsikin melkoiseen ristiriitaan: hänen teoriansa korostivat lapsen yksilöllisten taipumusten huomioon ottamista, mutta yleinen mielipide ja myös rousseaulainen perinne hyväksyi tytöille vain yhdenlaisen mallin ilman kovinkaan suuria persoonallisia variaatioita. Niinpä Alcott – ihanteistaan ja edistyksellisyydestään huolimatta – kasvatti omia tyttäriään käytännössä perinteiseen naisenrooliin.¹⁵²

Alcottien tyttäristä Anna ja Elizabeth (*Pikku naisten* Meg ja Beth) olivat kasvatettavina taipuisia, kuopus May (kirjasarjan Amy) puolestaan välttyi joutumasta sisartensa tavoin Bronsonin "kouluun". Louisa, kutsumanimeltään Louy, sen sijaan joutui, ja poikatyttö Louy osoittautuikin kasvattajaisälleen melkoiseksi vastukseksi. Elbertin mukaan pikku Louyn uhmakkuus oli kuitenkin vain osoitus siitä luonteen yksilöllisyydestä, jota Bronson Alcottin mukaan olisi pitänyt kaikissa lapsissa vaalia.¹⁵³

¹⁴⁶ Alcott (1871) 2000, 17; ks. myös Saxton 1978, 27; Douglas 1999, 45–46.

¹⁴⁷ Alcott (1871) 2000, 10–11.

¹⁴⁸ Ibid., 82–83.

¹⁴⁹ Ibid., 133, 165, 279–280; Alcott (1886) 1992, 191.

¹⁵⁰ Ks. myös esim. Toft 1980, 22–25; Aromaa 1990, 149–151; Kaplan 1992, 20.

¹⁵¹ Saxton 1978, 14, 29, 38; Elbert 1984, 30; Stern 1998, 254; Douglas 1999, 45; Cheever 2007, 16; Matteson 2007, 9–10, 40, 60–63, 184.

¹⁵² Saxton 1978, 220.

¹⁵³ Saxton 1978, 14, 87, 146; Elbert 1984, 30; Cheever 2007, 13; Matteson 2007, 10, 95, 118, 186–188; ks. myös Douglas 1999, 47.

Individualismia ei korostettu vain transsendentalistien ajatuksissa, vaan koko 1800-luku oli individualismin aikaa. Erityisesti amerikkalaisessa yhteiskunnassa – nuorena, vasta itsenäistyneessä valtiossa – yksilö oli keskeisessä asemassa.¹⁵⁴ 1800-luvun loppua lähestyttäessä individualismi alkoi korostua myös amerikkalaisten naisasianaisien aatteellisessa ohjelmassa.¹⁵⁵ Yksi individualismia korostaneista 1800-luvun naisasianaisista oli Margaret Fuller, transsendentalistien piiriin kuulunut kirjailija, joka 1845 ilmestyneessä teoksessaan *Woman in the Nineteenth Century* kaipasi naisille mahdollisuutta toteuttaa vapaasti yksilöllisiä taipumuksiaan.¹⁵⁶ Fuller oli Alcottien läheinen perhetuttu ja nainen, jota myös Bronson Alcott suuresti arvosti. Fullerin aatteista tuli myös yksi Louisa Alcottin elämän ja tuotannon keskeisimmistä teemoista.¹⁵⁷

Louisa Alcott vakuuttui lujasti siitä, että myös naiset olivat yksilöitä. Nuorena hän tosin yritti itse kasvattaa itsestään isänsä toivomaa "pikku naista", mutta omaksui aikuistuttuaan uusia aatteita, ja yritti löytää yhteyden naisasialiikkeen parissa syntyneiden aatteiden ja perinteisen naiskuvan välille. Kirjoissaan Alcott yrittää sijoittaa individualistisen naisen perinteisen perhekultin raameihin.¹⁵⁸ Alcott ei koskaan täysin hylännyt transsendentalistien romanttista perinnettä, mutta siirtyi kauas sen asettamien rajojen ulkopuolelle. Transsendentalistien korostama yksilöllisyyden vaatimus ja 1800-luvun "naiskysymys" sulautuivat Louisa Alcottilla yhteen. Elbertin mukaan *Pikku naisissa* piilevätkin konventionaalisen perhetarinan alla toisenlaiset aatteet: pohdinta siitä, miten naissukupuoli tulisi määritellä, ja oliko naisilla oikeus kehittyä yksilöinä täyteen kukoistukseensa.¹⁵⁹ Alcottin kirjoissa sallitaan myös tytöille – ainakin osittain – vapaus kasvaa omaksi itsekseen; tai kuten kuuluu Jon neuvo tyttöjen kasvatuksesta:

...juoksennekkoot ja leikkikööt ja vankistukoot ennen kuin elämänurasta ruvetaan puhumaan. Kyllä asia aikanaan selviää kun saavat olla rauhassa eikä heitä valeta kaikkia samaan muottiin.¹⁶⁰

Niinpä Alcottin sankarittaret ovatkin yksilöitä: tämä yksilöllisyys tulee selvästi esille verrattuna aikalaiskirjailijan Susan Coolidgen sankarittariin, sillä Coolidgen työt eivät erotu persoonallisuuksina toisistaan samalla tapaa kuin Alcottin työt. Esimerkiksi Katy, Clover, Elsie ja Joanna Carr ovat itse asiassa niin toistensa kaltaisia, että mikäli nimiä ei

¹⁵⁴ Lowe 1982, 88, 99; Boxer & Quataert 1987b, 114–115; Coontz 1988, 183, 236; Virtanen 1996, 739.

¹⁵⁵ Yksi amerikkalaisen naisliikkeen uranuurtajista, Elizabeth Oakes Smith, kirjoitti: "Our right to individuality is what I would most assert. Men seem resolved to have but one in our sex." Sit. Degler 1981, 343.

¹⁵⁶ Ks. Crow 1971, 169; Margaret Fullerin feminismistä, ks. myös Cheever 2007, erityisesti 54–56, 84, 90, 119.

¹⁵⁷ Saxton 1978, 86, 185; Stern 1998, 254.

¹⁵⁸ Elbert 1984, xii, 103, 150–153, 190, 226–228.

¹⁵⁹ Elbert 1984, 119, 144; ks. myös Foster & Simons 1995, 86–88, 93, 99; Matteson 2007, 348.

¹⁶⁰ Alcott (1886) 1992, 33.

mainittaisi, lukija tuskin tyttöjen repliikeistä tai luonteenpiirteiden ja toiminnan kuvauksista tunnistaisi, kenestä kulloinkin on kyse.

Sen sijaan Alcottin Meg, Jo, Beth ja Amy ovat selvästi toisistaan erottuvia persoonia; mieleen tulee jopa epäillä suoranaista ohjelmanjulistusta kirjailijan taholta. Toft luokittelee Marchin tytöt neljään toisistaan selvästi eroavaan tyttötyyppiin; Auerbachin mukaan joidenkin *Pikku naisia* -kirjan episodien tarkoitus on ilmeisesti vain vakuuttaa lukijalle, että Jo on Jo ja Amy on Amy.¹⁶¹ Eroavaisuudet tulevat esille useissa kirjan kohtauksissa, toisinaan kärjistetyistikin.¹⁶² Sisarten individualistiset piirteet myös säilyvät aikuisikään asti,¹⁶³ vaikka kaikki Marchin tytöt lähestyvätkin ihannetta – toiset enemmän, toiset vähemmän. Spacks on tosin sitä mieltä, että tyttöjen kasvuprosesseihin kirjoissa liittyy olennaisesti juuri identiteetin menettäminen: tytöt joutuvat uhraamaan oman "itsensä" tullakseen ihannenaiksi.¹⁶⁴

Elbertin mukaan kirjan *Pikku naisia* tekee kuitenkin aikoja uhmaavaksi klassikoksi nimenomaan se, että pikku naisilla on mahdollisuus valita perheidyllin ja perinteisen roolin ja toisaalta yksilöllisyyden välillä. Jo March haluaa sekä perheidyllin että yksilöllisyyden; samoin halusivat Alcott itse ja Margaret Fuller.¹⁶⁵ Kirjoihinsa Alcott luo erilaisia tyttöhahmoja, ehkä toisinaan karrikoidustikin, mutta niin pyryhakaraka Nan kuin pikku enkeli Daisy ovat molemmat yhtä lailla feminismin tuotoksia: erilaisten tyttötyyppien tehtävänä on osoittaa, etteivät kaikki naiset ole samanlaisia.¹⁶⁶

Edströmin mukaan Alcottin tuotanto edustaakin genressä käännekohtaa, jonka jälkeen tyttökirjojen sankarittaret alkavat vähitellen saada yksilöllisiä piirteitä.¹⁶⁷ Muutos on selvä 1900-luvulle siirryttäessä; juuret muutoksiin näkyvät jo Alcottin tyttökirjoissa, ja taustalta löytyy transsendentaalinen kasvatusfilosofia, joka Päivi HUUHTASEN mukaan yhdistää Alcottin ja Montgomeryn tuotannot toisiinsa, sillä myös Montgomeryn 1900-luvun alussa Kanadassa kirjoittamissa tyttökirjoissa erityisesti kaksi loistavaa pedagogia, Anna-kirjojen neiti Stacy ja Runotyttö-sarjan herra Carpenter, toteuttavat Prinssi Edwardin saarella transsendentalismin ideaa ja Amos Bronson Alcottin kouluperiaattei-

¹⁶¹ Auerbach 1976, 20; Toft 1980; ks. myös Edström 1984a, 22; Foster & Simons 1995, 93; Alberghene & Clark 1999, xvii; Douglas 1999, 49; Massé 1999, 329; Susina 1999, 169. Mia Österlundin mukaan Marchin tytöt voidaan tosin nähdä myös yhden tytön, kollektiivisen päähenkilön neljänä eri aspektina. Österlund 2011, 225.

¹⁶² Ks. esim. Alcott (1868) 1986, 12, 109, 156–157, 184–187.

¹⁶³ Ks. esim. Alcott (1886) 1992, 158.

¹⁶⁴ Spacks 1975, 99; ks. myös MacDonald 1983, 18; Matteson 2007, 337–338, 345.

¹⁶⁵ Elbert 1984, xi; ks. myös Foster & Simons 1995, 101; Matteson 2007, 184, 314, 340; vrt. Norström 1976, 8; Kaledin 1978, 259.

¹⁶⁶ Elbert 1984, 185; ks. myös Österlund 2011, 236. Myös Spacksin mielestä Alcottin täydellisimmätkin enkelit ovat osa kirjailijan "feminististä ohjelmaa": esimerkiksi kodikas ja lempeä Daisy on hänen mielestään feministikirjailijan luomus, sillä Daisy on kuvattu negatiiviseksi esimerkiksi siitä, miten tytöt oppivat olemaan "suloisia", mikäli eivät saa olla mitään muuta. Spacks 1975, 96.

¹⁶⁷ Edström 1984a, 37.

ta.¹⁶⁸ Transsendentalistinen individualismin korostuminen henkilöhahmoissa tuokin Montgomeryn aatteellisesti lähelle Alcottia, vaikka kirjailijat edustavat eri kansallisuutta ja vaikka heidän tyttökirjojensa ilmestymisajankohtien välillä on yli 40 vuotta. Yhteistä Alcottin ja Montgomeryn tyttökirjoille on sankaritarten korostettu yksilöllisyys.

Alcottin sankarittaria muuttaa kasvatus villikoista enkeleiksi, mutta Montgomeryn sankarittaret ovat jo kokonaan kehittymässä ihanteista yksilöiksi. Sekä vuonna 1908 ilmestyneen *Annan nuoruusvuosien* että 1923 ilmestyneen *Pienen runotytön* tapahtumat sijoittuvat 1890-luvulle, mikä sallii Montgomeryn esittää 1900-luvun alun aatemaailmaa edustavat ”modernit” sankarittarensa vanhanaikaisilla kasvatuseriaatteilla varustettujen henkilöiden ympäröiminä.¹⁶⁹ Montgomeryn kirjojen jatkuva suosio johtuneekin kirjojen huumorin lisäksi juuri Montgomeryn kyvystä kuvata jännitteitä kirjojen eloisien nuorten sankaritarten ja näitä ympäröivien ahdasmielisten "viktoriaanien" välillä. Montgomeryn kirjojen kasvattajat yrittävät yhä tehdä tytöistä soveliaasti käyttäytyviä ihannenaaisia, mutta tytöt itse eivät enää taivu kuten edeltäjänsä.¹⁷⁰

Montgomerynkin kirjoista on toki helppo löytää myös toinen toistaan muistuttavia herttaisia tyttöhahmoja.¹⁷¹ Annankin aurinkoisuudessa on vielä 1800-luvun tyttökirjojen perinnettä, mutta Anna ei kuitenkaan ole "enkeli".¹⁷² Anna itse pohtii, haluaisiko hän mieluummin olla "jumalaisen kaunis", "säkenöivän sukkela" vai "enkelimäisen hyvä" – eikä oikein tiedä vastausta, mutta vähiten Annaa houkuttelee enkelimäinen hyvyys.¹⁷³

Matthew Cuthbertin myönteinen ensivaikutelma Annasta on, että Anna on kaikkea muuta kuin hyvinkasvatetun avonlealaistytön tyyppiä.¹⁷⁴ Anna on sanavalmis¹⁷⁵, äkkipikainen, uhkarohkea ja levoton, ja hänellä on helposti kuohahtava temperamentti, jota hänen porkkananpunaiset hiuksensakin symboloivat.¹⁷⁶ Anna on myös älykäs ja lahjakas, minkä luokkatoveritkin ovat valmiit myöntämään, ja lisäksi taiteellisesti luova; hän on myös tietoinen omista lahjoistaan. Annan itsetunto onkin Marillan mielestä käsittä-

¹⁶⁸ HUUHTANEN 1982, 210; ks. myös SANDMAN LILIUS 1977, 52; MIKKOLA 1990, 164; DOODY 2008, 25.

¹⁶⁹ Ks. myös FOSTER & SIMONS 1995, 166–168; MCMASTER 2002, 67; POE 2002, 151.

¹⁷⁰ Montgomeryn oma neuvo tyttöjen kasvattajille oli: "You should respect her personality and never try to force her confidence". Sit. GILLEN 1976, 143; ks. myös GILLEN 1976, 135; ØRVIG 1988, 163; KESSLER 1999, 230; ROBINSON 1999, 27–30. Montgomeryn Anna on ollut erityisen suosittu Japanissa, jossa hän Akamatsun ja Trillinin mukaan on 1950-luvulta lähtien tarjonnut japanilaisille tytöille ja jopa aikuisille naisille itsenäisen ja yksilöllisyydestään kiinni pitävän naisen roolimallin. AKAMATSU 1999, 207–208; TRILLIN 1999, 214, 220. Ks. myös ANNAN vastaanotosta Iranissa ja Turkissa: SAMIGORGANROODI 2013, 187–188; TUNC 2013, 201–202, 204–206, 211–212.

¹⁷¹ Näitä ovat esimerkiksi Annan ”sydänystävä” Diana Barry ja kasvatti Dora, jota voinee pitää suorastaan "viktoriaanisen enkelin" parodiana, sekä *Sateenkaarinotkon* Una Meredith. Tyttöhahmojen parodisista tulkinnoista, ks. myös ÖSTERLUND 2011, 215.

¹⁷² GILLEN 1976, 57, 60; HUUHTANEN 1982, 214; TOWNSEND (1965) 1983, 84; CADOGAN & CRAIG 1986, 94–95.

¹⁷³ MONTGOMERY (1908) 2002, 21.

¹⁷⁴ MONTGOMERY (1908) 2002, 18–19; ks. myös HUUHTANEN 1982, 200–201; TRILLIN 1999, 214; SUGARS 2013, 112–113.

¹⁷⁵ Ks. esim. MONTGOMERY (1908) 2002, 14.

¹⁷⁶ Ks. myös ÅHMANSOON 1991, 87; MCMASTER 2002, 62; FEVER 2008, 247–249.

mätön.¹⁷⁷ Ja vaikka Anna kärsii punaisesta tukastaan, hän on kuitenkin loppujen lopuksi tyytyväinen itseensä sellaisena kuin on.¹⁷⁸

Montgomerylta kyseltiin 1920-luvulla mielipidettä aikansa flappereista; kirjailijan näkemys oli, että "uudet tytöt" eivät loppujen lopuksi olleet kovin erilaisia kuin aiempien sukupolvien nuoret naiset – ainoastaan vapaampia ilmaisemaan itseään.¹⁷⁹ Näitä "uusia tyttöjä" löytyy Montgomeryn kirjoistakin, joissa sankaritarilla on valittavanaan uudenlaiset naiseuden mallit: vaikka kirjoista löytyy myös stereotyyppisesti kuvattuja tyttöahmoja, useat näistä tytöistä ovat Uuden naisen stereotyyppioita, eivät viktoriaanisia enkeleitä. Ilmiselviä Gibson-tyttöjä ovat Runotyttö-trilogian Ilse Burnley ja *Annan unelmavuodet* -kirjan Philippa Gordon: he muistuttavat myös Duncan Crow'n kuvaamaa vuosisadanvaihteen "chum-tyyppiä", jossa yhdistyivät "julkea ekshibitionismi" ja kiistämätön naisellisuus.¹⁸⁰ Ilse ja Philippa ovat kauniita, riehakkaita tyttöjä, jotka ottavat mielellään osaa kaikenlaisiin tempauksiin ja flirttailevat avoimesti miesten kanssa. Ilsen ja kolmannen Gibson-tytön Faith Meredithin kasvatuksessa on puolestaan merkittävä yhteinen piirre: kasvatuksen täydellinen puuttuminen. Tytöt ovat kasvaneet äidittöminä, eikä kumpaisenkaan isällä ole ollut joko halua tai taitoa perehtyä lasten eikä varsinkaan tytärten kasvattamiseen, vaan tytöt ovat saaneet kasvaa lähes täydellisessä vapaudessa.

Ilse Burnley aloittaa kehityksensä paljasjalkaisena ja villinä rääsyläisenä, joka käyttää "karskia" kieltä ja saa raivokohtauksen vähintään kerran päivässä.¹⁸¹ Ilsen "tempaukset" eivät kuitenkaan jää lapsuuteen, sillä hänestä ei koskaan tule viktoriaanisten siveyskäsitysten mukaista "hienoa naista". Kylän rouvilla riittääkin kauhistelemisen aihetta:

- Kysyin Ilsestä, osaako hän ommella ja leipoa ja tehdä muita talousaskareita. Ilse sanoi kaikkeen vähääkään ujostelematta: "En", ja sitten hän sanoi – niin, arvatkaas mitä tuo tyttö sanoi!
- No mitä? kuiskasi rouva Ann Cyrilla innokkaasti.
- Hän sanoi: "Osaattekos te seistä yhdellä jalalla ja nostaa toisen jalkanne silmien tasalle? Minäpä osaan." Ja hän nosti!¹⁸²

Runotyttö-sarjan päähenkilö Emilia kuuluu myös uuden ajan sankaritariin, mutta Emilia ei ole Uutena naisena vain stereotyyppiä vaan monisärmäinen persoona. Runotyttö-trilogian kirjoittamisaikaan Montgomerylta jopa toivottiin sankaritareksi "flapperia",¹⁸³ mutta Annaansa kyllästynyt Montgomery halusi luoda kokonaan "uudenlaisen sankaritaren": tuloksena oli persoonallinen "runotyttö", jonka luonnekuvassa ja tarinassa oli

¹⁷⁷ Montgomery (1908) 2002, 116.

¹⁷⁸ Ibid., 83; ks. myös McMaster 2002, 63–64.

¹⁷⁹ Ks. Gillen 1976, 143.

¹⁸⁰ Crow 1971, 332.

¹⁸¹ Esim. Montgomery (1923) 2006, 80–81.

¹⁸² Montgomery (1925) 2002, 66.

¹⁸³ Gillen 1976, 138.

paljon Montgomeryä itseään. Emilian henkilöahmolla on yhtymäkohtia myös Annaan, mutta erot ovat kuitenkin suurempia kuin yhtäläisyydet: Annan "tunnussanoja" ovat kauneus ja rakkaus, Emilian taide ja luovuus. Koko Emilian maailma on rohkeammin kuvattu ja väreiltään tummempi kuin Annan maailma; se on yksinäinen ja itseriittoinen taiteilijan maailma.¹⁸⁴ Koulussa tytöt kysyvät Emilialta hyvin samantapaisia asioita kuin naapurinrouvat Ilseiltä; Emilian vastaukset ovat ensin kielteisiä kuten Ilsenkin, mutta viimeinen vastaus tuo esille Emilian ominaislaadun: hän osaa kirjoittaa runoja.¹⁸⁵ Emilia Byrd Starr, L.M. Montgomeryn alter ego, onkin eräänlainen "klassisten tyttökirjojen taiteilijan omakuva nuoruusvuosilta".¹⁸⁶

Montgomeryn sankarittaret ovat – Aidon naisen -ihanteesta selvästi poiketen – myös tietoisia omista lahjoistaan ja yksilöllisyydestään. Marilla haluaisi, että Anna käyttäytyisi kuten muutkin tytöt,¹⁸⁷ mutta Anna ei halua olla kuin oma itsensä.¹⁸⁸ Runotyttö Emilia on älykkäänä ja luovana individualistina klassisten tyttökirjojen sankarittarista yksinäisin.¹⁸⁹ Emiliakaan ei halua olla samanlainen kuin muut tytöt,¹⁹⁰ vaan hän on lujasti päättänyt kulkea kuin Kiplingin kissa omaa villiä polkuaan, vaikka muu suku haluaisi hänen juoksevan kiltisti joukon mukana.¹⁹¹ Yksilöllisyys onkin Montgomeryn tyttökirjoissa se hyve, josta tytöt itse haluavat lujasti pitää kiinni, vaikka kasvattajat yrittävät yhä muokata työstä perinteisen naisihanteen kaltaisia.

2.3. Poikatytöt ja muut nuoret kapinalliset

Käsitys siitä, minkälainen käytös on sopivaa, muuttuu aikojen myötä. Kun viktoriaanisessa aatemaailmassa lapsi, joka ei ehdoitta totellut kasvattajiaan, syyllistyi monien mielestä suureen syntiin, alettiin 1900-luvun alussa lasten- ja nuortenkirjoissa suhtautua myötätuntoisesti myös "kurittomiin" lapsiin. Samalla alettiin kääntyä ankariksi ja epämiellyttäviksi kuvattuja kurinpitäjä-auktoriteetteja vastaan.¹⁹² Vuosisadanvaihteen uusi ilmiö oli myös huomion kiinnittyminen lasten sijasta kasvaviin nuoriin ja heidän käy-

¹⁸⁴ HUUHTANEN 1982, 215; ks. myös SANDMAN LILIUS 1977, 51; POE 2002, 151; WEBER 2002, 55–56; GARNER 2013, 72; MACDONALD 2013, 247, 250, 256–258.

¹⁸⁵ MONTGOMERY (1923) 2006, 78.

¹⁸⁶ Ks. myös HUUHTANEN 1982, 215; SORFLEET 1989, 691; MIKKOLA 1990, 158.

¹⁸⁷ MONTGOMERY (1908) 2002, 84.

¹⁸⁸ *Ibid.*, 252; ks. myös TUNC 2013, 204–205.

¹⁸⁹ Ks. esim. SORFLEET 1989, 691; MIKKOLA 1990, 163; WEBER 2002, 56.

¹⁹⁰ MONTGOMERY (1923) 2006, 78.

¹⁹¹ MONTGOMERY (1925) 2002, 87; ks. myös ØRVIG 1988, 197.

¹⁹² AVERY 1975, 156; CADOGAN & CRAIG 1986, 89; ks. myös WALVIN 1982, 182.

töksensä ohjailuun.¹⁹³ Tämä kehitys nivoutui yhteen psykologian alueella tapahtuneen kehityksen kanssa: murrosikä ”keksittiin” tieteellisessä ajattelussa 1900-luvun alussa.¹⁹⁴

Monet Alcottin hahmot ovat tosin jo tunnistettavissa murrosikäisiksi nuoriksi teini-iän ongelmiseen. Erityisesti *Pikku miesten* Dan Kentin hahmossa voi nähdä ”nuoren kapinallisen” piirteitä, samoin Jo Marchin hahmossa.¹⁹⁵ Kertojan myötätunto on kuitenkin niin Danin kuin ”huonosti käyttäytyvän” Jon puolella, joka hienon naisen tavoille opetellessaan lupaa sisarelleen ”kököttää kutsuilla säädyllisenä kuin liemikulho”.¹⁹⁶

Jo Marchin tapaan klassisen tyttökirjan ”nuori kapinallinen” ja keskeinen henkilö-hahmo on yleensä poikatyttö. ”Poikatyttö” puolestaan on jo sanana mielenkiintoinen. Englannin kielessä ovat käytössä nimitykset ”tomboy”, ”madcap” ja ”pickle”¹⁹⁷, joiden suomenkielisiä vastineita ovat ”poikatyttöjen” ohella ”tuulihatut” ja ”villikot”. ”Poikatyttö” on jo sanana positiivinen toisin kuin esimerkiksi ”tyttömäinen poika”.¹⁹⁸ Tyttökirjojen poikatyöt on myös nähty protestina oman aikansa ahdasta naiskuvaan vastaan; esimerkiksi Barbro Norströmin mielestä merkittävimpien klassisten tyttökirjojen ”tuulihatut” ovat kaikki – ainakin kasvatuksensa alussa – jonkinlaisia ”anti-ideaaleja” aikansa vallitsevaan naiskuvaan nähden.¹⁹⁹

Alcottin Jo on usein mainittu ensimmäiseksi kaikista tyttökirjojen todellisista poikatyöistä.²⁰⁰ MacDonaldin mukaan Jo Marchia voi pitää sentimentaalisenä sankarittarena, mutta ei missään nimessä stereotyyppiana: Jo on lihaa ja verta, henkilö-hahmona täysin uskottava.²⁰¹ Spacks puolestaan toteaa, että aikansa aatetaustaa ja vallitsevaa naiskuvaan vasten Jon hahmo on hyvin merkittävä ja täysin toisenlainen kuin yksikään muu klassisen tyttökirjan sankaritar.²⁰² Jon aloittama perinne sai huomattavan määrän jäljittelijöitä, jotka eivät kuitenkaan stereotyyppisinä hahmoina aina yllä lähellekään esikuvaansa.²⁰³

¹⁹³ Pollock 1983, 199; Schlereth 1992, 247–248; ks. myös Lowe 1982, 52; Coontz 1988, 261.

¹⁹⁴ Ensimmäisiä aihetta käsitelleitä tutkimuksia oli amerikkalaisen G. Stanley Hallin teos *Adolescence: Its Psychology and Its Relations to Physiology, Anthropology, Sociology, Sex, Crime, Religion and Education* vuodelta 1904.

¹⁹⁵ Spacksin mielestä kapinallinen Jo on aikansa aatetaustaa vasten tarkasteltuna jopa ”vaarallinen” hahmo. Spacks 1975, 101. Ks. myös Foster & Simons 1995, 94.

¹⁹⁶ Alcott (1868) 1986, 30.

¹⁹⁷ Ks. esim. Avery 1975, 155; ks. myös Miettinen 2015, 68.

¹⁹⁸ Cadogan & Craig 1986, 215. ”Naiseuden” ja ”miehisyyden” arvostuksesta, ks. myös Lappalainen 2001, 316–317; Ollila 2010, 101; Österlund 2011, 224; Miettinen 2015, 62–63.

¹⁹⁹ Norström 1976, 7–8; ks. myös Hallqvist 1951, 282; Ørving 1988, 128; Foster & Simons 1995, 6, 8; Österlund 2011, 217, 222, 224; vrt. Edström 1984a, 24.

²⁰⁰ Esim. Norström 1976, 14; Erisman & Sutherland 1986, 3; Ørving 1988, 128.

²⁰¹ MacDonald 1983, 18; ks. myös Edström 1977, 9.

²⁰² Spacks 1975, 99.

²⁰³ Caweltin mukaan viihdekirjallisuus sisältää stereotyyppisiä henkilö-hahmoja; joidenkin kirjailijoiden luomista hahmoista tulee kuitenkin aikaa uhmaavia arkkityyppejä. Yleensä nämä menestyksekkäimmät stereotyyppit sisältävät tiettyjen konventioiden lisäksi myös persoonallisia piirteitä ja uudistavat lajiperinnettä, ja saavat puolestaan aina jäljittelijöitä. Cawelti 1976, 10–13, 18–19. Sarjakirjojen toistuvista piirteistä, stereotyyppioista ja ”tyttöjatkomusta”, ks. myös Grönstrand 1998, 86; Lappalainen 2001, 311; Österlund 2011, 227–228.

Louisa Alcottin tiedetään todenneen itse itsestään, että oli syntynyt mieleltään pojaksi.²⁰⁴ Myös isä Bronson piti Louisaa maskuliinisena ja kutsui tätä toisinaan "ainoaksi pojakseen".²⁰⁵ Aikakauden jyrkät ja tiukasti rajoittavat sukupuoliroolit ilmeisesti saivatkin Louisan tuntemaan, että hänen olisi pitänyt syntyä pojaksi, koska hänellä oli "maskuliinisia" haluja juosta ja aggressiivisesti korottaa ääntään kertoakseen muille oman mielipiteensä asioista.²⁰⁶ Samanlainen "kummajainen" on hänen kirjallinen alter egonsa, nuori Jo, joka viheltelee ja kulkee kädet taskussa ja esiintyy muutenkin "poikamaisesti", "ei välitä tyttöjen jutuista" ja on kaikin tavoin "epäsovinnainen"²⁰⁷. Jo itse luonnehtii olevansa oikukas otus, jonka on vaikea yrittää miellyttää toisia.²⁰⁸ Jo on myös "epänaisellisen" kiiwas ja kärsimätön.²⁰⁹

Tämä poikatyttö pyritään tyttökirjassa saamaan omaksumaan aikakautensa ihanteellinen naisenrooli, vaikka "poikatyttö" jo itsessään ja pelkällä olemassaolollaan kapinoi tätä roolia vastaan. Poikatytön fiktiivinen hahmo nuortenkirjoissa herättää myös kysymyksen siitä, mikä loppujen lopuksi on "poikatytön" oikea sukupuoli – tai Butlerin tavoin, mikä ylipäättänsä on tuo hankala määrite, jota kutsutaan "sukupuoleksi". Simone de Beauvoiria tulkitsevan Butlerin mukaan ihminen ei tietyn biologisen sukupuolen perusteella tule tietyksi sosiaaliseksi sukupuoleksi, joten naispuolisen kehon kulttuurisen konstruktion ei tarvitse olla "nainen" eikä miespuolisia kehoja tarvitse tulkita "miehiksi".²¹⁰ Onko "poikatyttö" siis anatomisesti nainen, mutta sosiaaliselta sukupuoleltaan miespuolinen? Tätä pohtiessa on otettava esille *Pikku naisia* -kirjan toinen sukupuolirooleja vastaan kapinoiva henkilöhahmo: Jo Marchin ystävä Laurie. Alcottin tunnetuimman poikahahmon, Laurien eli Theodore Lawrencen luonnekuvan uskottavuudesta kirjallisuudentutkijat tuntuvat olevan kovasti eri mieltä: toiset pitävät Laurieta elävästi kuvattuna henkilöhahmona, toisten mielestä Laurie sen sijaan on pojaksi liian "tyttömäinen" ollakseen uskottava.²¹¹ Laurien pitäminen epäuskottavana henkilöhahmona "tyttömäisyytensä" takia kertoo kuitenkin mielestäni tutkijoiden sortumisesta perinteiseen sukupuoliroolisisidonnaiseen ajatteluun. On varmasti yhtä mahdollista puhua "miehestä", jolla on feminiininen ominaisuus, kuin "miehestä", jolla on maskuliininen omi-

²⁰⁴ Ks. Kaledin 1978, 257.

²⁰⁵ Saxton 1978, 251, 301; Matteson 2007, 83.

²⁰⁶ Saxton 1978, 7, 165; ks. myös Ørving 1988, 115; Foster & Simons 1995, 97; Matteson 2007, 188. "Maskuliinista" naisista 1800-luvulla, ks. myös Walkowitz 1993, 390–393.

²⁰⁷ Alcott (1868) 1986, 7, 32, 60; Alcott (1869) 1989, 8, 27, 67; ks. myös Matteson 2007, 188.

²⁰⁸ Alcott (1869) 1989, 68.

²⁰⁹ Alcott kuitenkin ymmärtää, että enkelinkin kärsivällisyys loppuu toisinaan. Ks. Alcott (1868) 1986, 122.

²¹⁰ Ks. Butler (1990) 2006, 195.

²¹¹ Ks. esim. Edström 1977, 11; Townsend (1965) 1983, 79; Elbert 1984, 144. Mahdollisesti samankaltaisista syistä Irmelin Sandman Lilius pitää *Runotyttö-trilogian* Teddy Kentiä epäuskottavasti kuvattuna "paperinukkena". Ks. Sandman Lilius 1977, 52–53.

naisuus, ja silti säilyttää sukupuolen uskottavuus.²¹² Osa nykytutkijoista onkin tuonut esille, että eräänlaisina androgyyneinä sekä Jo että Laurie ovat yhtä uskottavia – tai aikansa sukupuolirooliajattelua vasten nähtynä ”uskomattomia” – henkilöahmoja: Jo on poikatyttö, Laurie taas tyttömainen poika, ”Marchien perheeseen adoptoitu viides sisar”²¹³, ja tällaisina he muodostavat kirjassa keskeisen parivaljakon, joka kyseenalaistaa 1800-luvun vallitsevat käsitykset mies- ja naissukupuolen ”luontaisista” ominaisuuksista.²¹⁴ Jo March jatkaa sosiaalisen sukupuolen rajojen venyttämistä läpi koko kirjasarjan, ja jakaa Laurien, ”toisen minänsä” kanssa välittäjän roolin sukupuolten mukaan kahtia jaetussa maailmassa. Yhdessä he asuttavat Kathryn Manson Tomasekin mukaan tilaa, jonkinlaista ei-kenenkään-maata, 1800-luvun sukupuolinormien kaksinapaisuuden välimaastossa;²¹⁵ Alcottin oman aikansa kuvauksessa he myös kyseenalaistavat ”sukupuolen” määrittymisen kuten Judith Butler on tehnyt lähes 150 vuotta myöhemmin.

Alcottin poikatyttöjen – Jon ja myös Nan Hardingin – riehakas käytös poikkeaa perinteisen enkelin käytöksestä. Poikatyöissä – ja muissakin sankaritarissa – korostuu myös itsetunto ja luottamus omiin kykyihin. Alcottin naishahmot eivät poikkeakaan 1800-luvun naisihanteesta vain realistisesti kuvattujen vikojensa takia, vaan heillä on myös ”feministisiä hyveitä”, jotka Alcott kuvaa sankaritarissaan ehdottomasti myönteisinä piirteinä, vaikka suurin osa hänen aikalaisistaan kielsi niiden olemassaolon naisissa epänaissellisinä. Tällaisia ominaisuuksia ovat aktiivisuus, rohkeus, itsenäisyys, itsetietoisuus ja itseluottamus. Itseluottamus näkyy Alcottin sankaritarilla erityisesti uskona omiin kykyihin.²¹⁶ Nan Harding ”puhuu jos häntä huvittaa”,²¹⁷ eikä Josie Brooke suostu uskomaan, että hänen aivonsa olisivat yhtään sen huonommat kuin poikaserkku Teddylä, vaikka ne olisivatkin kooltaan pienemmät.²¹⁸

Marchin tytöistä Amy haluaa olla hienostunut lady, Jo on omapäinen ja kärsimätön tuulihattu, mutta toisinaan nämä sisarukset ovat kumpikin yhtä kaukana Aidosta naisesta. Alcott kertoo, että tytöt riitaantuvat usein, ja ärsytettynä kumpikin saattaa menettää malttinsa kokonaan. Alcott kuvaa tyttöjen välistä varsin rajua riitaa;²¹⁹ sovinnon synnyt-

²¹² Butler (1990) 2006, 78–79; ”kolmannesta sukupuolesta” ja androgyyniasta, ks. myös Ollila 2010, 107, 120–121.

²¹³ Elbert 1984, 144.

²¹⁴ Ks. Foster & Simons 1995, 104; Keyser 1999, 87–88; Susina 1999, 164–165, 169–170; Trites 1999, 152–153; Watters 1999, 205; ks. myös Miettinen 2015, passim, erit. 59–60, 75–76.

²¹⁵ Tomasek 1999, 252–253, 255.

²¹⁶ Tämä piirre tulee esille ennen kaikkea taiteellisesti lahjakkaiden Jon ja Amyn luonnekuvissa. Ks. myös Norström 1976, 10; Foster & Simons 1995, 88; Fetterley 1999, 31.

²¹⁷ Alcott (1871) 2000, 251.

²¹⁸ Alcott (1886) 1992, 26.

²¹⁹ Jon kiivaus ja sisarusten välinen vastakkainasettelu kärjistyy luvussa, jossa tytöt ottavat yhteen Amyn poltettua Jon kirjoitelmia sisältävän vihon. Jo käy Amyn kimppuun, ravistelee tätä niin, että pikkusiskon ”hampaat kalisevat”, ja antaa Amylle ”raikuvan korvapuustin”. Megin ja Bethin on rynnättävä väliin pelastamaan Amy. Tämän jälkeen Jo ja Amy jatkavat riitaansa leppymättöminä; sovinto syntyy vasta, kun Amy pelastetaan hukkumasta heikkoihin jäihin,

tyä katuva Jo itkee äidilleen: "Kun suutun, tuntuu kuin voisin tehdä mitä tahansa, joudun raivon valtaan ja voisin tehdä paha kaikkille ja nauttia siitä".²²⁰ Tämä tyttö ei todellakaan ole viktoriaaninen enkeli, mutta MacDonaldin mukaan luku on kirjan muistettavin ja Jon kiivaus Alcottin syvällisintä luonnekuvausta.²²¹

Birgitta Josefsson on kuitenkin sitä mieltä, etteivät klassisten tyttökirjojen tuulihatut ja poikatyöt koskaan todella kapinoi, vaan heidän "lapsellinen" uhmansa päättyy aina traditionaalisia sukupuolirooleja vahvistavaan kypsyemisprosessiin.²²² Mary Ørvig on toista mieltä: hänen mukaansa esimerkiksi Montgomeryn Anna kapinoi kirjasarjan ensimmäisessä osassa jatkuvasti ympäristön asettamia odotuksia ja samalla tyttökirjojen varhaisempaa perinnettä vastaan. Montgomery asettuu myös Alcottiakin selvemmin nuorten sankarittariensa puolelle.²²³ Merkille pantavaa on lisäksi se, että Montgomery ei Alcottin tavoin korosta sankarittariensa "poikamaisuutta" salliessaan näille vapauden käyttäytyä perinteisistä rooliodotuksista poiketen.²²⁴ Montgomeryn sankarittaret voivat olla "tuulihattuja", mutta eivät enää "poikatyttöjä".

Lasten ja aikuisten arvot törmäävät Montgomeryn kirjoissa tämän tästä toisiinsa, ja kirjailija kuvaa aikuiset usein ahdasmielisiksi ja aatteiltaan auttamattoman vanhanaikaisiksi tyranneiksi. Montgomeryn kirjoissa Marilla Cuthbert ja Elisabet Murray ovat molemmat saaneet henkilöihahmoiinsa piirteitä Lucy Maudin omalta kasvattajalta, isoäidiltä, ja kerran saa myös vanha taloudenhoitaja Ellen esitettäväkseen Montgomeryn isoäidin roolin²²⁵:

- Neuvoisin sinulle ainakin yhden asian, sanoi Ellen, joka oli lujasti päättänyt täyttää velvollisuutensa heti kun siihen tuli tilaisuus. – Lankea polvillesi ja rukoile Jumalaa, että hän tekisi sinusta hyvän, nöyrän ja kiittolisen lapsen.
- Emilia pysähtyi portaiden juurelle ja katsoi taakseen. – Isä sanoi, ettei minulla ole mitään tekemistä sinun Jumalasi kanssa, hän sanoi vakavana.²²⁶

Ne periaatteet, joiden mukaan Marilla Cuthbert ja Elisabet Murray yrittävät kasvattaa kasvattejaan kasvatkaa, ovatkin edelleen viktoriaanisen pedagogiikan mukaisia käsityksiä: kasvattajat odottavat tytoilta ennen kaikkea kiltteyttä, ahkeruutta, hyvää käytöstä ja kiittollisuutta,

joista Jo ei vihanpidoltaan ehdi sisartaan varoittaa. Alcott (1868) 1986, 80–85. Fetterleyn tulkinnan mukaan Alcott ei salli pikku naisilleen vihanpurkauksia, koska ne pahimmillaan johtavatkin lähes "murhaan". Fetterley 1999, 38.

²²⁰ Alcott (1868) 1986, 86.

²²¹ MacDonald 1983, 21.

²²² Josefsson 1983, 269–271; vrt. Österlund 2011, 221.

²²³ Ørvig 1988, 58–59; ks. myös Devereux 2005, 253; Ahola & Koskimies 2008, 240; Collins-Gearing 2013, 173; Sugars 2013, 109; Tunc 2013, 201, 204–205, 211–212.

²²⁴ Ks. myös Foster & Simons 1995, 155; Rossi-Keen 2008, 231; Österlund 2011, 220. Elbert havaitsee saman piirteen Alcottin kirjojen "toiseen sukupolveen" kuuluvissa sankarittarissa, erityisesti Josie Brooken henkilöihahmossa. Elbert 1984, 229. Foster ja Simons puolestaan korostavat samaa piirrettä Katy-sarjan alun "villikko-Katyssa" ennen tämän halvaantumista. Foster & Simons 1995, 122.

²²⁵ Gillen 1976, 14.

²²⁶ Montgomery (1923) 2006, 23–24.

säädylisyyttä, nöyryyttä ja tottelevaisuutta.²²⁷ Kasvattajat suhtautuvat epäluuloisesti tyttöjen itsepäisyyden ja itsetunnon ilmauksiin, liialliseen sanavalmiuteen, nenäkkyyteen ja kaikenlaiseen "vapaaseen" käytökseen. Montgomeryn kirjojen kasvattajat, esimerkiksi Emilian Elisabet-täti, eivät juuri koskaan epäile itse niitä viktoriaanisia periaatteita, joiden mukaan he elävät ja toimivat ja yrittävät kasvattejaan kasvattaa.²²⁸ Mutta uutta Montgomeryn kirjoissa on tyttöjen reagointi kasvattajiensa odotuksiin sekä kirjailijan asennoituminen tämän konfliktin kuvaukseen. Kasvatusprosessit on kuvattu lähes poikkeuksetta humoristisesti. Lukijan alkaa olla vaikea vakuuttua kasvattajien pyrkimysten onnistumisesta; Anna esimerkiksi luonnehtii Marillan kasvatustyötä seuraavasti:

[Marilla Cuthbert] on hyvä nainen, joka on ottanut minut luokseen antaakseen minulle kunnollisen kasvatuksen. Hän panee parastaan, mutta kehnoa jälkeä siitä tulee.²²⁹

Anna onnistuu sen sijaan muuttamaan kasvattajiensa elämää ja ajatuksia.²³⁰ Autoritäärisen viktoriaanisen kasvatuskäsityksen tilalla puhaltavat siis jo uudet, vapaammat tuulet, mikä näkyy Annan ja Emilian suhtautumisessa kasvattajiinsa ja muihin aikuisiin: nämä voivat olla väärässä, jolloin tytöt kapinoivat kokemaansa vääryyttä kohtaan avoimesti kiukkunsa osoittaen.²³¹ Anna jopa toteaa kerran, että naapurin rouva Lynde suorastaan provosoi häntä pahankuriseen käytökseen.²³²

Mielenkiintoisen persoonallinen näkökulma tyttökirjojen sankaritarten kapinaan avautuu kanadalaisen tutkijan Juliet McMasterin artikkelissa, jossa hän on valinnut kolmen klassisen tyttökirjasankarittaren – Jo Marchin, Anna Shirleyn ja Emilia Starrin – kapinan symboliksi hiukset. McMasterin mukaan naisten pitkässä taistelussa yksinoikeudesta kontrolloida omaa kehoaan hiukset ovat esittäneet keskeistä symbolista osaa niin todellisuudessa kuin fiktiossa. Kun nainen on itse kajonnut hiuksiinsa, se on ollut ”feminiininen itsenäisyydenjulistus”. Viktoriaanisen ajan kirjallisuudessa on paljon naisten hiuksiin liittyvää symboliikkaa, ja myös kuvauksia siitä, miten muut kajoavat naisen hiuksiin tarkoituksenaan riistää naiselta jonkinlainen maaginen, hiuksiin kätkeytyvä voima. Tämä voima on kuitenkin passiivista: se on elottomissa hiuksissa, ei itse naisessa. Tilanne muuttuukin olennaisesti, jos saksia – tai hiusväripurkkia – käyttävä henkilö onkin tyttö tai nainen itse.²³³ Jo March esimerkiksi uhraa kauniit, pitkät hiuksensa auttaakseen perhettään taloudellisesti rahapulassa. Jo suree hiustensa menetystä,

²²⁷ Montgomery (1908) 2002, 47, 55, 184, 188; Montgomery (1923) 2006, 24, 57; ks. myös Tunc 2013, 202.

²²⁸ Ks. myös Mikkonen 1990, 163.

²²⁹ Montgomery (1908) 2002, 212.

²³⁰ Ks. myös Huuhtanen 1982, 202–206; Foster & Simons 1995, 153, 159–160; Weber 2002, 55; Tunc 2013, 211.

²³¹ Esim. Montgomery (1908) 2002, 66; Montgomery (1923) 2006, 279–280.

²³² Montgomery (1908) 2002, 232.

²³³ McMaster 2002, erityisesti 59, 66.

mutta tekee päätöksensä itsenäisesti, ”myyden vain jotakin, mikä on hänen omaansa”, ja on myös jokseenkin tyytyväinen tekonsa lopputulokseen.²³⁴ Anna puolestaan tarttuu väripurkkiin värjätäkseen punaiset hiuksensa romanttisen korpinmustiksi; lopputulos onkin vihreä, mitä Marilla pitää sopivana rangaistuksena moisesta jumalattomasta – ja itsenäisestä – teosta. Anna itse on kuitenkin pragmaattinen vastatessaan Marillalle, että ”pieni määrä pahuutta” on varmasti sallittua ja sopiva hinta maksettavaksi, jos sen kustannuksella voi päästä eroon punaisesta väristä. Samalla Anna ottaa itse vastuun hiuksistaan ja epäonnistuneen värjäysyrityksen lopputuloksesta.²³⁵

Myös Montgomeryn Emilia ottaa lopulta sakset – ja samalla vallan ja kontrollin – omiin käsiinsä.²³⁶ Mutta sitä ennen Emilian Elisabet-täti on yrittänyt käyttää saksia sisarentyttäreensä paksuun, mustaan tukkaan, johon hän suhtautuu yhtä epäluuloisesti ja kielteisesti kuin Emilian verbaaliin lahjakkuuteen – kummankin kasvua on pyrittävä hillitsemään ja rajoittamaan. Viktoriaanisisessa romaanissa tyttö yleensä alistuu nöyrästi ja kyselemättä auktoriteettien järjestömäänkin mielivaltaan, mutta Emilia ei alistu: hän uhmaa kasvattajaansa avoimesti – ja lähes yliluonnollisin kyvyin, sillä Emilian kehon ”tuntemattomista syvyyksistä” katsoo ja puhuu Elisabet Murrayn silmissä äkkiä edesmennyt isä, tyrannimaisen ankara patriarkka Archibald Murray. Roolit keikahtavat nurin: Elisabet-täti pakenee, ja Emilia voittaa taistelun hiuksistaan.²³⁷

Runotyttö-trilogian Emilia säästyykin jo kokonaan tyttökirjaperinteessä edeltäjiensä kohtalolta. Nuoruuden kapinoinnista huolimatta Anna joutuu kokemaan saman kohtalon kuin Alcottin Jo: hänen on aikuistuttava ja samalla naisellistuttava, jolloin henkilöahmo menettää paljon alkuperäistä viehätystään.²³⁸ Emilia sen sijaan on Annaakin tiukemmin ja itsepäisemmin tätinsä vanhanaikaisten kasvatuseriaatteiden vastustaja, ja itsenäisenä ja itsepäisenä individualistina hän ärsyttää myös opettajaansa ja ikätovereitaan.²³⁹ Emilia ei halua tulla kasvatetuksi, sillä hän kelpaa itselleen sellaisena kuin on.²⁴⁰ Satiirisesti Montgomery viittaa myös aiempien kertomusten hyveellisiin sankarit-

²³⁴ Ks. Alcott (1868) 1986, 176–177; ks. myös Foster & Simons 1995, 96; McMaster 2002, 63, 65–66, 70; Matteson 2007, 288.

²³⁵ Montgomery (1908) 2002, 274, 276–277; ks. myös Åhmansson 1991, 87; McMaster 2002, 67.

²³⁶ Montgomery (1923) 2006, 200–201, 204; McMaster 2002, 69–70. Myös Irene Gammel in mielestä *Pienessä runotyössä* on paljon kysymys siitä, kenellä on oikeus kontrolloida Emilian kehoa, ja loppujen lopuksi Emilian omaan kehoon kajoamisen rajat saneleekin kirjoissa Emilia itse. Ks. Gammel 2002b, 120.

²³⁷ Montgomery (1923) 2006, 102; ks. myös McMaster 2002, 67–69.

²³⁸ Useiden kirjallisuudentutkijoiden mielestä Annassa tapahtuva muutos on valitettava ilmiö. Ks. esim. Norström 1976, 8; HUUHTANEN 1982, 208; Townsend (1965) 1983, 84; Sorfleet 1989, 691; Poe 2002, 147–148; Stefler 2002, 77–79; Weber 2002, 53; vrt. Foster & Simons 1995, 162, 169–170; Rossi-Keen 2008, 229, 226–227; Macdonald 2013, 246, 258; Sugars 2013, 112.

²³⁹ Ørvig 1988, 196–197.

²⁴⁰ Montgomery (1923) 2006, 39.

tariin; hän käy siis kirjoissaan keskustelua varhaisemman tyttökirjaperinteen kanssa.

Samalla Emilia esittäytyy lukijoille uudenaikaisena sankarittarena:

... Emme me vaadi sinulta muuta kuin että olet kiltti tyttö ja yrität olla tyytyväinen ja käyttäytyä soveliaan vaatimattomasti.

Tämä kuulosti kauhean vaikealta. – Minä koetan, sanoi Emilia; hän päätti äkkiä olla yhtä sankarillinen kuin tytöt niissä kertomuksissa, joita hän oli lukenut. – Ehkä se ei lopultakaan ole niin vaikeaa, Elisabet-täti..., sillä niin kuin täti tietää, Jumala on hyvä ja piru voisi olla pahempikin...²⁴¹

Kapinalliset tytöt ovatkin jo selvästi valloittaneet Montgomeryn kirjojen näyttämön. Taistelun palkintona tytöt tunnustetaan yksilöiksi, ei vain sukupuolensa edustajiksi.²⁴² Niinpä Emilia (kuten ystävänsä Ilsekin) säästyy vanhempien tyttökirjojen sankarittarille ominaiselta "enkelistymiseltä". Emilia pysyy kirjasarjan loppuun asti persoonallisena runotyttönä muuttumatta "kodin sieluksi ja kaikkien auringoksi". Omaperäisyys, itsetunto ja itseluottamus eivät olleet viktoriaanisen kasvatuksen mukaisia tyttöjen hyveitä, mutta Montgomeryn kirjoissa ne ovat tavoiteltavia ominaisuuksia. Emilian luonteenkuvaussa itsenäisyys ja yksilöllisyys ovat keskeisiä piirteitä, ja samat piirteet löytyvät Annastakin, vaikka Annan hegemoniasta poikkeava "erilaisuus" ei ole yhtä suoraan esille tuotu kuin Emilian yksilöllisyys.²⁴³ Montgomeryn kuvaamassa maailmassa työstä aikuiseksi kasvava nainen ei enää useiden aikaisempien sankaritarten tapaan pyri toteuttamaan Aidon naisen olemusta; on paljon tärkeämpää toteuttaa itseään.

2.4. Ajatuksia vaatteista ja urheilusta

Naiseuden käsitteeseen liittyy olennaisesti käsitys naisen ruumiista; ruumiillisuuden kokemisen synnyttämällä mielteillä on puolestaan historiansa.²⁴⁴ Naisten kokemukset omasta kehostaan liittyvät myös työni tilan ja toimijuuden näkökulmaan.²⁴⁵ Edellisessä alaluvussa sivusin jo aihetta tyttöjen hiuksiin liittyvän valtakamppailun kautta; tässä luvussa tarkastelen tarkemmin lähteissäni esiintyviä käsityksiä tytöille sopivasta liikkunasta ja siitä, miten tyttöjen oikein tulisi pukeutua.

Donald M. Lowen mukaan 1800-luvulle oli ominaista uudenaikainen tietoisuus ihmisen ruumiillisuudesta ja heräävä kiinnostus ihmisen kehoon, sen toimintoihin ja hoitamiseen: henkilökohtaisesta hygieniasta tuli uusi hyve, lääketiede kehittyi huimaa vauhtia

²⁴¹ Montgomery (1923) 2006, 58. Montgomeryn Annan vertautumisesta aiempaan tyttökirjaperinteeseen, ks. myös Foster & Simons 1995, 155–157.

²⁴² Ks. myös HUUHTANEN 1982, 215; SORFLEET 1989, 691; ÖSTERLUND 2011, 224; TUNC 2013, 202, 204.

²⁴³ WEBER 2002, 49–50, 56–57.

²⁴⁴ Ks. myös LOWE 1982, 95.

²⁴⁵ Ks. myös KURIKKA 1998, 9; LAITINEN 2004, 1–2; KAARTINEN & KORHONEN 2005, 30, 136, 148–149.

ja pedagogit kiinnostuivat liikuntakasvatuksesta.²⁴⁶ Ruumiinkulttuurista tuli 1800-luvulla myös yhteiskunnallinen ilmiö: *Esprit de corps* oli 1800-luvun nationalistisessa ja imperialistisessa maailmassa uusi muotikäsite, kuten isänmaallisuus ja rohkeus miehekään miehen uusia hyveitä.²⁴⁷ Poikien kasvatuksessa alettiin kiinnittää erityistä huomiota fyysisen voiman kehittämiseen; fyysisestä voimasta ja energisyydestä tuli kuitenkin samalla miesten yksinoikeus.²⁴⁸

Myös naisen keho oli häveliäällä 1800-luvulla julkisen mielenkiinnon kohteena. Sävy oli kuitenkin tyystin toinen tytöistä keskusteltaessa: lääketieteellisissä julkaisuissa muistutettiin toistuvasti naisten fyysisestä heikkoudesta.²⁴⁹ Aromaan sanoin 1800-luvun naisihanne oli pyöreä, pehmeä ja heikko vastakohtana ajan miesihanteelle, joka oli kulkimikas, karvainen ja vahva.²⁵⁰ Myös käsitys nuorille sopivasta liikuntakasvatuksesta vahvisti tätä kuvaa: poikien liikunnan piti kehittää voimaa ja energiaa, kun taas tyttöjen liikunnan tuli kehittää pehmeyttä ja ilmaisukyvyn herkkyyttä;²⁵¹ tytöille sopiva liikunta oli tyyliä "mukavia pikku leikkejä mukaville pikkutyttöille".²⁵² Tytöille sopi erityisesti voimistelu, mahdollisimman vähän tilaa vievä sisälaji.²⁵³

Muodista ja sen tarjoamista mielikuvista tuli myös yksi aikakauden naiskuvan tukija ja jopa feminiinisyyden käsitteen luoja.²⁵⁴ Viktoriaanisen ajan muoti oli selkeästi sukupuolittunutta: pukeutumisellakin korostettiin maailman jakautumista kahtia miesten julkiseen ja käytännölliseen katumaailmaan ja naisten yksityiseen, toimeentulon koristeelliseen olohuonemaailmaan. Miehet omaksuivat pukeutumisessaan yhtenäisen "liikemiestyylin"; naisista tuli miestensä statussymboleina ylellisyydesineitä, koristeellisia häkkilintuja.²⁵⁵ Krinoliinien aikakausi alkoi 1800-luvun puolivälissä, ja krinoliini kuten muukin naisten muoti vahvisti aikakauden yleistä naiskuvaa: koko tyyli heijasti madonkankasvoisen hahmon herkkyyttä, haurautta ja lempeää alistuvuutta.²⁵⁶ 1800-luvun jälkipuoliskolla kireät korsetit, laajat kangasmassat, krinoliinit ja myöhemmin turnyyrit estivät tehokkaasti myös vaatimattomankin kuntoilun.²⁵⁷

²⁴⁶ Lowe 1982, 96, 98; ks. myös Schlereth 1992, 284.

²⁴⁷ Avery 1975, 167, 170, 198; Corbin 1990c, 664–667; ks. myös Scott 1997b, 173.

²⁴⁸ Walvin 1982, 80, 87; Braden 1988, 205–206, 210, 218; ks. myös Franck 1997, 170.

²⁴⁹ Smuts (1959) 1974, 113; Prentice et al. 1996, 158–159.

²⁵⁰ Aromaa 1990, 152.

²⁵¹ Walvin 1982, 87; Lewis 1984, 101; Aromaa 1990, 178; Prentice et al. 1996, 159.

²⁵² Ks. Walvin 1982, 87.

²⁵³ Lowe 1982, 96; Banner 1983, 90; Prentice et al. 1996, 171.

²⁵⁴ Ks. esim. Craik 1994, 44, 46–47, 50, 56, 117; Lehnert 2001, 9; Macdonald 2013, 250–251.

²⁵⁵ Ks. Lowe 1982, 97; Kopisto 1991, 6, 72; Craik 1994, 176–178, 186; Franck 1997, 116–117; Lehnert 2001, 12.

²⁵⁶ Ks. esim. Crow 1971, 122; Halttunen 1982, 79–83, 161; Banner 1983, 46–48; Kopisto 1991, 68–71; Schlereth 1992, 166; Franck 1997, 155, 160, 162, 165.

²⁵⁷ Ks. esim. Banner 1983, 47–48, 93–94, 102, 147; Kopisto 1991, 72, 96, 103, 127–128; Craik 1994, 123–125; Franck 1997, 115–117, 160–163, 166, 174; Lehnert 2001, 7–8, 12; Kortelainen 2005, 151–152. Edward Shorterin käsitys korsetista on kuitenkin myönteisempi kuin monilla muilla tutkijoilla; ks. Shorter 1984, 28–30.

Viktoriaanisen naisihanteen mukainen hieno, hauras ja naisellinen nainen, "sunnuntainukke",²⁵⁸ löytyy myös Susan Coolidgen Katy-kirjoista, joissa ei paljon puhuta tyttöjen urheiluharrastuksista. Katy-kirjojen naisessa ihailtavampaa kuin voima ja sitkeys ovat sulous ja ampiaisvyötärö.²⁵⁹ Naisasianainen Louisa Alcott ei kuitenkaan yhtynyt aikansa vallitseviin käsityksiin: hänen kirjoissaan usein toistuva käsitys on, että mikään ei tee tytöille niin hyvää kuin melskaaminen ulkona yhdessä poikien kanssa.²⁶⁰

Kysymys tyttöjen urheiluharrastuksista onkin aina liittynyt myös naiskysymykseen ja kiinnostanut naisasialiikkeitä. 1800-luvun feministien ohjelmassa olivat keskeisellä sijalla niin sanottu pukureformi²⁶¹ sekä vaatimukset tytöille suunnattavasta terveystasvatuksista ja urheilumahdollisuuksien lisäämisestä.²⁶² 1800-luvun naisasianaisten ihanne ei ollut korsetissa pyörtyilevä aneeminen seurapiirikaunotar, vaan terve, punaposkinen tyttö, joka pystyi juoksemaan ja pukeutui vaatteisiin, jotka eivät liikoja haitanneet liikumista.²⁶³ Tämä sankaritartyppi löytyy myös Alcottin kirjoista.

Alcott ottaa kirjoissaan usein ja toisinaan jopa tendenssinomaisesti kantaa tyttöjen pukeutumiseen ja ulkoiluun;²⁶⁴ "terveyskasvatusteema" on esillä erityisesti teoksessa *Kahdeksan serkusta*, jossa sairaalloiselle ja kalpealle Roselle koittaa uusi, parempi aika hänen saadessaan tohtorisetänsä holhoojaksi. Alec-sedän hoitokuuriin sisältyy ulkoilmaa, liikuntaa, poikaserkkujen meluisaa seuraa, maitoa ja kaurapuuroa.²⁶⁵ Tädit ovat jo ehtineet leimata Rosen ruumiinrakenteeltaan heikoksi; setä uhoaa "näyttävänsä tädeille ruumiinrakenteet".²⁶⁶ Sedän hoitokuurin ansiosta Rosesta kehittyikin pian vahva, punaposkinen ja terve tyttö.²⁶⁷

Liikunnallisuutensa puolesta Alcottin tytöt ovatkin Coolidgen sankaritariin verrattuna jo selvästi raivaamassa tietä Uuden naisen "atleettityypille".²⁶⁸ Vuosisadan viimeisellä neljänneksellä tytöt alkoivat siirtyä sisätilojen voimistelusaleista ulkomaailmaan harrastamaan tennistä, pyöräilyä, krockettia, golfia, luistelua, soutua ja jousiammuntaa.²⁶⁹ Peterson, Crow ja Banner mainitsevat erityisesti polkupyörän yhtenä naisemansipaation

²⁵⁸ Crow 1971, 120.

²⁵⁹ Ks. esim. Coolidge (1888) 1994, 163–164, 186; Coolidge (1890) 1994, 7–9, 24–25.

²⁶⁰ Ks. esim. Alcott (1875) 1992, 23.

²⁶¹ Rohkeimmat feministit pukeutuivat jo 1800-luvulla housuihin. Ks. tarkemmin Crow 1971, 121, 172; Banner 1983, 8, 86–88, 94, 147; Kopisto 1991, 94; Käppeli 1993, 499; Franck 1997, 68–70, 179–180.

²⁶² Crow 1971, 172; Smuts (1959) 1974, 127–128; Banner 1983, 88–91; ks. myös Braden 1988, 205 (kuvateksti).

²⁶³ Banner 1983, 206; ks. myös Kortelainen 2005, 149.

²⁶⁴ Edström 1977, 12.

²⁶⁵ Alcott (1875) 1992, 22–29.

²⁶⁶ Ibid., 24–25.

²⁶⁷ Ibid., 74.

²⁶⁸ Ks. tarkemmin Crow 1971, 329.

²⁶⁹ Ks. esim. Walvin 1982, 87–88; Banner 1983, 142–145; Braden 1988, 208–209, 214, 237, 239–240; Schlereth 1992, 211; Nord 1995, 217; Prentice et al. 1996, 165–166.

välineenä 1890-luvulta alkaen: polkupyörän selässä naiset kiisivät uuteen vapauteen maailmassa, joka äkkiä avautui heille entistä avarampana.²⁷⁰

Alcottin kirjoissa tytöt harrastavat useita eri urheilulajeja, kuten juoksemista, ratsastusta, luistelua, soutamista, uimista, krockettia, tennistä ja pyöräilyä.²⁷¹ "Likainen ja hiki-nen baseball" ja jalkapallo todetaan kuitenkin tytöille liian rajuiksi lajeiksi.²⁷² Alcottin tyttöjen liikuntaharrastuksissa näkyy myös transsendentalismin vaikutus, kuten kirjailijan omassa kasvatuksessa ja lapsuudessa: Bronson Alcottin tytär sai aikaansa nähden poikkeuksellisen vapaasti juoksennella metsissä ja purkaa energiaansa erilaisiin peleihin.²⁷³ Louisa Alcott on itse kertonut rakastaneensa lapsuudessaan juoksemista ja aitojen yli kiipeilyä siinä määrin, että epäili olleensa entisessä elämässä hevonen.²⁷⁴

Alcottin kirjoista löytyy kuitenkin myös henkilöitä, jotka pitävät naisten liikkumisenhalua "epänaisellisena" tai muuten sopimattomana. Esimerkiksi Roselle on tyttö-koulun opettaja sanonut, ettei 13-vuotiaan tytön enää sovi juosta.²⁷⁵ Myös Rosen tädit ovat huolissaan siitä, että poikien leikeissä Rose muuttuu liian reippaaksi ja poikamaiseksi.²⁷⁶ Plenty-täti kuitenkin lopulta tuumaa, että kaipa kasvavan tytön täytyy saada vapaasti purkaa iloaan ja elämänhaluaan juoksemiseen ja hosumiseen, "olkoonkin se sitten hyvää käytöstä tai ei".²⁷⁷ Alcott pahoitteleekin niiden naisten puolesta, joilta "miehisen urheilun riemut ja vaarat oli riistetty".²⁷⁸

Selvä kannanotto 1800-luvun muodikasta "hienojen naisten" kasvatusta vastaan löytyy myös kirjasta *Tytöistä parhain*, jossa punaposkista Pollyta verrataan kalpeaan Fanny-serkkuun ja tämän bostonilaiseen toveripiiriin. Vertailu lankeaa Pollyn eduksi:

[Pollya kiusasi] liikunnan puute. Pukeuduttiin ja käveltiin tiettyjä katuja pitkin tunnin verran joka päivä, seisokeltiin ovenpielessä juttelemassa tai ajeltiin hienoissa vaunuissa; tällaisesta liikunnasta Polly ei pitänyt, mutta Fan taas ei välittänyt muunlaisesta. ... Kotonaan Polly juoksi ja ratsasti, laski mäkeä ja luisteli, hyppäsi nuoraa ja haravoi heiniä, ahkeroi puutarhassaan ja souteli. Ei siis ihme, että hän kaipasi reippaampaa liikuntaa kuin jokapäiväistä kävelyä tyttöhuopakoiden kanssa, jotka sipsuttelivat korkeakantaisissa kengissä ja sellaisissa puvuissa, että Pollyä ihan hävetti liikkua heidän seurassaan.²⁷⁹

Alcott ottaa usein kantaa myös naisten pukeutumiseen. Elbertin mukaan Alcott piti itsensä hyvin ajan tasalla muodin kummallisuuksien suhteen "tunteakseen vihollisensa";

²⁷⁰ Crow 1971, 329–330; Peterson 1982, 89; Banner 1983, 144–145; ks. myös Braden 1988, 243–244; Prentice et al. 1996, 165; Kortelainen 2005, 136.

²⁷¹ Alcott (1868) 1986, 167; Alcott (1871) 2000, 93; Alcott (1875) 1992, 64, 78; Alcott (1876) 1992, 133; Alcott (1886) 1992, 90–92, 102–103.

²⁷² Alcott (1886) 1992, 146–147; Alcott (1871) 2000, 53; ks. myös Braden 1988, 210.

²⁷³ Saxton 1978, 115; Elbert 1984, 73, 85; Pollock 1983, 257, 265; Matteson 2007, 95, 132, 172, 290–291.

²⁷⁴ Sit. Saxton 1978, 115–116; ks. myös Cheever 2007, 13, 70, 191; Matteson 2007, 90.

²⁷⁵ Alcott (1875) 1992, 41.

²⁷⁶ Ibid., 154–155.

²⁷⁷ Ibid., 114–115.

²⁷⁸ Alcott (1876) 1992, 26–27.

²⁷⁹ Alcott (1870) 1990, 34.

muodin vastustaminen on osa Alcottin tyttökirjojen feminismiä.²⁸⁰ Kirjoissaan Alcott arvostelee erityisesti korsetteja ja muita kiristäviä vaatekappaleita.²⁸¹ Alec-setä ihmettelee kävelypukua, jossa ei pysty kävelemään.²⁸² Muodikkaat tytöt ovat Alcottin kirjoissa "avuttomia linnunpelättimiä" ja "käveleviä nukkeja" tai "sairaalloisia ja typeriä".²⁸³ "Aion soutaa ja juosta koko ajan enkä tahdo ylleni mitään hienoa ja hankalaa", ilmoittaa sen sijaan Jo.²⁸⁴ Alcottin sankarittaret ovatkin järkevästi pukeutuneita; heidän paras koristeensa on nuoruus, terveys ja iloinen mieli sekä näiden synnyttämä itsetiedoton viehäytysvoima.²⁸⁵ Jolle ulkonäkö ei ole lainkaan tärkeää: hän ei välitä, miltä näyttää, kunhan hänen on hyvä olla.²⁸⁶

Kaikki Alcottin henkilöt eivät kuitenkaan suhtaudu tyttöjen pukeutumiseen yhtä vapaamielisesti. Esimerkiksi Rosen tätien mielestä Alec-sedän Roselle suosittelu vapaa ja huoleton asu ei vaikuta sopivalta: "Pue hänet poikien tavoin, niin kohta hän käyttäytyy kuin poika."²⁸⁷ 1800-luvun muoti korostikin ennen näkemättömällä tavalla sukupuolisia stereotyyppioita, mikä puolestaan kertoi pinnan alla piilevistä peloista: monet uskoivat koko maailmanjärjestyksen olevan uhattuna, mikäli naiset ja miehet eivät jo ulkoiselta olemukseltaan selvästi eronneet toisistaan.²⁸⁸

Tämä maailmanjärjestys ei kuitenkaan rikkoudu vielä 1800-luvun tyttökirjoissa, sillä eivät edes kirjojen poikatytöt kisko jalkaansa housuja – eivät edes "bloomereita"²⁸⁹, vaikka sellaisetkin ohimennen mainitaan.²⁹⁰ Poikatyttö Jo tosin luopuu rahaa hankkiakseen yhdestä naisellisuuden tuntomerkestään eli pitkistä hiuksistaan.²⁹¹ Naisten lyhyt hiusmuoti yleistyi kuitenkin vasta 1920-luvulla, mutta niin muodin kuin urheiluharrastustenkin alueella tietä 1920-luvun flappereille tekivät jo vuosisadan vaihteen Uudet naiset. 1880-luvulla polkupyöräilyn ja urheilun ilot löytäneet naiset jatkoivat valloitusretkeään uudelle vuosisadalle siirryttäessä, vaikka kaikkein miehisisimmät joukkuelajit pysyivät edelleen naisten ulottumattomissa.²⁹² 1900-luvun alun tyttökirjoissa alkaa kui-

²⁸⁰ Elbert 1984, 157–158, 297, 328; ks. myös Cheever 2007, 116. Suomessa naisten pukeutumista 1800-luvun jälkipuoliskolla kritisoi samaan henkeen kirjailija ja naisasianainen Minna Canth. Ks. Ollila 2010, 113.

²⁸¹ Alcott (1868) 1986, 105; Alcott (1875) 1992, 41, 149–150.

²⁸² Alcott (1875) 1992, 150.

²⁸³ Ibid., 152, 156; Alcott (1876) 1992, 22; ks. myös Elbert 1984, 189.

²⁸⁴ Alcott (1868) 1986, 133.

²⁸⁵ Alcott (1870) 1990, 41, 101, 118; Alcott (1886) 1992, 9; ks. myös Koivunen 1997, 37.

²⁸⁶ Alcott (1868) 1986, 135; ks. myös Elbert 1984, 158.

²⁸⁷ Alcott (1875) 1992, 155; ks. myös *ibid.*, 153.

²⁸⁸ Banner 1983, 96, 226; Lehnert 2001, 9; ks. myös Ollila 2010, 101.

²⁸⁹ Bloomerit olivat eräänlainen 1800-luvun "housuhame". Ks. tarkemmin esim. Crow 1971, 127; Banner 1983, 86–87, 96, 147; Kopisto 1991, 94–95; Prentice et al. 1996, 166; Franck 1997, 68, 179, 187; ks. myös Walkowitz 1993, 392; Ollila 2010, 113.

²⁹⁰ Alcott (1875) 1992, 151.

²⁹¹ Ks. myös Aromaa 1990, 184; Kopisto 1991, 118, 153; Lehnert 2001, 21.

²⁹² Walvin 1982, 89. Koripallosta tuli Yhdysvalloissa 1900-luvun alkupuoliskolla ensimmäinen naisillekin sopivaksi katsottu joukkuelaji; kanadalaiset naiset tosin pelasivat curlingia jo 1890-luvulla. Braden 1988, 228; Prentice et al. 1996, 166.

tenkin jo olla samanlaista *Esprit de corps* -henkeä kuin poikakirjoissa lähes sata vuotta aikaisemmin.²⁹³ Tämä näkyy selkeästi myös L.M. Montgomeryn kirjoissa, joissa ei enää pidetä palopuheita tyttöjen urheilumahdollisuuksien puolesta. Liikuntaharrastukset alkavat sen sijaan olla jo luontevia Montgomeryn Uusille naisille.

Uuden vuosisadan naiset olivatkin vahvempia ja terveempiä kuin naiset ennen;²⁹⁴ myös Montgomeryn "Uudet tytöt" pystyvät tarpeen tullen melkoiisiin fyysisiin suorituksiin.²⁹⁵ Montgomeryn kirjoissa ei puhuta tyttöjen fyysisestä heikkoudesta eikä korosteta hentoutta erityisen naisellisena piirteenä. Tosin kirjojen sankarittaret ovat hoikkia, mutta samalla tyttöjen ulkonäön kuvauksissa korostetaan pituutta, ryhtiä, jäntevyyttä ja jopa fyysistä voimaa.²⁹⁶ Montgomeryn sankarittarien ulkonäkö vastaa siis jo varsin pitkälle nykyaikaista kauneusihannetta.

Montgomery ei myöskään Alcottin tavoin joudu ottamaan kantaa naisten vaatteiden epämukavuuteen, sillä uuden vuosisadan alussa naisten pukeutuminen ei ollut enää yhtä kahlitsevaa kuin krinoliinien, turnyyrieni ja valaanluisten korsettien aikakaudella. Vuosisadan alussa erityisesti naisten katuasu – yksinkertainen ja kapealinjainen pusero-, hamme- ja takkiyhdistelmä – alkoi muistuttaa miesten pukua, vaikka korostikin samalla myös kantajansa "naisellisuutta".²⁹⁷ Uudet naiset valitsivat vaatteensa myös tilanteen mukaan:²⁹⁸ Runotyttö-kirjoissakin mainitaan kerran urheilupuku.²⁹⁹ Ja kirjassa *Kotikunnan Rilla* naiset vihdoinkin vetävät housut jalkaansa, kiskovat ensimmäisen maailmansodan aikana yllään haalarit lähtiessään pelloille maatöihin.³⁰⁰ Montgomery dokumentoi historiallista murrosta: kodin hennon liljan aika on ohi.

Tyttökirjojen kuvauksissa tyttöjen liikuntaharrastuksista ja -kasvatuksesta toistuvat siis kunkin kirjailijan yleisemminkin pedagogiseen tematiikkaan liittyvät käsitykset naiseuden olemuksesta ja mahdollisuuksista. Tyttöjen liikuntakasvatuksen samoin kuin muunkin kasvatuksen kuvauksissa on kaikissa lähdekirjoissani tarjotun naiseuden mallin taustalla nähtävissä viktoriaanisen aatemaailman ja pedagogian käsityksiä ja Aidon naisen -ihanne. Transsendentalistien korostaman individualismin vaikutuksesta uudet tuulet kuitenkin jo osittain puhaltavat Alcottin tyttökirjojen viktoriaanisiin olohuonei-

²⁹³ Avery 1975, 207, 217; ks. myös Edström 1984a, 17; Cadogan & Craig 1986, 78–79; Österlund 2011, 221.

²⁹⁴ Banner 1983, 151, 156; Shorter 1984, 17–18, 31.

²⁹⁵ Esim. Montgomery (1908) 2002, 112, 175–176.

²⁹⁶ Vrt. "uuden naisen" kauneusihanne: Peterson 1982, 81; Kopisto 1991, 132, 136; Schlereth 1992, 166; Franck 1997, 180, 187, 197; ks. myös Macdonald 2013, 251, 257.

²⁹⁷ Kopisto 1991, 132, 136, 158–160; ks. myös Crow 1971, 338–339; Peterson 1982, 81; Banner 1983, 148–150, 154, 156; Schlereth 1992, 69; Craik 1994, 73–74; Franck 1997, 89, 180–195 passim; Lehnert 2001, 16–17; ks. myös Macdonald 2013, 250–251, 256.

²⁹⁸ Ks. myös Braden 1988, 214, 246 (kuvateksti); Craik 1994, 75; Prentice et al. 1996, 166.

²⁹⁹ Montgomery (1927) 2002, 180.

³⁰⁰ Montgomery (1921) 2002, 189; ks. myös Gilbert 1987, 244; Franck 1997, 68.

siin, ja tämä individualismin korostamisen vaikutus – samoin kuin kasvatettavien kapi-
noiva asennoituminen viktoriaanisten kasvattajien arvomaailmaa ja tarjottua Aidon nai-
sen -mallia vastaan – tulee yhä selkeämmin esille L.M. Montgomeryn 1900-luvun alun
"uusista tytöistä" kertovissa kirjoissa. Kahdessa seuraavassa pääluvussa tarkastelukoh-
teenani on, minkälaisen paikan ja tilan sekä toimijan roolin nämä aikuisiksi kasvavat ja
kasvatetut tytöt – ovat he sitten enkeleitä, naisasianaisia tai uusia naisia – ottavat kirjo-
jen kuvaamassa maailmassa.

3. KAHDEN MAAILMAN RAJALLA

3.1. Erilaiset maailmat, erilaiset huvit

1800-luvulla yksityinen elämäalue, kodin piiri, määriteltiin naisten toimintakentäksi ja julkinen miesten maailmaksi. Useissa vanhemmissa kirjallisuudentutkimuksissa klassisten tyttökirjojenkin väitetään rajaavan naisen maailman yksipuolisesti kodin seinien sisäpuolelle. Työni yksi tarkoitus on tutkia tämän väitteen paikkaansa pitävyyttä lähdekirjoissani. Seuraavaksi tarkastelen, miten maailmojen jakautuminen tyttökirjoissa on kuvattu ja miten kirjoissa kuvataan naisen toimijuutta kodin seinien sisäpuolella.

1800-luvun miehille maailma oli valtava, kesyttämätön ja samalla uhkaava: täynnä mahdollisuuksia, mutta myös vaaroja ja kilpailua. Ihanteen mukaan naiset ja lapset pyssyttelivät yleensä kodin seinien sisäpuolella tai sen turvallisessa lähiympäristössä.³⁰¹ Julkisen ja yksityisen katsottiin täydentävän toisiaan. Aviopuolisot eivät kuitenkaan välttämättä olleet kiinnostuneita toistensa eivätkä ”sen toisen maailman” asioista. Viktoriaanisen perhe-elämän tutkimuksissa korostetaan usein miesten ja naisten keskinäisissä suhteissa vallinnutta etäisyyttä: miehet ja naiset eivät ehkä olleet vihamiehiä keskenään, mutta usein toisilleen muukalaisia.³⁰² Erityisesti keskiluokan parissa maailmojen jakautuminen oli toisinaan niin täydellistä, ettei äideillä ollut selvää kuvaa maailmasta, johon heidän piti poikiaan kasvattaa.³⁰³ Perheen tyttärilläkään ei yleensä ollut minkäänlaista käsitystä siitä, mitä heidän isänsä oikein puuhasivat kodin ulkopuolella.³⁰⁴

Maailman jakautuminen näkyi kodeissa usein myös konkreettisesti, sillä varakkaissa perheissä miehillä ja naisilla oli omat huoneensa: miehillä kirjastonsa, työhuoneensa ja biljardihuoneensa, naisilla aamupäivähuoneensa eli buduaarinsa ja salonkinsa, joissa he vastaanottivat vieraitaan muodollisten etikettisääntöjen mukaan.³⁰⁵ Jopa huonekalut olivat usein erilaisia sen mukaan, olivatko ne tarkoitettu miehille, naisille vai lapsille: herrasmiesten tuolit muistuttivat valtaistuimia.³⁰⁶

³⁰¹ Ks. esim. Halttunen 1982, 28–29; Kelly 1986, 52, 129; Braden 1988, 63; Ollila 1990, 263, 269; Hall 1999, 266; Prentice et al. 1996, 77; Salmi 2002, 84–85, 88, 90.

³⁰² Esim. Lewis 1984, 112, 124–125; Shorter 1984, 9; Coontz 1988, 32, 256.

³⁰³ Coontz 1988, 234–235.

³⁰⁴ Dyhouse 1987, 31.

³⁰⁵ Schlereth 1992, 118–119; ks. myös Halttunen 1982, 59–60; Braden 1988, 63, 65–67; Hall 1990, 89; Martin-Fugier 1990, 274–277; Salmi 2002, 85, 91–92.

³⁰⁶ Ks. esim. Crow 1971, 24; Dyhouse 1987, 30; Coontz 1988, 231, 268–269; Hall 1990, 72, 91; Perrot 1990a, 173; Schlereth 1992, 119, 122–123.

Miehet hallitsivat lähes yksinvaltiaina kodin ulkopuolista työelämää, mutta myös vapaa-ajanviettotavat olivat sukupuolittuneet. Outoon ja naisille tuntemattomaan miesten maailmaan kuuluivat esimerkiksi herrasmiesten klubit ja muut miesten ”salaseurat”, kuten opiskelijajärjestöt, joihin ei harvoilla naisopiskelijoilla ollut asiaa vielä 1800- ja 1900-lukujen vaihteen Yhdysvalloissakaan.³⁰⁷ Poliitiikka oli perinteisesti miesten aluetta; viktoriaanien näkemys oli, että politiikan puhuminen kotipiirissä teki kodista lähes helvetin.³⁰⁸ Muunkinlainen älyllinen tai abstrakti keskustelu tuntui olevan miesten yksinoikeus; esimerkiksi Louisa Alcott havaitsi jo nuorena tyttönä kotonaan, että naiset eivät osallistuneet miesten – Bronson Alcottin, Emersonin ja Thoreauin – aatteellisiin keskusteluihin, tai jos osallistuivat, heitä pidettiin epänaissellina.³⁰⁹

Myös urheilu oli hyvin pitkälle miehistä huvia, ja 1800-luvun jälkipuoliskolla Yhdysvalloissa kehittyneissä katsojalajeissa katsomot täyttyivät miehistä.³¹⁰ Keskiluokan miehet ja naiset kävivät yhdessä teatterissa, oopperassa, konserteissa, tanssiaisissa ja kutsuilla, joissa vieraita viihdytettiin kuva-arvoituksilla ja harrastajateatterilla,³¹¹ mutta näitä harvoja huvittelumuotoja lukuun ottamatta suurin osa erilaisista huveista sopi miesten lisäksi vain ”huonoille naisille”.³¹² Jo katu itsessään, julkisena tilana, oli aluetta, jossa säädyllisten naisten ei sopinut vapaasti liikkua; suurkaupunkien kadut olivat pitkään vain miehille ja ”huonoille naisille” sopivaa aluetta kuljeskella vapaasti ja katsella avoimesti ympärilleen.³¹³

Viktoriaanien mielestä kaupungit, ja erityisesti suurkaupungit, olivatkin oikeita synnin ja paheiden pesäpaikkoja.³¹⁴ Kaupunkien maailmaan kuuluivat kapakat, joissa juopoteltiin, pelattiin uhkapelejä ja puhuttiin politiikkaa, ja jotka olivat täysin erillään naisten maailmasta ja perhe-elämän vaatimuksista.³¹⁵ Ennen vuosisadanvaihdetta myös varieteet, kabareet ja vaudeville-teatterit olivat miesten viihdettä. Kunnialliset perheenisät

³⁰⁷ Ks. tarkemmin esim. Dyhouse 1987, 31; Braden 1988, 11, 37; Schlereth 1992, 213, 251; Hall 1999, 271–272; Salmi 2002, 114–115; Kortelainen 2005, 15; ks. myös Coontz 1988, 270–271; Hapuli & Leskelä-Kärki 2005, 69. Naisilla oli tosin jo 1800-luvun Yhdysvalloissa omat ”seuransa” ja yhdistyksensä, jotka toimivat usein kirkon yhteydessä ja painottivat yleensä ”moraalin kehittämistä” pelkän viihtymisen sijasta. Ks. Braden 1988, 37, 39, 42.

³⁰⁸ Peterson 1982, 86; Boxer & Quataert 1987b, 102; Hall 1999, 271.

³⁰⁹ Saxton 1978, 138, 169.

³¹⁰ Braden 1988, 214; Schlereth 1992, 223. Poikkeuksen tekivät hevoskilpailut. Peterson 1982, 89.

³¹¹ Ks. tarkemmin Halttunen 1982, 174–175, 184–188; ks. myös Braden 1988, 42, 67, 101; Martin-Fugier 1990, 278, 281–283; Salmi 2002, 100–101. Harrastelijateatterilla oli merkittävä osa myös Louisa Alcottin elämässä ja kirjassa *Pikku naisia*. Ks. Alcott (1868) 1986, 21–26; ks. myös Matteson 2007, 172, 185–186.

³¹² Crow 1971, 37–28; May 1981, 29, 81; Perrot 1990b, 341.

³¹³ Nord 1995, 12, 116, 135, 137; Salmi 2002, 90, 115; Kortelainen 2005, 15, 17–18; ks. myös Martin-Fugier 1990, 271; Perrot 1993, 450; Mason 1995, 96–97.

³¹⁴ Ks. esim. Halttunen 1982, 3; Virtanen 1996, 748–749; Lappalainen 1998, 115; Kortelainen 2005, 13, 15.

³¹⁵ Crow 1971, 134; May 1981, 30; Degler 1981, 316; Halttunen 1982, 2, 7–8, 13; Braden 1988, 55–56; Schlereth 1992, 212, 225, 228; Mason 1995, 82; Kortelainen 2005, 353, 355.

ja hyvien perheiden pojat etsivät varieteista usein tanssijattarien, "oopperan tyttöjen" ja muiden kevytmielisten ”puolimaailmanmaailman” seuraa.³¹⁶

Miesten maailmaan kuuluivat myös prostituoidut. Hiljaisuudessa hyväksytyt käsitys viktoriaanien keskuudessa oli, että miesten seksuaalivietti oli "luonnostaan" huomattavasti voimakkaampi kuin naisten viettielämä. Koska miehet eivät aina kyenneet viettejään hillitsemään, oli hyvä, ja monien mielestä jopa välttämätöntä, että keski- ja yläluokan miehet saattoivat tyydyttää tarpeitaan prostituoitujen tai vaikkapa kotiapulaisten ja muiden työväenluokan naisten seurassa.³¹⁷ Prostituutioon liittyi kuitenkin ikäviä varjopuolia, kuten syfilis ja muut sukupuolitaudit, joita herrasmiehet saattoivat tartuttaa kotonaan hyveellisiin vaimoihinsakin.³¹⁸ Niinpä jotkut yksityiset naiset ja naisryhmät – joukossa jonkin verran miehiäkin – hyökkäsivät 1800-luvun jälkipuoliskolla kaksinaismoralismia ja prostituutiota vastaan. Tämä hyökkäys puolestaan järkytti monia aikalaisia erityisesti siksi, että kunnialliset keskiluokan naiset tällä tavoin toivat äänekkäästi esille asian, josta heidän ei pitänyt tietää mitään.³¹⁹

Prostituution ohella hyökkäyksen kohteeksi joutui myös miesten alkoholinkäyttö. Yhdysvalloissa keskiluokan naiset alkoivat 1800-luvulla tehdä hyökkäyksiä kapakoihin ja aloittivat raittiusjärjestöissä taistelun miesten liiallisen alkoholinkäytön vastaan.³²⁰ Naiset saavuttivat tässä sodassa voiton vuonna 1919, jolloin Yhdysvalloissa tuli voimaan kieltolaki. Prostituution kritisointi ei saanut aikaan toivottuja muutoksia, mutta teki kuitenkin tietä myöhemmälle "seksuaaliselle vallankumoukselle".³²¹

Miesten maailma oli siis paljon ”syntisempi” kuin naisten maailma. Äidit yrittivät varjella poikiaan suuren maailman houkutusilta ja varoittelivat muukalaisista ja huonosta seurasta.³²² Naisen tehtävä olikin yrittää pitää mies kaidalla tiellä – tai antaa periksi. Naisen piti miehen ja koko yhteiskunnan moraalinvarijana – "Luojan omana poliisina" – tehdä kodista niin houkutteleva, ettei mies liiemmin kaivannut sen ulkopuolelta kaikenlaisten arveluttavien huvitusten pariin.³²³ Miesten maailma oli kuitenkin paljon

³¹⁶ Ks. tarkemmin esim. May 1981, 68; Halttunen 1982, 2, 13; Braden 1988, passim; Schlereth 1992, 230–231; Käppeli 1993, 500–501; Walkowitz 1993, 372; Mason 1995, 98–100.

³¹⁷ Crow 1971, 212–213, 238; May 1981, 29; Lowe 1982, 104; Corbin 1990b, 585, 602–603; Mason 1995, 70, 124, 150, 169–171.

³¹⁸ Ks. Crow 1971, 232; Nord 1995, 82–84; Prentice et al. 1996, 167; ks. myös Lappalainen 1998, 103, 113, 118.

³¹⁹ Ks. esim. Crow 1971, 227–230, 241, 253; Boxer & Quataert 1987b, 130; Perrot 1993, 472–473, 476; Walkowitz 1993, 375–378, 380–382; Prentice et al. 1996, 167, 204, 220; Lappalainen 1998, 114–115; Tuohela 2001, 56–58.

³²⁰ Degler 1981, 28, 315–316; Coontz 1988, 277; Prentice et al. 1996, 192–193, 208, 220, 236–237.

³²¹ Lowe 1982, 104.

³²² Coontz 1988, 214, 271; Schlereth 1992, 248; ks. myös Halttunen 1982, 1–13.

³²³ Ks. esim. Welter 1978, 313, 319–320; Halttunen 1982, 59; Kelly 1986, 130–131; Coontz 1988, 215; Aromaa 1990, 152; Hall 1990, 59, 62, 74; Prentice et al. 1996, 159.

avarampi ja vapaampi kuin naisten maailma, eikä nuoria miehiä pyritty suojelemaan eikä heidän elämäänsä rajoittamaan siinä määrin kuin tyttöjen elämää.³²⁴

Kodin piirissä keskiluokan naisten vapaa-ajanviettoon kuuluivat vieraiden kanssa seurustelun ja kodin perhejuhlien lisäksi seurapelit, käsityöt, kodin koristelu ja taiteellinen näpertely, kukkien kasvatusta ja puutarhanhoito, lukeminen, laulu ja pianonsoitto.³²⁵ Myös muodin seuraaminen ja naistenlehdet sekä ostoksilla käynti uusissa, suurissa tavatataloissa olivat jo 1800-luvulla osa naisten elämää.³²⁶ Näiden keveämpien harrastusten ohella keskiluokan naisten maailmaan kuuluivat hyväntekeväisyys, kirkko ja uskonto; Stephanie Coontzin mukaan "naiskulttuurina" uskonto marginalisoitui yhteiskunnallisesti.³²⁷ Naisten osallistuminen kirkon toimintaan ja hyväntekeväisyyteen on kuitenkin osoitus siitä, että 1800-luvun keskiluokan naiset saattoivat osittain toimia myös kodin ulkopuolella.³²⁸

Tyttöjen hovit olivat siis viattomia, sillä tyttöjen piti olla viattomia. 1800-luvun ideologian mukaan oli olemassa salattua tietoa, johon vain miehet saattoivat tutustua kokonaan turmeltumatta; naisia oli varjeltava synniltä säästämällä heidät liialliselta tietämykseltä. Tyttöjen viattomuutta varjelllessaan viktoriaanit kielsivät tyttäriltään jopa "vaarallisten" romaanien lukemisen. Tytöt eivät saaneet kasvatuksessaan minkäänlaista tietoa myöskään avioelämän realiteeteista: viktoriaaninen ihanne oli nainen, joka astui häävuooteeseen neitsyenä ja täysin tietämättömänä siitä, mistä lapset oikein tulivat. Nuorilta miehiltä ei edellytetty samanlaista kokemattomuutta ja tietämättömyyttä.³²⁹

Tämä maailman jakautuminen kahtia miesten ja naisten piireiksi on esillä myös aikakauden fiktiossa. Josefssonin mukaan tyttökirjoissa naisen paikka on koti, mielikuvi- tusmaailma on lasten omaa maailmaa ja muu maailma on yksinomaan miesten aluetta: lastenkirjoissakin ovet suureen maailmaan aukeavat pojille, mutta eivät tytöille.³³⁰ Useiden muidenkin tutkijoiden mukaan klassiset tyttökirjat keskittyvät kuvaamaan nimenomaan naisten maailmaa; esimerkiksi Alcottin *Pikku naisissa* miehet ovat Edströmin mukaan kokonaan keskeisen toiminnan kuvauksen ulkopuolella.³³¹

³²⁴ Ks. esim. Walvin 1982, 188; Coontz 1988, 267; Hall 1999, 272.

³²⁵ Schlereth 1992, 210–211; ks. myös Welter 1978, 322; Braden 1988, passim; Hall 1990, 73; Salmi 2002, 97, 100.

³²⁶ Ks. esim. Braden 1988, 50; Schlereth 1992, 183; Salmi 2002, 114–118; Kortelainen 2005, 15–20, 75, 77–80.

³²⁷ Coontz 1988, 220; ks. myös Perrot 1993, 475.

³²⁸ Degler 1981, 298; May 1981, 18–19; Nord 1995, 207–212.

³²⁹ Ks. esim. Crow 1971, 199–201; Degler 1981, 298, 415; May 1981, 18–19, 114; Halttunen 1982, 22–23; Himmelfarb (1975) 1989, 8; Aromaa 1990, 147, 94, 160; Corbin 1990a, 494, 539; Corbin 1990b, 590–591, 603; Ollila 1990, 268; Foster & Simons 1995, 1; Nord 1995, 207–212; Prentice et al. 1996, 103–105, 164–165, 190–192; Lappalainen 1998, 106; Hall 1999, 271; Lappalainen 2001, 308–309; Salmi 2002, 97–99, 103; Kortelainen 2005, 20; Österlund 2011, 219; Miettinen 2015, 60.

³³⁰ Josefsson 1983, 252; ks. myös Hallqvist 1951, 282.

³³¹ Edström 1977, 9; Edström 1984a, 20, 37–38; ks. myös Auerbach 1976, passim; MacDonald 1983, 51.

Susan Coolidgen tyttökirjoihin Josefssonin väittämä sopii mielestäni hyvin. Katy-sarjan kahdessa ensimmäisessä osassa on esimerkiksi poikia ja mieshahmoja hyvin vähän: tytöt ja pojat tuntuvat todellakin elävän kuin kokonaan eri maailmoissa; maailmat kohtaavat vain silloin, kun tytöt ja pojat kuuluvat samaan perheeseen tai sukuun. Tätä maailmojen jakautumista ohjaavat selvät säännöt: esimerkiksi *Katy koulussa* -kirjassa tyttöjen sisäoppilaitokseen ei kukaan nuori herra saa tulla tyttöjä tervehtimään, jos hän ei ole veli tai serkku, ja silloinkin vanhempien pitää ensin ilmoittaa asiasta kirjeitse koulun johtajattarelle.³³²

Kaikille 1800-luvun amerikkalaistytöille pojat eivät kuitenkaan olleet "kokonaan tuntemattomia olioita";³³³ esimerkiksi Louisa Alcottin tyttökirjoissa poikia esiintyy runsaasti. Miesten maailma onkin kaikissa lähteinä käyttämässäni kirjoissa läsnä ainakin välähdyksinä. Poikien ja miesten maailmaan kuuluu asioita, joista kirjojen tyttöjen ei sovi edes tietää. Yksi tyttöjen hyveistä on ehdottomasti heidän viattomuutensa, toisin sanoen rajoittunut elämäkokemuksensa. Pojat eivät ole yhtä tietämättömiä. Coolidgen kirjoissa pojat saattavat poikakoulussakin juopotella ja pelata korttia tai he voivat 17-vuotiaina lähteä yksin maailmalle,³³⁴ kun taas tytöt eivät useita vuosia vanhempinakaan voi matkustella yksin ilman luotettavan saattajan seuraa.³³⁵

Coolidgen kirjassa tyttökoulua kutsutaan luostariksi; Alcott käyttää samaa nimeä Marchien kodista.³³⁶ Kirjailijan omassa nuoruudessa Alcottin perheen tyttäretkin viettivät suojattua elämää 1800-luvun puolivälin Uudessa Englannissa.³³⁷ Alcott korostaa myös tyttökirjoissaan usein viattomuuden ja tietynlaisen tietämättömyyden, rajoittuneen elämäkokemuksen, siunauksellisuutta nuorelle tytölle.³³⁸ Tytön viattomuutta on varjeltava:³³⁹ useiden viktoriaanien mielestä naisen maailman avartuminen kodin lähipiirin ulkopuolelle olisi tuhonnut naissukupuolen naisellisimmat ominaisuudet ja vaarantanut naisen fyysisen ja psyykkisen terveyden ja mahdollisesti jopa hengen.³⁴⁰ Professori Bhaerkaan ei pidä siitä, että Jo kirjoittaa lehtiin kauhukertomuksia, koska tämä niihin aineistoa hankkiessaan joutuu tutustumaan asioihin, jotka ovat vaarassa turmella tytön viattomuuden ja "naisellisimmat ominaisuudet". Jo tutustuu kertomuksia kirjoittaessaan maailman paheeseen ja kurjuuteen "niin lavealti kuin hänellä suppeassa ympäristössään

³³² Coolidge (1873) 1994, 45.

³³³ Alcott (1868) 1986, 35; ks. myös Susina 1999, 164.

³³⁴ Coolidge (1873) 1994, 48; Coolidge (1888) 1994, 74.

³³⁵ Ks. esim. Coolidge (1873) 1994, 40–42, 209–210, 214; Coolidge (1888) 1994, 78–79.

³³⁶ Coolidge (1873) 1994, 33; Alcott (1868) 1986, 64.

³³⁷ Ks. tarkemmin Elbert 1984, 70–71; ks. myös Matteson 2007, 341.

³³⁸ Spacks 1975, 98.

³³⁹ Ks. esim. Alcott (1886) 1992, 22, 201.

³⁴⁰ Smuts (1959) 1974, 112; ks. myös Calder 1976, 13.

suinkin oli tilaisuutta";³⁴¹ tällainen tiedonhalu naisessa on luonnon järjestyksestä poikkeamista.³⁴² Samansuuntaisista syistä ei Alec-setä halua Rosen lukevan "ranskalaisia romaaneja" eikä Meg ole ihastunut Josie-tyttärensä teatteriharrastuksista.³⁴³

Alcottin kirjoista välittyy kuitenkin toisenlaisiakin asenteita. Alcott itse tunsi myös elämän nurjaa puolta, ja jotkut hänen sankaritaristaankin joutuvat kohtaamaan myös toisenlaisen todellisuuden. Tyttöjen ei esimerkiksi oleteta tietävän mitään poikien hurjasteluista,³⁴⁴ mutta Rosen silmät avautuvat, kun Charlie ilmestyy juovuksissa häntä tapaamaan.³⁴⁵ Rosen suuhun Alcott onkin laittanut sanat: "En aio antaa puijata itseltäni elämän todellisuutta".³⁴⁶ Kaikkein pisimmälle ulos suojatusta maailmasta löytää tiensä Alcottin sankaritarista kuitenkin Polly Milton, joka saa tietää, että joillekin naisille lähes ainoa mahdollisuus hankkia itselleen elanto on prostituutio.³⁴⁷

Ovet miesten maailmaan pysyvät kuitenkin tytöiltä yleensä lujasti kiinni. Miesten maailmaa ovat Alcottinkin kirjoissa biljardisalit ja kapakat, joihin naisilla ei ole pääsyä.³⁴⁸ Alkoholi on kiusana usealle Alcottin mieshahmolle, ja peräti tuhoisa Charlie Campbellille, joka voi kuitata taipumuksensa juopotteluun vain kuolemalla.³⁴⁹

Myös uhkapeli voi viedä miehen turmioon, sillä se voi johtaa velkaantumiseen ja väärennöksiin.³⁵⁰ Nuorukaisen pahimpia kiusauksia ovatkin "pullo, sikari ja korttipakka".³⁵¹ Paheiden teille ovat houkuttelemassa myös kevytmieliset naiset: nuorimies saattaa matkoillaan rakastua "ranskalaiseen aviovaimoon" tai sekaantua johonkin muuhun "hämäräperäiseen juttuun".³⁵² Miehen elämässä on siis kaikenlaisia kiusauksia, ja enkelin tehtävänä onkin pitää mies kaidalla tiellä; siksi Alcottin kirjojen naisen, miehen moraalinvalvajan, ei tule hyväksyä paheista viattomintakaan.³⁵³

Mutta vaikka miehen elämässä on paljon enemmän vaaroja ja kiusauksia kuin naisen elämässä, suodaan Alcottin kirjojen pojille kuitenkin paljon enemmän vapautta kuin tytöille. Poikien on itse raivattava tiensä elämässä ja opittava virheistään. Naisen tehtävä

³⁴¹ Alcott (1869) 1989, 128. Alcott kuvaa episodeissa Jon uran alkuvaiheista omia kokemuksiaan, joita hänelle kertyi hänen kirjoittaessaan lehtiin goottilaisia trillereitä ja hankkiessaan niihin aineistoa; kauhutarinoiden maailmaan sisältyi kuvauksia hashiksen ja oopiumin käyttäjistä, melisairauksista, itsemurhasta, murhasta ja myrkyttäjättäristä ja lapsimorsiamista, ja jopa viittauksia inestistä. Ks. Stern 1998, 9, 88, 98, 102, 176; Matteson 2007, 417; ks. myös Foster & Simons 1995, 91. Cheeverin mukaan Alcottista itsestäänkin tuli morfiini- ja oopiumriippuvainen elohopeamyrkytyksen aiheuttamien kroonisten kipujen takia. Cheever 2007, 173–175; ks. myös Matteson 2007, 382.

³⁴² Alcott (1869) 1989, 129.

³⁴³ Alcott (1876) 1992, 134–136; Alcott (1886) 1992, 17–18; ks. myös Matteson 2007, 185–186.

³⁴⁴ Alcott (1876) 1992, 145.

³⁴⁵ Ibid., 119–123; Ks. myös Saxton 1978, 339–340; Elbert 1984, 210.

³⁴⁶ Alcott (1876) 1992, 13.

³⁴⁷ Alcott (1870) 1990, 139–144, 170.

³⁴⁸ Alcott (1868) 1986, 164; Alcott (1876) 1992, 146–147.

³⁴⁹ Alcott (1876) 1992, 173; ks. myös Saxton 1978, 340.

³⁵⁰ Esim. Alcott (1868) 1986, 164; Alcott (1869) 1989, 136; Alcott (1870) 1990, 222–223.

³⁵¹ Alcott (1871) 2000, 83.

³⁵² Alcott (1869) 1989, 186.

³⁵³ MacDonald 1983, 54–55, 59–60; Elbert 1984, 207–208, 210; Stern 1998, 261–262.

on auttaa ja tukea miestä ja pitää koti niin viihtyisänä, ettei mies kaipaa sieltä pois etsimään vaarallisia huvituksia.³⁵⁴ Vaara ja vapaampi elämä kuitenkin kiehtovat miehen mieltä, ja miehen edessä avautuu koko maailma. Pojan sopii karata, seikkailla villissä lännessä ja lähteä merille;³⁵⁵ kotona äiti odottaa hänen jonakin päivänä palaavan.³⁵⁶

Alcottin työt saattavat kuitenkin toisinaan kapinoida. Iloiset hovit houkuttelevat myös Meg Marchia ja Rose Campbellia: Meg juo kutsuilla samppanjaa niin, että saa päänsä kipeäksi,³⁵⁷ ja Rose viettää peräti kolme kuukautta pelkästään huvitellen ja tanssien.³⁵⁸ Kumpikin kuitenkin katuu kevytmielisyyttään ja palaa hienon pikkunaisen rooliinsa.³⁵⁹ Alcottin kirjoissa työtökin voivat siis huvitella, kunhan heidän huvinsa ovat viattomia.³⁶⁰ Bostonin seurapiirityttöjä harmittaa kuitenkin se, että pojat saavat tehdä miltei mitä tahansa toisin kuin he, vaikka hekään eivät aina millään jaksaisi pysyä kunollisina. Joku tyttö on tosin joskus poikennut kaidalta tieltä: 16-vuotiaan Carrien kerrotaan karanneen italialaisen soitonopettajansa matkaan. Muille tytöille tästä seuraa vain harmia: eräs isä on tapauksen jälkeen uhannut lähettää palvelustytön saattamaan tyttärensä kouluun joka päivä, kuten New Yorkissa on tapana.³⁶¹

Myös Montgomeryn 1900-luvun alun kirjoissa maailma on jakautunut. Vuosisadanvaihteeseen tultaessa julkisen ja yksityisen välinen raja alkoi kuitenkin vähitellen murtua: ”kunniallisetkin” naiset saattoivat entistä vapaammin liikkua aiemmin miehisiin pidettyjen harrastusten parissa ja muutenkin ”miesten alueilla”.³⁶² Montgomeryn kirjat edustavat tuota muutosta siten, että Montgomeryn kirjojen maailma ei enää jakaudu vain kahtia, vaan kolmeen osaan: miesten maailmaan, perinteiseen naisten maailmaan sekä lisäksi Uusien naisten maailmaan, joka vähitellen alkaa laajeta miesten reviereille ja näin muodostaa kokonaan uuden maailman.

Montgomeryn kuvaamassa Avonlean maalaiskylässäkin maailma tosin tarjoaa enemmän kiusauksia miehelle kuin naiselle; Montgomerylläkin vain rakkaus ylevään naiseen voi varjella miestä kiusauksilta.³⁶³ Montgomeryn kirjoissa miehet karkaavat merille, käyvät sotia, ryypiskelevät ja tappelevat, ovat uskottomia vaimoilleen tai viettä-

³⁵⁴ Alcott (1871) 2000, 267.

³⁵⁵ Elbert kuitenkin toteaa, ettei Alcottin tyttökirjoissa poikienkaan vapaus ole rajatonta: Alcottin pojat ovat ”pikku miehiä” kuten tytöt ”pikku naisia”, eli kumpaakin sukupuolta sitovat käyttäytymissäännöt; Alcottin pojatkaan eivät ole vapaita siten kuin esimerkiksi Mark Twainin Tom Sawyer. Alcottin pojat rakastavat vapautta kuten toiset Alcottin työstäkin, mutta lopulta karkulaiset palaavat aina takaisin Jon huomaan. Elbert 1984, 185, 187; vrt. Auerbach 1976, 25–26; MacDonald 1983, 41.

³⁵⁶ Ks. esim. Alcott (1886) 1992, 185–186.

³⁵⁷ Alcott (1868) 1986, 103–105,

³⁵⁸ Alcott (1876) 1992, 41–43.

³⁵⁹ Alcott (1868) 1986, 105–106; Alcott (1876) 1992, 67–68, 109.

³⁶⁰ Esim. Alcott (1876) 1992, 44.

³⁶¹ Alcott (1870) 1990, 20.

³⁶² May 1981, 3, 51; ks. myös Degler 1981, 307.

³⁶³ Montgomery (1909) 2002, 158.

vät muuten hurjaa elämää. Perinteisessä naisen maailmassa Montgomerynkin nainen odottaa ompelutöiden ääressä miestään kotiin työstä, maailman huvituksista tai sodasta, ottelusta, jossa naisilla ei ole sijaa.³⁶⁴

Myös Montgomeryn kirjoissa pikkutyttöjen viattomuutta varjellaan, eikä tyttöjen mielellään anneta osallistua tilaisuuksiin, jotka voivat venyä myöhään yöhön.³⁶⁵ Ilse valittelee, ettei kukaan koskaan kerro hänelle mitään,³⁶⁶ ja nuorta Emiliaa varjellaan häpeällisiltä tarinoilta.³⁶⁷ Myös "ranskalaiset romaanit" ovat edelleen kiellettyjen kirjojen listalla.³⁶⁸ Elisabetin mielestä romaanit eivät ole pikkutyöille sopivaa luettavaa, sillä "moni sielu on niiden takia joutunut turmioon",³⁶⁹ eikä Dean Priest halua Emilian tutustuvan "sikolättikirjojen" kautta liian aikaisin elämän nurjaan puoleen.³⁷⁰ Kirjoista kuitenkin oppii kaikenlaista hyödyllistä; nuori Emilia onkin paljon valistuneempi kuin esimerkiksi Susan Coolidgen Katy, joka ei 12-vuotiaana tiedä, mikä on selkäranka:³⁷¹

- Älä puhu asioista, joita et ymmärrä ja joita lasten ei sovi ajatella. Se siitä tulee, kun lukee romaaneja. Minä käsken tohtori Burnleyn lukitsemaan kirjakaappinsa.
- Voi, älä, Elisabet-täti, huudahti Emilia. – Ei siellä ole muita romaaneja. Mutta minä luen juuri oikein mielenkiintoista kirjaa. Siinä puhutaan kaikesta mitä meidän sisässämme on. Minä olen päässyt maksaan ja sen tauteihin saakka. Kuvat ovat hurjan mielenkiintoisia. Saanhan minä lukea sen loppuun, täti?
- Etkö häpeä, Emilia Starr? Pikku tytöt eivät lue sellaisia kirjoja.
- Miksi ei, Elisabet-täti? Onhan minullakin maksa, eikös ole, ja sydän ja keuhkot ja vatsa – ja –³⁷²

Montgomeryn tytöt ovatkin tiedonhaluisia ja uteliaita; Gibson-tyttö oli Bannerin mukaan jo maistanut Hyvän ja pahan tiedon puun hedelmää.³⁷³ Annalla on tapana kysellä enemmän kuin toiset ehtivät vastata, ja hän ihmettelee, miten voi saada selvää asioista, jollei kysele; elämä on Annasta hauskaa juuri sen vuoksi, että on niin paljon asioita, joista on otettava selvää.³⁷⁴ Emilia taasen ei pidä alkuunkaan siitä, että hänen sanotaan olevan liian nuori ymmärtämään.³⁷⁵ Emilia noukkii kielloista huolimatta tiedon murun sieltä, toisen täältä.³⁷⁶ Ja Emilian tiedonhalu palkitaan: "maailman synty ja murhe" pal-

³⁶⁴ Montgomery (1921) 2002, 41; ks. myös Montgomery (1919) 2008, 60–61; McKenzie 2008, 85.

³⁶⁵ Montgomery (1908) 2002, 147.

³⁶⁶ Ibid., 109.

³⁶⁷ Ibid., 85.

³⁶⁸ Montgomery (1923) 2006, 227.

³⁶⁹ Ibid., 203. Montgomeryn isovanhempien suhtautuminen romaaneihin, ks. myös Gerson 2008, 69.

³⁷⁰ Montgomery (1925) 2002, 32.

³⁷¹ Coolidge (1872) 1994, 112.

³⁷² Montgomery (1923) 2006, 203.

³⁷³ Banner 1983, 169.

³⁷⁴ Montgomery (1908) 2002, 18; ks. myös Huuhtanen 1982, 209.

³⁷⁵ Montgomery (1923) 2006, 112, 210.

³⁷⁶ Ibid., 74, 227–228.

jastuvat tuskaa tuottaen 11-vuotiaalle.³⁷⁷ Tädit joutuvat toteamaan, että jo 13-vuotiaana Emilialla on ikäisekseen aivan liian tarkka ihmistuntemus.³⁷⁸

Montgomeryn "Uudet tytöt" kurkistelevatkin uteliaina kodin seinien ulkopuolelle. Samalla he joutuvat alttiiksi kiusauksille, jotka Alcottin kirjoissa uhkaavat lähinnä vain poikia. Esimerkiksi Anna juottaa – vahingossa tosin – Dianan juovuksiin Marillan kotiviinillä; vaan Dianapa pitää kovasti ”mehun” mausta!³⁷⁹ Ilse Burnley puolestaan nauttii nuorten yöpyessä autiossa talossa vatsavaivoihinsa tilkan viskiä ja juopuu siitä. Ennen pitkää kylällä juorutaan, että Emilia, Ilse, Teddy ja Perry ovat viettäneet yön yhdessä juopotellen.³⁸⁰ Ruth-tädin mielestä Emilia ja Ilse juoksentelevatkin ulkona aivan liian vapaasti – onko siis ihme, jos heistä juorutaan.³⁸¹

Naisten maailma alkaa ulottua Montgomeryn kirjoissa myös "miehisille" alueille, kuten politiikkaan ja yhteiskunnalliseen yhdistystoimintaan. Politikoiminen kiinnostaa erityisesti Rachel Lyndeä sekä *Sateenkaarinoitko*-kirjan Ellen Westiä. Punaisen Ristin toiminnassa laiska Rilla osoittaa yllättäen johtajanominaisuuksia. Eikä edes sota saa enää kaikkia kirjojen naisia jäämään kotiin toimeettomana odottamaan, sillä työtä riittää kotirintamalla, ja Faith Meredith lähtee sairaanhoitajana sodan eturintamille.³⁸²

Kaikki tyttökirjojen sankarittaret eivät kuitenkaan uskaltadu kauas kodin turvallisuudesta läheisyydestä. Ennen seuraavaa päälukua liikunkin myös tutkielmassani rajatusti neljän seinän sisäpuolella, kodeissa ja muissa sisätiloissa.

3.2. Interiöörin kuvaajat

Tarkastellessani kodin ja ulkomaailman suhteita tyttökirjoissa huomioni on kiinnittynyt myös siihen, miten paljon kirjoissa konkreettisesti kuvataan sisätiloja ja miten paljon vastaavasti ulkotiloja. Jo pelkkä kirjojen pintapuolinen selailu paljastaakin, että kirjojen tapahtumat useimmiten sijoittuvat sisätiloihin. Tässä suhteessa monien nuortenkirjallisuudentutkijoiden väitteet pitävät paikkansa: tyttökirjat todellakin kuvaavat huomatta-

³⁷⁷ Tähän salattuun tietoon – ja samalla aikuisuuden maailmaan – Emilian vihkivät erityiset kaksi noidiksi luonnehdittua naista, Emilian isotäti Nancy Priest ja tämän luona asuva Caroline Priest, juoruillaan ja tarinoillaan viettelyistä, uskottomuudesta ja seksuaalisuuden voimasta. Ks. *ibid.*, 234–235; ks. myös Gammel 2002b, 123.

³⁷⁸ Montgomery (1925) 2002, 22; ks. myös Doody 2008, 27.

³⁷⁹ Montgomery (1908) 2002, 122–127.

³⁸⁰ Montgomery 1923/RMP, 266.

³⁸¹ *Ibid.*, 209. Gibson-tyttöjen vapaa käytös herättikin Mayn mukaan ankaraa paheksuntaa vanhempien viktoriaanien parissa. May 1981, 81–82; ks. myös Nord 1995, 14–15, 216.

³⁸² Ks. Montgomery (1921) 2002, 184; ks. myös McKenzie 2008, 88, 96–97. Sandra M. Gilbert toteaa artikkelissaan, että ensimmäisen maailmansodan aikaan monelle naiskirjailijalle sotakentät ja eturintama symbolisoivat vapautta, ja että monelle sairaanhoitajana, lääkärinä tai ambulanssinkuljettajana sotaan osallistuneelle naiselle sota merkitsi myös uusien maailmojen valloittamista. Gilbert 1987, 240; ks. myös Perrot 1993, 477–479.

van usein elämää neljän seinän sisäpuolella. Kodin viktoriaaninen olohuone ja koulun luokkahuone ovat tyttökirjojen tyypillisiä näyttämöitä.

Tästä aspektista esimerkiksi Susan Coolidgen kirjat ovat kodin ja perhe-elämän kriittiköntä ylistystä. Coolidgen naisten maailma on suljettu piiri, jossa onnellinen aviovaimo voi todeta: "Maailma on ulkopuolella, ja me olemme sisäpuolella; ei kukaan voi häiritä meitä."³⁸³ Susan Coolidge sijoittaaakin kirjojensa tapahtumat ja tilanteet lähes yksinomaan sisätiloihin. Sisätilojen kuvaukseen liittyy paljon yksityiskohtaista esineistön ynnä muiden detaljien kuvausta, mikä samalla dokumentoi 1800-luvun keskiluokasta asuinmiljöötä. Koivunen toteaa artikkelissaan, että Susan Coolidgen intohimona näkyy olleen sisustaminen, siksi paljon hänen tyttökirjoissaan kuvataan kukkamaljakkoja, mattoja ja pesupöydän verhoja.³⁸⁴ Filosoffi Walter Benjamin puolestaan kuvasi 1800-luvun porvarillisia interiöörejä kuoriin kääriytyiksi esineiksi; myös Coolidgen tyttökirjoissa sisätila on kauniissa pesässä lymyämistä.³⁸⁵

Kirjassa *Katyn myöhemmät toimet* Katy matkustaa Eurooppaan nuoren leskirouvan ja tämän tyttären seurassa. Katy, samoin kuin Amy Alcottin kirjassa *Viimevuotiset ystävämmme*, tekee sellaisen useita kuukausia kestävän Grand Tourin, jollaisia varakkaat amerikkalaiset 1800-luvun alkupuolelta lähtien aina ensimmäisen maailmansodan syttymiseen asti tekivät Eurooppaan: ensin vierailtiin vanhassa emämaassa Englannissa, sitten Pariisissa, Etelä-Ranskassa ja Italiassa ja lopulta Reininlaaksossa ja Sveitsissä.³⁸⁶ Katyn ja Amyn matkat eivät poikkea tästä tyypillisestä Grand Tourista juuri lainkaan.

Coolidgen tyttökirjojen matkakuvauksissakin huomio kiinnittyy sisätilojen kuvausten määrään. Junamatkan kuvauksessa kuvataan junavaunun sisustusta, ei ulkona ikkunan takana vilistäviä maisemia.³⁸⁷ Euroopan nähtävyyksiä mainitaan jonkin verran lähinnä vain nimeltä luetteloiden. Tämä turistikohteiden kuvausten niukkuus ei Coolidgella suinkaan johdu siitä, että kirjailija itse ei olisi tarkemmin tuntenut Euroopan nähtävyyksiä; päinvastoin, Sarah Chauncey Woolsey matkusteli eläessään paljon niin Yhdysvalloissa kuin Euroopassakin, ja kirjoitti tyttökirjojensa ohella päätyökseen matkakirjoja.³⁸⁸ Kirjassa *Katyn myöhemmät toimet* Euroopan matkakohteiden kuvaukset keskittyvät kuitenkin muutamia suppeita poikkeuksia lukuun ottamatta hotellien sisätilojen kuvaukseen. Pitkissä kappaleissa kuvataan, miten Katy sisustaa hotellihuoneita kotoaan mukanaan tuomillaan esineillä; pikku järjestelyjen jälkeen Katy voi lopulta tyytyväisenä

³⁸³ Coolidge (1890) 1994, 203.

³⁸⁴ Koivunen 1997, 37.

³⁸⁵ Ks. Kortelainen 2005, 198; ks. myös Salmi 2002, 86–87.

³⁸⁶ Ks. Virtanen 1996, 743–744, 788; ks. myös Braden 1988, 319–320; Schlereth 1992, 214; Salmi 2002, 93.

³⁸⁷ Esim. Coolidge (1888) 1994, 86–89, 98.

³⁸⁸ Ørvig 1988, 139, 141.

todeta, miten hotellihuone vähitellen alkaa muistuttaa kotia.³⁸⁹ Nykyajan matkalaisen näkökulmasta esineluettelo tuntuu lähinnä huvittavalta: Eurooppaan asti on kulkeutunut Katyn matkatavaroissa muun muassa maljakoita ja muita koriste-esineitä sekä kaikkien lähisukulaisten kehystetyt valokuvat.³⁹⁰ Schlerethin mukaan 1800-luvun amerikkalaisten turistien elämä vieraissa matkakohteissa ei aina niin kovin paljon eronnutkaan elämästä kotona, ja monet viktoriaanisen ajan amerikkalaisturistit pysyttelivät mieluummin turvallisesti hotellin verannalla kuin uskaltautuivat kauemmas tutkimaan villiä luontoa tai outoja paikkoja.³⁹¹

Eurooppa ei missään nimessä ole Katylle mikään suuri, tuntematon, outoja seikkailuja tarjoava maailma. Colorado ja sen Kalliovuoret, myös 1800-luvun jälkipuoliskon amerikkalaisten suosima lomakohde³⁹² ja kahden viimeisen Katy-kirjan tapahtumapaikka, on samalla tapaa Coolidgen kirjoissa kaukana villistä lännestä tai koskemattomasta erämaasta.³⁹³ Coolidgen Coloradossa ulkotiloista tulee vain eräänlainen sisätilojen jatke, Luojan suuri temppeli. Coolidgen sankarittaret, liikkuvat he missä tahansa, ovatkin aina jonkinlaisessa suljetussa, turvallisessa tilassa.³⁹⁴

Myös Alcottin kirjoissa näyttämöt ovat usein sisätiloja. Siinä missä Coolidgen tyttökirjojen tapahtumat sijoittuvat lähes poikkeuksetta sisätiloihin, Alcottin kirjoissa liikutaan kuitenkin paljon myös ulkona – kodin puutarhassa, läheisellä järvellä ja saarella tai mäellä, "mistä näkee kauas".³⁹⁵ Puutarhoista ja kodin lähiympäristöstä siirrytään kaupunkinäkyymiin esimerkiksi kirjassa *Tytöistä parhain*, jonka 1800-luvun Boston-miljööön kuvausta Ørvig pitää onnistuneena.³⁹⁶ Kirjassa *Viimevuotiset ystävämmä* New York kuitenkin rajautuu täyshoitolaan, eikä minkäänlaista elävää kuvaa saa itse kaupungista, josta jo vuoteen 1870 mennessä oli tullut miljoonakaupunki.³⁹⁷ Mutta silloinkin, kun Alcottin kirjojen tapahtumat sijoittuvat sisätiloihin, näyttämöt kuitenkin vaihtuvat useammin ja kirjoissa liikutaan selvästi laajemmalla alueella kuin Coolidgen kirjoissa.

³⁸⁹ Esim. Coolidge (1886) 1994, 139. Vieraan ympäristön sisustaminen kodiksi, ks. myös Grönstrand 1998, 85.

³⁹⁰ Esim. Coolidge (1886) 1994, 122–123, 139. Virtasen mukaan amerikkalaisilla olikin Euroopan-matkoillaan mukanaan tonneittain matkatavaroita. Virtanen 1996, 744; ks. myös Perrot 1993, 468.

³⁹¹ Schlereth 1992, 214–215; ks. myös Braden 1988, 311 (kuvateksti).

³⁹² Braden 1988, 306; Schlereth 1992, 214.

³⁹³ Hallqvist 1951, 282.

³⁹⁴ Coolidgen sankarittaret eivät myöskään koskaan matkusta yksin. Tässä suhteessa Coolidgen kuvaama amerikkalaisen naisen maailma on jopa rajoittuneempi kuin se oli todellisuudessa erään Yhdysvalloissa 1800-luvun puolivälissä matkustelleen englantilaisrouvan mukaan: rouva piti amerikkalaistytöjen elämää hämmästyttävän vapaana ja ihmetteli suuresti erityisesti sitä, miten Amerikassa nuori, sievä tyttö saattoi rauhassa matkustaa yksin Mainesta Missouriin joutumatta miesten tungettelevien huomionosoitusten ja epäkunnioittavan häirinnän kohteeksi. Crow 1971, 65; ks. myös Perrot'n käsitys 1800-luvun naisista matkustelijoina ja turisteina: Perrot 1993, 463–471.

³⁹⁵ Alcott(1868) 1986, 155.

³⁹⁶ Ørvig 1988, 130.

³⁹⁷ Ks. tarkemmin esim. Virtanen 1996, 748–749.

Katy Carrin tavoin myös Amy March matkustaa perhetuttavan seuraneitinä Eurooppaan. Louisa Alcott, joka hänkin oli tehnyt oman Grand Tourinsa, piirtää muutamassa kohtauksessa suppean, mutta joitakin mielenkiintoisia detaljeja sisältävän kuvan 1800-luvun Euroopasta. Alcott ei kuvaa hotellihuoneiden sisustusta, vaan välähdyksiä maisemista ja ihmisistä: muun muassa englantilaisessa maalaismaisemassa erottuvista olutpanimosta ja kivihiihkaivoksesta, englantilaisesta yläluokasta Rotten Row'lla Lontoon Hyde Parkissa, taiteiden Pariisista, Reininlaakson, Pohjois-Italian ja Geneve-järven maisemista ja seurapiirielämästä Nizzassa.³⁹⁸

Alcottin Pikku naisissa ja sen jatko-osissa tila – niin interiöörit kuin muutkin tilat – liittyvät mielenkiintoisella tavalla myös kirjojen tematiikkaan ja keskeisten henkilöhahmojen, Marchin tyttöjen, luonteenkuvaukseen. Amerikkalaisen David H. Wattersin mukaan Marchin perhe on kirjoissa ikään kuin näyttämöllä: Marchien kodin olohuoneesta tulee näyttämö, jossa tytöt voivat esittää ”aikuisten rooleja” näkymättömälle yleisölle. Kukin Marchin tytöistä esitetään suhteessa häntä ympäröivään tilaan tavalla, joka tuo esille tytön yksilöllisen luonteen ja hänen osansa neljän erilaisen ”tytönroolin” näytelmässä: sekä Megin, Amyn että Bethin näyttämönä on yleensä kodin olohuone, jossa tytöillä on kuitenkin erilainen osa esitettävään. Kodikkaan Megin Alcott on usein asettanut pöydän ääreen ompelemaan. Myös Amy ja Beth löytävät luontevasti paikkansa kodin sisätiloista, mutta kapinalliselle Jolle on sen sijaan paljon vaikeampi löytää sopivaa paikkaa kodista; Jo onkin usein kuvattuna kodin marginaalisella reuna-alueella – käytävässä, eteisessä, huoneen kynnyksellä, ullakolla, tai kokonaan ulkona kodin sisätiloista, talon puutarhassa tai vieraan suurkaupungin täysihoitolassa. Jon reitti kodin olohuoneeseen kulkeekin läpi kirjastojen ja ullakoiden, ulos ikkunasta puutarhaan ja sieltä vieraaseen kaupunkiin, ja lopulta takaisin kotiin.³⁹⁹

1900-luvun alussa Montgomeryn kirjoissa sisätilojen kuvauksia on jo huomattavasti vähemmän kuin edeltäjillään: Montgomeryn kirjoissa liikutaan useammin ulkona, luonnossa ja myös sosiaalisen ympäristön eri osissa kuin kodin neljän seinän sisäpuolella. Kirjojen näyttämöt vaihtuvat kodista kouluun ja kylästä kaupunkiin. Montgomeryn kirjat ovat myös täynnä romanttisia maisemakuvia. Kirjojen tapahtumapaikka on Prinssi Edwardin saari, jonka havumetsät ja vanhat hedelmätarhat Montgomery ikuisti tyttökir-

³⁹⁸ Alcott (1869) 1989, 85–93, 157–159, 183.

³⁹⁹ Watters tarkastelee Alcottin kuvausten tilaa ”yksilöllisen ilmaisun arkkitehtuurina”. Watters 1999, 194, 196, 199; ks. myös Foster & Simons 1995, 103.

joihinsa.⁴⁰⁰ Montgomery kuvaa myös kokonaista maaseutuyhteiskuntaa. Ja saaren ulkopuolella hämöttää kirjoissa lisäksi vielä laajempi maailma.

Silti myös koti-interiöörejä on toki kuvattu Anna- ja Runotyttö-kirjoissakin. Miljöiden detaljokuvaus on Montgomeryn kirjoissa jopa tarkempaa kuin Alcottin tai Coolidgen kirjoissa – Montgomery piirtää tyttökirjoissaan tarkan kuvan niin kotia ympäröivistä maisemista kuin 1900-luvun alun keskiluokkaisen kodin asuinmiljööstä.⁴⁰¹ Erityisen yksityiskohtaisia ovat esimerkiksi kuvaukset Uuden Kuun kartanon maitokamarista ja keittiöstä.⁴⁰²

Keittiö puolestaan oli monelle 1800-luvun ja 1900-luvun alun naiselle – kuten yhä monelle nykynaisellekin – keskeinen toiminnan näyttämö. Siirryn seuraavaksi myös tässä työssäni keittiöön: tarkastelen, millaiseksi tyttökirjoissa kuvataan naisen arki ja naisten työt kodin piirissä.

3.3. Naisen arjen historiaa: kotitöiden kuvaus tyttökirjaklassikoissa

Klassisten tyttökirjojen kodin maailmaan kuuluvat myös kotityöt. 1800-luvun keskiluokan naisen pääasiallinen tehtävä oli tehdä kodista viihtyisä paikka miehelleen ja lapsilleen: samalla tuli maailman puhtaana pitämisestä naisten suuri tehtävä.⁴⁰³ Sana "työ" merkitsikin teollisen vallankumouksen jälkeen hyvin erilaisia asioita miehille ja naisille.⁴⁰⁴ Taloustyöt ja lastenhoito katsottiin 1800-luvulla kokonaan ja yksinomaan naisten työksi.

Keski- ja yläluokan naisihanteen yhteydessä ei 1800-luvulla kuitenkaan puhuttu taloustöistä. Varakkaampien luokkien ihanteen mukaan mies oli perheen elättäjä ja vaimo, "lady of leisure", lähes toimeton olohuoneen koriste ja sellaisena menestyvän miehensä

⁴⁰⁰ Koivunen 1997, 37; ks. myös Epperly 2002, 97; Fiamengo 2002, 227, 232; Holmes 2008, 373; Rossi-Keen 2008, 224; Collins-Gearing 2013, 169–170, 175; Sugars 2013, 116; Tunc 2013, 209. Kanadalaiseen Sheila Egoffiin ei kuitenkaan 1960-luvulla tehnyt vaikutusta hedelmätarhojen kuvaaminen, sillä hän tuntuu arvostavan vain kanadalaisen poikakirjojen seikkailuja erämaissa tai myrskyävällä merellä. Egoff 1967, 163–164, 252; ks. myös Seifert 2008, 331–333. Montgomeryn voi kuitenkin sanoa ”kirjoittaneen Prinssi Edwardin saaren maailmankartalle”. Saarella nykyisin asuvan amerikkalaisen lastenkirjailijan Deirdre Kesslerin mukaan Montgomeryn tapauksessa kirjailija, paikka ja maisema ja fiktio ovatkin kietoutuneet yhteen niin, että niitä on paikoitellen vaikea nykyisin erottaa toisistaan. Kessler 1999, 234; ks. myös Åhmansson 1991, 50–52; Akamatsu 1999, passim; Trillin 1999, 217.

⁴⁰¹ Ks. myös Toijer-Nilsson 1977, 90–91.

⁴⁰² Montgomery (1923) 2006, 52–53, 62.

⁴⁰³ Welter 1978, 320; ks. myös Ollila 1990, 311.

⁴⁰⁴ Hume & Offen 1981, 273. Caroline Davidson kertoo tutkimuksessaan, ettei hänen käyttämänsä *Shorter Oxford English Dictionary* tunne lainkaan englannin kielen sanaa *housework*. Davidson 1986, 1. Havaitsin saman Nykysuomen sanakirjassa (painos 1988): hakusanalla *kotityö* tai *kotityöt* ei löytynyt yhtään vastausta. Hakusana *kotiaskar(e)* sen sijaan tarjosi mm. seuraavan esimerkin: *Naisväki palasi kotiaskarilleen*. Suomen kielen perussanakirjasta (1990) ja Kielitoimiston sanakirjasta Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivulta löytyi määritelmä: **kotityö** *us. mon.* kodinhoitotyö; kotona tehtävä työ.

statussymboli.⁴⁰⁵ Työväenluokan naisille tämä myytti oli luonnollisestikin outo, ja myös käsitys kodista naisen ainoana oikeana paikkana suhteellisen tuntematon. Mutta myös keskiluokan naisten parissa myytillä oli kaksi puolta: oli fraasein ja korulausein muotoiltu idealisoitu kuva talon joutilaasta valtiattaresta sekä toisaalta työntäyteinen todellisuus, joka koski erityisesti alemman keskiluokan naisia. Seurapiirirouva, joka ei osallistunut työntekoon, vaan korkeintaan johti palveluskuntaa olohuoneestaan koruommelkädessään, olikin vain yläluokkaisen ja varakkaamman vähemmistön edustaja.⁴⁰⁶ Vaikka kaikki keskiluokan perheet pyrkivät palkkaamaan talouteensa ainakin yhden palvelijan, enemmistö keskiluokan naisista joutui kuitenkin osallistumaan täyspainoisesti kotinsa taloustöihin.⁴⁰⁷ Kulttuurivariaatioita ilmeni myös: amerikkalaisessa uudisraivaajahengen sävyttämässä kulttuurissa ei arvostettu eikä suvaittu toimetttömyyttä eikä näin ollen myöskään joutilaita naisia.⁴⁰⁸ Keskiluokan naisen ei siis etenkään Pohjois-Amerikassa sopinut osoittaa hentouttaan kotitöiden ääressä, vaan ”kodin liljan” tuli olla ahkera, kyvykäs ja toimelias emäntä ja lisäksi etevä lastenhoitaja; ”aidon naisen” tuli toteuttaa naisen ”luontaista” pesänrakennusvaistoa iloisesti ja tarmokkaasti aina, kun vain sai siihen sopivan tilaisuuden.

Tämä keskiluokkainen ihanne esiintyy myös klassisissa tyttökirjoissa: esimerkiksi Susan Coolidgen sankarittaret vastaavat hyvin 1800-luvun amerikkalaisen keskiluokan naisihannetta: he ovat kaikki uutteria, kyvykkäitä ja käytännöllisiä kodinrakentajia, erityisen aktiivisia ja toimeliaita perinteisen naisroolin sallimissa rajoissa.⁴⁰⁹

Samalla tapaa on Alcottinkin kirjoissa naisten ensisijaisena tehtävänä ”kodin tekeminen viehättäväksi”.⁴¹⁰ Alcottin sankarittaret halusivat tosin toisinaan laiskotellakin,⁴¹¹ mutta kotityöt sujuvat heiltä kuitenkin yleensä varsin näppärästi. Alcottin naisen sopii purkaa myös liiallista tarmoan tai levottomuuttaan taloustöihin.⁴¹²

Kaikki Alcottin sankarittaret eivät kuitenkaan ole synnynnäisiä kodinhoitajia, sillä esimerkiksi Jo ei koskaan opi ruuanlaiton salaisuuksia⁴¹³ eikä myöskään Nan Harding osoita luontaista lahjakkuutta kotitöihin;⁴¹⁴ Nan onnistuukin Elbertin mukaan välttä-

⁴⁰⁵ Ks. tarkemmin esim. Smuts (1959) 1974, 122; Oakley 1976, 49; Degler 1981, 362, 375; Lewis 1984, 113; Kelly 1986, 129; Perrot 1990a, 191; Prentice et al. 1996, 77.

⁴⁰⁶ Korppi-Tommola 1984, 151; Lewis 1984, 81; Dyhouse 1987, 32; Hall 1990, 78, 81; Markkola 1990, 350; O’Day 1994, 141; Prentice et al. 1996, 119.

⁴⁰⁷ Ks. esim. Degler 1981, 362, 375; Davidson 1986, 173; Kelly 1986, 129; Dyhouse 1987, 28; Martin-Fugier 1990, 270; Perrot 1990a, 232; Schlereth 1992, 71–72; Prentice et al. 1996, 68; Salmi 2002, 9.

⁴⁰⁸ Smuts (1959) 1974, 138; ks. myös Foster & Simons 1995, 17.

⁴⁰⁹ Ks. esim. Coolidge (1888) 1994, 161.

⁴¹⁰ Alcott (1875) 1992, 205.

⁴¹¹ Alcott (1868) 1986, 120; ks. myös Spacks 1975, 97.

⁴¹² Stern (1950) 1971, 260; MacDonald 1983, 53; Elbert 1984, 30.

⁴¹³ Ks. esim. Alcott (1871) 2000, 55.

⁴¹⁴ Ibid., 193.

mään kokonaan oman osuutensa perinteisestä työnjaosta.⁴¹⁵ Kun tyttökirjan naista kuvataan jossakin työssä, puuha on Alcottinkin kirjoissa kuitenkin yleensä jokin perinteinen naisten työ. Marchin tytöt kuvataan esimerkiksi huomiota herättävän usein ahkeroidussa jonkin käsityön parissa. Kaikilta Alcottin naisilta eivät silti suju käsityötkään: erään oppineen neidin mielipide on, että kreikan opiskelu on paljon helpompaa kuin ristipisto-ompeleiden opetteleminen.⁴¹⁶

Huomiotani tyttökirjojen usein toistuvissa taloustöiden kuvauksissa onkin kiinnittänyt sävy, jolla näitä töitä kuvataan. Kuvaustapa Coolidgen romaaneissa on lähinnä huvittava ja ainakin epärealistinen: taloustöitä kuvataan iloiseen sävyyn, ja siivoaminen käy kirjoissa aina käden käänteessä, jopa koko talon siivoaminen katosta lattiaan; touhua verrataan "huvituksiin" ja "leikkimiseen".⁴¹⁷ Kun Clover saapuu Alppilaaksoon lomalle, hän käyttää suurimman osan lomapäivistään suursiivoukseen heräten aikaisin aamulla ja luonnollisestikin nauttien tästä hänelle suodusta "huvista".⁴¹⁸ Kuvausten taustalla voi nähdä asenteen, jonka mukaan nainen siivotessaan toteuttaa luontaisia taipumuksiaan ja tekee työn omaksi ilokseen.⁴¹⁹ Tällainen kuvaustapa sopii myös paremmin viktoriaanisen ajan yleiseen naiskuvaan: olisihan paradoksaalista, jos "hento kodin lilja" kuvattaisiin tekemässä fyysisesti raskasta ja uuvuttavaa työtä likaisena ja hikisenä. Koska nainen oli hento, kotityöt eivät olleet raskaita.

Tämä asenne on ollut yleinen myöhemminkin: perinteisten "naisten töiden" oletetaan olevan keveitä ja vaativan lähinnä sorminäppäryyttä.⁴²⁰ Todellisuus on kuitenkin aina ollut toisenlainen: taloustyöt eivät ole keveitä, vaan fyysisesti usein hyvinkin raskasta työtä. 1800-luvulla kotityö oli vieläkin raskaampaa kuin nykyajan pitkälle koneistetussa taloudessa: viktoriaaniseen taloudenhoitoon kuuluivat muuan muassa manuaalinen pyykinpesu sekä tekstiilien silitys ja tärkkäys, vedenhaku ja jätehuolto, viikoittainen lattioiden pesu ja harjaus, muu siivous, ruoka-aineiden ja muiden taloustarvikkeiden hankinta, ruuanlaitto ja leipominen, hiilien tai polttopuiden kantaminen sisälle taloon, talon lämmityksestä huolehtiminen, vuodevaatteiden huolto ja tuuletus, perheen vaatteiden valmistus ja huolto ja usein myös saippuan, kynttilöiden ja lääkkeiden valmistus – sekä kaiken tämän lisäksi lastenhoito.⁴²¹ Joan Kelly painottaa, että ylemmän keskiluokan perheenemännällekkin palvelusväen ohjaaminen, aterioiden suunnittelu ja seuraelä-

⁴¹⁵ Elbert 1984, 185.

⁴¹⁶ Alcott (1886) 1992, 160.

⁴¹⁷ Ks. esim. Coolidge (1888) 1994, 158, 200, 208–209.

⁴¹⁸ Ibid., 159–162.

⁴¹⁹ Ks. esim. Oakley 1976, 229; Halttunen 1982, 106; Kelly 1986, 139.

⁴²⁰ Oakley 1976, 172; Markkola 1990, 379.

⁴²¹ Ks. tarkemmin esim. Oakley 1976, 176–177; Hume & Offen 1981, 278–279; Davidson 1986, passim; Markkola 1990, 379–380; Prentice et al. 1996, 72, 74, 121–122, 126–128; Bradbury 1997, 163–167.

män velvollisuudet, ennen kaikkea kutsujen valmisteleminen ja vieraiden viihdyttäminen, olivat työtä.⁴²² Maatalouksissa naiset osallistuivat sisätöiden lisäksi ulkotöihin, ja yleensä myös "miesten töihin".⁴²³

"Naisten töitä" ei kuitenkaan ole katsottu raskaiksi senkään takia, ettei kodissa perheenjäsenten tekemiä taloustöitä enää 1800-luvulta alkaen katsottu työksi, koska niistä ei maksettu palkkaa.⁴²⁴ Samalla, kun kotityö lakkasi olemasta oikeaa työtä, sen arvostus laski: kotityöstä oli tullut "näkömätöntä", se huomataan vasta silloin, kun työt jäävät kokonaan tekemättä.⁴²⁵ Vuosisadan vaihteessa ja erityisesti ensimmäisen maailmansodan jälkeisillä vuosikymmenillä perheenemännän työn arvostusta pyrittiin tosin lisäämään kotitöiden "ammattillistamisella" kotitaloustieteen kehittämisen myötä,⁴²⁶ mutta kotitöiden status on näistä yrityksistä huolimatta pysynyt "ei-ammattillisena" nykypäiviin asti. Naiset eivät myöskään ole voineet avoimesti valittaa kotitöiden raskautta, koska heidän puuhiaan ei lainkaan lasketa työnteoksi.⁴²⁷

Tätä todellisuutta vasten tarkasteltuna Alcottin tyttökirjojen antama kuva naisen arjesta on huomattavasti realistisempi kuin Susan Coolidgella. Alcottin kirjoissa taloustyöt eivät koskaan ole helppoja ja hauskoja; ne ovat ikävä velvollisuus.⁴²⁸ Alcott kuvaa usein kotitöiden fyysistä rasittavuutta. Jopa "kodin hengetär" Beth valittelee, miten kotityöt ovat ikävintä maailmassa,⁴²⁹ ja myös muilla Alcottin sankaritarilla on samansuuntaisia mielipiteitä taloustöistä.⁴³⁰ Alcottin itsensä tavoin Jo tosin pitää siivoamisesta, mutta ruuanlaittoa hän inhoaa.⁴³¹ Välillä kotityöt ovat jopa "raatamista".⁴³² Oman kodin hoito on aluksi Megille hauska kotileikki, mutta leikki muuttuu pian ikäväksi todeksi: John löytää eräänä iltana vaimonsa kotoa "väsyneenä, kuumissaan, onnettomana ja masentuneena".⁴³³ Meg huomaa myös lapsiaan hoitaessaan olevansa pian hermostunut ja rasittunut ja ennen aikojaan vanhentunut.⁴³⁴

Näissä kirjan kohdissa naisen osaksi lankeavien töiden raskautta kritisoikin feministi, joka tiesi omasta kokemuksestaan, mitä oli kodinhoidon todellisuus. Louisa teki

⁴²² Kelly 1986, 129; ks. myös Braden 1988, 67–68; Martin-Fugier 1990, 269; Salmi 2002, 90.

⁴²³ Esim. Davidson 1986, 183; Kelly 1986, 134; Markkola 1990, 378; Prentice et al. 1996, 71–72, 121.

⁴²⁴ Oakley 1976, 3–5, 23; Lewis 1984, 146; Kelly 1986, 138–140; Markkola 1990, 352, 405; ks. myös Boxer & Quataert 1987a, 6; Prentice et al. 1996, 123.

⁴²⁵ Hume & Offen 1981, 274; Halttunen 1982, 106; Kelly 1986, 135. Coontzin mukaan kotityöt olivat "näkömätöntä" erityisesti 1800-luvulla, jolloin vieraita ei koskaan päästetty talon keittiöön eikä mitään kotityöhön viittaavaakaan saanut koskaan olla vieraiden näkyvillä. Coontz 1988, 268.

⁴²⁶ Ks. tarkemmin Ollila 1990, 311, 319; ks. myös Prentice et al. 1996, 279–285; Buchanan 1999, 156–157.

⁴²⁷ Oakley 1976, 230–232; ks. myös Käppeli 1993, 502–503; Bradbury 1997, 166–167.

⁴²⁸ Toft 1980, 120–121; ks. myös Fetterley 1999, 33.

⁴²⁹ Alcott (1868) 1986, 6.

⁴³⁰ Alcott (1869) 1989, 10, 51, 216; Alcott (1870) 1990, 243, 249.

⁴³¹ Ørvig 1988, 130.

⁴³² Alcott (1870) 1990, 237.

⁴³³ Alcott (1869) 1989, 45.

⁴³⁴ Ibid., 169, 171.

oman osansa taloustöistä kotonaan. Tämän lisäksi hän työskenteli jonkin aikaa kodin ulkopuolella kotiapulaisena.⁴³⁵ Kotonaankaan Louisa, hänen äitinsä ja sisarensa eivät päässeet helpolla. Alcottin elämäkertojen kirjoittajat ovat yhtä mieltä siitä, miten työnjako oli toteutettu Alcottien perheessä: isän keskittyessä filosofointiin perheen naiset tekivät työt kotona ja yleensä siinä sivussa hankkivat kokoon myös perheen elatuksen. Kovimmille perheen naiset joutuivat Bronson Alcottin kollektiiviasumisen, Fruitlands-kokeilun⁴³⁶ aikana: kommuuniasumista maatilalla kokeilleet Bronson Alcott ja tämän englantilainen kumppani Charles Lane olivat yhtä mieltä siitä, että kotityöt olivat yksinomaan naisten töitä. Kollektiivin taloudenhoito jäi Abba May Alcottin harteille tytärten avustaessa äitiään; kokeilu tiesi kaikille viidelle raskasta ja lähes primitiivistä työtä. Abbasta ja Louisasta kokeilu teki lopulta feministin. Abba Mayn mielestä miehet eivät osanneet arvostaa naisten tekemää työtä, vaan pitivät naisten työpanosta itsestäänselvyytenä. Louisalle kokeilu merkitsi kotitöiden ja naisten oikeuksien välisen yhteyden ymmärtämistä.⁴³⁷

Louisa Alcott vakuuttui kuitenkin kokemustensa myötä siitä, että kotityöt olivat naisten osa, koska miehet eivät joko osanneet tai halunneet osallistua taloustöihin; tälle luonnonlaille eivät naiset yksinkertaisesti voineet mitään.⁴³⁸ Kotityöt eivät kuitenkaan ole Alcottin kirjoissa hupaisaa leikkiä, vaan aina raskas velvollisuus. Kirjan *Pikku naisia* luvussa "Kokeiluja", jossa rouva March pitää vapaapäivän taloustöistä tyttäriään opettaakseen, läksyn opetuksena on, etteivät kotityöt suinkaan ole mukavia, vaan todellista työtä; jokaisen on kuitenkin hoidettava velvollisuutensa, ja taloustyöt lankeavat naisten osaksi.⁴³⁹ Kuten Mark Twainin Tom Sawyer, saman aikakauden amerikkalaisen poikakirjan sankari, oppivat myös Marchin työt, että velvollisuuksien pakeneminen ja eläminen rajoituksitta eivät tee ketään onnelliseksi; Marchin työt oppivat lisäksi, että harmonia syntyy yhteistyöstä.⁴⁴⁰ "Kaikkien mukavuus riippuu siitä, että jokainen suorittaa tunnollisesti tehtävänsä", toteaa Marmee.⁴⁴¹

Ahkera, toimelias ja perinteiset tehtävänsä hyvin osaava nainen on siis myös feministi Alcottin kirjojen ihanne. Laiskuus on Alcottin tyttökirjoissa anteeksiantamaton piirre niin naisissa kuin miehissä. Marchin sisaruksilla sen sijaan on "ahkerien yhdistyk-

⁴³⁵ Alcottin kokemuksista kotiapulaisena, ks. Stern 1998, 95.

⁴³⁶ Fruitlandsin kommuunista, ks. tarkemmin esim. Matteson 2007, 116–164.

⁴³⁷ Ks. Auerbach 1976, 25; Elbert 1984, 52, 61, 63, 66; Ørvig 1988, 112–113; Cheever 2007, 62–67, 70; Matteson 2007, 126, 130–131, 140–141, 143, 145, 153, 157.

⁴³⁸ Elbert 1984, 66.

⁴³⁹ Ibid., 153–154.

⁴⁴⁰ Kelly 1985, 253; ks. myös Elbert 1984, 153; vrt. Moers (1963) 1980, 89.

⁴⁴¹ Alcott (1868) 1986, 130.

sensä"⁴⁴², ja Polly Milton on esimerkki siitä, miten Alcottin sankaritar kykenee sekä elättämään itse itsensä että valmistamaan ruokansa, siivoamaan asuntonsa ja ompelemaan vaatteensa itse.⁴⁴³ Elämä, joka kuuluu huvitellen, aikaa tuhlaten, on hyödytön elämä; naisen kädet ovat kauniimmat, jos niissä näkyy töiden jälkiä, kuin valkoisina ja toimettomina.⁴⁴⁴ Yksi keskeisimmistä moraalisisista painotteista Alcottin kirjoissa onkin juuri protestanttinen, keskiluokkainen työmoraali, jonka mukaan vain ahkera, työteliäs elämä on hyödyllistä ja kristitylle sopivaa elämää, ja vaatimaton ja väheksytytkin työ pyhittää tekijänsä. Kirjallisuudentutkija Ellen Moersin mukaan Alcottin työn ideologia muistuttaa 1900-luvulla vaikuttaneen kirjailijan ja työn filosofin Simone Weilin ajatuksia.⁴⁴⁵ Moersin mukaan Alcottin kirjoissa kotityötä ei koskaan sekoiteta leikkimiseen, vaan se on jotakin "todellista, kestävä, vakavaa, pakollista ja väistämätöntä kuin maanantaiaamu", taakka, joka naisten – niin pikku naisten kuin isompienkin – on miehekäästi kannettava.⁴⁴⁶

Vuosisadan vaihteeseen tultaessa kotitöiden luonne ei paljonkaan muuttunut, vaikka sähkö alkoi vähitellen levitä amerikkalaisiin kotitalouksiin 1870-luvun lopulta lähtien⁴⁴⁷ ja esimerkiksi Hooverin sähköinen pölynimuri alkoi ilmestyä koteihin jo vuoden 1908 jälkeen.⁴⁴⁸ Taloustyöt olivat kuitenkin yhä naisten työtä yhtä vääjäämättömästi kuin 1860-luvun lopulla; toisaalta kotiapulaiset alkoivat käydä vähitellen harvinaisiksi, mikä lisäsi keskiluokan naisten työtaakkaa koneellistumisen keventäessä sitä.⁴⁴⁹

1900-luvun alun ilmapiiriä edustavat hyvin Montgomeryn teokset, joista löytyy vähintään yhtä usein kotitöiden raskauden ja ikävyyttävyyden kritisointia kuin naisten näppäryyden ylistystä. Esimerkiksi Annasta useimmat käsityöt ovat yksitoikkoista puuhaa ja astioiden pesu epäromanttista tuhertamista;⁴⁵⁰ Marilla ilmoittaa, ettei hänellä ole mitään hinkua seistä kuuman hellan ääressä heinäkuussa;⁴⁵¹ Emilia viihtyy huomattavasti paremmin sanakirjan kuin keskeneräisten sukkien parissa, ja Ruth-tädin luona asuessaan hän harmittelee, ettei aikaa jää kirjoittamiseen, koska hänen on tehtävä niin pal-

⁴⁴² Ibid., 154.

⁴⁴³ Ks. myös Elbert 1984, 172.

⁴⁴⁴ Alcott (1868) 1986, 270.

⁴⁴⁵ Moers (1963) 1980, 88–89; ks. myös Saxton 1978, 173; Toft 1980, 120–121; Matteson 2007, 419.

⁴⁴⁶ Moers (1963) 1980, 89.

⁴⁴⁷ Coontz 1988, 253. Teknologian kehityksen vaikutuksesta kotitöihin, ks. myös Bradbury 1997, 163–167.

⁴⁴⁸ Schlereth 1992, 131; ks. myös Davidson 1986, 127–129. Ensimmäinen varsinainen nykyaikainen kodinkone oli kuitenkin Isaac M. Singerin vuonna 1951 patentoima ompelukone. Koneella ompelu alkoi yleistyä kodeissa 1860-luvun lopulta lähtien. Kopisto 1991, 68; Franck 1997, 166; Lehnert 2001, 9.

⁴⁴⁹ Oakley 1976, 53; Davidson 1986, 175–176, 181; Kelly 1986, 138–140; Schlereth 1992, 71–71; Käppeli 1993, 503; Prentice et al. 1996, 127; vrt. Smuts (1959) 1974, 132. Yleinen elintason nousu toisaalta myös lisäsi kotitöiden määrää, sillä mitä enemmän ihmisillä oli varaa hankkia kotiinsa erilaista irtaimistoa, sitä enemmän kotona oli siivotavaa. Davidson 1986, 132–134.

⁴⁵⁰ Montgomery (1908) 2002, 91, 144.

⁴⁵¹ Montgomery (1909) 2002, 127. Kuumen hellan ääressä seisomisesta, ks. myös Davidson 1986, 62.

jon kotiaskareita.⁴⁵² Montgomeryn kirjoissa, kuten Alcottin kirjoissa, kotityöt ovatkin naisille lähes poikkeuksetta ikävähkö velvollisuus. Esimerkiksi Cornelia-neidin mielestä kaikki naiset ovat orjia ja marttyyreita, joista valitettavan moni seisoo lieden ääressä kunnes kaatuu siihen.⁴⁵³ Naisten velvollisuuksilta ei Montgomeryn kirjoissakaan kuitenkaan säästy kuin Ilse Burnley. Muut Montgomeryn sankarittaret yleensä kunnostautuvat talousaskareissa: Anna ja Emilia esimerkiksi oppivat erittäin taitaviksi leipojiksi ja ruuanlaittajiksi. Kirjailija Marja-Leena Mikkola onkin pannut merkille, miten Emilia, vaikka on haaveellinen runotyttö, toimittelee kaikenlaisia kotiaskareita kadehdittavan näppärästi.⁴⁵⁴ Eikä edes akateeminen koulutus pysty rouva Lynden hämmästykseksi tuhoamaan Annan kodikkaita taipumuksia.⁴⁵⁵

Tytön taitoja kotitöissä arvostavat Montgomeryn kirjoissa ennen kaikkea toiset naiset, eivät niinkään miehet.⁴⁵⁶ Jos Oakleyn mukaan kotityöstä puuttuu kokonaan motivoiva tekijä, koska juuri kukaan ei todella arvosta naisten tekemiä taloustöitä,⁴⁵⁷ Montgomeryn kirjoissa kotitöissä kunnostautuessaan naiset kuitenkin saavat arvostusta toisilta naisilta. Kotityöt ovat siis Montgomeryn kirjoissa ikävä velvollisuus, mutta tuottavat kuitenkin hyvin suoritettuina tyydytystä.⁴⁵⁸ Kuten Louisa Alcottin protestanttista työetiikkaa painottavissa tyttökirjoissa, Montgomeryllakin laiskuus ja istuminen joutilaana mitään tekemättä on lähes kuolemansynti.⁴⁵⁹

Kotitöiden kuvauksissa on Montgomeryn kirjoissa myös erityispiirre: ruuanlaitto ja muutkin talousaskareet kuvataan toisinaan lähes taiteena, jonka avulla tytöt voivat toteuttaa luovuuttaan.⁴⁶⁰ Oakleyn mielestä taloustöiden "ekspressiivisen" luonteen korostaminen onkin 1900-luvun ilmiö, vaikka Oakley itse epäilee, voiko arkisissa talousaskareissa nähdä hyvällä tahdollakaan mitään luovaa.⁴⁶¹

Kotityöt olivat ajanjaksolla 1860–1920 joka tapauksessa niin miesten kuin naisten ja jopa feministienkin mielestä luonnostaan lankeavasti naisten töitä. Deglerin mukaan vaimoan kotitöissä auttava mies ei kuitenkaan 1800-luvullakaan ollut täysin outo ja tuntematon ilmiö;⁴⁶² myös Markkolan mukaan työnjaossa oli käytännössä tilanteen sa-

⁴⁵² Montgomery (1925) 2002, 8, 103.

⁴⁵³ Montgomery (1917) 2002, 93, 129.

⁴⁵⁴ Mikkola 1990, 161; ks. myös Tunc 2013, 204. Montgomeryn sankarittaret vastaavatkin niin taidoiltaan kuin asenteiltaan tässä suhteessa kirjailijan omaa suhtautumista kotitöihin. Ks. esim. Buchanan 1999, 153–154, 156.

⁴⁵⁵ Montgomery (1917) 2002, 91–92.

⁴⁵⁶ Ks. esim. Montgomery (1909) 2002, 209–211.

⁴⁵⁷ Oakley 1976, 223–225; ks. myös Hume & Offen 1981, 279; Ollila 1990, 319.

⁴⁵⁸ Naisten suhtautumisesta kotitöihin ja omaan työpanokseensa, ks. myös Davidson 1986, 134.

⁴⁵⁹ Ks. myös Åhmansson 1991, 95.

⁴⁶⁰ Ks. esim. Montgomery (1908) 2002, 167; Montgomery (1923) 2006, 164.

⁴⁶¹ Oakley 1976, 183, 225; ks. myös Kelly 1986, 135.

⁴⁶² Degler 1981, 41. Caroline Davidsonin mukaan ”naisten töitä” tekevästä miehistä tuli kuitenkin äärimmäisen harvinaisen ilmiö erityisesti 1800-luvulla verrattuna esimerkiksi 1600- ja 1700-lukuihin. Ks. Davidson 1986, 120, 136–137, 185–188. Bronson Alcottin suhtautumisesta kotitöihin, ks. myös Matteson 2007, 141.

nelemia poikkeamia, vaikkakin useimmin niin, että naiselta saattoivat sujua hyvin myös niin sanotut miesten työt, mutta mieheltä harvemmin naisten työt.⁴⁶³ Tämä lienee ollut ainakin 1800-luvulla harjoituksen puutetta: Dyhousen mukaan jo aivan nuorten tyttöjen odotettiin osallistuvan kotitalouksissa taloudenhoitoon, kun taas perheen pojat vapautettiin kokonaan kyseisistä askareista.⁴⁶⁴

Perinteinen työnjako naisten ja miesten töihin on pääsääntönä Alcottinkin teoksissa: esimerkiksi keittiöleikit ovat *Pikku miehiä* -kirjassa pojille "kiellettyä aluetta".⁴⁶⁵ Elbert väittää, ettei yksikään Alcottin Plumfieldin koulun "pikku mies" koskaan opi laittamaan ruokaa ja että Alcottin tuotannossa esiintyy yleensäkin vain yksi ruuanlaittotoiminen mies.⁴⁶⁶ Olen kuitenkin löytänyt pari muutakin esimerkkiä miesten taidoista Alcottin tyttökirjoista: esimerkiksi Alec-setä osaa laittaa puuroa,⁴⁶⁷ ja pojat opettavat Rosea pais-tamaan kalaa ja valmistamaan keittoa;⁴⁶⁸ Tomilta sujuu ainakin kakkutaikinan vatkaa-minen, eikä hänen miehisyttään loukkaa edes eteen kietaistu esiliina.⁴⁶⁹ Pollyn veli auttaa siskoaan astioidenpesussa,⁴⁷⁰ ja myös Demin kerrotaan auttavan perheen naisia kotiaskareissa;⁴⁷¹ professori Bhaer ja Alec-setä osaavat kumpikin parsia itse sukkansa, ja Mac ja Lauriekin opettelevat käyttämään neulaa.⁴⁷² Jon mielestä ei olekaan mitään outoa siinä, että pojat opettelevat joitakin perinteisiä naisten töitä.⁴⁷³

Myös Montgomeryn kirjoissa esiintyy kotiaskareihin kykeneviä poikia ja miehiä. Tiskaaminen esimerkiksi käy hyvin Teddyltä, jota tosin muut kylän pojat tämän takia pilkkaavat.⁴⁷⁴ Emilia ihmettelee, miksi Perry ei ompele itse nappejaan.⁴⁷⁵ Yksin asuvan miehen on pakko osata laittaa ruokaa,⁴⁷⁶ ja Cornelia-neiti tuntee miehen, joka osaa vir-kata pitsiä,⁴⁷⁷ ja toisen, joka leipoo parempaa pullaa kuin vaimonsa.⁴⁷⁸

Näistä poikkeuksellisista miehistä huolimatta koti-idylli muistuttaa kuitenkin sekä Alcottilla että Montgomerylla usein perinteistä kuvaa viktoriaanisesta perheonnesta: takkatulen loisteessa olohuoneessa istuu pariskunta, miehellä on kädessään kirja tai sa-nomalehti ja naisella käsityö. Läheisyydestä huolimatta tämä pariskunta tuntuu käytän-

⁴⁶³ Markkola 1990, 376–378.

⁴⁶⁴ Dyhouse 1987, 34; ks. myös Oakley 1976, 234; Coontz 1988, 268.

⁴⁶⁵ Alcott (1871) 2000, 57; ks. myös MacDonald 1983, 33; Elbert 1984, 183, 225.

⁴⁶⁶ Elbert 1984, 225; ks. myös Foster & Simons 1995, 103.

⁴⁶⁷ Alcott (1875) 1992, 29.

⁴⁶⁸ Ibid., 80.

⁴⁶⁹ Alcott (1870) 1990, 249.

⁴⁷⁰ Ibid., 145.

⁴⁷¹ Alcott (1871) 2000, 27.

⁴⁷² Alcott (1868) 1986, 161; Alcott (1869) 1989, 115–116; Alcott (1875) 1992, 121–122, 138.

⁴⁷³ Alcott (1871) 2000, 141–142.

⁴⁷⁴ Montgomery (1923) 2006, 120.

⁴⁷⁵ Montgomery (1925) 2002, 150.

⁴⁷⁶ Montgomery (1917) 2002, 31.

⁴⁷⁷ Ibid., 129.

⁴⁷⁸ Montgomery (1919) 2008, 90.

nössä elävän kahdessa aivan erillisessä ja erilaisessa maailmassa.⁴⁷⁹ Englantilaisen lastenkirjallisuudentutkijan John Rowe Townsendarin mielestä 1800-luvun tyttökirjojen kuvaama maailma on kapea, ja tyttökirjojen pääasiallinen funktio on ollut kuvata tuo naisen kapea elämä hohdokkaampana ja houkuttelevampana kuin mitä se todellisuudessa oli.⁴⁸⁰ Mielenkiintoisempaa kuin se, miten avaraksi, kapeaksi tai "hohdokkaaksi" tämä kodin maailma on kirjoissa kuvattu, on mielestäni kuitenkin se, kaipaavatko kirjojen naiset lainkaan kodin ulkopuolelle, toisiin huoneisiin ja avarampia maisemia ihastelemaan. Seuraavaksi tarkastelenkin sitä, ahdistaaako kodin sisätila yhdessäkään tämän työn kohteina olevista kirjoista siinä elävää naista.

3.4. Nukke koti käy ahtaaksi

Vuonna 1879 sai ensiesityksensä Henrik Ibsenin näytelmä *Nukke koti*, jossa päähenkilö Nora tiedostaa, ettei hän ole vain vaimo ja äiti, vaan ennen kaikkea ihminen, ja jättää taakseen avioliiton nukkekodin astuakseen ulos todelliseen maailmaan. Louisa Alcottin *Pikku naisia* oli ilmestynyt kymmenen vuotta *Nukke koti* aiemmin. Kuitenkin jo *Pikku naisten* syntyajankohtana Ibsenin näytelmän suuntaiset ajatukset naisen asemasta ja elämästä olivat olleet esillä naisasianainten ohjelmanjulistuksissa Yhdysvalloissa.⁴⁸¹ Ei siis ole mitenkään mahdotonta, etteikö klassisista tyttökirjoista saattaisi löytyä Noran kaltainen sankaritar, joka julistautuu itsenäiseksi ihmiseksi, ryhtyy viktoriaanisen kotidyllin arvostelijaksi ja lähtee etsimään itseään ja ihmisyyttään kodin ulkopuolelta.

Ruotsalaisen lastenkirjallisuudentutkijan Vivi Edströmin mukaan nukkekoti-allegorioita ja nukkesymboliikkaa löytyy useistakin tyttökirjoista. Edström toteaa myös, että vapaudenkaipuu on kautta lasten- ja nuortenkirjallisuuden historian ollut toistuva teema nuorista kertovissa kirjoissa; vaikka seikkailuja ja pakoretkiä on kuvattu nimenomaan poikakirjoissa, myös tyttökirjoissa paon teema – tai ainakin kuvaukset tytön halusta paeta ulos avarampaan maailmaan – ovat olleet toistuvasti esillä ja osa naishistoriaa.⁴⁸² Toijer-Nilssonin mukaan kuitenkin vasta 1970-luvun nuortenkirjoissa naiset alkavat ensi kerran toimia kuten Ibsenin Nora – lähteä tiehensä.⁴⁸³

⁴⁷⁹ Ks. esim. Alcott (1870) 1990, 145–146; Montgomery (1917) 2002, 160; ks. myös Davidson 1986, 113 (kuva ja kuvateksti); Grönstrand 1998, 87.

⁴⁸⁰ Townsend (1965) 1983, 76.

⁴⁸¹ Ks. myös Boxer & Quataert 1987c, 205.

⁴⁸² Edström 1984a, 45; Edström 1984b, 69–70, 83–92; ks. myös Foster & Simons 1995, 29; Österlund 2011, 221.

⁴⁸³ Toijer-Nilsson 1979, 80.

Ibsenin Nora ei kuitenkaan ollut yksin: kaikille 1800-luvun naisille koti ei ollut viihtyisä pesä, vaan toisille se oli pikemminkin vankila. Jenni Calderin mukaan monien 1800-luvun romaanien sankaritarten ympärille on kuvattu tiukasti sulkeutuvat seinät, ja niin 1800-luvun fiktiivisten sankaritarten kuin todellisten kotirouvienkin elämää kodin seinien sisäpuolella leimasivat muuttumattomuus ja ikävystyminen.⁴⁸⁴ Aromaan mukaan tyttöjen ja naisten elämä 1800-luvun maalaisyhteisöissä ja pikkukaupungeissa oli turvallista, mutta toisaalta tukahduttavaa; tyttöjen tila oli tiukasti määritelty, ja käsityksestä, että sallitun tilan ylittäminen oli tytölle suorastaan vaarallista, löytyy Aromaan mukaan runsaasti esimerkkejä eri kulttuurien piiristä.⁴⁸⁵ Vaikka sisäpiirin rajoja varoiteltiin ylittämästä, moni keskiluokan nainen olisi kuitenkin halunnut suorastaan intohimoisesti tehdä *jotakin* myös kodin ulkopuolella.⁴⁸⁶

Spacksin mukaan useissa naisten kirjoittamissa romaaneissa kuvataankin implisiittisesti naisten tukahdutettuja kiukun, tyytymättömyyden ja turhautuneisuuden tunteita.⁴⁸⁷ Kovin suoraan eivät naiset ole voineet tätä ahdistusta kuvata. Ollilan mukaan naisen kalvavaa ahdistusta on ollut vaikea purkaa sanoiksi, koska pitkään vallinneen perheideologian mukaan naisten piti olla onnellisia saadessaan omistautua vain kodille ja perheelleen. Naisten tyytymättömyys on ollut heidän "henkilökohtainen ongelmansa": jos nainen oli kotonaan onneton, vika oli naisessa eikä ulkoisissa olosuhteissa.⁴⁸⁸

Useimpien klassisten tyttökirjojen kuvauksissa "nukkekodeissa" elelevät naiset vaikuttavatkin kaikin puolin onnellisilta ja tyytyväisiltä. Esimerkiksi Coolidgen Katykirjoista ei löydy yhtään heräävää Noraa; leivoset jatkavat livertelyään onnellisina pienissä pesissään kirjasarjan loppuun asti. Vain tarkalla lähiluvulla voi Coolidgen kirjoista löytää pari kohtausta, joissa sisätilat tuntuvat hieman ahdistavilta.⁴⁸⁹

Louisa Alcottin kirjoissa nukkekodin asukkaiden ajoittainen tyytymättömyys on sen sijaan esitetty paikoitellen hyvinkin selvästi, vaikka feministinkin tyttökirjoissa kotiinteriööri on pääasiassa "onnen, tyytyväisyyden ja yhteenkuuluvaisuuden tyysija".⁴⁹⁰ Kotionnen ylistysten ohessa Alcottin sankarittaret kuitenkin kapinoivat.

Pikku naisia -kirja esimerkiksi alkaa kodikkaan sisäinteriöörin kuvauksella, mutta Megin, Jon ja Amyn ensirepliikit ilmaisevat kuitenkin tyytymättömyyttä. Tyytymättö-

⁴⁸⁴ Calder 1976, 56, 82; ks. myös Crow 1971, 21–22, 143, 204; Ørvig 1971, 144–145; Foster & Simons 1995, 29; Grönstrand 1998, 91. Viktoriaanisen keskiluokkaisen kodin ahtaasta sisustustyylistä, ks. myös Lowe 1982, 71; Virtanen 1996, 768; Salmi 2002, 87; Kortelainen 2005, 199.

⁴⁸⁵ Aromaa 1990, 138–140.

⁴⁸⁶ Crow 1971, 42, 184; Peterson 1982, 87; Coontz 1988, 234; ks. myös Perrot 1993, 449–450. Martha Saxtonin mukaan myös Alcottin energisellä ja kunnianhimoisella Jolla on suunnaton halu tehdä *jotakin*. Saxton 1978, 6.

⁴⁸⁷ Spacks 1975, 319–320.

⁴⁸⁸ Ollila 1990, 343.

⁴⁸⁹ Esim. Coolidge (1873) 1994, 106, 160; Coolidge (1886) 1994, 51.

⁴⁹⁰ Alcott (1869) 1989, 181.

myys kohdistuu lähinnä aineellisiin seikkoihin, kunnes Jo repliikissään ryhtyy kritisoi-
maan ahdasta elämänpiiriään: häntä harmittaa tytön rooli.⁴⁹¹ Jo ei haluaisi istuskella
kotona sukkaa kutomassa; hän haluaisi isän kanssa rintamalle.⁴⁹² Jo kaipaa pois, mutta
ilmoittaa jo kirjan alussa yrittävänsä alistua osaansa:

Minä koetan olla oikea 'pikku nainen' enkä vallaton ja raju. Yritän täyttää velvollisuuteni
täällä enkä ikävöi minnekään muualle, sanoi Jo, jonka mielestä oman itsensä hillitseminen
kotona oli paljon vaikeampi tehtävä kuin parin kapinan kukistaminen Etelässä.⁴⁹³

Hetken Jo suunnittelee jopa karkaavansa yhdessä Laurien kanssa maailmalle. Laurie saa
päähänsä livistää kotoaan Washingtoniin ja pyytää Jota mukaansa; Jo kuitenkin epäroi:

Hetkisen näytti siltä että Jo todellakin suostuisi, sillä tämä hurja suunnitelma oli juuri hänen
mielensä mukainen. ...uutuuden viehätys, vapaus ja seikkailut lumosivat hänen mieltään.
...mutta... hän pudisti surullisena päätään.
– Jos olisin poika, matkustaisimme tiehemme yhdessä ja pitäisimme huikean hauskaa, mutta
koska olen vain viheliäinen tyttö, saan luvan olla säädyllinen ja pysyä kauniisti kotona. Älä
houkuttele minua, Teddy, se on mieletön tuuma.⁴⁹⁴

Jon henkilön osalta näissä kohtauksissa kiteytyykin koko kirjasarjan keskeinen tema:
Jon yritys tulla 1800-luvun mallin mukaiseksi oikeaksi naiseksi. Melko tyydyttävästi Jo
tässä onnistuukin. Alcottin sankarittaret eivät koskaan voi esimerkiksi Tom Sawyerin ja
Huckleberry Finnin tavoin paeta yhteiskuntaa ja sen vaatimuksia.⁴⁹⁵ Mutta Jon hahmos-
sa säilyy kuitenkin läpi kirjasarjan kapinahenki, kaipuu pois ulos ahtaista rooleista, eikä
Jo kykene yrityksistään huolimatta vapaudenkaipuutaan koskaan kokonaan tukahdutta-
maan.

Kirjassa *Viimevuotiset ystävämmen* koti on jälleen käynyt ahtaaksi:

Jo katsoi käsityöhönsä ja vastasi vakavasti: – Minun täytyy kokea jotakin uutta. Olen levo-
ton, tahtoisin nähdä, oppia ja tehdä enemmän kuin tähän asti. Haudon liikaa omia pikku asi-
oitani. Tarvitsen muuta ajateltavaa ... haluaisin lentää joksikin aikaa pois pesästä ja koetella
vähän siipiäni.⁴⁹⁶

Jo pakeneekin hetkeksi New Yorkiin "miehisen älyn ja kirjallisten piirien maail-
maan".⁴⁹⁷ Vielä saman kirjan myöhemmässä vaiheessa, New Yorkista takaisin kodin
huomaan palattuun, yksinäinen Jo puuskahtelee: "Minua ei ole luotu tällaiseen elä-
mään, lähden varmasti tieheni."⁴⁹⁸

Näyttämölle ilmestyy kuitenkin sopivasti professori Bhaer: Jon lähtösuunnitelmat
vaihtuvat kodin vaihdoksi, ja Josta tulee vaimo ja äiti, onnellisen perhe-elämän ylistäjä.

⁴⁹¹ Alcott (1868) 1986, 8; ks. myös Spacks 1975, 100.

⁴⁹² Alcott (1868) 1986, 13.

⁴⁹³ Ibid., 14.

⁴⁹⁴ Alcott (1868) 1986, 230.

⁴⁹⁵ Elbert 1984, 167.

⁴⁹⁶ Alcott (1869) 1989, 105–106.

⁴⁹⁷ Hallqvist 1951, 277.

⁴⁹⁸ Alcott (1869) 1989, 214.

Mutta hän toteaa yhä kirjassa *Pikku miehiä*, että kaikissa nuorissa elää luonnollinen vapauden kaipuu,⁴⁹⁹ ja vielä keski-ikäisenä, kirjasarjan viimeisessä osassa, hän kadehtii Laurien ja poikansa Teddyn uskaliasta seikkailumieltä ja "karkumatkaa"⁵⁰⁰ ja Emilin maailmanmatkoja ja meriseikkailuja. Jo sanoo Emilille: "Minun itsenikin tekee usein mieli lähteä. Saatpa nähdä, että vielä lähdenkin..."⁵⁰¹

Kaipuun pukee selviksi sanoiksi myös Alcottin Rose Campbell, joka haluaisi hänkin nähdä maailmaa, karata ja tehdä työtä.⁵⁰² Rosen osa on kuitenkin jäädä kotiin. Vaikka Alec-setä vakuuttaa, että "hiljainen elämä" on kaikin tavoin hyödyllistä ja naiselle sopivaa, Rose on silti levoton.⁵⁰³ Myös Polly Milton kaipaa vaihtelua elämään. Bostonin seurapiiririennossakin Polly tuntee olevansa kuin "häkkiin suljettu pikkulintu".⁵⁰⁴

Monet Alcottin naishahmot tuntevat itsensä vangiksi naisen roolissaan; Alcottin sankarittaret haluavat kerätä jonkin verran kokemuksia elämästä myös kodin ulkopuolella, vaikka sitten hyvinkin vaatimattomissa seikkailuissa.⁵⁰⁵ Tämä piirre on Alcottin tuotannossa omaelämäkerrallinen: Saxton kuvaa Alcott-biografiassaan moneen otteeseen, miten Louisa itse masentuneena ja ahdistuneena tunsu olevansa oman rajoitetun elämänsä ja sukupuolensa vanki ja ajoittain jopa väsynyt elämään, joka tarjosi hänelle niin vähän mahdollisuuksia toimia.⁵⁰⁶ Hän ei isosiskonsa Annan tavoin ollut sitä mieltä, että ruoka, takkatuli ja kodin turva olivat ainoat asiat, joita nainen kaipasi, vaan hän olisi halunnut oppia uutta, kokea asioita, kulkea vapaasti ja matkustella.⁵⁰⁷ Vapaudenrakkaus olikin Louisa Alcottin luonteen keskeisiä piirteitä varhaislapsuudesta lähtien: Saxton kertoo pikku Louisan karanneen kuusivuotiaana kotoaan, mistä äiti rankaisi tyttärtään köyttämällä tämän narulla kiinni nojatuoliin.⁵⁰⁸ Aikuisena Alcottin tapa paeta oli vetäytyä yksinäisyyteen, omaan huoneeseensa kirjoittamaan – tämä "omaan huoneeseen vetäytyminen" oli sekin 1800-luvulla yleensä miehille suotu yksinoikeus.⁵⁰⁹ Eivät edes Alcottin ajoittaiset "pakomatkat" Bostoniin (Jon New Yorkin -matkojen vastineet) hellyttäneet ahdistusta.⁵¹⁰

Nukke koti ei kuitenkaan käy ahtaaksi vain joillekin 1800-luvun kirjallisuuden fiktiivisille sankarittarille, vaan toisinaan myös 1900-luvun alun tyttökirjojen naisille. Koska

⁴⁹⁹ Alcott (1871) 2000, 209.

⁵⁰⁰ Alcott (1886) 1992, 185.

⁵⁰¹ Alcott (1886) 1992, 72.

⁵⁰² Alcott (1876) 1992, 109, 159.

⁵⁰³ Ibid., 217–218.

⁵⁰⁴ Alcott (1870) 1990, 31.

⁵⁰⁵ Elbert 1984, 100, 105.

⁵⁰⁶ Ks. esim. Saxton 1978, 180, 204, 293, 366.

⁵⁰⁷ Ibid., 366.

⁵⁰⁸ Ibid., 100.

⁵⁰⁹ Ibid., 3, 162–163, 169, 179; ks. myös Spacks 1975, 100; Ørving 1988, 45; Grönstrand 1998, 91.

⁵¹⁰ Ks. Alcott-sitaatti Saxton 1978, 172. Ks. myös MacDonald 1983, 4; Elbert 1984, 161; Matteson 2007, 358.

Montgomeryn tyttökirjoissa Uusilla naisilla on jo enemmän liikkumatilaa kuin Alcottin sankaritarilla, kirjojen sävy on näissä kohdin kuitenkin toisenlainen. Esimerkiksi Emilian kaipuu ulos avarampaan maailmaan esitetään osana henkilöihahmon luonnekuvaa: halu paeta rajoittavien sääntöjen maailmaa on olennainen osa aikuisen Emilian taiteilijan muotokuvaa. Ahdistavia sisätilojen kuvauksia löytyykin Montgomerylta nimenomaan Runotyttö-sarjasta, sillä Emilian vapaudennälkä on suurempi kuin Annan, ja kaikki sisätilat kahlehtivat häntä.⁵¹¹

Vapaudenkaipuuta on silti muidenkin Montgomeryn sankaritarten luonnekuvissa – ilmeisesti Montgomery piti vapaudenkaipuuta yhteisenä piirteenä kaikille aikansa naisille.⁵¹² Margaret Doody toteaa artikkelissaan, että Montgomeryn kirjoissa toistuu kaksi toisiaan täydentävää teemaa: tytön (etenkin orvon tytön) kaipuu ensin kodin lämpöön ja hyväksytyksi jäseneksi naisten piiriin – ja sitten ulos kodista avarampaan maailmaan.⁵¹³ Annakin tuntee lentävänsä päästessään silloin tällöin hetkeksi pakenemaan mielikuvituksen siivin omaan maailmaansa, ja "lento on ihanaa niin kauan kuin kestää".⁵¹⁴ Annan kuopuksella Rillalla on samantapaisia ajatuksia kuin Jo Marchilla *Pikku naisissa*: Rillakin tuumii sodan syttyessä, että olisi helpompaa lähteä poikien mukana rintamalle kuin jäädä kotiin istuskelemaan.⁵¹⁵ "Yli mäkien kauas, kauas!" ovatkin Montgomeryn tyttökirjassa houkuttelevia sanoja, sillä edessä olevien mäkien takana voi piillä mitä tahansa.⁵¹⁶ Ja etäältä kuuluvan junan vihellys on kuin kutsu kaukaisesta, houkuttelevasta ja dramaattisesta maailmasta.⁵¹⁷

Tuo kaukainen dramaattinen maailma houkuttelee erityisesti Emiliaa. Runotyttötrilogian viimeisessä osassa Emilian halu paeta alkaa jo muuttua ahdistukseksi. Oma rakas huonekin tuntuu vankilalta; on päästävä ulos.⁵¹⁸ Tädit eivät ymmärrä Emilian levottomuutta, mutta Jimmy-serkku ymmärtää: "Menit ulos paetaksesi."⁵¹⁹

Nukke koti siis ahdistaa 1920-luvulla kirjoitetun tyttökirjasarjan sankaritarta siinä kuin Alcottin 1800-luvun sankarittariakin. Toisin kuin Jolle, Emilialle avautuu ovi ulos, avarampaan maailmaan; kun neiti Royal tarjoaa Emilialle asuntoa ja työtä New Yorkis-

⁵¹¹ Ks. esim. Montgomery (1923) 2006, 59.

⁵¹² Ks. Robinson 1999, 26; ks. myös Collins-Gearing 2013, 175.

⁵¹³ Doody 2008, 34; ks. myös Foster & Simons 1995, 162; Grönstrand 1998, 82; Lappalainen 1998, 107, 129–130; Holmes 2008, 381; Rossi-Keen 2008, 225.

⁵¹⁴ Montgomery (1909) 2002, 139; ks. myös Åhmansson 1991, 102–103; Fiamengo 2005, 182.

⁵¹⁵ Montgomery (1921) 2002, 137–138.

⁵¹⁶ Montgomery (1925) 2002, 162; ks. myös Epperly 2013, 39–40; Tunc 2013, 209–210.

⁵¹⁷ Montgomery (1925) 2002, 292.

⁵¹⁸ Ks. esim. Montgomery (1927) 2002, 35, 53, 118–119.

⁵¹⁹ *Ibid.*, 148. Myös Virginia Woolfille luonto saattoi olla "oma huone". Ks. Hapuli & Leskelä-Kärki 2005, 73.

ta, Emilia kuitenkin kieltäytyy, sillä hän uskoo pystyvänsä kirjoittamaan paremmin kotimaisemissaan kuin vieraassa suurkaupungissa.⁵²⁰

Kun nukkekoti ympärillä ahdistaa, Montgomeryn sankaritar pakenee usein entistä syvemmälle sisäänpäin, omaan sisimpäänsä ja sinne kätkeytyyn salaiseen maailmaan. Runotyttö-Emilialla onkin kokonaan oma maailmansa, sinipiikojen ja "leimahduksen" maailma.⁵²¹ Sama runouden ja "leimahduksen", luovuuden ja mielikuvituksen maailma oli myös Lucy Maud Montgomerylla itsellään, ja tämä kirjailijan sisäinen maailma oli Gillenin mukaan suurempi ja vapaampi kuin se maailma, jossa Montgomery todellisuudessa eli.⁵²² Mielikuvituksen maailmassa "kaikki oli mahdollista".⁵²³ Montgomery kuvasi tätä salaista, sisäistä maailmaansa ja sen tarjoamaa pakopaikkaa arkipäivän ikävästä todellisuudesta usein myös päiväkirjojensa sivuilla.⁵²⁴

Myös Emilialla on mahdollisuus paeta ulos luontoon ja Tuulen tytön⁵²⁵ seurassa "kauas ja laajalti" omaan mielikuvitusmaailmaansa, silloinkin, kun lapsena joutuu nukkumaan suljettujen ikkunoiden takana ummehtuneessa katossängyssä pitkän, jäykän ja luisevan Elisabet-tädin vieressä.⁵²⁶ Emilian kokema "leimahdus" vapauttaakin taiteilijan hetkeksi; muuten ihminen on orja, kuuluu Montgomeryn tyttökirjojen romanttinen taiteen filosofia.⁵²⁷ Vaikka Emiliakin on osittain viktoriaanisen naiskuvan vanki, vapaus on hänen kirjojensa naiselle lopulta hengen asia.⁵²⁸

Klassisen tyttökirjan sankarittarista toiset joka tapauksessa kaipaavat tuohon kodin ulkopuoliseen avaraan maailmaan. Viimeinen tarkastelunkohteeni on, millaisena maailma näyttää tyttökirjojen koti-interiöörien, olohuoneiden ja keittiöiden, ulkopuolella, ja mitkä ovat kirjojen tyttöjen ja naisten mahdollisuudet toimia muualla kuin kodin piirissä. Etsin samalla vastausta johdannossa esittämäni kysymykseen: onko klassisten tyttökirjojen avulla mahdollista seurata naisten vähittäistä siirtymistä kodin seinien sisäpuolelta ulos avarampaan maailmaan?

⁵²⁰ Montgomery (1925) 2002, 293–296.

⁵²¹ Esim. Montgomery (1923) 2006, 8–10, 180; Montgomery (1925) 2002, 301; ks. myös Sandman Lilius 1977, 51; Toijer-Nilsson 1977, 99; Mikkola 1990, 159; Foster & Simons 1995, 29–30; Chlebek 1999, 149; Epperly 2013, 37; Meyer 2013, 270. "Leimahduksen" erilaisista tulkinnoista, ks. Huhtanen 1982, 215; Mikkola 1990, 162; Epperly 2002, 87; Gammel 2002b, 121.

⁵²² Gillen 1976, 1, 5, 33, 148; ks. myös Sandman Lilius 1977, 53; Koivunen 1997, 37; Kessler 1999, 233; Devereux 2005, 252, 254; Fiamengo 2005, 171; Gerson 2008, 76; Holmes 2008, 376; Rossi-Keen 2008, 224.

⁵²³ Montgomery (1923) 2006, 9.

⁵²⁴ Ks. Fiamengo 2002, 232.

⁵²⁵ Nancy Holmesin analyysi Tuulen tytöstä (engl. Wind Woman), ks. Holmes 2008, 376, 378, 380–381.

⁵²⁶ Montgomery (1923) 2006, 59; ks. myös *ibid.*, 119–120. Susan Meyer tarkastelee Emilian hahmoa ja luovuuden mahdollisuuksia näkökulmanaan ilma (raikas ulkoilma ja ummehtunut sisäilma), tuuli, hengittäminen ja ikkunat (avoimet ja suljetut) toistuvina ja keskeisinä metaforina Runotyttö-trilogiassa. Ks. Meyer 2008, erit. 209, 213–214, 217. Avoin ikkuna on myös Trinna S. Freverin mukaan keskeinen metafora Montgomeryn tuotannossa. Frever 2008, 250–252, 259.

⁵²⁷ Montgomery (1925) 2002, 209.

⁵²⁸ Montgomery (1927) 2002, 149; ks. myös Samigorganroodi 2013, 187.

4. SISÄTILOISTA ULKOMAILMAAN

4.1. Välähdyksiä olohuoneen ikkunasta

1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa teollistuminen oli jo aiheuttanut syvälle käyviä rakennemuutoksia kaikkialla, minne se oli levinnyt. Maailma oli sadassa vuodessa muuttunut radikaalisti.⁵²⁹ Maailman muuttumisen myötä muuttuvat myös kirjallisuuden kuvaamat miljööt. Miljöökuvausta – tai oikeammin sen lähes täydellistä puuttumista – on kuitenkin toisinaan pidetty vanhempien lasten- ja nuortenkirjojen suurimpana heikkoutena. Oman ajan vallitsevan yhteiskunnan, historiallisen ajanjakson ja kulttuurin realistinen kuvaus puuttuu ainakin joidenkin tutkijoiden mukaan useista vanhemmista lasten- ja nuortenkirjoista. Esimerkiksi Barbro Werkmästerin mukaan vanhemmissa lastenkirjoissa ei koskaan kuvata yhteiskunnan vaikutusta kirjojen henkilöiden toimintaan, vaan yksilön valintoja kuvataan ikään kuin irrallisena ympäröivästä yhteiskunnasta. Elina Koivunen puolestaan mainitsee yhdeksi huonon tyttökirjan tunnuspiirteeksi historiattomuuden: kirjan maailma ikään kuin leijuu ilmassa, eikä sen tapahtumia pysty sijoittamaan millekään tietylle vuosikymmenelle.⁵³⁰

Klassisissa tyttökirjoissa yhteiskunta on useimmiten kuvattu staattiseksi ja sen hierarkkinen luokkajako itsestäänselvyydeksi: kirjojen arvomaailmassa on luonnostaan lankeava tosiasia, että maailmassa on rikkaita ja köyhiä. Kirjat kuvaavat pääsääntöisesti kuitenkin vain keskiluokkaa ja sen elämäntapoja. Varakkaampien suhtautuminen köyhiin on kirjoissa yleensä kuvattu patriarkaalisen suojelevaksi.⁵³¹

Erityisesti 1960- ja -70-luvuilla pohjoismaiset tutkijat kaipasivat lasten- ja nuortenkirjoihin laajempaa yhteiskunnan ja myös negatiivisten ilmiöiden kuten sodan, nälän, pelon, kuoleman, sairauden ja kärsimyksen kuvaamista.⁵³² Joidenkin "rumien tosiasioiden" puuttuminen aikakauden kirjoista on kuitenkin ilmeistä heijastusta kirjojen kirjoittamisajankohdan asenteista, sillä 1800-luvun ylä- ja keskiluokkaisissa perheissä vanhemmat pyrkivät suojelemaan lapsiaan elämän ikäviltä varjopuolilta ja joutumasta kosketuksiin alempien yhteiskuntaluokkien kanssa; erityisesti keskiluokka koki "ulkopuoli-

⁵²⁹ Ks. esim. Lowe 1982, 38; Virtanen 1996, 789; Salmi 2002, 21–22.

⁵³⁰ Werkmäster 1977, 31; Koivunen 1997, 39. Egoff tosin on sitä mieltä, että minkä tahansa maan lastenkirjallisuuden analysointi antaa väkisinkin tietoa myös tästä maasta, sen kulttuurista ja historiasta. Egoff 1967, 3–4.

⁵³¹ Ørvig 1988, 238; ks. myös Ambjörnsson & Ikonen & Vajjärvi 1968, 18, 29–30; Norström 1976, 11; Jones 2013, passim. Tällaiset asenteet kuvaavat kuitenkin melko uskollisesti viktoriaanisen ajan arvomaailmaa. Ks. esim. Crow 1971, 57; Halttunen 1982, 118; Coontz 1988, 251–251; Himmelfarb (1975) 1989, 74; Salmi 2002, 158–159.

⁵³² Ks. esim. Ambjörnsson & Ikonen & Vajjärvi 1968, 94–95.

set muukalaiset" 1800-luvun jatkuvassa sosiaalisessa muutostilassa olleessa yhteiskunnassa uhkaaviksi ja vaarallisiksi.⁵³³

Mary Ørvigin mukaan niin Coolidgen, Alcottin kuin Montgomeryn kirjojen yhteiskunta on kuitenkin kuvattu suhteellisen avaraksi verrattuna moniin muihin tyttökirjoihin.⁵³⁴ Toijer-Nilssonin mukaan vanhemmissa nuortenkirjoissa miljöokuvaus on usein jopa laveampaa kuin monissa myöhemmissä kirjoissa: esimerkiksi maaseutumiljööseen sijoittuvat kirjat kuvaavat usein koko kylän elämää.⁵³⁵ Toijer-Nilsson mainitsee yhtenä esimerkkinä erityisesti Montgomeryn tyttökirjat: vastaavanlaista yhteiskunnallista laveutta on Toijer-Nilssonin mukaan yleensä vaikea löytää lasten- ja nuortenkirjoista; Montgomery kuvaa aikansa kanadalaista maaseutuyhteiskuntaa niin, että mukana on koko elämän ja erilaisten ihmistyyppien kirjo.⁵³⁶

Mielestäni myös Alcottin kirjojen maailma on avara verrattuna Coolidgen tyttökirjojen maailmaan. Coolidgen kirjoista on vaikea löytää kotimiljöötä ympäröivää yhteiskuntaa tai 1800-luvun keskiluokkaisen kodin ulkopuolista kuohuvaa maailmaa. Kirjojen miljöö on keskiluokkaisuudessaan niin täydellinen, ettei siihen juurikaan mahdu edes köyhyyttä; vain pariin otteeseen mainitaan köyhiäkin ihmisiä olevan olemassa, ja kuvataan suppeasti köyhien asuntoalueita.⁵³⁷ Vaikka Yhdysvalloissa eletäänkin, Coolidgen kirjojen miljöö ei myöskään ole monien eri kansallisuuksien ja rotujen sulatusuuni, vaan korostetun angloamerikkalainen ja protestanttinen maailma. Pari kertaa mainitaan kirjasarjan sivuilla sentään musta palvelija ja "neekerilapsi".⁵³⁸ Palvelijoina esiintyvät myös kiinalainen ja mongolialainen, joihin englantilaistytty Imogen voi kohdistaa ennakkoluulonsa.⁵³⁹ Suurimmat "rotuennakkoluulot" kirjoissa kohdistetaan kuitenkin likaisiksi ja laiskoiksi kuvattuihin irlantilaisiin⁵⁴⁰ – tämä oli tyyppinen asenne juuriltaan englantilaisen, protestanttisen amerikkalaisen keskiluokan keskuudessa 1800-luvulla,⁵⁴¹ ja samasta asenteesta näkyy paikoitellen jälkiä myös Alcottin kirjoissa.⁵⁴² Suhtautuessaan ennakkoluuloisesti kaikkeen outoon ja vieraaseen kirjojen henkilöt lienevätkin varsin tyyppillisiä viktorianeja.

⁵³³ Ks. esim. Halttunen 1982, passim; Coontz 1988, 264, 271–272; Corbin 1990c, 616; Perrot 1990b, 341; Prentice et al. 1996, 218; Robinson 1999, 19–20, 22–23; Salmi 2002, 81, 147–148.

⁵³⁴ Ørvig 1988, 238.

⁵³⁵ Toijer-Nilsson 1979, 240; vrt. Erisman & Sutherland 1986, 71.

⁵³⁶ Toijer-Nilsson 1977, 90–91; ks. myös Ahola & Koskimies 2008, 243; Seifert 2008, 333.

⁵³⁷ Esim. Coolidge (1886) 1994, 7, 153–156; Coolidge (1888) 1994, 15; Coolidge (1890) 1994, 57.

⁵³⁸ Coolidge (1873) 1994, 136; Coolidge (1888) 1994, 89; Coolidge (1890) 1994, 59.

⁵³⁹ Coolidge (1890) 1994, 71, 94, 102–104.

⁵⁴⁰ Ibid., 103–104.

⁵⁴¹ Ks. esim. Cawelti 1976, 5; Schlereth 1992, 72; Mason 1995, 245, 251; ks. myös Davidson 1986, 117.

⁵⁴² Esim. Alcott (1868) 1986, 74; Alcott (1869) 1989, 169; ks. myös Gittings 2002, 193–196.

Coolidgen ja Alcottin kirjoissa Carrin ja Marchin perheet esitetään suhteellisen vähvaraisina. Niin köyhiä nämä perheet eivät kuitenkaan ole, ettei heillä olisi varaa ainakin yhteen palvelijaan. Marchin perheen uskollinen Hannah tekee ilmeisesti lojaalisuudesta köyhtynyttä perhettä kohtaan työt puoli-ilmaiseksi. Palvelijoiden ja herrasväen suhteen Alcott kuvaa melko demokraattiseksi.⁵⁴³

Coolidgen kirjoista löytyy siis muutama maininta palvelijoista, köyhistä sekä rotuenakkoluuloista, mutta kirjojen yhteiskunta rajoittuu kuitenkin pääasiassa kotiin ja kirkkoon. Cloverin mielestä Alppilaakson pienestä maailmasta puuttuukin vain perhekuntien oma kirkko, jotta se olisi täydellinen pienoismaailma.⁵⁴⁴ Tyttöjen rajoittunut elämämpiiri ja rajalliset kokemukset ovat Coolidgen kirjoissa tosiasia, jonka kirjailija itsekin mainitsee muutaman kerran.⁵⁴⁵ Kun Katy lähtee maailmalle, kirjailija kertoo Katyn näköpiirin laajenevan,⁵⁴⁶ mutta ei anna tästä kuitenkaan mitään vakuuttavia todisteita. Välähdykset ulkopuolisesta maailmasta jäävät Coolidgella vain satunnaisiksi "näkyiksi kodin ikkunoista".⁵⁴⁷

Verrattuna Coolidgen kirjojen maailmaan Alcottin kirjoissa nämä välähdykset paljastavat kuitenkin kodin ulkopuolella toisenlaisen maailman, johon miehet lähtevät kodeista poistuessaan. Siinä maailmassa piilee jännitystä, mutta myös vaaroja: on erilaisia paheita, rikoksia ja rangaistuksia, on kodittomia katulapsia ja tyttöjä, jotka ottavat itsensä hengiltä vaikkapa oopiumilla, koska vaihtoehtona on vain prostituutio; on suurkaupunkeja, jotka helposti viettelevät nuorukaisen synnin leveälle tielle; on ihmisiä, jotka eivät usko Jumalaan; on mielisairaaloita, on köyhyyttä ja kurjuutta; on mustia, intiaaneja ja kiinalaisia, likaisia irlantilaisia pikkulapsia ja muita "rahvaan lapsia", on tehdastyöläisiä – kaikki tämä ohimennen Alcottin tyttökirjoissa mainittuna. Jo näkee "tutkimusretkillään" tästä yhteiskunnan nurjemmasta puolesta jonkinlaisen välähdyksen, ja samalla huomaa, miten rajoittunut hänen oma maailmansa on:

[Jon] täytyi ... hankkia historiallisia tietoja, tutustua luonnontieteisiin ja taiteisiin, vieläpä poliisipöytäkirjoihin ja mielisairaaloihin. Jo huomasi pian, että hänellä oli vain hämärä aavistus siitä traagisesta maailmasta, joka piili yhteiskunnan pohjalla.⁵⁴⁸

Kaikki Alcottin sankarittaret tuntevat vastuuta ihmisistä, jotka ovat heitä huonommassa asemassa. He haluavat auttaa, eikä hyväntekeväisyys ole heille vain keskiluokan naisten huvittelumuoto tai ajanviete, vaan siinä on aitoa demokratian henkeä ja pyrki-

⁵⁴³ Esim. Alcott (1868) 1986, 18, 187–188. Todellisissa elämässä ei "Hannahia" ollut. Ks. Cheever 2007, 190.

⁵⁴⁴ Coolidge (1890) 1994, 195.

⁵⁴⁵ Esim. Coolidge (1886) 1994, 33.

⁵⁴⁶ Ibid., 147.

⁵⁴⁷ Luonnehdinta vanhemmista tyttökirjoista, ks. Townsend (1965) 1983, 76.

⁵⁴⁸ Alcott (1869) 1989, 128.

myksenä auttaa köyhiä auttamaan itse itseään.⁵⁴⁹ On tosin totta, että Alcottin kirjoissa on paikoitellen lähes käsittämätöntä elitismia,⁵⁵⁰ mutta köyhät eivät sentään esiinny kirjoissa parempiossaisten ilona, jotta kirjojen sankarittaret köyhien avulla voisivat toteuttaa kristillistä etiikkaa. Päinvastoin, esimerkiksi Polly Milton ja Rose Campbell ottavat hyvinkin laajasti vastuuta yhteiskunnan epäonnistuksista etenkin, jos nämä köyhät ja epäonnistuneet ovat naisia. Naisasianaisena Alcott myös vakuuttui siitä, että sukupuolten väliset erot ja myös eri rotujen, etnisten ryhmien ja yleensä ihmisten väliset eroavaisuudet eivät välttämättä olleet "luonnostaan lankeavia".⁵⁵¹

Alcottin kirjoissa käsitellään myös monenlaisia yhteiskunnallisia aiheita. Kaledinin mukaan Alcott oli tuotannossaan innokas kertomaan totuuden elämästä sellaisena kuin hän sen näki.⁵⁵² Elbertin mukaan Alcott uskoi kehitykseen ja pyrki viimeisimmissä romaaneissaan saamaan myös lukijansa hyväksymään yhteiskunnan muuttumisen, sillä Alcott näki yhteiskunnan kehityksen ainoana ratkaisuna naiskysymykseen.⁵⁵³

Naisasian lisäksi Alcott oli kiinnostunut monista muistakin yhteiskunnallisista ilmiöistä, vieraili vankiloissa ja orpokodeissa, ja tuki myös orjuuden lakkauttamista, raittiusliikettä ja monia sosiaalityön kehittämisohjelmia.⁵⁵⁴ Hänen tyttökirjojensa henkilöt eivät kuitenkaan politikoi eivätkä ota kantaa esimerkiksi orjuuteen.⁵⁵⁵ Naisasia tulee kuitenkin Alcottin tyttökirjoissakin esille. Tyttökirjoissa feminismi on tosin varovaista eivätkä kannanotot koskaan kovin jyrkkiä, mutta feminismi näkyy kirjoista löytyvissä jännitteissä ja kompleksisuudessa, ja nämä jännitteet syntyvät juuri kirjailijan feminismin ja aikakauden yleisen naisihanteen välisestä ristiriidasta. Alcottin kirjojen konservatiivisille piirteille löytyy aina käänttöpuoli, ja vastaavasti lähes jokainen feministinen kommentti saa kirjoissa peräänsä jonkinlaisen sovittelevan lievennyksen.⁵⁵⁶ Alcottin "naisasianaiset" eivät koskaan ole aggressiivisia,⁵⁵⁷ mutta Alcott toteaa kuitenkin: periaate ei ole mistään kotoisin, jollei ihminen ole valmis sen vuoksi kestämään naurua ja kylmäkiskoisuutta – tai jopa vihellyksiä ja kivityksiä.⁵⁵⁸

⁵⁴⁹ Ks. esim. Stern (1950) 1971, 260–261; MacDonald 1983, 56; Elbert 1984, 196.

⁵⁵⁰ Ks. esim. Ambjörnsson & Ikonen & Vajärvi 1968, 29–30; Janeway 1968, 42; Norström 1976, 31; MacDonald 1983, 41; Laird 1999, 311–313.

⁵⁵¹ Elbert 1984, 228.

⁵⁵² Kaledin 1978, 252; ks. myös Stern 1998, 182, 198.

⁵⁵³ Elbert 1984, 167, 229.

⁵⁵⁴ MacDonald 1983, 15, 56–57; Ørvig 1988, 120; Douglas 1999, 51–52; Cheever 2007, 117–118, 133; ks. myös Matteson 2007, 71–72, 383.

⁵⁵⁵ MacDonald 1983, 16.

⁵⁵⁶ Kysymys on ilmeisesti ammattikirjailijan tarpeesta taata kirjojensa suosio. Alcottin feminismi tuleekin avoimemmin esille salanimellä E.M. Barnard julkaistujen kauhutarinoiden sankarittarten kuvauksissa. Ks. tarkemmin Kaledin 1978, passim; Elbert 1984, passim; ks. myös Foster & Simons 1995, 29.

⁵⁵⁷ Nina Auerbachin mukaan sotaisia feminismi olisi jo vienyt pikku naiset ”kokonaan kontrollin ulkopuolelle”. Auerbach 1976, 23.

⁵⁵⁸ Alcott (1870) 1990, 164; Alcott (1869) 1989, 69.

Selvimmät ja suorasanaisimmat feministiset kannanotot löytyvät kirjoista *Kun ruusu puhkeaa* (alkuperäisteos ilmestynyt 1876) ja *Plumfieldin pojat* (1886); niitä ei samaan tapaan vielä esiinny kirjoissa *Pikku naisia* (1868) ja *Viimevuotiset ystävämmme* (1869). Syynä tähän on ilmeisesti se, ettei uraansa aloitteleva kirjailija uskaltanut säilyttellä lukijoitaan mielipiteillään; myöhemmin Alcott oli jo saavuttanut vankan jalansijan kirjailijana ja turvannut toimeentulonsa, joten yleisön kosiskelu ei ollut enää yhtä lailla välttämätöntä. Poikatyttö Jo ei vielä pohdiskele naisen asemaa teorian tasolla, vaikka kokeilee toistuvasti oman asemansa rajoja käytännössä. Sen sijaan naisasia kiinnostaa aatteen erityisesti juuri Alcottin myöhempien tyttökirjojen sankarittaria, jotka ovat puheissaan eräänlaisia naisasian teoreetikkoja, vaikka käytännössä elävät viktoriaanisen naisihanteen mukaan.⁵⁵⁹ Rose Campbellin suuhun Alcott laittaa toisinaan varsin itsetietoisia feministisiä palopuheita:

...Meille ei ole annettu vain sydän vaan myös järkeä ja mieltä, ei vain kauneutta ja taitoja vaan myös kunnianhimoa ja kykyjä; me haluamme elää ja oppia emmekä vain rakastaa ja saada vastarakkautta. Olen kyllästynyt aina ja aina kuulemaan, että se on ainoa tehtävä, joka sopii naiselle. En halua kuulla sanaakaan rakkaudesta ennen kuin olen osoittanut, että pystyn muuhunkin kuin hoitamaan taloutta ja lapsia.⁵⁶⁰

Eräässä *Tytöistä parhain* -kirjan sivuepisodissa Alcott ottaa kantaa myös naisten äänioikeuden puolesta. Kirjan luvussa, johon viittasin jo tämän työni alussa, Polly Milton ja Fanny Shaw ovat vierailulla kahden nuoren kuvataiteilijan Beckyn ja Bessin luona, jotka vaikuttavat Fannyn silmissä kuin kokonaan uudelta naisrodulta.⁵⁶¹ Taiteilijat ovat juuri suunnittelemassa veistosta tulevaisuuden naisesta, ja pohtivat, mikä ”tulevaisuuden uudelle uljaalle naiselle” sopisi parhaiten tunnuksiksi. Keskusteluun puuttuu paikalla oleva keski-ikäinen naiskirjailija, ilmeisestikin Alcottin omakuva itsestään, joka kehoittaa antamaan tulevaisuuden naiselle käteen vaaliuurnan.⁵⁶²

Alcottin teokset ovat jopa fiktiivisiä dokumentteja naisasialiikkeen synnystä ja alkuvuosista 1800-luvun Amerikassa. Teoreettisten pohdiskelujen lisäksi kirjailija kuvaa teoksissaan myös naisasialiikkeen toimintaa. Kirjoista löytyy satunnaisia mainintoja suffrageteista, naisasialiikkeen kokouksista ja aiheeseen liittyvästä kirjallisuudesta ja esitelmistä.⁵⁶³ *Tytöistä parhaimmassa* ja *Plumfieldin pojissa* Alcott kuvaa, miten keski-

⁵⁵⁹ Edströmin mielestä Rosesta kertova kirja sisältää runsaasti varsin suorasanaista feminististä propagandaa. Edström 1977, 12. Alcottin feminismin äänitorvina esiintyvät myös seuraavan sukupolven ”poikatyöt”. Jo Marchin kannoilla tulevat Jon kasvattama Nan Harding, jota Saxton kuvaa ”voitokkaaksi yhteiskunnalliseksi uudistajaksi”, ja Jon temperamentikas sisarentytär ja kaima Josie Brooke, joka on MacDonaldin mukaan hyvin suorasukainen feministi. Saxton 1978, 312; MacDonald 1983, 39. Ks. myös Matteson 2007, 361–362, 418–419.

⁵⁶⁰ Alcott (1876) 1992, 12.

⁵⁶¹ Alcott (1870) 1990, 202.

⁵⁶² Ibid., 200.

⁵⁶³ Ks. esim. Alcott (1868) 1986, 114; Alcott (1870) 1990, 114, 165, 172, 200; Alcott (1876) 1992, 12–13; Alcott (1886) 1992, 25–26, 52, 64–67, 157, 162.

luokan tytöt kokoontuvat ompelutöiden ääreen pohtimaan omaa asemaansa,⁵⁶⁴ keskustellessaan tytöt huomaavat, että "Amerikassa on vielä paljon tehtävää, ennen kuin se on todella oikeamielinen, suuri ja vapaa maa".⁵⁶⁵ Hyväntekevyyden parissa tytöt saattavat jopa törmätä oman suojatun maailmansa ulkopuoliseen todellisuuteen, jossa köyhällä työllä ei aina ole valittavanaan muita vaihtoehtoja kuin "synti tai kuolema".⁵⁶⁶ Tässä historiallista todellisuutta hyvin dokumentoivassa kohtauksessa viitataan siis hienovärisesti prostituoituihin. Bergin mukaan juuri prostituoitujen elämään ja asemaan tutustuminen sai keskiluokan naiset tajuamaan "aidon naisen" käsitteellisesti riittämättömäksi.⁵⁶⁷ Alcottin sanoin "heidän valppaisiin nuoriin aivoihinsa tuli uusia ajatuksia ja suunnitelmia".⁵⁶⁸ Alcottin naiset löytävätkin tien keskinäiseen solidaarisuuteen: "Me olemme kaikki sisaria keskenämme", toteaa nainen hänen kirjassaan.⁵⁶⁹

Alcottin kirjoissa käydään naisasian lisäksi ohimennen keskusteluita myös muista yhteiskunnallisista aiheista.⁵⁷⁰ Myös sodat ovat Alcottin kirjojen todellisuutta toisin kuin lasten- ja nuortenkirjoissa yleensä. Esimerkiksi Yhdysvaltojen sisällissotaa ei mainita kertaakaan Coolidgeen Katy-kirjoissa; Alcottilla sisällissota on *Pikku naisten* taustalla ja osaltaan vaikuttamassa kirjan tapahtumiin. Kirja on nähty jopa eräänlaisena allegoriana sisällissodassa jakautuneen kansakunnan uudelleenrakentamisesta ja tarpeesta löytää uusi yhtenäisyys.⁵⁷¹ *Plumfieldin pojat* -kirjassa viitataan myös intiaanisotiin, ja arvostellaan ohimennen hallituksen intiaanipolitiikkaa.⁵⁷² Kirjan lyhyessä epilogissa kerrotaan, että Jon kasvatin Dan Kentin kohtalona on kuolla nuorena hänen taistellessaan intiaanisodissa intiaanien puolella.⁵⁷³

Suhtautumisessa muihin rotuihin, lähinnä intiaaneihin, mustiin ja kiinalaisiin, onkin Alcottin kirjoissa demokraattisuutta: kirjassa *Pikku miehiä* esimerkiksi mainitaan, että Bhaerien perheessä "isäntä ja palvelija, nuori ja vanha, musta ja valkoinen ottivat osaa yhteiseen sunnuntaivirteen".⁵⁷⁴ Kirjan *Viimevuotiset ystävämmä* lopussa kerrotaan lyhyesti Bhaerin koulusta ja mainitaan, että kouluun kelpuutettiin oppilaaksi myös iloinen

⁵⁶⁴ Alcott (1870) 1990, 163–175; Alcott (1886) 1992, 157–163.

⁵⁶⁵ Alcott (1886) 1992, 162.

⁵⁶⁶ Alcott (1870) 1990, 170.

⁵⁶⁷ Berg 1980, passim. Ks. myös Lappalainen 1998, 119.

⁵⁶⁸ Alcott (1870) 1990, 174.

⁵⁶⁹ Alcott (1875) 1992, 47.

⁵⁷⁰ Esim. Alcott (1875) 1992, 49; Alcott (1876) 1992, 64.

⁵⁷¹ Ks. Auerbach 1976, 18; Moers (1963) 1980, 87; Toft 1980, 107; Ørvig 1988, 128; Douglas 1999, 48; Fetterley 1999, 28, 30; Massé 1999, 339; Watters 1999, 191–193.

⁵⁷² Alcott (1886) 1969, 48–49.

⁵⁷³ *Ibid.*, 209.

⁵⁷⁴ Alcott (1871) 2000, 40; ks. myös Alcott (1876) 1992, 34. Alcottin aikaansa nähden vapaamielisistä asenteista kertoo myös se, että eräs hänen goottilaisista melodraamoistaan kertoo valkoisen naisen ja mulattimiehen välisestä rakkaudesta. Stern 1998, 116.

musta poika, joka ei muualle kelvannut,⁵⁷⁵ kirjan jatko-osassa tätä mustaa poikaa ei kuitenkaan Plumfieldin koulussa näy.

1800-luvun amerikkalainen yhteiskuntakin siis kurkistelee sisään Alcottin kirjojen maailmaan. Näitä sinänsä hyvin kapeita näkymiä esiintyy Alcottilla jopa suhteellisen tiheään Coolidgen tyttökirjoihin verrattuna. Alcott ei ole tuotannossaan kokonaan piiloutunut 1800-luvun keskiluokkaisen kodin turvalliseen sisäpiiriin. Alcottiin sopii mielestäni sama luonnehdinta, jonka Ritva Hapuli ja Maarit Leskelä-Kärki ovat esittäneet Virginia Woolfista: hän on yhtä aikaa sisällä ja ulkopuolella.⁵⁷⁶

Alcott tuleekin kodin ulkopuolisen todellisuuden kuvauksissa lähemmäs seuraavan sukupolven kirjailijaa Montgomerya kuin Coolidgea. Sekä Alcott että Montgomery kuvaavat kirjoissaan myös sellaisia ”elämän rumia tosiasioita”, joita 1960-luvulla kaivattiin lasten- ja nuortenkirjoihin. Näitä negatiivisia ilmiöitä, joita sekä Alcott että Montgomery tyttökirjoissaan kuvaavat, ovat etenkin erilaiset sairaudet ja kuolema.

Kuolemasta onkin tullut eräänlainen tabu vasta myöhemmissä, 1900-luvun jälkipuolen lasten- ja nuortenkirjoissa. Viktoriaanisena aikana kuolemaan suhtauduttiin sentimentaalisesti, mutta luontevasti, sillä erilaiset kuumetautiepidemiat ja muut hengenvaaralliset taudit, kuten tuberkuloosi, olivat osa ihmisten arkipäivää.⁵⁷⁷ Myös varhaisemmissa lasten- ja nuortenkirjoissa kuolema ja erilaiset sairaudet on kuvattu luonnolliseksi osaksi elämäntulkua. Alcottin kirjoissa kuolevat tarinan kuluessa Beth March, John Brooke ja Charlie Campbell, ja Montgomeryn kirjoissa Matthew Cuthbert, Ruby Gillis, Annan vastasyntynyt esikoistyttö ja sodassa kaatuva Walter-poika, sekä Emilian isä Douglas Starr ja opettaja herra Carpenter. Montgomeryn teoksissa esiintyy useita keuhkotautien ja keuhkotautisten kuvauksia. Keuhkotauti eli tuberkuloosi olikin osa viktoriaanisen ajan kirjallisuuden keskeistä tematiikkaa, ja osa myös Montgomeryn henkilökohtaisen elämän tematiikkaa, sillä tuberkuloosin kuolivat Lucy Maudin äiti ja yksi lapsudentovereista.⁵⁷⁸ 1800-luvulla tautia pidettiin perinnöllisenä; Montgomeryn Emiliakin saa lapsuudessaan ja vielä myöhemminkin alituisen kuulla neuvoja, miten hänen kaltaisensa keuhkotautisen tulee varoa tiettyjä asioita, jotta eläisi mahdollisimman pitkään.⁵⁷⁹ Melissa Prycerin mukaan viktoriaaniset myytit ja kansanuskomukset tuberkuloosista elävätkin Montgomeryn kirjoissa – esimerkiksi Avonlean kylässä – yllättävän

⁵⁷⁵ Alcott (1869) 1989, 265.

⁵⁷⁶ Hapulien ja Leskelä-Kärjen mukaan Virginia Woolf ei käynyt koulua, suorittanut tutkintoja, kuulunut instituutioon eikä saanut lapsia, mutta eli hyvin julkista elämää: tunsi aikansa keskeisiä kirjailijoita ja vaikuttajia, osallistui poliittisiin keskusteluihin, analysoi tarkkanäköisesti aikaansa ja luki määrättömästi. Hyvin samalla tapaa voisi mielestäni kuvata myös 1800-luvun lopulla elänyttä ja kirjoittanutta Louisa Alcottia. Ks. Hapuli & Leskelä-Kärki 2005, 71.

⁵⁷⁷ Ks. Lowe 1982, 48; Corbin 1990a, 466; Schlereth 1992, 288–291; Tuohela 2001, 48; ks. myös Ollila 2010, 191.

⁵⁷⁸ Prycer 2005, 258, 262, 266–269, 271; Meyer 2008, 212; ks. myös Nenola 1990, 449.

⁵⁷⁹ Esim. Montgomery (1923) 2006, 30, 38, 55; ks. myös Prycer 2005, 260, 268–269; Meyer 2008, 211–212.

pitkään; vasta 1926 kirjoittamassaan romaanissa *The Blue Castle* Montgomery riisuu keuhkotaudin kuvauksensa 1800-luvun perinteisistä romanttisista myyteistä. Prycerin mukaan Montgomery kutoo yhteen fiktion ja historiallisen tuberkuloosin luoden näin oman ainutlaatuisen ja hyvin henkilökohtaisen tarinansa yhdestä lääketieteen historian pahamaineisesta tappajasta.⁵⁸⁰

Montgomeryn tyttökirjoissa on siis läsnä koko elämän kirjo syntymästä kuolemaan. Montgomery kuvaa kirjoissaan monellakin tasolla sellaista, mitä Sorfleetin mukaan ei lasten- ja nuortenkirjoissa yleensä kuvata.⁵⁸¹ Montgomeryn tyttökirjojen välähdyksissä kodin ulkopuolisesta maailmasta näyttäytyy melko synkkiä ja ikäviäkin ilmiöitä: esimerkiksi lasten hyväksikäyttöä halpana työvoimana, mikä on ollut orvon Annankin osa ennen Marillan ja Matthew'n kasvatiksi päätymistä.⁵⁸² Kirjoissa mainitaan kuljeskelevat italialaiset ja Saksan juutalaiset, politiikan höyrypääät ja lurjusmaiset parlamentaarikot, vapaa-ajattelijat ja ateistit ja uskonnollisten erimielisyyksien takia nahistelevat protestantit ja katolilaiset, presbyteerit ja metodistit sekä juopot, itsemurhaajat ja mielisaira.⁵⁸³ Leslie Mooren isä esimerkiksi on hirttäytynyt,⁵⁸⁴ ja Cornelia-neidin kasvatiksi ottama Mary Vance kertoo vanhempiansa ryyppäneen, kunnes äiti hirttäytyi ja isä leikkasi kurkkunsa auki.⁵⁸⁵ Blair Waterissa puolestaan liikuskelee hullu herra Morrison ahdistelemassa nuoria tyttöjä.⁵⁸⁶ Kirjoissa kuvataan elämää Kanadan maaseudulla, mutta myös pikkukaupungissa, jossa asuinalueet ovat sosiaalisesti eriarvoisia.⁵⁸⁷ Ja jossakin kauempana häämöttää koko suuri, Annalle ja Emilialle toistaiseksi tuntematon maailma: Kanadan suuri länsi ja pohjoiset erämaat, naapurivaltio Yhdysvallat, suurkaupungit Montreal ja New York, ja jossakin muu houkutteleva maailma, jonka esimerkiksi Dean Priest tuntee matkoiltaan. *Kotikunnaan Rilla* -kirjassa tämä maailma ajautuu sotaan ja tunkeutuu ikävällä tavalla Kotikunnaalle.

Montgomeryn kirjoissa esiintyy paikoitellen samantapaista elitismiä kuin Alcottin kirjoissa, mutta kirjojen sävy on kuitenkin humoristinen; kirjailijan omiksi asenteiksi ei voi lukea kaikkea sitä, minkä hänen henkilönsä pukevat sanoiksi, kuten että kanadanskalainen renkipoika ei ole sikaa parempi.⁵⁸⁸ Montgomery kuvaakin ironisesti paitsi

⁵⁸⁰ Prycer 2005, 264–265, 267, 270–271; ks. myös Hingston 2008, 195–198, 201–203.

⁵⁸¹ Sorfleet 1989, 691; ks. myös Clarkson 1999; Gammel & Epperly 1999, 6; Doody 2008, 28, 30.

⁵⁸² Esim. Montgomery (1908) 2002, 42; ks. myös Chlebek 1999, 147–148; Doody 2008, 30–31; Meyer 2013, 273; Shilton 2013, 126–127.

⁵⁸³ Ks. esim. Montgomery (1908) 2002, 42, 201, 226; Montgomery (1917) 2002, 33, 59; Montgomery (1923) 2006, 72–73, 123, 263; Montgomery (1925) 2002, 104; Montgomery (1927) 2002, 59; ks. myös Clarkson 1999, x; Robinson 1999, 23; Gerson 2008, 76.

⁵⁸⁴ Montgomery (1917) 2002, 75.

⁵⁸⁵ Montgomery (1919) 2008, 37.

⁵⁸⁶ Montgomery (1925) 2002, 43, 49–53.

⁵⁸⁷ Montgomery (1915) 2006, 47; Montgomery (1925) 2002, 16.

⁵⁸⁸ Montgomery (1908) 2002, 170.

aikansa englanninkielisten kanadalaisten ennakkoluuloista ja osittain vihamielistä suhtautumista ranskankielisiin maanmiehiinsä,⁵⁸⁹ myös epäluuloista suhtautumista yhdysvaltalaisia, jenkkejä, kohtaan.⁵⁹⁰ Rotuennakkoluuloista hänen kirjoissaan ei juuri ole puhetta, paitsi Emiliaan ihastuneesta japanilaisesta prinsistä kerrottaessa: japanilainen on Ruth-tädin silmissä keltainen pakana, eikä hänen arvonsa siitä nouse vaikka hän olisi miten kuninkaallinen tahansa.⁵⁹¹ Epäselväksi ei lukijalle jääkään, keiden näkökulmasta ”ulkopuolisia” Montgomeryn kirjoissa tarkastellaan: normatiivista kategoriaa edustaa Kanadan valkoinen, anglo-keltiläinen, protestanttinen kulttuurihegemonia. On kuitenkin huomattava, että Montgomeryn kirjoissa myös niiden sankarittaret Anna ja Emilia ja yleensä myös näiden ystävät ja ”sukulaissielut” ovat tavalla tai toisella ”erilaisina” joko marginaalisia tai kokonaan tuon vallitsevan presbyterisen ja patriarkaalisen hegemonian ulkopuolella.⁵⁹²

Montgomeryn maailmassakin jokaisella on kieltämättä tarkkaan määrätty paikkansa. Säätyerot tulevat esille esimerkiksi Montgomeryn kuvatessa renkipojasta lakimieheksi nousevan Perry Millerin asemaa Uudessa Kuussa. Vaikka Perry ja Emilia ovat ystäviä, Uuden Kuun ja Stovepipe Townin välillä on Emiliankin mielestä silti aikamoinen ero.⁵⁹³ Eri henkilöiden asenteet ja etenkin Murray-suvun ylpeys – Murrayt kun eivät ole eilispäivän nousukkaita eivätkä näin ollen seurustele kenen kanssa tahansa⁵⁹⁴ – eivät kuitenkaan ole suoraan rinnastettavissa kirjailijan omiksi asenteiksi ja mielipiteiksi.⁵⁹⁵

Politiikka on osa kirjojen henkilöiden – naistenkin – elämää. Anna esimerkiksi haahuu lapsivuoteelta noustuaan huomaamaan, että häntä vastassa on poliittisesti kuohuva maailma: Prinssi Edwardin saari ja koko Kanada tuskailevat yleisten vaalien valmisteluissa.⁵⁹⁶ Saarella ottavat muutenkin tämän tästä konservatiivit ja liberaalit mittaa toisistaan (sosialisteista ei kirjoissa löydy mainintaa). Anna itse on konservatiivi;⁵⁹⁷ liberaaleja kannattavan Rachel Lynden mielestä koko Kanada on menossa hunningolle, koska asioita hoidetaan pääkaupungissa niin kehnosti.⁵⁹⁸ Naiset ottavat innokkaasti osaa poliittiseen joukkokokoukseen muun muassa silloin, kun pääministeri vierailee saarel-

⁵⁸⁹ Montgomeryn ironiasta, ks. Huuhtanen 1982, 213; Koivunen 1997, 3; Robinson 1999, 23, 8; Rubio & Waterston 2005, 276; Hingston 2008, 195, 201; vrt. Collins-Gearing 2013, 168; Jones 2013, 138.

⁵⁹⁰ Esim. Montgomery (1909) 2002, 12–13.

⁵⁹¹ Montgomery (1927) 2002, 131–132.

⁵⁹² Ks. myös Clarkson 1999, x; Robinson 1999, 20–27; Gittings 2002, 191–193; Devereux 2005, 40; Fiamengo 2005, 182; Collins-Gearing 2013, 168–169, 173; Jones 2013, erit. 134–138, 141, 144; Ledwell & Mitchell 2013, 13–14; Meyer 2013, 267–268.

⁵⁹³ Montgomery (1925) 2002, 214; ks. myös Robinson 1999, 25; Gittings 2002, 192–193.

⁵⁹⁴ Montgomery (1925) 2002, 72; Montgomery (1923) 2006, 119.

⁵⁹⁵ Ks. myös Huuhtanen 1982, 198; Mikkola 1990, 159; Rubio & Waterston 2005, 274; vrt. Ambjörnsson & Ikonen & Vaijärvi 1968, passim.

⁵⁹⁶ Montgomery (1917) 2002, 188–189.

⁵⁹⁷ Esim. Montgomery (1909) 2002, 107.

⁵⁹⁸ Montgomery (1908) 2002, 138.

la.⁵⁹⁹ Anna ottaa Avonleassa osaa yhteiskunnalliseen uudistustoimintaan,⁶⁰⁰ ja Cornelia Bryant osallistuu suureen naiskokoukseen.⁶⁰¹ Emilia haastattelee kaupunkilehteen neiti Royalia Yhdysvaltojen ulkopolitiikasta.⁶⁰²

Kotikunnaan Rilla -kirjassa naiset saavat osallistua kansanäänestykseen, joka koskee asevelvollisuuskutsuntaa; äänioikeus on kuitenkin vain täysi-ikäisillä naisilla, joilla on aviomies, poika tai veli rintamalla, ja tämä harmittaa suunnattomasti naisia, jotka eivät kuulu etuoikeutettuun ryhmään.⁶⁰³ Naisten äänioikeudesta puhutaan muutenkin Montgomeryn kirjoissa. Esimerkiksi rouva Lynde kaipaa naisille äänioikeutta.⁶⁰⁴ Cornelia-neidin mielestä naisten tulisi kyllä vetää yhtä köyttä,⁶⁰⁵ mutta äänioikeudella ei hänen mielestään kuitenkaan ole kiirettä:

– Minä en kärky äänioikeutta, vastasi Cornelia-neiti halveksivasti. – Tiedän millaista on siivota miesten jälkiä. Mutta joskus tulevaisuudessa, kun miehet ovat saaneet maailman niin sekaisin, etteivät enää selviydy asioista, he mielihyvin suovat meille äänioikeuden ja säilyttävät kuorman meidän harteillemme. Se on heidän suunnitelmansa.⁶⁰⁶

Montgomeryn elämäkerroista löytyy tietoa kirjailijan omasta suhtautumisesta aikansa naisasialiikkeeseen. Tämä suhtautumistapa lienee 1900-luvun alun naisille hyvinkin tyypillinen. Petersonin mukaan erityisesti 1920-luvulla monien "uusien naisten" mielestä feminismi oli jo aikansa elänyt ilmiö ja naisasianaiset melkoisen kielteisiä ja vähintäänkin epänaissellisia ilmestyksiä; sen sijaan ajan hengessä esiintyi nyt nostalgiaa, kaipuuta ”vanhoihin hyviin aikoihin”. Uudet naiset olivat saavuttaneet paljon; moni oli kuitenkin epävarma siitä, oliko täydellinen tasa-arvo lainkaan tavoittelemisen arvoinen asia.⁶⁰⁷ Montgomeryn tiedetään todenneen, ettei kaivannut tulla tasa-arvoiseksi miesten rinnalle, vaan halusi mieluummin "säilyttää ylemmyytensä". Ørvig on tulkinnut tämän lausahduksen siten, että Montgomerya ei kiinnostanut naisasia lainkaan, vaan hän oli halukas asettamaan naiset jalustalle perinteiseen viktoriaanisen tapaan.⁶⁰⁸ Gillen pitää kuitenkin Montgomerya eräänlaisena "semifeministinä", joka ei aktiivisesti kannattanut feminismiä ideologiana, mutta joka eli itsenäistä elämää ja jolla oli runsaasti naisten

⁵⁹⁹ Montgomery (1908) 2002, 136–137.

⁶⁰⁰ Montgomery (1909) 2002, 13, 25, 110–116.

⁶⁰¹ Montgomery (1917) 2002, 129.

⁶⁰² Montgomery (1925) 2002, 271.

⁶⁰³ Montgomery (1921) 2002, 196.

⁶⁰⁴ Montgomery (1908) 2002, 138.

⁶⁰⁵ Montgomery (1917) 2002, 74.

⁶⁰⁶ Montgomery (1917) 2002, 94. Tässä asenteessaan Cornelia-neiti lienee tyypillinen Prinssi Edwardin saaren nainen, sillä vaikka saaren naiset olivat yhteiskunnallisesti ja poliittisesti aktiivisia, äänioikeus ei heitä kuitenkaan sanottavammin kiinnostanut. Alueellisissa vaaleissa Prinssi Edwardin saaren naiset saivat äänestää vuodesta 1922 lähtien – valtiollisella tasolla *lähes* yleinen äänioikeus (joka sulki kokonaan pois Kanadan alkuperäisväestön, intiaanit) oli tullut voimaan jo vuonna 1918. Ks. Prentice et al. 1996, 208, 229, 234.

⁶⁰⁷ Peterson 1982, 94–97.

⁶⁰⁸ Cadogan & Craig 1986, 97; Ørvig 1988, 197–198; Gammel & Epperly 1999, 9; ks. myös Montgomery (1921) 2002, 195.

oikeuksia koskevia mielipiteitä, joita hän ei aristellut esittää julkisuudessa.⁶⁰⁹ Hänen tyttökirjoistaan ei kuitenkaan löydy Alcottin naisten kaltaisia "feministejä" eikä suoria viittauksia naisasiaan.

Montgomery viittaa kuitenkin moniin muihin aikansa ilmiöihin ja tapahtumiin. Montgomeryn kirjat eivät olekaan useiden tyttökirjojen tapaan historiallisesti irrallisia, vaan ne kytkeytyvät tiettyihin todellisiin tapahtumiin ja sitä kautta tiettyyn historialliseen ajankohtaan. Montgomeryn kirjat sijoittuvat historialliseen murrokseen 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa ja 1900-luvun alkuvuosina.⁶¹⁰

Uudelle vuosisadalle siirryttäessä elämän tahti kiihtyi, mikä näkyi myös kirjallisuudessa. Useat kirjailijat reagoivat muutoksiin kuvaamalla vallitsevaa todellisuutta, toiset taas pakenivat menneisyyteen.⁶¹¹ Montgomery kuului niihin maailmansodan ja muiden dramaattisten mullistusten synkistämiin sukupolvensa edustajiin, jotka kirjoissaan mieluummin kuvasivat nostalgisesti mennyttä "vanhaa hyvää aikaa" kuin vallitsevaa nykyhetkeä.⁶¹²

Montgomery kuvaa kirjoissaan viimeisiä aikoja "takavuosina, ennen kuin koko maailma kääntyi mullin mallin".⁶¹³ Murros on Montgomeryn kirjoissa siis esillä. Murrosta kuvaavat puhelimen saapuminen Avonlean kylään, ensimmäiset autot, elokuvaesitykset ja lentokoneen ilmestyminen taivaalle kanadalaisen maalaiskylän ylle paikallisten asukkaiden hämmästeltyväksi.⁶¹⁴ Montgomeryn teosten tapahtumat pystyy lukija kytkemään todelliseen historiaan: kirjoista löytyy mainintoja kuningatar Viktoriasta, buurisodasta ja Venäjän vallankumouksesta.⁶¹⁵ Ja Anna-sarjan viimeisessä osassa taustalla on ensimmäinen maailmansota; heti kirjan alussa kerrotaan:

(Susan) avasi "Sanomat" ja valmistautui lukemaan Glenin kuulumisia. Etusivulla näkyi olevan otsikko, lihava otsikko, jossa sanottiin, että arkkiherttua Ferdinand tai joku sen tapainen oli murhattu ties missä Sarajevossa, mutta Susan ei ollut kiinnostunut niin mitättömästä asiasta; hän etsi tärkeämpää luettavaa.⁶¹⁶

Kotikunnaan Rilla onkin yksi harvoja lasten- ja nuortenkirjallisuuden sota-ajan kuvauksista. Tosin sota siinä on kuvattu lähinnä naisen ja kotirintaman näkökulmasta, mutta Walterin ennakkokäsitykset sodan tulevista kauhuista ja rintamalta kotiin lähet-

⁶⁰⁹ Gillen 1976, 85–86, 88; ks. myös Foster & Simons 1995, 162–163; Tunc 2013, 202–203.

⁶¹⁰ Lowe ajoittaa merkittävän historiallisen murroksen vuosiin 1905–1915: tuolloin maailma muuttui porvarillisesta yhteiskunnasta byrokraattiseksi kulutusyhteiskunnaksi, jota hallitsivat sähköiset viestintävälineet; mullistuksessa hajosi 1800-luvun lineaarinen maailmankuva. Lowe 1982, 109–111, 161; ks. myös Virtanen 1996, 807–809.

⁶¹¹ Erisman & Sutherland 1986, 54–55.

⁶¹² Gillen 1976, 168–169; ks. myös Foster & Simons 1995, 165; Gerson 1999, 61; Fiamengo 2002, 237; Gammel 2002b, 124–125; Rubio & Waterston 2005, 281, 283; Garner 2013, 64. "Vanhan hyvän ajan" kaipuusta ja nostalgias- ta 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, ks. myös Lowe 1982, 40; Salmi 2002, 18–19, 189.

⁶¹³ Montgomery (1925) 2002, 5; ks. myös Chlebek 1999, 147.

⁶¹⁴ Montgomery (1917) 2002, 7; Montgomery (1921) 2002, 186–187, 226; Montgomery (1927) 2002, 111, 158.

⁶¹⁵ Ks. esim. Montgomery (1923) 2006, 209; Montgomery (1919) 2008, 54; Montgomery (1921) 2002, 195.

⁶¹⁶ Montgomery (1921) 2002, 5.

tämät kirjeet tuovat kirjaan kuitenkin myös välähdyksiä ensimmäisen maailmansodan juoksuhaudoista.⁶¹⁷

Montgomery kuvaa kuitenkin kirjoissaan pääasiassa aikaa ennen ensimmäistä maailmansotaa: oman lapsuutensa ja nuoruutensa aikoja, jo kadonnutta "mennyttä hyvää aikaa". Hän kuvaa myös historiallista murrosta, mutta ei näe kaikkia maailman muuttamisen mukanaan tuomia muutoksia myönteisinä:

Tuntuu kuin noista Vihervaaran päivistä olisi kulunut satoja vuosia ... Ne kuuluvat kokonaan toiseen maailmaan. Sota on katkaissut elämän kahtia. En tiedä mikä meitä odottaa, mutta missään tapauksessa tulevaisuus ei voi vähääkään muistuttaa menneisyyttä. Mahdammekohan me, jotka olemme eläneet puolet elämäämme vanhassa maailmassa, koskaan täysin kotiutua uuteen aikaan.⁶¹⁸

Maailma on siis avartunut; se on myös muuttunut, ja uuden vuosisadan alussa niin Montgomery kuin hänen sankarittarensa seisovat kahden maailman välissä, katse suunnattuna kaihoten menneisyyteen. Maailman avartuminen ja sen mukanaan tuomat muutokset eivät ole Montgomerylle pelkästään myönteinen asia, mutta hän kuvaa kuitenkin tuota uutta, muuttuvaa maailmaa ja koko elämän kirjoa – kanadalaisen maalaiskylän perspektiivistä – nuortenkirjalle harvinaisella laveudella. Alcottin kirjojen sivuilla kodin ulkopuolinen yhteiskunta ja muu maailma näyttäytyvät välähdyksittäin. Näiden kahden yksittäisen kirjailijan tuotannon vertailussa klassisten tyttökirjojen miljöön voi sanoa avartuvan jopa huomattavasti 1800-luvun jälkipuoliskolta 1900-luvulle siirryttäessä: naiset astuvat ulos kotiensa takkatulen lämmöstä katselemaan ristiriitaisin tuntein ympärillään avautuvia uusia maisemia. Astun myös tässä työssäni lopuksi ulos tarkastelemaan, minkälaisia mahdollisuuksia toimijuuteen tuossa kodin ulkopuolisessa maailmassa on kirjojen tytöille ja naisille tarjolla.

4.2. Tytöt opintiellä

1800-luvulla monissa vanhemmissa heräsi uudenlainen halu kouluttaa lapsiaan, ja erityisesti keskiluokan vanhemmat alkoivat panostaa huomattavasti poikiensa koulutukseen.⁶¹⁹ Koulutuksen tärkeydestä oltiin julkisessa keskustelussa jokseenkin yksimielisiä, mutta eriäviä näkökantoja syntyikin siitä, keitä piti kouluttaa ja miten. Käytännössä esimerkiksi 1800-luvun alkupuolen Yhdysvalloissa korkeakouluihin valmistavasta opetuksesta pääsivät osallisiksi vain pojat ja heistäkin vain ne, joiden vanhemmilla oli riittä-

⁶¹⁷ Esim. Montgomery (1921) 2002, 54, 155–157, 170–172; *Kotikunnaan Rillasta* sota-ajan kuvauksena, ks. myös Toijer-Nilsson 1977, 102; Gerson 1999, 59; Poe 2002, 154; McKenzie 2008, erit. 83–84, 86–88, 90, 92, 102–103.

⁶¹⁸ Montgomery (1921) 2002, 144–145; ks. myös McKenzie 2008, 94.

⁶¹⁹ Crow 1971, 273; Walvin 1982, 185; Pollock 1983, 249; Boxer & Quataert 1987c, 195.

västi varoja perillistensä kouluttamiseen. 1900-luvulle tultaessa amerikkalaisten high schoolia käyvien nuorten määrä oli kasvanut huomattavasti, ja tätä määrää olivat kasvataneet nimenomaan tytöt ja työväenluokan lapset.⁶²⁰

1800-luvun puolivälissä ei vielä pidetty tarpeellisena liiemmin kouluttaa tyttöjä; tytöistä oli tarkoitus tulla vain vaimoja ja äitejä.⁶²¹ Tyttöjäkään ei tosin sopinut kokonaan jättää koulusivistyksen ulkopuolelle, mutta tyttöjen koulutuksen piti olla erilaista kuin poikien, eikä tyttöjä ja poikia sopinut opettaa yhdessä.⁶²²

1800-luvun puolivälin jälkeen tyttöjen koulutuskysymyksestä tuli kiihkeän julkisen polemiikin aihe, ja keskustelu alkoi muuttaa vallitsevaa todellisuutta. Tyttöjen koulutusmahdollisuudet monipuolistuivat vähitellen 1860-luvulta lähtien; muodollisesta tasa-arvosta naisten ja miesten samanvertaisten opiskelumahdollisuuksien saralla voidaan kuitenkin puhua vasta 1920-luvulta lähtien.⁶²³ Myös kirjallisuudentutkija John Rowe Townsend on todennut, että 1860- ja -70-lukujen tyttökirjojen sankarittarilla, niin kunnianhimoisia ja opinhaluisia kuin he saattavatkin olla, ei vielä ole tarjolla mahdollisuuksia toteuttaa haaveitaan.⁶²⁴ Vielä 1800-luvun lopulla keskiluokan tyttöjen saama koulutus ei tavallisesti vastannut lähellekään poikien saamaa koulutusta. Monet tytöt eivät käyneet lainkaan koulua, mutta saattoivat saada jonkinlaista opetusta kotonaan joko vanhemmiltaan tai kotiopettajalta. Jotkut keskiluokan tytöt kävivät yksityistä, "muodikasta" tyttökoulua.⁶²⁵

Alcottin ja Montgomeryn elämäkertatiedoista saa kuvan myös siitä, minkälaisen koulutuksen kirjailijat itse aikoinaan saivat. Louisa sai nauttia kotonaan isänsä yksityisopetusta,⁶²⁶ mutta kävi isosiskonsa Annan kanssa jonkin verran koulua myös kodin ulkopuolella: Saxton mainitsee paikallisen koulun Concordissa, jossa tyttöjä opettivat Henry Thoreau ja tämän veli John; koulun ilmapiiri oli vapaa ja opetusmenetelmät transsendentalistisen pedagogiikan mukaisia, ja koulun opetusohjelmaan sisältyi geometriaa, algebraa, äidinkieltä, maantietoa sekä pitkiä luontoretkiä. Opetusta Louisa sai

⁶²⁰ Schlereth 1992, 247; ks. myös Howe 1975, 521.

⁶²¹ Degler 1981, 310; Mayeur 1993, 228–230. Coontz esittää arvion, että vielä 1800-luvun puolivälissä Yhdysvaltojen koillisosien väestöstä oli lukutaidottomia naisia kaksi kertaa enemmän kuin lukutaidottomia miehiä; tilanne oli ollut sama 1700-luvun lopulla. Coontz 1988, 218.

⁶²² Esim. Degler 1981, 307–308; Aromaa 1990, 152, 154; Mayeur 1993, 229, 232 Prentice et al. 1996, 169, 173; ks. myös Lappalainen 1998, 105–106.

⁶²³ Korppi-Tommola 1984, 151, 153, 159; ks. myös Aromaa 1990, 186–187.

⁶²⁴ Townsend (1965) 1983, 82.

⁶²⁵ Ks. esim. Korppi-Tommola 1984, 152, 155; Lewis 1984, 125; Dyhouse 1987, 37; Aromaa 1990, 152, 154; Mayeur 1993, 233; Prentice et al. 1996, 170; Grönstrand 1998, 83.

⁶²⁶ Ørvig 1988, 106.

myös Emersonin taloudessa toimineelta kotiopettajattarelta, ja hän laajensi tietojaan myös tutustumalla vapaasti Emersonin kotikirjaston kokoelmiin.⁶²⁷

Montgomery sen sijaan suoritti jo jonkinlaisen alemman akateemisen loppututkinnon. Hän kävi Prinssi Edwardin saarella Charlottetownin Prince of Wales Collegea, jonka opetusohjelmaan sisältyi yliopistollisia kursseja. Nelivuotisen collegen jälkeen Lucy Maud suoritti joitakin kursseja opettajakorkeakoulussa ja kirjallisuuden opintoja Kanadan mantereella Halifaxin Dalhousie Collegessa.⁶²⁸

Tyttöjen koulutusmahdollisuuksien vähittäinen lisääntyminen näkyy myös klassisissa tyttökirjoissa. Tyttöjen koulunkäynnin kuvaukset tulivat nuortenkirjojen aiheeksi huomattavasti myöhemmin kuin poikakoulujen kuvaukset – itse asiassa vasta siinä vaiheessa, kun koulukuvaukset poikakirjoissa alkoivat jo jäädä pois muodista.⁶²⁹ 1900-luvun alkupuoliskolla koulukuvauksista tuli kuitenkin nopeasti yksi tyttökirjojen suosikkiaiheista.⁶³⁰ Ruotsalainen kirjallisuudentutkija Birgitta Josefsson tosin toteaa vähätelevästi, että klassisten tyttökirjojen tyttökoulut ovat vain "sen toisen lajin kouluja", joissa tytöt kasvatetaan perinteiseen naisenrooliin.⁶³¹

Tyttökoulukuvaukset on varsinaisesti englantilainen nuortenkirjallisuuden laji; huomattavaksi edelläkävijäksi Ørvig ja Koivunen mainitsevat kuitenkin jo Coolidgen, jonka Katy-sarjan toinen osa *Katy koulussa* sijoittuu pääosin tyttöjen sisäoppilaitokseen.⁶³² Opiskelu ei kuitenkaan ole kirjan keskeinen teema; kirjassa puhutaan opinnoista tuskin lainkaan. Yhtään oppituntia ei kuvata, yhtään oppiainetta ei mainita suoraan edes nimeltä. Kirjassa kuvataan sen sijaan koulun sisätiloja sekä tyttöjen vapaa-ajanharrastuksia, joihin kuuluvat muun muassa yhdistystoiminta siveyden vaalimiseksi, korutyöt, ompelu ja muistovärssyjen kirjoittelu ja kopiointi.⁶³³

Alcott ja Montgomery sen sijaan kuvaavat sankarittariensa koulutusta laajemminkin, ja myös kirjojen henkilöiden suhtautumista naiskoulutuskysymykseen. Alcottin kirjoissa tyttöjen opiskelu on kuitenkin vielä epätäydellistä ja hajanaista, vaikka kirjassa *Pikku naisia* esiintyvä englannitar on kuullut, että amerikkalaiset tytöt käyvät koulua paljon enemmän kuin englantilaiset tytöt.⁶³⁴ Yhdysvalloissakin on Alcottin kirjojen perusteella sisällissodan aikaan tyttöjen ainoa opiskelumahdollisuus kuitenkin joko opiskelu kotona tai sitten tyttökoulu, jossa tytöille opetetaan vain kaikenlaista joutavaa. Tämän kum-

⁶²⁷ Ks. esim. Saxton 1978, 116–117, 155, 163; Cheever 2007, 16–17; Matteson 2007, 88, 182–183, 297, 407.

⁶²⁸ Ørvig 1988, 188.

⁶²⁹ Cadogan & Craig 1986, 179; Ørvig 1988, 138.

⁶³⁰ Avery 1975, 206–207; Cadogan & Craig 1986, 73, 111, 178.

⁶³¹ Josefsson 1983, 252.

⁶³² Ørvig 1988, 56, 138, 143; Koivunen 1997, 36.

⁶³³ Coolidge (1873) 1994, 90–94, 209.

⁶³⁴ Alcott (1868) 1986, 146; ks. myös Crow 1971, 181.

mempaa koulutusta ei tytöille ole tarjolla Alcottin varhaisemmissa tyttökirjoissa. Jo esimerkiksi haaveilee turhaan jatko-opinnoista. Marchin tytöistä vain kuopus Amy käy koulua kodin ulkopuolella; Bethin ei tarvitse käydä koulua lainkaan, koska on ujo,⁶³⁵ eikä *Tytöistä parhain* -kirjan Maud Shaw'n, koska hänen äitinsä pelkää hänen ryhtinsä puolesta.⁶³⁶ Rose Campbellin mainitaan käyneen pari vuotta muodikasta tyttökoulua ja "juuri ja juuri selvinneen hengissä".⁶³⁷ Alcott arvosteleeekin aikansa tyttökoulujen "pinnallista näpertelyä monien muka hienojen aineiden parissa, kun mitään ei opita kunnolla", ja pitää parempina jopa varhaisempia tyttökouluja, joissa sentään opittiin kunnolla se vähä, mitä niissä opittiin.⁶³⁸ Alcottin arvostelemat "pinnalliset" ja hajanaista tietoa opettaneet tyttökoulut olivat kuitenkin 1800-luvun puolivälin tienoissa ankeaa todellisuutta, sillä monet vanhemmat valitsivat tyttärelleen sopivan oppilaitoksen vain sillä perusteella, että koulun tiedettiin kasvattavan hienoja naisia; opetuksen sisällöllä ei ollut merkitystä.⁶³⁹ Rosen Clara-tätikin tietää madame Roccabellen opiston erinomaiseksi opinahjoksi, mitä tulee tyttöjen valmistamiseen seurapiirielämää varten.⁶⁴⁰

Opetuksesta kotona voivat Alcottin kirjoissa huolehtia joko kotiopettaja tai tytön holhooja. Marchien tyttöjä on ilmeisesti opettanut heidän isänsä. Mutta minkälaista oppia kirjojen tytöt saavat kotonaan? Yleinen käsitys vielä 1800-luvun lopullakin oli, että tyttöjen opinto-ohjelmissa oli otettava huomioon tyttöjen tuleva naisenrooli, sen asettamat rajoitukset sekä myös tyttöjen oletettu fyysinen ja psyykkinen heikkous.⁶⁴¹ Keski- ja yläluokan tytöistä piti kasvattaa ennen kaikkea hyviä ja sivistyneitä vaimoja ja äitejä. Oli siksi ajanhukkaa ahtaa tytön päähän tarpeetonta kirjaviisautta; sen sijaan oli tärkeää, että tyttökouluissa opetettiin kodinhoitoon liittyviä taitoja sekä porvaristytöille vähän vieraita kieliä, laulua, pianonsoittoa ja seurustelutaitoa.⁶⁴²

Alcottin kirjoissa kotiopetus on toisinaan hyvinkin tasokasta: Polly esimerkiksi on oppinut kotonaan latinaa.⁶⁴³ Rose ei saa oppiaan kirjoista, mutta Alec-setä opettaa hänelle käytännön metodein ranskaa, laskuoppia, maantietoa, luonnontieteitä, taloustietoa ja lääketiedettä.⁶⁴⁴ Alec-sedän mielestä tytön koulutuksen pitää sisältää ehdottomasti myös terveyskasvatusta ja oppia taloushoidossa ja naisten perinteisissä askareissa

⁶³⁵ Alcott (1868) 1986, 44.

⁶³⁶ Alcott (1870) 1990, 146.

⁶³⁷ Alcott (1875) 1992, 9; ks. myös MacDonald 1983, 54.

⁶³⁸ Alcott (1875) 1992, 66, 68.

⁶³⁹ Crow 1971, 47, 60, 149–151; ks. myös Prentice et al. 1996, 170.

⁶⁴⁰ Alcott (1875) 1992, 36.

⁶⁴¹ Crow 1971, 185; Aromaa 1990, 164–165; Errington 1997, 116–117.

⁶⁴² Ks. tarkemmin esim. Crow 1971, 60, 63; Welter 1978, 321–324; Degler 1981, 308, 311; Coontz 1988, 232–233; Mayeur 1993, 231–232, 236; Prentice et al. 1996, 93–94, 170–171, 174; Errington 1997, 116, 118, 120–121, 126.

⁶⁴³ Alcott (1870) 1990, 48.

⁶⁴⁴ MacDonald 1983, 54.

sekä lisäksi opetusta, joka pätevöittäisi tytön myöhemmin johonkin ammattiin.⁶⁴⁵ Alcott ei siis kyseenalaista naisten perinteistä roolia kotitöiden taitajana: tyttöjen on ehdottomasti opittava myös ompelemaan.⁶⁴⁶ Mutta Alcottin tytöt voivat saada opetusta myös erityisaloilla, joihin heillä on lahjoja: esimerkiksi Amy saa tunteja kaupungin parhaalta piirustuksenopettajalta.⁶⁴⁷ Ja jossain vaiheessa sisällissodan jälkeen lukiot ja korkeakoulut avaavat ovensa tytöille myös Alcottin kirjoissa, sillä Jon kunnianhimoisten unelmien jäädessä vain haaveiksi seuraavan sukupolven tytöillä Nanilla ja Rosella on jo mahdollisuus ryhtyä opiskelemaan lääketiedettä.

Feministinä Alcott ottaa tyttökirjoissaan ajoittain kiivaastikin kantaa tyttöjen koulutuskysymykseen,⁶⁴⁸ mutta varhaisemmissa kirjoissa tyttöjä kuitenkin kuvataan tuskin lainkaan itse teossa eli luokkahuoneessa opiskelemissa. Tyttöjen kouluopintojen puolesta polemisoidessaan Alcott pääseekin kunnolla vauhtiin vasta vuonna 1886 kirjassaan *Plumfieldin pojat*. Siinä Plumfieldin koulu ja sen jatko-opisto⁶⁴⁹ ovat avoinna myös tytöille: "Plumfieldissä uskottiin lujasti sekä molempien sukupuolten että kaikkien väri- en, rotujen ja yhteiskuntaluokkien oikeuteen saada opetusta".⁶⁵⁰ Jatko-opistossa tytöt opiskelevat latinaa, kreikkaa, korkeampaa matematiikkaa ja muita luonnontieteitä siinä kuin pojatkin. Mutta heidän on silti opittava myös parsimaan sinisukkansa.⁶⁵¹

Tyttöjen koulutusmahdollisuudet lisääntyivät selkeästi uutta vuosisataa lähestyttäessä. Montgomeryn tyttökirjat kuvaavat tyttöjen opiskelumahdollisuuksia vuosisadanvaihteen Kanadassa: verrattuna Coolidgen ja Alcottin kirjoihin luokkahuone onkin Montgomerylla huomattavan usein kirjojen tapahtumien näyttämö. Montgomery kuvaa myös tyttöjen innokasta suhtautumista tarjolla oleviin mahdollisuuksiin.

1800-luvun viime vuosikymmenillä ei koulupakko silti vielä ilmeisesti koskenut tyttöjä Kanadassakaan, koska noin 11-vuotiaat Anna ja Emilia eivät kirjasarjojen alussa ole kumpikaan käyneet juuri lainkaan koulua. Emilia on saanut kaiken opin isältään kotonaan,⁶⁵² ja orpo Anna on jäänyt miltei kokonaan vaille koulusivistystä.⁶⁵³ Kumpikin aloittaa varsinaisen koulunkäynnin vasta uusien kasvattajiensa luona. Tämän jälkeen koulu on kuitenkin olennainen osa tyttöjen elämää. Kumpikin käy yhteiskoulua, suhtautuu opintoihinsa kunnianhimoisesti ja on opinnoissaan erittäin lahjakas. Etenkin Anna-

⁶⁴⁵ MacDonald 1983, 53–54.

⁶⁴⁶ Alcott (1871) 2000, 171.

⁶⁴⁷ Alcott (1869) 1989, 6; ks. myös Matteson 2007, 244.

⁶⁴⁸ Esimerkiksi kirjan *Kahdeksan serkusta* keskeisenä teemana on pidetty juuri naiskoulutuskysymystä. Ks. Saxton 1978, 328; MacDonald 1983, 52.

⁶⁴⁹ Elbert pitää Plumfieldia nykyaikaisena college-yhteisönä. Elbert 1984, xiii, 216–217.

⁶⁵⁰ Alcott (1886) 1992, 157.

⁶⁵¹ Ibid.; ks. myös Matteson 2007, 418–419.

⁶⁵² Montgomery (1923) 2006, 12, 23.

⁶⁵³ Montgomery (1908) 2002, 43.

kirjoista ensimmäisessä puhutaan jatkuvasti Annan koulunkäynnistä.⁶⁵⁴ Annan ja myös Emilian koulusivistykseen sisältyvät ainakin äidinkieli, ranska ja klassiset kielet sekä algebra ja geometria.⁶⁵⁵ Blair Waterin koulun jälkeen Emilia jatkaa opintojaan kolmen vuoden ajan Shrewsburyin jatko-opistossa. Anna saa jatko-opistossa parhaan arvosanan englannin kielessä ja kirjallisuudessa, ja saa stipendin Redmond Collegeen, missä hänen pääaineinaan ovat uudet kielet ja taidehistoria.⁶⁵⁶ Myöhempien osien suomennoksissa Annaa tituleerataan maisteriksi.⁶⁵⁷ Anna-sarjan viimeisessä osassa ovat myös Annan tyttäret Nan ja Di suorittaneet yliopistollisen kandidaattitutkinnon samoin kuin ystävänsä Faith Meredith; Una Meredith päätyy puolestaan talouskouluun.⁶⁵⁸ Runotyttötrilogian Ilsen kerrotaan opiskelevan Shrewsburyin jatko-opiston jälkeen lausuntaa ja kirjallisuutta Montrealissa.⁶⁵⁹

Tyttöjen koulutusmahdollisuudet ovat siis Montgomeryn kirjoissa laajentuneet huomattavasti Coolidgen ja Alcottin kirjoissa esitettyihin mahdollisuuksiin verrattuina, ja useat Montgomeryn kirjojen tytöt suorittavat jonkinasteisen akateemisen loppututkinnon. Yhä silti hänenkin tyttökirjoissaan naisten on kuitenkin opittava myös perinteiset naisten taidot: esimerkiksi rikas ja hemmoteltu Philippa opiskelee collegen ulkopuolella innokkaasti astioiden pesua, lattian lakaisua, ruuanlaittoa ja ostosten tekoa.⁶⁶⁰ Elisabet-täti puolestaan kiittää Emiliaa useammin tämän onnistuessa perinteisissä naisten töissä kuin opinnoissaan. Rachel Lynde saa ilokseen todeta, että Anna on hyvä emäntä omassa kodissaan siitä huolimatta, että on maisteri.⁶⁶¹ Philippa ja Jamesina-täti käyvät puolestaan keskenään seuraavanlaisen keskustelun:

- Kun minä olin nuori tyttö, ei hienon naisen sopinut tietää mitään matematiikasta, sanoi Jamesina-täti. – Mutta ajat ovat muuttuneet. En osaa sanoa, onko kaikki edes parempaan päin. Osaatko sinä laittaa ruokaa, Phil?
- En, en ole koskaan yrittänyt ... Mutta etkö usko, Jamesina-täti, että jos ihminen pystyy aivoillaan voittamaan matematiikan apurahan, hän kykenee selviytymään niillä keittotaidon salaisuusistakin?
- Ehkä, arveli Jamesina-täti varovaisesti. – En väheksy naisten yliopistokasvatusta. Minun tyttäreni on suorittanut kandidaattitutkinnon. Hän osaa myös valmistaa ruokaa. Mutta sen taidon minä opin hänelle ennen kuin annoin hänet matematiikan professorin käsiin.⁶⁶²

Kukin kirjailija onkin kirjoihinsa tallentanut myös erilaisia suhtautumistapoja tyttöjen opiskeluun. Suhtautumistavat ovat monet, mutta kirjojen vanhemmilla, "viktorianaani-

⁶⁵⁴ Anna-kirjoista ensimmäisessä koulutus esittäytyy Annalle myös mahdollisuutena lunastaa paikkansa kirjan maailmassa. Ks. Collins-Gearing 2013, 171–172; Jones 2013, 137, 142, 144.

⁶⁵⁵ Esim. Montgomery (1908) 2002, 228, 236.

⁶⁵⁶ Ibid., 258, 264.

⁶⁵⁷ Esim. Montgomery (1917) 2002, 90.

⁶⁵⁸ Montgomery (1921) 2002, 201, 241.

⁶⁵⁹ Montgomery (1927) 2002, 9.

⁶⁶⁰ Montgomery (1915) 2006, 121, 165.

⁶⁶¹ Montgomery (1917) 2002, 91–92.

⁶⁶² Montgomery (1915) 2006, 163.

simmilla" henkilöillä yleensä kielteiset. Kielteisiä asenteita ja kannanottoja tyttöjen kouluttamiseen esiintyikin paljon 1800-luvulla ja yleensä aina, kun alkoi vaikuttaa siltä, että tyttöjen kouluttaminen saattaisi muuttaa perinteistä naisenroolia.⁶⁶³ Naiskoulutuksen kannattajien piti pyrkiä vakuuttamaan vastustajat siitä, että tyttöjen kouluttamisella ei pyritty muuttamaan Luojan luomaa maailmanjärjestystä.⁶⁶⁴ Koulutuksen vastustajat vetosivat puolestaan ehkä useimmin viktoriaaniseen käsitykseen naisen fyysisestä heikkoudesta: älyllinen ponnistelu oli liikaa naisen voimille. Opiskelun epäiltiin jopa tekevän naisista steriilejä.⁶⁶⁵ Ja vaikka opiskelu ei olisikaan aiheuttanut lapsettomuutta, se oli joka tapauksessa epänaissellista: liiallinen kunnianhimo ja kirjatieto eivät aikalaisten käsitysten mukaan lisänneet yhdenkään tytön viehätyivoimaa avioliittomarkkinoilla, ja hyvä naimakauppahan oli se, mitä vanhemmat ensi sijassa tyttäriilleen toivoivat.⁶⁶⁶

Coolidgen kirjassa myös tohtori Carr tuumaa Katyn ja Cloverin palattua koulusta, että hänen tyttöjensä paikka on kotona, ei maailmalla oppia saamassa.⁶⁶⁷ Alcott sen sijaan vaatii kirjoissaan usein kiivaastikin sankarittarilleen mahdollisuuksia opiskella, ja koulutusemansipaation rinnalla kulkee vaatimus vapaudesta liikunnan alueella: Alcottin terveet ja punaposkiset tytöt kestävät kyllä aivotyön liikoja rasittumatta.⁶⁶⁸

Alcottin ja Montgomeryn kirjoista löytyy sankarittarien taustalta myös aikuisia, jotka kannustavat tyttöjä opintoihin; vain "viktoriaanisimpien" kasvattajien mielestä touhu on täysin turhaa. Alcott polemisoi vakavampaan sävyyn, Montgomery puolestaan humoristisesti: tyttöjen koulutusta "hölynpölynä" pitävät ihmiset esitetään Montgomeryn kirjoissa yleensä koomisen vanhanaikaisina. Sekä Alcott että Montgomery kuvaavat kuitenkin huomattavan usein myös kielteistä asennoitumista tyttöjen koulunkäyntiin. Ajatus itsensä kouluttamisesta alkaa kiehtoa Alcottin tyttöjä ja saattaa olla jo itsestäänselvyys Montgomeryn sankarittarille, mutta ei välttämättä tyttöjen omaisille.

Pioneereilla ei näin ollen ole helppoa Alcottinkaan kirjoissa: Plumfieldin yhteiskoululle esimerkiksi nauretaan.⁶⁶⁹ Nanin isä on taivutettava suostumaan siihen, että hänen lahjakas tyttärensä saa aloittaa lääketieteen opinnot – eikä isä ilmeisesti taivu helpos-

⁶⁶³ Degler 1981, 314.

⁶⁶⁴ Welter 1978, 323; Korppi-Tommola 1984, 150.

⁶⁶⁵ Ks. tarkemmin esim. Degler 1981, 311–312, 314; Korppi-Tommola 1984, 153; Lewis 1984, 83–84; Boxer & Quataert 1987b, 117; Aromaa 1990, 165; Prentice et al. 1996, 159.

⁶⁶⁶ Crow 1971, 153; Banner 1983, 124; Dyhouse 1987, 37; Prentice et al. 1996, 173.

⁶⁶⁷ Coolidge (1873) 1994, 218.

⁶⁶⁸ Alcott (1875) 1992, 159, 183.

⁶⁶⁹ Alcott (1886) 1992, 157.

ti.⁶⁷⁰ Rosen Clara-tätikin on sitä mieltä, että pari vuotta yleissivistävää opetusta riittää mainiosti tytölle.⁶⁷¹

Myös Montgomeryn kirjoissa vanhanaikaiset "viktoriaanit" vastustavat tyttöjen kouluttamista.⁶⁷² Esimerkiksi *Anna-kirjoissa* naapurinrouva Rachel Lynde vastustaa tyttöjen korkeakouluopintoja, koska tytöt opiskellessaan laiminlyövät todellisen kutsumuksensa.⁶⁷³ Rouva Andrews on samaa mieltä: tytölle ei ole mitään hyötyä korkeakouluopinnoista, koska hän kuitenkin menee naimisiin ja jää sitten hoitamaan kotia. Jos korkeakouluissa keskityttäisiin opettamaan tytöille, miten miehestä pidetään huolta, rouva Andrews kyllä ymmärtäisi jatko-opintojen tärkeyden.⁶⁷⁴

Tytöt eivät liiemmin piittaa naapurinrouvien puheista, mutta ikävämpää on, jos rahapussin nyöreistä kiinni pitävä holhooja asettuu vastahankaan. Diana Barryn koulutus saakin jäädä kyläkouluun, koska hänen vanhempansa eivät hyväksy tyttöjen jatkokoulutusta.⁶⁷⁵ Samoin on käydä Illelle, sillä tohtori Burnley uhkaa ensin alkuun, ettei aio kulluttaa rahojaan naisten kouluttamiseen. Ilse uhkaa tällöin karata kotoaan ja "opetella sitten näyttelijäksi" – mikä puolestaan kuulostaa Emiliasta syntiseltä, mutta jännittävältä.⁶⁷⁶ Emiliankin koulunkäynti on ensin jäädä kyläkouluun, sillä Elisabet-täti on jyrkästi sitä mieltä, ettei kunnianhimo sovi tytöille, vaan koti on tytön oikea paikka.⁶⁷⁷ Lopulta Elisabet-täti myöntyy hieman: Emilia saa opiskella jatko-opistossa kolme vuotta; neljän vuoden opiskelu pätevoittäisi hänet opettajaksi.⁶⁷⁸

Gillenin mukaan Montgomery itse oli eräänlaisena "semifeministinä" naiskoulutuksen innokas puolestapuhuja.⁶⁷⁹ Montgomery kirjoitti toimittajanurallaan aiheesta vuonna 1896 Halifax Heraldin artikkelin, jossa totesi "Tiedon tempelin" ovien avautumisen jälkeen tyttöjen kilpailleen menestyksekkäästi poikien kanssa "kaikissa koululuokissa".⁶⁸⁰ Vuosisadanvaihteen tienoilla koulutuksesta tulikin monelle tytölle toteutettavissa oleva unelma, ja Uusilla naisilla alkoi olla jo mahdollisuus sellaisiin elämänvalintoihin, jotka heidän äideilleen olivat jääneet vain haaveiksi ja jotka poikkesivat täysin niistä arvoista, jotka heidän äitiensä nuoruudessa olivat määritelleet Aidon naiseuden olemuksen.⁶⁸¹ Deglerin ja Aromaan mukaan monet äidit olivat 1800- ja 1900-lukujen vaihteis-

⁶⁷⁰ Alcott (1871) 2000, 195.

⁶⁷¹ Alcott (1875) 1992, 34.

⁶⁷² Näin oli laita myös Montgomeryn omassa elämässä; ks. esim. Devereux 2005, 254.

⁶⁷³ Montgomery (1908) 2002, 266.

⁶⁷⁴ Montgomery (1909) 2002, 237.

⁶⁷⁵ Montgomery (1908) 2002, 225.

⁶⁷⁶ Montgomery (1923) 2006, 260.

⁶⁷⁷ Ibid., 270.

⁶⁷⁸ Montgomery (1925) 2002, 80.

⁶⁷⁹ Gillen 1976, 87–88.

⁶⁸⁰ Ks. Gillen 1976, 87.

⁶⁸¹ Aromaa 1990, 163, 165, 177.

sa innokkaita kannustamaan tyttäriään opiskelemaan toivoen näille koulutuksen kautta avautuvan mahdollisuuksia toisenlaiseen elämään ja naisenrooliin kuin mihin heidän itsensä oli ollut pakko tyytyä.⁶⁸² Korppi-Tommolalla on kuitenkin toisenlainen näkemys: hänen mukaansa opiskelun uranuurtajanaiset Yhdysvalloissa eivät yleensä saaneet lainkaan impulssia kotoaan, mutta isä hyväksyi kuitenkin useammin tyttärensä poikkeuksellisen ratkaisun kuin äiti, joka saattoi itkeä jumalatonta, maailmanjärjestystä ja perinteistä naisenroolia uhmaavaa tytärtään.⁶⁸³ Kotoa tullut tuki oli joka tapauksessa ilmeisesti melko harvinaista, sillä kunnianhimoa ei yleensä pyritty herättämään tytöissä.

Kunnianhimoisia ja oppia janoavia tyttöjä löytyy silti tyttökirjoista. Kaikki Alcottin tytöt ovat hyvin tiedonhaluisia. Rose esimerkiksi toteaa, että on "ihmeellistä tietää" erilaisia asioita.⁶⁸⁴ Alcottin sankarittaret myös uskovat omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa. Tytöt eivät pidä poikia itseään parempina; päinvastoin, Alcott esittää usein, että tytöt eivät ole poikia huonompia, vaan pystyvät siihen, mihin pojatkin, jos heille vain annetaan tilaisuus näyttää kykynsä ja taitonsa.⁶⁸⁵

Vielä pidemmälle menee Montgomery, jonka sankarittaret suhtautuvat opintoihinsa todella kunnianhimoisesti. Koulu on lähes keskeisin osa Montgomeryn tyttökirjojen sankaritarten elämää – ainakin ennen heidän aikuistumistaan. Erityisesti *Annan nuoruusvuodet* -kirjassa Montgomery keskittyy Annan kunnianhimon ja koulunkäynnin kuvauksiin. Montgomery kuvaa todellista oppimisen riemua: Anna suorastaan nauttii siitä, että hänellä on läksyjä luettavanaan ja palkintoja voitettavanaan.⁶⁸⁶ Kerran opintielle päässyt Anna ja myös hänen ystävättärensä tavoittelevat kaikki Redmond collegesa korkeinta arvosanaa pääaineissaan.⁶⁸⁷

Runotyttö-kirjojen Emiliakin pitää koulunkäynnistä ja on luokkansa paras oppilas. Kun koulunkäynnin tielle tulee esteitä, Emilia noukkii tiedonmuruja mistä saa.⁶⁸⁸ Ja kun Emilia lopulta pääsee jatko-opistoon, hänen todetaan olevan paremmassa asemassa kuin isoäitinsä, joka olisi elänyt vaikka sillinhännillä, jos vain olisi saanut käydä koulua.⁶⁸⁹ Kolmen vuoden opiskelu on Emilialle työlästä, mutta samalla hauskaa aikaa, vaikka älykäs Emilia loppujen lopuksi epäilee saamansa koulutuksen tasoa.⁶⁹⁰ Montgomeryn

⁶⁸² Degler 1981, 313; Aromaa 1990, 166.

⁶⁸³ Korppi-Tommola 1984, 158.

⁶⁸⁴ Alcott (1875) 1992, 158.

⁶⁸⁵ Ks. esim. Alcott (1871) 2000, 99.

⁶⁸⁶ Montgomery (1908) 2002, 134, 228, 258. Ks. myös Åhmansson 1991, 121; Foster & Simons 1995, 160–161; Weber 2002, 49, 55.

⁶⁸⁷ Montgomery (1915/) 2006, 192.

⁶⁸⁸ Montgomery (1923) 2006, 270.

⁶⁸⁹ Montgomery (1925) 2002, 83.

⁶⁹⁰ Ibid., 238, 306–307.

tyttöjen on joka tapauksessa pakko lähteä etsimään uusia maisemia, ja jollei muuta, niin ainakin heille jää unelmia, jotka rikastuttavat elämää.⁶⁹¹

Unelmia klassisten tyttökirjojen sankarittarilla riittääkin. Toiset haaveilevat prinsseistään, mutta monet tyttökirjojen sankarittaret haaveilevat myös ammatista ja urasta. Opiskelemaan päässeillä tytöillä onkin edessään uusi ongelma: mitkä ovat heidän mahdollisuutensa ammattihaaveiden toteuttamiseen?

4.3. Naisen valinta: ura vai avioliitto?

Teollistumisen seurauksena alettiin 1800-luvulla lähteä elatusta ansaitsemaan kodin ulkopuolelle. Naisten oli kuitenkin vaikeaa yhdistää perhevelvollisuuksia ja kodin ulkopuolista palkkatyötä. Markkolan mukaan pelkkä työpaikkojen siirtyminen pois kotitalouden piiristä ei kuitenkaan yksin selitä, miksi naisten työssäkäynti 1800-luvulla vaikeutui, sillä lasten päivähoidon järjestäminen ei olisi ollut mahdotonta 1800-luvullakaan, mikäli yleinen mielipide olisi suosinut ajatusta perheellisistä naisista kodin ulkopuolisessa palkkatyössä.⁶⁹² Enemmistö aikalaisista oli kuitenkin sitä mieltä, että miehen tehtävä oli palkkatyöllä elättää vaimonsa ja lapsensa, naisen paikka oli koti.⁶⁹³

Todellisuus saattoi kuitenkin olla monimuotoisempi ja kompleksisempi kuin mitä aikakauden yleiset käsitykset antavat olettaa.⁶⁹⁴ Tyttökirjojen kirjoittajatkään eivät yksimielisesti yhdy käsitykseen, että naisen paikka ilman muuta olisi yksinomaan koti, vaan tyttöjen ammatinvalinnoista ja ammattiuran kuvauksista tulee vähitellen jo 1800-luvun jälkipuoliskolta alkaen yksi tyttökirjojen keskeisiä aiheita.⁶⁹⁵ Esimerkiksi Alcottin kirjoissa palkkatyön aihe esiintyy useaan otteeseen jopa tendenssinomaisesti: naisen oikeus kodin ulkopuoliseen työhön on Alcottin tuotannon keskeisiä piirteitä.⁶⁹⁶ Samaa tendenssipitoista kiihkeyttä ei löydy Montgomeryn tyttökirjoista, mutta kaikissa lähteinä käyttämissäni kirjoissa tytöillä on kuitenkin haaveensa, jopa huikean kunnianhimoiset haaveensa tehdä vartuttuaan jotakin merkittävää.

Näitä suuria haaveita on Susan Coolidgen 12-vuotiaalla Katyllakin⁶⁹⁷, mutta ainoa, mikä Katya odottaa, on nuoren laivastonupseerin rakkaus. Coolidgen kirjojen yhteydes-

⁶⁹¹ Montgomery (1915) 2006, 12.

⁶⁹² Markkola 1990, 350, 354–355; ks. myös Oakley 1976, 39–40; Boxer & Quataert 1987b, 102; Hall 1990, 74; vrt. O'Day 1994, 198–199.

⁶⁹³ Ks. myös Lewis 1984, 222–223; Davidson 1986, 188, 196–197, 202–203; Hall 1990, 62; Arnaud-Duc 1993, 105; Perrot 1993, 457; Prentice et al. 1996, 77–78; 126; Davis 1997, 83; Hall 1999, 269.

⁶⁹⁴ Degler 1981, 26–29; Markkola 1990, 419.

⁶⁹⁵ Ørvig 1988, 237; ks. myös Norström 1976, 23.

⁶⁹⁶ Ørvig 1971, 157; Saxton 1978, 339; MacDonald 1983, 7; Elbert 1984, 65; ks. myös Moers (1963) 1980, 88–89.

⁶⁹⁷ Coolidge (1872) 1992, 18; ks. myös Foster & Simons 1995, 121.

sä Josefssonin havainto siitä, että klassisissa tyttökirjoissa naisten toimet rajoittuvat kodin vaihtoon, pitääkin hyvin paikkansa.⁶⁹⁸ Ajatus, että nainen tekisi töitä kodin ulkopuolella, vaikuttaa Coolidgen kirjoissa vähintäänkin epäilyttävältä.⁶⁹⁹

Sama kuvio toistuu osittain myös Alcottin tyttökirjoissa. Jolla, Megillä ja Amylla on kaikilla kunnianhimoisia suunnitelmia, mutta heidänkään haaveillaan ei juuri ole mahdollisuuksia toteutua klassisen tyttökirjan maailmassa. Marchin tyttöjen unelmista toteutuikin vain nuorena kuolevan Bethin vaatimaton toive pysytellä aina kotona. Meg paljastaa kirjasarjan viimeisessä osassa, että hänestä olisi saattanut tulla näyttelijä, mikäli ei olisi avioitunut.⁷⁰⁰ Jo haluaa tulla kuuluisaksi kirjailijaksi ja Amy maailman parhaimmaksi taidemaalariksi.⁷⁰¹ Jo ja Amy eivät aivan helpolla luovu haaveistaan, mutta haaveilussa tapahtuu kuitenkin selvä muutos: kumpikin alistuu toteamaan, että ei sittenkään ole nero, ja valitsee vaatimattomamman vaihtoehdon.⁷⁰² Josta tulee lopulta lastenkirjailija ja Amy jatkaa taiteellisia harrastuksiaan, mutta heidän kunnianhimonsa on poissa ja pyrkimyksensä saaneet "naisellisempia" piirteitä: elämässä ovat nyt ensisijalla koti, aviomies ja lapset – siinä sivussa Jo hankkii perheelleen lisäansioita lastenkirjoja kirjoittamalla, ja Amy toteuttaa itseään mesenaattina, auttamalla rikkaan miehen vaimona taiteellisesti lahjakkaita nuoria urallaan eteenpäin. Sekä Jo että Amy rakentavat nyt tuulentupia muita varten.⁷⁰³ Kun *Viimevuotiset ystävämme* -kirjassa sitten muistellaan tyttöjen aiempia haaveita ja tarkastellaan, mitä kukin on elämässään saavuttanut, on tulos kaikkien kolmen kohdalla sama: onnellinen koti ja perhe-elämä. Kukin tytöistä toteaa, ettei itse asiassa olisi voinut mitään parempaa elämältä toivoakaan, ja ihmettelee, miten "itsekkäiltä ja köyhiltä" heidän aiemmat haaveensa nyt tuntuvat.⁷⁰⁴ MacDonaldin tavoin pidän tätä *Viimevuotiset ystävämme* -kirjan loppua epäonnistuneena, sillä luopuessaan kunnianhimoisista ammattihaaveistaan tytöt joutuvat luopumaan liian paljosta.⁷⁰⁵

Tähän yhtäläisyys Alcottin ja Coolidgen kirjoissa kuitenkin loppuu. Alcott ei kuvaa palkkatyötä tekevää naista epämiellyttävänä tai jotenkin epäonnistuneena, vaan hän puolustaa kirjoissaan toistuvasti naisten oikeutta työhön. Hänen tyttökirjojensa kautta välit-

⁶⁹⁸ Kirjan *Katyn myöhemmät toimet* (*What Katy did next*) nimi on tässä suhteessa erittäin kuvaava: kirja kertoo Katyn rakastumisesta ja aviopuolison löytymisestä. Kun Clover-sisko saa kuulla tästä Katyn "tempauksesta", hän toteaa: "Vai niin, siinä siis ovat Katyn myöhemmät toimet!" Ks. Coolidge (1886) 1994, 245; ks. myös Hallqvist 1951, 276; Koivunen 1997, 38.

⁶⁹⁹ Ks. esim. Coolidge (1890) 1994, 152. Coolidge itse oli kuitenkin työtä tekevä nainen, joten on kyseenalaista, että kirjoissa esitetyt kommentit kuvastaisivat suoraan Sarah Chauncey Woolsey'n omia mielipiteitä.

⁷⁰⁰ Alcott (1886) 1992, 113; ks. myös Matteson 2007, 185–186, 299.

⁷⁰¹ Alcott (1868) 1986, 156–157; ks. myös *ibid.*, 44.

⁷⁰² Alcott (1869) 1989, 187, 201; ks. myös Auerbach 1976, 23; Toft 1980, 100; Foster & Simons 1995, 97–98; Fetterley 1999, 31–32.

⁷⁰³ Ks. myös Keyser 1999, 83; Matteson 2007, 383–384.

⁷⁰⁴ Alcott (1869) 1989, 269.

⁷⁰⁵ MacDonald 1983, 23–24, 43; ks. myös Spacks 1975, 100, 318–319; vrt. Matteson 2007, 346–348, 419–420.

tyy kuitenkin kuva tilanteesta, jossa keskiluokan naisen mahdollisuudet ansaita itse elatuksensa ovat rajalliset, ja jossa naisen on jatkuvasti puolustettava haluaan tehdä työtä kodin ulkopuolella.⁷⁰⁶ Työtä tekevä nainen on ystäviensä mielestä sääliittävä ja saa huomata, miten "kansanvaltaisessa Amerikassakin monet ovet sulkeutuvat työtä tekevän naisen edessä".⁷⁰⁷ Opettajatar ja etenkin kotiopettajatar on Alcottin kirjoissa kuvattu usein yhtä sääliittäväksi kuin Charlotte Brontën Jane Eyre.⁷⁰⁸ Soitonopettajana Bostonissa toimiva Polly Miltonkin tuntee usein kiusausta palata kiltisti kotiin.⁷⁰⁹

Alcottin sankarittarista Jon lisäksi juuri Polly ja lisäksi Rose Campbell haaveilevat ammatista ja urasta nimenomaan taloudellisen riippumattomuuden takia.⁷¹⁰ Molemmilla on myös tukijoita ja ymmärtäjiä, joiden mielestä työlläkin on hyvä olla jonkinlaiset valmiudet hankkia itse toimeentulonsa, sillä koskaan ei tiedä, mikä heitä odottaa; järkevä tyttö ei laske tulevaisuuttaan vain mahdollisen avioliiton tai perinnön varaan.⁷¹¹

Vuosisadan lopulla naisten mahdollisuudet kodin ulkopuoliseen palkkatyöhön alkoivat lisääntyä: naisille avautui uusia mahdollisuuksia ja uusia toimialoja, eikä työssä käyvä keskiluokan tyttö enää ollut yhtä outo ja epäilyttävä ilmiö kuin aiemmin oli ollut. Degler ajoittaa muutoksen vuodet Pohjois-Amerikassa 1860-luvulle ja sisällissotaan; ennen 1860-lukua naisen lähes ainoat mahdollisuudet ryhtyä luomaan kunniallista uraa oli ryhtyä joko opettamaan tai kirjoittamaan.⁷¹² Asenteet kuitenkin muuttuivat vähitellen. Tyttöjen kunnianhimon ja ammatinvalinnan ymmärtäjiä ja puoltajia alkaa esiintyä entistä enemmän myös Alcottin myöhemmissä kirjoissa. Se, mitä Alcott ei vielä salli ensimmäisen sukupolven sankarittarilleen, toisin sanoen Jolle, Megille ja Amylle, sallitaan jo toiselle tyttösukupolvelle: kirjassa *Plumfieldin pojat* Nanin, Josien ja Bessin kaikkein kunnianhimoisimmatkin haaveet voivat jo toteutua.⁷¹³

Muutos 1800-luvun lopulla ei kuitenkaan ollut sikäli radikaali, että se olisi paljontaan muuttanut kuvaa naisen perinteisestä roolista. Naisen uudet ammatit eivät rikkoneet traditionaalista naiskuvaa vastaan.⁷¹⁴ Tyypillisesti tällaisia aloja olivat kaikki "laajennettu kotityö" eli naisten perinteisiin talousaskareisiin liittyvät alat⁷¹⁵ sekä myös sai-

⁷⁰⁶ Historiallisesta tilanteesta 1850- ja 1860-luvuilla, ks. esim. Crow 1971, 40–43, 47, 67–68, 226; Lewis 1984, 222–223; Davidson 1986, 197, 203; Käppeli 1993, 501–502.

⁷⁰⁷ Alcott (1870) 1990, 131.

⁷⁰⁸ Alcott (1868) 1986, 146; Alcott (1869) 1989, 114; Alcott(1870) 1990, 119; ks. myös Crow 1971, 67–69, 323.

⁷⁰⁹ Alcott (1870) 1990, 132; ks. myös Edström 1977, 12; Matteson 2007, 378–379.

⁷¹⁰ Ks. esim. Alcott (1876) 1992, 38; Alcott (1870) 1990, 118; ks. myös Spacks 1975, 100; Toft 1980, 121, 140.

⁷¹¹ Alcott (1870) 1990, 115; Alcott (1875) 1992, 131–132; ks. myös Alcott (1886) 1992, 64.

⁷¹² Degler 1981, 154; ks. myös Cadogan & Craig 1986, 16, 37–38; Schlereth 1992, 67, 302; Nord 1995, 215; Errington 1997, 114, 119.

⁷¹³ Ks. Auerbach 1976, 25–26; Saxton 1978, 371; MacDonald 1983, 33, 42; Elbert 1984, 156, 217–218, 229–230.

⁷¹⁴ Hume & Offen 1981, 278, 283, 285; Lewis 1984, 156, 184; Hall 1990, 85; Markkola 1990, 381–384, 397; Nord 1995, 209; Prentice et al. 1996, 76; Hall 1999, 268.

⁷¹⁵ Ks. tarkemmin esim. Smuts (1959) 1974, 12–13, 15, 18; Davidson 1986, 136, 181; Markkola 1990, 371, 382–386, 397; Prentice et al. 1996, 73, 133; Bradbury 1997, 162–163, 167.

raanhoito ja opettaminen; kumpaankaan ammattiin pätevytyminen ei 1800-luvulla vielä edellyttänyt kovinkaan korkeaa koulutusta, ja ammatit ehtivätkin naisvaltaistua 1900-luvun alkuun mennessä. Naiset olivat sitä paitsi jo aiemmin hoitaneet sairaita ja opettaneet lapsia kodin seinien sisäpuolella, joten ainoa olennainen muutos oli työn muuttaminen kodin ulkopuolella tehtäväksi palkkatyöksi.⁷¹⁶ Myös sosiaalityö jatkoi aiempaa vapaaehtoisen hyväntekeväisyystyön perinnettä ja oli näin kunniallista ja naisille sopivaa; amerikkalaisten korkeakoulun käyneiden tyttöjen mielestä sosiaalityö oli jopa "hohdokasta".⁷¹⁷ Kirjoitteleva nainenkaan ei enää 1900-luvun alussa herättänyt paheksuntaa, oli hän sitten kirjailija tai lehden toimittaja.⁷¹⁸ Naiskirjailijoiden työtä ei kuitenkaan aina arvostettu, eikä niin kutsuttu "naiskirjallisuus" ole liiemmin saanut arvostusta myöhemminkään historioitsijoilta tai kirjallisuudentutkijoilta.⁷¹⁹ Naisvaltaisista aloista tulikin jo 1800-luvulla matalapalkka-aloja tyypillisiin "miesten aloihin" verrattuina, ja samalla niiden status laski.⁷²⁰

Susan Coolidge ei juuri esittele kirjoissaan naisia eri ammateissa, mutta Alcott ja Montgomery esittelevät. Ne naisten ammatit, joista löytyy mainintoja Alcottin ja Montgomeryn tyttökirjoissa, eivät kuitenkaan paljon poikkea historiallisten faktojen tarjoamasta kuvasta. Luettelosta löytyy opettaja, lastenhoitaja, seuraneiti, ompelija, kotiapulainen, kirjailija (erityisesti lastenkirjailija), lehtinainen, sosiaalialalla jopa johtajattaren asema, konsertti- ja oopperalaulajatar, kuvataiteilija, näyttelijä, sairaanhoitaja ja pikakirjoittaja. Montgomeryn sivuhenkilö neiti Royal toimii merkittävässä asemassa newyorkilaisessa kustantamossa. Hän vakuuttaaakin Emilian Elisabet-tädille, että nykyisin tuhannet naiset kaikkialla maailmassa antautuvat liikealoille tai erilaisille ammattialoille.⁷²¹ Jonkinlaista toimistotyötä ja sihteerin tehtäviä tekevät ilmeisesti myös Daisy ja Meg hoitaessaan Plumfieldin opiston kansliaa,⁷²² vaikka kirjasta ei selviäkään, saavatko he työstään palkkaa. Myyjättäriä ei kirjoissa näy, ja kirjojen keskiluokkaisesta maailmasta puuttuvat kokonaan myös tehtaantytöt.⁷²³ Maaseuduilla kirjojen naiset sen sijaan hoita-

⁷¹⁶ Ks. esim. Smuts (1959) 1974, 13, 19–20, 74, 80; Coontz 1988, 216, 350; Markkola 1990, 384, 388, 408–411; Schlereth 1992, 245, 286; Mayeur 1993, 234; Perrot 1993, 455; Prentice et al. 1996, 74–75, 92–93, 118, 134–137.

⁷¹⁷ Peterson 1982, 92; ks. myös Coontz 1988, 216; Corbin 1990c, 657; Schlereth 1992, 33; Perrot 1993, 454–455.

⁷¹⁸ Crow 1971, 322; Degler 1981, 377–378; Hume & Offen 1981, 280–281; Coontz 1988, 217; Prentice et al. 1996, 139; ks. myös Foster & Simons 1995, 22.

⁷¹⁹ Degler 1981, 377–378; ks. myös Toijer-Nilsson 1977, 100; Ørvig 1988, 44–45; Foster & Simons 1995, 91–92, 151; Salmi 2002, 99; Cheever 2007, 192; Atkinson 2008, 273; Gerson 2008, 77; Meyer 2013, 263.

⁷²⁰ Lisäksi naisvaltaisilla aloillakin johtavassa asemassa (esimerkiksi koulujen rehtoreina tai sairaanhoidon hallinnollisissa johtotehtävissä) tai esimerkiksi mestarikokkeina ja muodin ja kauneudenhoidon alan menestyksekkäimpinä "taiteilijoina" on 1800-luvulta lähtien ollut perinteisesti etupäässä miehiä. Ks. esim. Smuts (1959) 1974, 18, 90–91, 104, 106; Schlereth 1992, 68, 245; Craik 1994, 61; Prentice et al. 1996, 133, 135–136; Bradbury 1997, 162; Lowe 1997, 255, 263, 265; Lehnert 2001, 8–9; Salmi 2002, 103.

⁷²¹ Montgomery (1925) 2002, 287.

⁷²² Alcott (1886) 1992, 78.

⁷²³ Esim. vuonna 1871 Kanadassa 42 % kaikista teollisuuden työntekijöistä oli naisia tai lapsia. Prentice et al. 1996, 130. Erityisesti tekstiiliteollisuus oli jo 1800-luvulla naisvaltainen ala. Davidson 1986, 202; ks. myös Hall 1999, 268.

vat usein tilaa jopa itsenäisesti (esimerkiksi Montgomerylla Leslie Moore) tai yhdessä veljen kanssa (Marilla).⁷²⁴ Leslie hankkii lisäansioita pitämällä vuokralaisia, mikä sekä oli leskillä yleinen tapa hankkia toimeentulonsa.⁷²⁵ Leskeksi jäänyt nainen saattoi ryhtyä myös hoitamaan yksin mieheltään jäänyttä pienyritystä, kuten majataloa tai kauppaa.⁷²⁶ Naimaton Elisabet Murray ei kuitenkaan lisäansioita kaipaa, sillä suuren tilan omistajana hänellä on varaa palkata serkkunsa hoitamaan jonkinlaisia pehtorin töitä, ja hän ilmeisesti elättää niin Laura-sisarensa kuin kasvattityttärensä Emiliankin, jotka molemmat kuitenkin tekevät tilalla myös töitä. Uuden Kuun tilalla on lisäksi Jimmy-serkun apuna ainakin yksi renki, mutta yhtään sisäkköä tai piikaa ei mainita. Palvelusväkeä ei Jenni Calderin mukaan liiemmin kuvatakaan viktoriaanisessa kirjallisuudessa, vaikka kotitaloudet olivatkin 1800-luvulla naisten merkittävin työnantaja.⁷²⁷

Kirjojen ammattinimikevalikoimaa ei siis voi pitää monipuolisena eikä ennakkoluelottomana; verrattuna moniin myöhempiin nuortenkirjoihin, esimerkiksi 1950- ja 1960-lukujen tyttöjen ”ammattinvalinnanoppaisiin” (”Helena, lentoemäntä” ja ”Clare, televisiokuuluttaja” -tyyppiset sarjat), se on kuitenkin kohtuullisen laaja.⁷²⁸ Montgomeryn kirjoissa mainitaan ohimennen jopa muutama varsin modernintuntuinen uranainen – Petersonin mukaan Uusi nainen katsoikin jo oikeudekseen tehdä lähes mitä tahansa haluamaansa työtä myös kodin ulkopuolella.⁷²⁹

Mielenkiintoisen poikkeuksen tässä ammattinimikkeiden luettelossa tekee myös Alcott, jonka kirjoista löytyy useita mainintoja naisista lääkäreinä. Alcottin sankarittarista haaveilevat lääkärin ammatista Rose ja Nan, ja Nanin haave myös toteutuu; MacDonaldin mukaan Nan onkin Alcottin tyttökirjojen ainoa todellinen uranainen.⁷³⁰ Alcott esittelee tyttökirjoissaan lääkärin uraa naisille sopivana, vaikkakin miehisenä pidettynä ammattina hyvin tendenssisävytteisesti. Juuri lääkärin ammatin soveltuvuudesta ja soveltumattomuudesta naisille käytiin 1800-luvun julkisessa sanassa näkyvintä keskustelua verrattuna muihin kiistanalaisiin uravalintoihin.⁷³¹ Vastustusta 1800-luvulla synnyttivät erityisesti kaikki sellaiset ammatit, jotka olivat jollakin tapaa joko liian ”älyllisiä”

⁷²⁴ Ks. myös Oakley 1976, 40, 55; Hume & Offen 1981, 282; Prentice et al. 1996, 71–72, 124–125, 140.

⁷²⁵ Smuts (1959) 1974, 14; Degler 1981, 394; Schlereth 1992, 104–105; Prentice et al. 1996, 78.

⁷²⁶ Ks. esim. Degler 1981, 366; Davidson 1986, 198; Markkola 1990, 394, 396; Hall 1999, 267. Kanadassa naiset osallistuiivat usein miehen eläessäkin perheyriityksen hoitoon, ja saattoivat jopa hoitaa itsenäisesti omaa pienyritystä, kuten täysihoitolaia, ompelimoa tai yksityistä koulua. Käsitys miesten ja naisten ”erillisistä elämämpiireistä” ei ilmeisesti saanutkaan Kanadassa aivan sellaista jalansijaa kuin emämaassa Englannissa tai Yhdysvalloissa. Prentice et al. 1996, 73–74; 140; ks. myös *ibid.* 77–79.

⁷²⁷ Calder 1976, 85; ks. myös esim. Crow 1971, 71; Smuts (1959) 1974, 16–17; Degler 1981, 372; Coontz 1988, 216, 256; Markkola 1990, 382, 384; Schlereth 1992, 33, 71–74; Prentice et al. 1996, 70, 118, 128.

⁷²⁸ Ks. Toijer-Nilsson 1979, 24, 75–76, 172–173; ks. myös Åhmansson 1991, 7–8.

⁷²⁹ Peterson 1982, 84; ks. myös Nord 1995, 215.

⁷³⁰ MacDonald 1983, 38; ks. myös *ibid.*, 8.

⁷³¹ Ks. esim. Crow 1971, 185–186; Degler 1981, 381; Prentice et al. 1996, 137.

tai "julkisia" tai rikkoivat muuten perinteistä roolijakoa vastaan.⁷³² Naislääkäreitä vastustettiin jo senkin vuoksi, että naiset lääketieteen opintojen yhteydessä joutuivat tutustumaan asioihin, joista "tuskin oli sopivaa edes puhua heidän kuultensa".⁷³³ Vastustuksesta huolimatta ammatissa toimivia naislääkäreitä oli esimerkiksi Yhdysvalloissa vuonna 1880 jo lähes 2500.⁷³⁴ Ensimmäisistä naislääkäreistä samoin kuin naisjuristeista ja ympäri maailmaa seikkailleista naispuolisista reporttereista amerikkalaiset Uudet naiset saivatkin uusia idoleita ja roolimalleja itselleen.⁷³⁵

Alcottin Rosesta ei kuitenkaan tule lääkäriä. Vaikka sekä Alec-setä että Rose itse ovat yhtä mieltä siitä, että Rosen on löydettävä itselleen jokin sopiva työ, kirjasta ei käy ilmi, mihin ammattiin Rose lopulta päätyy.⁷³⁶ Eräät kohdat *Kun ruusu puhkeaa* -kirjassa viittaavat kuitenkin siihen, että täysi-ikäisenä isänsä omaisuuden haltuunsa ottanut Rose on klassisten tyttökirjojen viktoriaanisessa maailmassa jokseenkin epänaïsellisesti liikenainen tai ainakin oman omaisuutensa hoitaja; Rose nimittäin vastaanottaa liikekirjeitä ja laskuja, jotka hoitaa itse.⁷³⁷

Avioliitto ja ura ovat kuitenkin klassisissa tyttökirjoissa lähes poikkeuksetta naisen elämässä toisensa pois sulkevia vaihtoehtoja.⁷³⁸ Coolidgen työssä käyvä nainen voi olla vain naimaton; Alcottillakin työ esitetään yleensä avioliiton vaihtoehtona. Alcottin kirjojen opetus on, että jos naisen kohdalle ei elämässä osu aviomiestä, on hänen tehtävä hyödyllistä työtä ja nautittava riippumattomuudestaan. Naisen on hyvä hankkia koulutus johonkin ammattiin, vaikka hänellä olisikin kaikki edellytykset päätyä hyviin naimisiin, sillä prinssiä odotellessa on naisen hyvä olla hyödyksi työtä tekemällä, eikä muutenkaan voi koskaan tietää, milloin ammattitaito on naisellekin tarpeen epävakaa elämässä.⁷³⁹ Mutta kun prinssi sitten ilmestyy näyttämölle ja kosii, myöntävä vastaus kosintaan merkitsee Alcottin tyttökirjoissa naiselle urasta luopumista. Näin käy esimerkiksi Feben kirjassa *Kun ruusu puhkeaa*; kun Archie epäröiden kysyy, eikö Febe sittenkin haluaisi mieluummin jatkaa lupaavasti alkanutta uraansa laulajattarena, Febe vastaa: "Tiedäthän, että linnut laulavat suloisimmin omassa pesässään".⁷⁴⁰

⁷³² Hume & Offen 1981, 285, 289.

⁷³³ Crow 1971, 40–41; Smuts (1959) 1974, 21; Hume & Offen 1981, 289; Mason 1995, 182–183.

⁷³⁴ Degler 1981, 381; ks. myös Crow 1971, 186, 322; Smuts (1959) 1974, 20–21; Schlereth 1992, 285–286; Prentice et al. 1996, 137.

⁷³⁵ Peterson 1982, 87–89; ks. myös Prentice et al. 1996, 146.

⁷³⁶ Norström 1976, 19.

⁷³⁷ Alcott (1876) 1992, 64.

⁷³⁸ Norström 1976, 19, 22–24, Edström 1984a, 22; Elbert 1984, 174.

⁷³⁹ Alcott (1870) 1990, 115; Alcott (1875) 1992, 131–132; Alcott (1886) 1992, 64. Aikakauden asenteista, ks. myös Degler 1981, 151

⁷⁴⁰ Alcott (1876) 1992, 229; ks. myös *ibid.*, 105.

Plumfieldin jatko-opistossakin kunnianhimoiset tytöt päättävät ammattihaaveensa sanoihin "kunnes menen naimisiin".⁷⁴¹ Jo pelkää Naninkin "haksahdavan" naimisiin, sillä se tietäisi lääketieteen opintojen katkeamista; pelko on kuitenkin aiheeton, sillä Nan on lujasti päättänyt pysyä naimattomana ja omistautua uralleen.⁷⁴²

Joitakin poikkeuksiakin Alcottilla tosin esiintyy. Amy esimerkiksi on taideharrastuksineen esimerkki siitä, miten "nainen saattaa olla hyvä puoliso ja äiti uhraamatta omia erityislahjojaan".⁷⁴³ Kyse ei kuitenkaan ole varsinaisesta palkkatyöstä. Jo sen sijaan on sekä perheenemäntä että kirjailija. Seuraavan sukupolven tytöistä Josiesta ja Bessistä kerrotaan lyhyesti kirjan epilogissa, että tytöistä molemmat toteuttivat haaveensa – Josiesta tuli näyttelijä ja Bessistä kuvataiteilija – ja kumpikin saavutti elämässään mainetta; molemmat solmivat myöhemmin avioliiton.⁷⁴⁴ Epilogi ei kuitenkaan kerro, saattoivatko tytöt jatkaa uraansa avioiduttuaan.

1900-luvun alussa kirjoitetut Montgomeryn tyttökirjat eivät tässä suhteessa juuri-kaan eroa Alcottin 1800-luvun jälkipuolen tyttökirjoista: Montgomerynkin kirjassa saa opettajan virka jäädä kotirouvan velvollisuuksien kutsuessa. Loppujen lopuksi koulutyttöinä niin kovin kunnianhimoisen Annan tarina ei paljon eroa 1800-luvun sankaritarten, esimerkiksi Katyn tarinasta: Annankin huikeat unelmat toteutuvat vain akateemisen sivistyksen hankkimiseen asti, mutta sen jälkeen Annan kehitystarinassa ja luonnekuvassa ilmenee selvä taantuma. Sarjan kahdessa viimeisessä osassa huomio siirtyy kokonaan Annan lapseen, sillä keski-ikäinen Anna ei enää ole kiinnostava hahmo tyttökirjan sankarittareksi; hänestä tulee vain taustalla silloin tällöin esiintyvä äiti.⁷⁴⁵ Anna vaihtaa itsenäisyytensä jopa ilomielin kotiäidin rooliin.⁷⁴⁶ Kaikki klassiset tyttökirjat romanti-soivatkin avioliittoa ja kotiäitinä oloa, ja Gillenin mukaan Montgomery itsekin piti vaimon ja äidin rooleja naisen tärkeimpinä rooleina, vaikka ei täysin uskonutkaan sukupuolenmukaiseen työnjakoon.⁷⁴⁷

Montgomeryn kirjoissa aletaan kuitenkin jo pitää luonnollisena, että tyttö hankkii itselleen jonkinlaisen ammatin, vaikka vain väliaikaisenkin. Avioliiton mahdollisuus ei vielä työtä aloiteltaessa häiritse omistautumista työlle, mutta myöhemmin avioliitto kuitenkin kutsuu tytön pois työmarkkinoilta omistautumaan perinteiseen tapaan miehelle,

⁷⁴¹ Alcott (1886) 1992, 158.

⁷⁴² Ibid., 8, 19, 107; ks. myös Matteson 2007, 418–419.

⁷⁴³ Alcott (1886) 1992, 19.

⁷⁴⁴ Ibid., 209.

⁷⁴⁵ Ks. myös Toijer-Nilsson 1979, 236.

⁷⁴⁶ Norström 1976, 23; Cadogan & Craig 1986, 109; vrt. Doody 2008, 46; Rossi-Keen 2008, 229, 232; Tunc 2013, 207.

⁷⁴⁷ Gillen 1976, 86, 88.

kodille ja lapsille.⁷⁴⁸ Esimerkiksi Yhdysvalloissa vuosisadan lopulla ja 1900-luvun alusakin vain murto-osa työssä käyvistä naisista oli naimisissa; palkkatyö oli Uuden naisen aikakaudellakin usein vain välivaihe nuoren, kouluja käyneen tytön elämässä ennen perheen perustamista.⁷⁴⁹ Eivät edes maailmansota ja kauan kaivattu äänioikeus tai naisten opiskelun lisääntyminen vuosisadan vaihteessa tuoneet tähän tilanteeseen olennaista muutosta; radikaalimpi muutos naisten osallistumisessa työmarkkinoille tapahtui vasta toisen maailmansodan jälkeen.⁷⁵⁰

4.4. Alcott, Montgomery, Jo March ja Emilia Starr: naiskirjailija ja oma huone

Kun kirjassa *Anna omassa kodissaan* tuore aviomies suvaitsee epäillä, että jonkun mielestä "tutkintonsa suorittanut maisteri, jonka kynän tuotteita kustantajat ovat alkanee arvostaa, tuhlaa elämänsä aloittelevan maalaislääkärin vaimona", vastaa tyytyväinen vaimo vähän samaan tapaan kuin Alcottin Febe Archielle: "Tiedät myös, että mieluummin olen vaimonasi haavemajassamme kuin kuningattarena palatsissa".⁷⁵¹ Luopuessaan urastaan Gilbertin ja perhe-elämän takia Anna noudattaa monista varhaisemmista tyttökirjoista tuttua kaavaa. Tästä huolimatta Montgomeryn kirjojen naiset ovat kuitenkin uudenlaisia vanhempien tyttökirjojen, esimerkiksi Susan Coolidgen kirjojen enkeleihin verrattuna. 1800-luvun tytön ei sopinut olla itsetietoinen ja ylpeä lahjakkuudestaan. "Aidoille naisille" ei sallittu kunnianhimoa, mutta Montgomeryn sankarittaret ovat kunnianhimoisia. He haluavat olla myös itsenäisiä ja riippumattomia. Anna ilmoittaa olevansa iloinen, jos voi tarvittaessa raivata tiensä omin voimin.⁷⁵² Emilialle on jo lapsena vastenmielistä se, että hän tuntee olevansa tädilleen "velvollisuus", ja hän haluaisi mieluummin itse ansaita leipänsä kuin ottaa vastaan armopaloja.⁷⁵³ Myöhemmin hän ansaitseekin kirjoituksillaan tarpeeksi pystyäkseen maksamaan koulutuksestaan aiheutuneet velkansa sukulaisilleen.⁷⁵⁴ Tämä piirre Montgomeryn kirjoissa on jo kovin erilainen kuin 1800-luvun keskiluokan ihannoima kuva naisista, vaimoista ja tyttäristä, perheen elättäjän eli miehen toimeentuloa statussymboleina.

⁷⁴⁸ Ks. myös Norström 1976, 26–27; Ørvig 1988, 238.

⁷⁴⁹ Ks. esim. Smuts (1959) 1974, passim; Degler 1981, 165, 345–395; Coontz 1988, 255–256, 261; Markkola 1990, 354–365, 382; Ollila 1990, 268; Prentice et al. 1996, 136, 146, 156, 163, 252; Errington 1997, 114, 122, 125–126; Lowe 1997, 261.

⁷⁵⁰ Esim. Lewis 1984, 148, 151–152, 218, 223; Kelly 1986, 141–142; Boxer & Quataert 1987c, 191; Gilbert 1987, 234–237, 244–245; Coontz 1988, 358; Prentice et al. 1996, 338; Bradbury 1997, 167; Lowe 1997, 256, 259–261.

⁷⁵¹ Montgomery (1917) 2002, 90; ks. myös Cadogan & Craig 1986, 98.

⁷⁵² Montgomery (1915) 2006, 128.

⁷⁵³ Montgomery (1923) 2006, 269.

⁷⁵⁴ Ks. Montgomery (1927) 2002, 46. Montgomery itsekin tunnettiin jo 21-vuotiaana kotisaarellaan "tyttöinä, joka kirjoittaa runoja ja tarinoita lehtiin ja saa siitä rahaa". Ks. esim. Toijer-Nilsson 1977, 95; Åhmansson 1991, 27.

Runotyttö Emilia on klassisten tyttökirjojen maailmassa muutenkin selvä poikkeus: ainoana tutkimieni kirjojen sankaritarista Emilian ei tarvitse aikuistuttuaankaan taipua liian suuriin kompromisseihin. Aikuisen Emilian elämää tosin synkistää tietoisuus siitä, että "Alppipolun huipulle" ei kiivetäkään tuossa tuokiossa.⁷⁵⁵ Mutta Emilia ei koskaan täysin "tiedosta rajoituksiaan" samaan tapaan kuin muut klassisten tyttökirjojen sankaritaret, vaikka ei kuvittelekaan olevansa Brontë tai Austen;⁷⁵⁶ Emilian kunnianhimoinen halu tehdä työtä ja menestyä valitsemassaan kutsumuksessa säilyy kirjasarjan loppuun asti.⁷⁵⁷ Vaikka Elisabet-täti sinnikkäästi yrittää saada Emilian luopumaan kirjoittamisesta, hänen ja suvun muiden viktoriaanien on lopulta annettava periksi.⁷⁵⁸ Emilian kunnianhimo onkin jo tyystin toisenlaista kuin aiempien tyttökirjojen sankaritarilla, ja ennakoiki varsinaisesti vasta 1960-luvulla nuortenkirjoihin satunnaisesti ilmestyviä kutsumustietoisten naisten kuvauksia.⁷⁵⁹

Emilia siis kapuaa Runotyttö-trilogiassa sinnikkäästi ylös "alppipolkua" maineeseen, ja myös Jo March kirjoittaa avioiduttuaankin: lastenkirjoja kirjoittava Jo ensin siivoaa ja käy sitten töihin.⁷⁶⁰ Kirjoittaminen onkin Alcottin ja Montgomeryn tyttökirjoissa ammatti, jota nainen voi jatkaa kotona jopa avioiduttuaan.⁷⁶¹ Nämä piirteet kirjoissa ovat pitkälti biografisia; Alcottin ja Montgomeryn tyttökirjoissaan kuvaamien Jon ja Emilian taustalla ovat kirjailijoiden itsensä tekemät valinnat.

Sekä Alcott että Montgomery – ja myös Susan Coolidge – olivat kaikki työtä tekeviä naisia: kaikki kirjailijoita, joiden maine perustuu tyttökirjoihin. Varakkaaseen perheeseen ja sukuun syntyneellä Coolidgella ei ollut elässään taloudellisia huolia, eikä hänen tarvinnut elättää itseään kirjallisilla töillään,⁷⁶² mutta Alcottin täytyi: tyttökirjoja kirjoittamalla Alcott hankki elatuksen itselleen ja myöhemmin myös muulle perheelleen. Alcott ei itse koskaan avioitunut, mutta oli vuodesta 1880 kuolemaansa asti kasvattiäitinä sisarentyttäreilleen Louisa May Nierikerille, jonka äiti May Alcott Nieriker oli kuollut synnytykseen Pariisissa vuonna 1879. Tyttökirjojensa tuloilla Louisa osti lisäksi

⁷⁵⁵ Montgomery (1925) 2002, 301.

⁷⁵⁶ Ibid., 32; ks. myös Gerson 2008, 68, 72–73.

⁷⁵⁷ Ks. esim. Montgomery (1927) 2002, 150–152; 160; ks. myös Weber 2002, 56.

⁷⁵⁸ Ks. myös Ørvig 1988, 197.

⁷⁵⁹ Voimakkaassa kutsumustietoisuudessaan Emilia muistuttaa paitsi toista 1900-luvun alun tyttökirjan sankaritarta, amerikkalaisen Jean Websterin nuorta orpokodin johtajatarta Sally McBridea (ks. Norström 1976, 29), myös huomattavasti myöhemmin nuortenkirjojen maailmaan ilmestyviä uranaisia; Toijer-Nilssonin mukaan oikeastaan vasta 1960-luvulta alkaen – ja silloinkin vain satunnaisesti – on nuortenkirjoissa alettu kuvata kutsumustietoisia naisia, jotka todella nauttivat tekemästään työstä ja pystyvät toisinaan onnistuneesti yhdistämään uran, avioliiton ja jopa äitiyden toisiinsa. Useimmiten ammatissa toimivat naiset kuvattiin kuitenkin vielä 1970-luvunkin nuortenkirjoissa kylmiksi ja itsekkäiksi. Toijer-Nilsson 1979, 77, 80, 226, 236–237.

⁷⁶⁰ Alcott (1886) 1992, 34–35; ks. myös Hallqvist 1951, 278; MacDonald 1983, 26, 43; Edström 1984a, 22; Elbert 1984, 220.

⁷⁶¹ Ks. myös Degler 1981, 379; Hume & Offen 1981, 280–282; Buchanan 1999, 156.

⁷⁶² Ørvig 1971, 158; Ørvig 1988, 139; Koivunen 1997, 36.

talon vanhemmilleen ja tuki taloudellisesti myös leskeksi jäänyttä Anna-sisartaan.⁷⁶³

Alcott kuvaa *Plumfieldin pojissa* alter egonsa Jon uraa:

Kun eräs kustantaja juuri silloin etsi julkaistavakseen tyttökirjoja, Jo kyhäsi käden käänteessä pienen tarinan oman sisarusparvensa nuoruudenaikaisista seikkailuista ja lähetti sen liikok- ja odottamatta koettelemaan onneaan.

... Hämmästykseseen Josephine Bhaer näki pienen purtensa palaavan satamaan liput liehuen ja tykit iloisesti jyskien. ... Ja tämän ensi menestyksen jälkeen kaikki sujui helposti. Jo koki pelkkää myötätuulta, ja jokainen uusi kirja auttoi eteenpäin niitä, joita hän rakasti ja joiden hyväksi teki työtä.⁷⁶⁴

Koivunen mainitseekin Alcottin olleen tyypillinen aikansa naiskirjailija: leipätaiteilija.⁷⁶⁵ Leipätaiteilija oli myös Montgomery, joka havaitsi pian ensimmäistensä jälkeen, että Anna-kirjat toivat perheeseen huomattavasti enemmän rahaa kuin mitä aviomies papinvirassaan ansaitsi.⁷⁶⁶ Kumpaisellekin kirjailijalle oli yhteistä, etteivät he itse arvostaneet tekemäänsä työtä – Jo March toteaa olevansa "vain kirjallinen puistotähti"⁷⁶⁷ – eivätkä olisi halunneet kirjoittaa yhtä kirjaa enempää luomistaan sankaritaristaan, mutta taipuivat kuitenkin kirjoittamaan yhä uusia jatko-osia lukijoiden ja kustantajan toivomuksesta. Molemmat olivat – sankaritartensa Jon ja Emilian lailla – ulottaneet haaveensa korkeammalle, ja pitivät yleisesti väheksytyä lastenkirjojen kirjoittamista lähes kiusallisena leipätyönä; kumpikin tunsu epäonnistuneensa pyrkimyksessään tulla merkittäväksi taiteilijaksi, mutta jatkoi kuitenkin ahkerasti tyttökirjojen kirjoittamista. Molemmat olivat lisäksi hankkineet tuloja myös muilla töillä: Alcott muun muassa sairaanhoitajana, seuraneitinä, kotiapulaisena, ompelijana, opettajana ja jopa näyttelijänä, ja Montgomery toimittajana ja opettajana. Alcott pysyi naimattomana, Montgomery jatkoi kirjoittamista avioituttuaan 33-vuotiaana pastori Ewan Macdonaldin kanssa, vaikka papin vaimon ja kirjailijan roolia olikin ilmeisesti vaikea yhdistää; velvollisuudentuntoinen papin rouva kirjoitti, kun muilta kiireiltään ehti.⁷⁶⁸ Tyttökirjojen kirjoittaminen ei kuitenkaan tyydyttänyt sen enempää Alcottia kuin Montgomeryakaan. Saxton esimerkiksi toteaa, että tyttökirjojen kirjoittaminen alkoi lopulta ahdistaa Alcottia: leipätyö rajoitti kirjailijan vapautta ja sai Alcottin tuntemaan itsensä oman ammattinsa van-

⁷⁶³ Ks. esim. Stern 1998, 40; Cheever 2007, 116–117, 170, 176–180, 188–191, 196–197; Matteson 2007, passim, erit. 244, 336, 368–369, 388, 393–394, 396, 399.

⁷⁶⁴ Alcott (1886) 1992, 31.

⁷⁶⁵ Koivunen 1997, 35; ks. myös Foster & Simons 1995, 88; Matteson 2007, 328–329, 332–333, 359.

⁷⁶⁶ Ks. esim. Ørvig 1988, 191, 195–196; ks. myös Prentice et al. 1996, 139; Gerson 2008, 70–74, 77.

⁷⁶⁷ Alcott (1886) 1992, 32.

⁷⁶⁸ Ks. esim. Gillen 1976, passim; Toijer-Nilsson 1977, 94; Ørvig 1988, 44–45, 190, 195–196; Åhmansson 1991, 22, 27–28, 35; Foster & Simons 1995, 20, 150–152; Koivunen 1997, 37; Chlebek 1999, 146; Rubio & Waterston 2005, 279; ks. myös Toft 1980, 143–149; Gerson 2008, 67, 69, 73; Ledwell & Mitchell 2013, 8. Alcottin pyrkimyksistä, ks. esim. Matteson 2007, erit. 377, 382, 417, 420–421, 427.

giksi.⁷⁶⁹ Myös Montgomeryn suurimmat haaveet kariutuivat ja kirjailija lopulta pettyi ja väsyi omaan työhönsä.⁷⁷⁰

Kirjoissaan Alcott ja Montgomery kuitenkin antavat sankaritartensa toteuttaa omia uravalintojaan. Emilia Starr tuntuu toteuttavan Montgomeryn omia haaveita suorastaan intohimoisen palavasti ja vievän ne pidemmälle kuin mihin kirjailija itse pystyi. Ilse suvaitsee joskus epäillä, että loppujen lopuksi tälle tyttökirjojen taiteilijattarelle ei merkitse mikään muu niin paljon kuin hänen luova työnsä.⁷⁷¹ Elizabeth Barrett Browningin runoa siteeraten Emilia itsekin tulee siihen lopputulokseen, että tärkeintä elämässä ja sen suurin lahja on sittenkin "lupa tehdä työtä".⁷⁷²

Vaikka tämä lupa tyttökirjan sankarittarella olisikin, työn tekemiselle saattaa kuitenkin toisinaan ilmetä esteitä aivan materiaalisella käytännön tasolla. Virginia Woolfin klassikkoteoksen julkaisun jälkeen naiskirjailijoiden yhteyteen on usein liitetty niin sanottu ”oman huoneen ongelma”. Tämä ongelma – naiskirjailijan käytännön mahdollisuudet työnsä tekemiseen⁷⁷³ – on esillä myös niin Alcottin ja Montgomeryn elämässä kuin kirjallisessa tuotannossa, joissa keskittyminen kirjoittamiseen ei koskaan ole kuvattu kovin helpoksi. Louisa Alcott itse aloitti kirjailijanuransa kotinsa ullakolla, kuten alter egonsa Jo; myöhemmin hän kuvaili, ettei hänellä koskaan ollut omaa työhuonetta ja että ”mikä tahansa paperi, kynä, rauhallinen soppa ja vanha kartta polvella kirjoituslustana” riittivät hänelle.⁷⁷⁴ Jo Marchilla on myöhemmin Plumfieldissa oma työhuoneensa, jonka hän aina siivoaa ennen kuin ryhtyy päiväurakkaansa, kirjoittamaan kolmekymmentä sivua ennen iltaa.⁷⁷⁵ Jolla on myös aviomies, professori Bhaer, joka on hyvin ymmärtäväinen ja sallii vaimolleen työrauhan. Jo ylistääkin aviomiestään:

– Jos kaikille naiskirjailijoille riittäisi aviomiehiksi sinunlaisiasi enkeleitä, niin he eläisivät kauemmin ja kirjoittaisivat enemmän. Vaikka ehkä siitä ei olisi maailmalle paljonkaan siunausta, moni meistä kirjoittaa jo nytkin ihan liikaa, mutisi Jo heilauttaen pölyhuiskua puolisonsa perään.⁷⁷⁶

Myös Lucy Maud Montgomerylla oli oma huoneensa, mutta työskentelyä häiritsivät papin rouvan velvollisuudet ja ajoittain jopa aviomies, mielenterveydellisistä ongelmista

⁷⁶⁹ Saxton 1978, 16, 300, 372; ks. myös Alcott (1886) 1992, 31; Foster & Simons 1995, 92, 105; Cheever 2007, 189, 191; Matteson 2007, 420–421.

⁷⁷⁰ Ørvig 1988, 191, 195; ks. myös Douglas 1999, 52; Gerson 1999, 51, 54, 60; Fiamengo 2005, 179, 184; Atkinson 2008, 273; Gerson 2008, passim, erit. 73–74, 76–77.

⁷⁷¹ Montgomery (1927) 2002, 117; ks. myös Sandman Lilius 1977, 51, 54; Ahola & Koskimies 2008, 242; Doody 2008, 25; Gerson 2008, 68–69; Warnqvist 2013, 237.

⁷⁷² Montgomery (1927) 2002, 97–98.

⁷⁷³ Ks. myös Hapuli & Leskelä-Kärki 2005, 71–73.

⁷⁷⁴ Ks. Stern 1998, 114, 205–206; ks. myös Matteson 2007, 119, 176–177, 334.

⁷⁷⁵ Alcott (1886) 1992, 35, 39.

⁷⁷⁶ Ibid., 35.

kärsinyt Ewan Macdonald.⁷⁷⁷ Montgomeryn päiväkirjojen sivuilta löytyy muun muassa kohtaus kulissien takaisesta avioliitosta, jossa huoneeseen rynnännyt aviomies keskeyttää vaimonsa työn ja "järjestää kohtauksen"; kohtauksen jälkeen, hetken itkettyään, Lucy Maud palaa työhönsä.⁷⁷⁸

Jonkinlainen ”oma huone” Alcottin ja Montgomeryn sankarittarille tyttökirjoissa kuitenkin löytyy, kuten löytyi kirjailijoille itselleenkin. Naiskirjailijan tarina on myös olennainen osa heidän tyttökirjojensa tematiikkaa. Montgomeryn Runotyttö-trilogiassa rakkaus on kirjasarjan viimeisen osan teemoista toinen; toinen on taiteilijan tarina. Kirjasarjan lopulla Emilia saa esikoisromaaninsa julkaistua ja valmistelea sitten häitään. Emilian tarina jää kesken ja loppu avoimeksi, mutta kirjan loppu ei missään kohdin anna ymmärtää, että Emilian ura kirjailijana päättyisi avioliittoon. Emilian tarinan voikin tulkita niin, että Montgomery osoittaa naisen voivan valita sekä avioliiton että uran menestyvänä kirjailijana, tosin ei täysin ilman uhrauksia.⁷⁷⁹ Emilia on lisäksi trilogian loppussa muuttamassa yhdessä Teddyn kanssa Prinssi Edwardin saarelta Montrealiin. Pidänkin Runotyttö-tarinaa tärkeimpänä poikkeuksena klassisten tyttökirjojen yleisestä linjasta: nainen ei Montgomeryn Runotyttö-trilogiassa tyydy vain muuttamaan lapsuudenkodistaan toiseen kotiin, vaan jatkaa jo aloittamaansa uraa, ja samalla, avioiduttuaankin, vaihtaa lapsuudenkotinsa uuteen, entistä avarampaan maailmaan.

⁷⁷⁷ Macdonaldin sairaus diagnosoitiin ”uskonnolliseksi melankoliaksi”. Montgomery kirjoitti päiväkirjassaan, että ”uskonnollinen melankolia” oli ”hyviä uutisia” verrattuna ”maanis-depressiiviseen mielisairauteen”, mitä hän oli pelännyt. Ks. Stefler 2002, 81. ”Melankoliasta” 1800-luvun sairautena, ks. myös Tuohela 2001, 60–61, 64.

⁷⁷⁸ Lainausta päiväkirjan sivulta: ”Ewan came up to our room this evening when I was trying to work and made a terrible scene. I am so sick of these scenes – twenty years of them. I cried a little and returned to my work.” Sit. Rubio & Waterston 2005, 289. Ks. myös Atkinson 2008, 274; Doody 2008, 28.

⁷⁷⁹ Ks. myös Åhmansson 1991, 35; Meyer 2008, 216–217.

5. LOPUKSI

Klassiset tyttökirjat muodostavat jo lähes 150-vuotisen perinteen, jolla on ollut vaikutus useaan aikuiseksi varttuneeseen naissukupolveen eri puolilla maailmaa: kirjasarjat ovat olleet merkittävä osa 1900-luvun naisten yhteistä perinnettä. Monille nykytyttöjen äideille, isoäideille ja isoäidin äideille sellaiset tyttökirjojen sankarittaret kuin Jo March, Anna Shirley ja Emilia Starr ovat olleet läheisiä esikuvia ja samastumiskohteita.

Koska en ole tutkinut tyttökirjojen reseptiota, minulla ei ole tarkkaa tietoa siitä, kuinka paljon tämän päivän tytöt lukevat klassisia tyttökirjoja tai miten he niihin ja niiden sankarittariin suhtautuvat. Klassiset tyttökirjat ovat joka tapauksessa olleet lähihistoriassa yhä ajankohtaisia – esimerkiksi Alcottin *Pikku naisia* on sovitettu uudelleen elokuvaksi ja Montgomeryn tarinoita tv-sarjoiksi 1990-luvulla. Kirjoista otetaan Suomessakin yhä uusia painoksia, ja Montgomeryn Anna-sarjasta kaksi osaa on suomennettu ensimmäistä kertaa vasta 2000-luvun alussa. Ilman tarkempaa reseptiotutkimustakin voi siis päätellä, että joku näitä kirjoja yhä ostaa ja ilmeisesti myös lukee. Uskonkin Elina Koivusen olevan oikeassa hänen todetessaan, että vanhojen tyttöromaanien parhaimmisto on säilynyt yhä uusien tyttöskupolvien lukemistona. "Limettakaramellien syvin olemus kiinnostaa vuosikymmenestä toiseen. Ja aivan varmasti ainakin muutama Uuden Kuun Emilian innoittama tyttö kirjoittaa tänäkin talvena päiväkirjaa tai runoja kynttilän valossa", Koivunen toteaa vuoden 1997 lehtiartikkelin lopussa.⁷⁸⁰

Naistutkimuksella ja sukupuolitutkimuksella on mahdollisuus nostaa naistutkijoiden ja myös naiskirjailijoiden aikaisempaa työtä marginaalista näkyväksi ja luoda samalla uudenlaisia traditioita ja linjoja tulevien seurattaviksi tai vastustettaviksi.⁷⁸¹ Olen itse tässä työssäni vastustanut pamflettikirjoitusta, joka 100 vuotta Louisa M. Alcottin *Pikku naisten* ja 60 vuotta L.M. Montgomeryn *Annan nuoruusvuodet* -kirjan ilmestymisen jälkeen niputti nämä kirjat kaikkien muiden varhaisempien tyttökirjojen kanssa yhteen kasaan "vaarallisiksi" roskakirjoiksi. Aika ajoin klassisia tyttökirjoja onkin väheksytty ja niitä on kutsuttu vanhentuneiksi "muinaismuistoiksi", joilla ei ole mitään kosketuspintaa nykymaailman ja nykylukijoiden kanssa. Tällaiset asenteet ja varoituksen sanat eivät kuitenkaan mitä ilmeisemmin ole tehonneet, sillä joistakin varhaisemmista tyttökirjoista on todellakin tullut "kuolemattomia klassikoita", jotka saavat yhä uusia lukijoita tämän päivän maailmassa, vaikka maailma tänään on kovin erilainen kuin maailma yli sata

⁷⁸⁰ Koivunen 1997, 39; ks. myös Epperly 2013, 42.

⁷⁸¹ Ks. Hapuli & Leskelä-Kärki 2005, 78.

vuotta sitten. Lukiessani joitakin uudempia kirjoituksia Alcottista ja Montgomerysta olen lisäksi alkanut pohtia kirjojen "vaarallisuutta" tarkoituksellisen vastakkaisesta näkökulmasta: jos tyttökirjaklassikot ovat vaarallisia, niin kenelle, kenen näkökulmasta ja miksi? Simone de Beauvoir on kertonut Alcottin Jo Marchin olleen hänelle tärkeä samastuskohde ja esikuva teini-iässä. Brenda R. Weber puolestaan kertoo artikkelissaan, miten hänen äitinsä aikoinaan ihmetteli, mistä tytär oli saanut "intellektuaalisen aggressiivisuutensa" ja vimmaisen kunnianhimonsa saada koulusta pelkästään kiitettäviä arvosanoja; Weberin mukaan äiti olisi ihmetellyt vielä enemmän, jos hän olisi vastannut saaneensa mallin Anna Shirleyltä, "harmittomien tyttökirjojen" sankarittarelta.⁷⁸² Pitäisinkin oman aikansa asenteita kuvastavina reliikkeinä – ja ehkäpä asenteiltaan suoraan vaarallisina – myös genren kirjat yhteen niputtavia tutkimuksia ja pamflettikirjoituksia, joiden kirjoittajat tuntuvat uskovan, että itsenäiseen ajatteluun täysin kykenemättömät nykytytöt ovat heti vaarassa taantua viktoriaanisiksi Aidoiksi naisiksi mikäli sattuvat lukemaan tyttökirjaklassikoita.

Tyttökirjoja on siis luettu ja myös tutkittu paljon, tavallisimmin kuitenkin genrenä. Toinen yleinen tutkimustapa on keskittyminen yhteen kirjailijaan kerrallaan, jolloin tutkimuskohteena on yleensä ollut kirjailijan tuotannon ohella olennaisesti kirjailija itse. Tällaista tutkimusta on tehty lähinnä Louisa M. Alcottista ja L.M. Montgomerysta. Vaikka klassisista tyttökirjoista on siis tehty jo lukuisia tutkimuksia, aihe ei ole vielä mitenkään loppuun käsitelty; esimerkiksi näkökulmaa tai tutkimuskohteina olevia kirjailijoita vaihtamalla tyttökirjojen genrestä voi yhä löytää runsaastikin uusia tutkimusaiheita. Alcott ja Montgomerykaan eivät ole mitenkään "puhki tutkittuja", sillä kummastakin kirjailijasta on moneksi, mistä kertoo myös tutkimuksissa esitettyjen tulkintojen kirjavuus. Molempien tuotantoa – yhdessä tai erikseen – voisi esimerkiksi tarkastella laajemmin mahdollistaen mukaan tästä työstä pois rajautuneen mentaalisen tilan, tunteiden historian tutkimuksen. Tunteiden maailmaan ja ihmissuhteiden tematiikkaan tyttökirjoissa liittyvät olennaisesti ystävyuden, rakkauden, seurustelun ja avioliiton, perheen sisäisten suhteiden ja vanhemmuuden kuvaukset tyttökirjoissa.

Yksi mahdollinen jatkotutkimuksen kohde voisi olla myös "tutkimuksen tutkimus" eli se, miten tyttökirjoihin on myöhemmin suhtauduttu ja mitä nämä kirjoitukset puolestaan kertovat omasta ajallisesta kontekstistaan. Tutkimuskohteena voisi olla esimerkiksi sukupuolittunut kirjallisuuskritiikki. Tyttökirjojen kirjallisen arvon vähättelyssä ja kyseenalaistamisessa on mielestäni – kuten myös ruotsalaisen Mary Ørvigin mielestä⁷⁸³ –

⁷⁸² Weber 2002, 49, 55; ks. myös Åhmansson 1991, 121.

⁷⁸³ Ks. Ørvig 1971, 143; Ørvig 1988, 16.

usein kysymys kritiikin ja arvostuksen sukupuolittuneisuudesta: siitä, minkälaiset aiheet, tematiikka ja miljöö ylipäänsä katsotaan "arvokkaaksi taiteeksi" tai vakavasti otettaviksi tutkimuskohteiksi – ja kenen näkökulmasta. Tyttökirjojen arvoahan on joidenkin tutkijoiden silmissä vähentänyt nimenomaan se, että kirjoissa kuvataan tyttöjen ja naisten elämää kodin "yksityisessä" piirissä. Voi kuitenkin kysyä, eikö tarina, jonka näyttämönä ovat kotien keittiöt ja olohuoneet, ole tutkimuskohteena yhtä arvokas ja tärkeä kuin johonkin "maskuliinisempaan" miljööseen sijoittuva tarina.

Tämän työni kohteena on siis ollut – nuortenkirjojen tutkimuksen yleisestä linjasta jonkin verran poiketen – kolmen kirjailijan keskeinen tuotanto. Louisa M. Alcottin ja L.M. Montgomeryn tyttökirjat ovat olleet työni keskeisimmät lähteet, Susan Coolidgen Katy-kirjat toimivat aikalaisensa Louisa Alcottin tuotannon rinnalla lähinnä vertailukohteina. Alunperin aikomukseni oli ottaa mukaan L.M. Montgomeryn rinnalle myös hänen aikalaisensa, amerikkalainen kirjailija Jean Webster ja tämän tyttökirjat, mutta Webster rajautui pois lähteistäni materiaalin liiallisen paisumisen vuoksi. Jean Websterin tuotanto olisikin täydentänyt ja mahdollisesti vahvistanut Montgomeryn kirjojen antamaa kuvaa 1900-luvun alun tyttökirjojen sankarittarista. Kuitenkin jo valitsemani kolme kirjailijaa ja heidän teoksensa kertovat mielestäni omaa tarinaansa naisen elämässä tapahtuneista muutoksista siirryttäessä 1860-luvulta 1920-luvulle ja naiseuden representaatioista tyttökirjaklassikoiden fiktiivisessä maailmassa. Katsonkin, että jo pelkästään Alcottin ja Montgomeryn tuotantoa tarkastelemalla voi löytää vastauksen johdannossa esittämäni kysymykseen: klassisten tyttökirjojen kautta on mahdollista seurata naiseuden määrittelyssä tapahtuneita muutoksia ja ennen kaikkea kehitystä kohti aiempaa suurempaa yksilöllisyyttä ja toimijuutta kodin ulkopuolisessa "julkisessa" maailmassa.

Klassinen tyttökirja välittää kuvan oman aikansa naisesta ja tämän elämästä. Kirjojen taustalla on nähtävissä aatetausta, joka oli ominainen viktoriaaniseksi kutsutulle aikakaudelle. Suhde aatteiden ja kirjailijoiden subjektiivisten valintojen välillä ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Lähdin työssäni olettamuksesta, että klassinen tyttökirja naisen elämää kuvatessaan on luonnollisestikin sidoksissa oman aikansa yleisiin käsityksiin naiseudesta. Kirjailijoiden teokset välittävät kuitenkin erilaisia suhtautumistapoja aikansa käsityksiin: Alcottilla, Coolidgella ja Montgomerylla on kaikilla ollut oma yksilöllinen tapansa reagoida aikansa ajatustapoihin, arvostuksiin ja konventioihin.

Kaikissa lähdekirjoissani tyttöjen kasvatuksessa tarjotaan perinteistä "aidon naisen" mallia tytöille ihanteeksi. Coolidgen kirjoissa tytöt vaikuttavat hyväksyvän tämän mallin kyseenalaistamatta. Coolidgen kirjoja voikin lukea representaatioina siitä ihanteesta, jota 1800-luvulla yleisesti tarjottiin kaikille naisille: Coolidgen kirjojen tytöt ja naiset

vaikuttavat tyytyväisiltä elämäänsä ihanteen luomissa rajoissa. Coolidge ei kuvaa tyytymättömyyttä eikä kapinointia, vaan asettuu tyttökirjoissaan tukemaan aikansa käsityksiä ainakin näennäisen vakuuttuneena siitä, että naisten todella tulisi pyrkiä täyttämään annetun ihannekuvan vaatimukset. Yksityiselämässään Coolidge eli Sarah Woolsey oli vakavarainen ja naimaton, matkusteli paljon ja eli muutenkin itsenäistä ja aikakautensa naiseksi harvinaislaatuista elämää; tyttökirjojensa sankarittarien luonnekuvissa hän kuitenkin ylistää lähes kriitikittömästi aikansa "aidon naisen" hyveitä. Susan Coolidgen kirjailijanimen taakse kätkeytyneen Sarah Chauncey Woolseyn henkilökohtaisista mielipiteistä ei juurikaan ole säilynyt tietoa jälkipolville. Lähdetietojen puuttuessa ei voi yksioikoisesti päätellä, että kirjailija Susan Coolidgen mielipiteet olisivat Woolseyn mielipiteitä. Coolidgen tyttökirjojen perusteella esimerkiksi 1800-luvun feministiset aatteet eivät kuitenkaan henkilökohtaisesti koskettaneet kirjailijaa – sillä mikäli näin olisi ollut, tämä ”aatteellisuus” olisi varmasti jättänyt ainakin joitakin jälkiä myös kirjoihin. Coolidge oli koko elämänsä – toisin kuin Louisa Alcott – hyvin toimeen tuleva ja riippumaton myös tyttökirjoilla saatavista lisätuloista, joten taustalla ei voi nähdä myöskään taloudellista motivaatiota, tarvetta "kosiskella" lukevaa yleisöä kirjojen myynnin varmistamiseksi. Ehkäpä Sarah Woolsey kuului siihen aikansa keskiluokkaisten naisten enemmistöön, joka ei ryhtynyt julkisesti kritisemaan aikansa diskurssissa esiintyviä käsityksiä, koska ei oman elämänsä henkilökohtaisella tasolla joutunut kokemaan noiden käsitysten vaikutusta erityisen negatiivisena. Tarkempien tietojen puuttuessa voikin kirjailijan omasta arvomaailmasta ja motiiveista tehdä korkeintaan "parhaaseen mahdolliseen selitykseen perustuvan valistuneen arvauksen".⁷⁸⁴

Kun Coolidgen rinnalle ottaa tarkasteltavaksi hänen aikalaisensa Louisa M. Alcottin tuotannon, todellisuutta idealisoiva kuva täydentyy kertomaan niistä 1800-luvun jälkipuoliskon naisista, jotka eivät tyytyneet vallinneiden käsitysten asettamiin rajoihin, vaan halusivat laajentaa piiriään kodin ulkopuolelle. Kirjailija itse kuvaa sankaritartensa – etenkin poikatyttö Jo Marchin – yrityksiä sopeutua vallitsevaan naiseuden ihanteeseen vaikeana prosessina. Alcottin tuotannon voikin nähdä representaationa todellisuudesta, jossa syntyi naisasialiike 1800-luvun USA:ssa.

Alcottin tuotannossa perinteisen naisihanteen lomaan punoutuu feministisiä ihanteita. Kirjoissa on myös jännitteitä, jotka syntyvät juuri kirjailijan feminismin ja aikakauden yleisen naisihanteen välisestä ristiriidasta: tämä ristiriita selittänee puolestaan sen,

⁷⁸⁴ Ks. Saarelainen 2012, 264. Elämäkertatietoa ja "arvauksia" Sarah Woolseysta ja "Susan Coolidgesta", ks. myös Foster & Simons 1995, 109–111, 121, 125.

miksi kirjallisuudentutkimuksen kentässä Alcottin tuotannosta ja erityisesti Jo Marchin henkilöahmasta on tehty toisistaan huomattavastikin poikkeavia tulkintoja.⁷⁸⁵

Toisin kuin Coolidgen kirjoista, Alcottin tyttökirjoista löytyy kahdenlaisia naistyypppejä: sekä 1800-luvun yleistä naiskuvaa edustavia ”aitoja naisia” että "naisasianaisia". Alcottin kirjoissa esittäytyy kompleksinen yksilö, naiskirjailija, joka on samanaikaisesti viktoriaanista "moraalivelliä nuorille tarjoava kirjallinen puistotähti"⁷⁸⁶ ja oman aikansa feministi. Alcottin kirjoissa naiset saattavat suhtautua elämäänsä ja oikeuksiinsa hyvin eri tavoin – erilaisia naistyypppejä löytyi myös viktoriaanisesta todellisuudesta. Louisa Alcott oli aikansa naisasianaisen tavoin kuitenkin vielä sidoksissa moniin aikansa käsitteisiin naisen roolista. Nykyajan perspektiivistä Alcottin kirjojen "feminismi" ei siis vaikuta kovinkaan radikaalilta, vaan se on varovaista ja konservatiivista: 1800-luvun loppupuolen naisasianaiset saattoivat olla teoissaan radikaaleja, mutta harvoin mielipiteissään. Feminismi kuitenkin näkyy Alcottin naiseuden representaatioissa, ja niissäkin kahdella eri tavalla. Ensinnäkin Alcottin "enkeleilläkin" on vikansa – Alcott ei koskaan esittele kirjojensa sankarittaria mustavalkoisesti kokonaan hyvinä tai pahoina. Toiseksi kaikkia hänen tyttöhahmojaan ei voi pitää lainkaan enkeleinä. Selvimmän poikkeuksen enkeleistä tekevät temperamenttiset, aktiiviset, itsetietoiset ja ajoittain jopa aggressiiviset poikatyöt, jotka toisinaan väittävät hyvinkin suoraan ja avoimesti aikansa kontekstia ja konventioita vastaan ja luovat "poikatyttöydellään" erilaista, aikansa yleistä käsitystä "naiseudesta" kyseenalaistavaa representaatiota sukupuolen rakentumisesta.

Alcottin kirjojen poikatyöt ja naisasianaiset raivaavat tietä seuraavan sukupolven "uusille naisille". Tämä kehitys näkyy myös Alcottin omassa tuotannossa: hänen kirjojensa toiselle tyttösuksupolvelle avautuvat jo paljon laajemmat mahdollisuudet itsensä ja haaveidensa toteuttamiseen kuin ensimmäisen tyttökirjan Marchin sisaruksille. Vielä selvemmin tämä kehitys kuitenkin näkyy siirryttäessä 1900-luvun alkupuolelle: Montgomeryn kirjat välittävät kuvaa muutoksesta, mutta samalla myös joidenkin arvojen ja rooli-odotusten kestävydestä. Naiseuden representaatio, jonka Montgomery kirjoissaan luo, on edellisten sukupolvien käsityksiin nähden huomattavan "moderni": "aidon naiseuden" taakka ei enää tunnu Montgomeryn sankaritar-ten luonnekuvissa samalla tapaa kuin varhaisemmissa tyttökirjoissa. Montgomeryn ei myöskään tarvitse Alcottin tavoin

⁷⁸⁵ Alcottin kirjojen kompleksisuus on avannut tutkijoille myös mahdollisuuden keskenään hyvinkin erilaisiin tulkintoihin hänen tyttökirjoistaan: esimerkiksi *Pikku naisia* on tulkittu heteroseksuaalisuuden kritiikin ja lesbolaisuuden näkökulmasta (Trites 1999), pedagogisen teorian representaationa (Laird 1999), uskonnollisena allegoriana (Phillips 1999) ja psykologisena kuvauksena murrosiän narsismista (Massé 1999). Myös Montgomeryn tuotantoa on tutkittu ja analysoitu 2000-luvulla monenlaisista eri näkökulmista. Ks. myös Garner 2013, 63–64; Ledwell & Mitchell 2013, 9.

⁷⁸⁶ Alcott (1886) 1992, 32.

korostaa sankarittariensa "poikamaisuutta", jotta nämä voisivat käyttäytyä perinteisistä rooliodotuksista poiketen. Kun Alcottin kirjoissa tyttöjä yhä muutetaan kasvatuksella ajan ihanteita vastaaviksi "aidoiksi naisiksi", Montgomeryn kirjoissa tytöt pitävät usein jo tiukasti kiinni omista ihanteistaan ja yksilöllisyydestään. Montgomeryn sankarittaret eivät myöskään enää liikoja murehdi sellaisia asioita kuin "hienolle naiselle sopiva käytös"; mallit eivät enää tule "aidon naisen" ihanteesta, vaan omaksutaan ennemmin "uuden naisen" stereotypiasta. Sukupuoli ei Montgomeryn kirjoissa kuitenkaan määrity yksinomaan "ulkopuolelta" annettujen mallien mukaisesti, vaan kirjojen tytöt ja naiset ovat myös uusintamassa naiseutta "olemalla oma itsensä". Montgomeryn sankarittarten voi myös sanoa tekevän tietä nykyajan fiktiivisille sankarittarille; siksipä ei monen nykytönkään liene vaikea samastua Montgomeryn tyttöjen henkilökohtaisiin ongelmiin.⁷⁸⁷

Mistään vallankumouksellisesta muutoksesta ei kuitenkaan ole kyse: kodin piiri on 1900-luvun alun tyttökirjoissakin edelleen naisen maailman ydinaluetta. Sekä Alcott että Montgomery ylistävät perhe-elämää lämpimillä koti-idyllien kuvauksilla. Avioliitto ja ura tuntuvat lisäksi olevan kaikissa tyttökirjoissa lähes poikkeuksetta naisen elämässä toisensa poissulkevia vaihtoehtoja; Montgomeryn tyttökirjat eivät tässä suhteessa juurikaan eroa Alcottin – tai Coolidgen – 1800-luvun jälkipuolen tyttökirjoista.

Montgomeryn kirjoissa naisen maailma on kuitenkin laajentunut ulos ympäröivään yhteiskuntaan ja osittain myös miesten reviiereille. Maailman avartuminen tulee selvästi esille vertailtaessa Montgomeryn tyttökirjoja Coolidgen ja Alcottin kirjoihin. Coolidgen kirjoissa näkyy maailman jakautuminen julkiseen ja yksityiseen; nainen on sulkeutunut lähes kokonaan kodin seinien sisäpuolelle tai ainakin pääasiassa sisätiloihin. Suljetussa miljöössä Coolidgen kirjojen sankarittarilla ei ole juurikaan mahdollisuuksia aktiiviseen toimijuuteen kotimiljööseen ulkopuolella tai ympäröivän todellisuuden tutkimiseen ja analysoimiseen, vaan Carrin tytöt voivat ilmeisesti vain mukautua aikansa yleisten käsitysten asettamiin ehtoihin ja Aidon naisen rooliin. Coolidgen kirjojen miljööseen verrattaessa Alcottin tyttökirjoissa näyttäytyy puolestaan kaksi maailmaa: naisten ja kodin piiri ja välähdyksinä myös kodin ulkopuolinen miesten julkinen maailma. Alcottin naiset eivät ole kokonaan piiloutuneet omaan naisten maailmaansa, ja haaveilevat paosta kodin seinien ulkopuolelle; kovin suuria mahdollisuuksia tuon haaveen realisoimiseen ei kirjoissa kuitenkaan naisille tarjoudu.

Montgomeryn kirjojen "uudet naisetkin" ovat ikään kuin kahden maailman välissä: heitä vastassa on edellisen sukupolven, "viktoriaanien", arvot ja asenteet, joita vastaan

⁷⁸⁷ Ks. myös Ahola & Koskimies 2008, 239, 244; Samigorganroodi 2013, 184; Tunc 2013, 204–206, 211–212; Warnqvist 2013, 236.

Montgomeryn tytöt tämän tästä kapinoivat. Toisinaan Montgomeryn sankarittaret uskaltautuvat myös rohkeasti rikkomaan perinteisiä rajoja. Montgomeryn naisilla onkin aiempaa selvästi paremmat mahdollisuudet toimia aktiivisesti myös kodin piirin ulkopuolella: Montgomeryn tyttökirjoissaan kuvaama miljöö on jo kokonainen maailma pienoisuudessa, ei vain miesten maailmasta erotettu erillinen naisten piiri. 1800-luvun tyttökirjoista Montgomeryn kirjoihin siirryttäessä tyttökirjojen näyttämöt muuttuvat suljetusta naisten piiristä yhä selvemmin ihmisten keskenään jakamaksi yhteiseksi maailmaksi.

Naiseuden representaatioissa tapahtuvista muutoksista mielestäni tärkein on kirjojen kuvastama tyttöjen itseluottamuksen kasvu. Entisten ihanteiden – kärsivällisyyden, vaatimattomuuden ja hyveellisyyden – tilalle on Montgomeryn kirjoissa tullut uusia ihanteita: yksilöllisyys, itsetunto ja oman itsensä toteuttaminen. Naisten taistelua oman yksilöllisyyden puolesta voi siis seurata myös klassisista tyttökirjoista. Jo Alcottin sankarittarilla on jonkinlainen mahdollisuus valita toisaalta perheidyllin ja perinteisen roolin, toisaalta yksilöllisyyden ja oman itsensä toteuttamisen välillä. Montgomeryn sankarittaret ovat itsetietoisina, kunnianhimoisina ja itsenäisyyteen pyrkivinä individualisteina kuitenkin jo aivan toisenlaisia sankarittaria kuin 1800-luvun tyttökirjojen enkelit tai enkeleiksi pyrkivät ja kehittyvät poikatyöt.

Judith Butlerin teos vuodelta 1990, *Gender Trouble: the Subversion of Identity*, kyseenalaisti biologisen sukupuolen olemassaolon pysyvänä identiteettinä ja samalla, nimensä mukaisesti, kumosi tuon identiteetin. Tässä "identiteetin vallankumouksessa" ei kuitenkaan ollut kysymys siitä, että Butler olisi kieltänyt identiteetin olemassaolon sinänsä, vaan sen problematisoinnista, miten sukupuoli ja siihen liittyvä identiteetti määrittyy ja kenellä on valta tai oikeus tuon identiteetin määrittämiseen. Postmodernissa ajattelussakin yksilö on edelleen yksilö, mutta yksilöä ei määritä ulkoa käsin kyseenalaistamaton hegemoninen käsitejärjestelmä.⁷⁸⁸ Yksilö ja "identiteetin ongelma" ovat mielestäni varsin keskeisesti läsnä myös tyttökirjojen tematiikassa, joissa olennaiseksi tulee nimenomaan se, määrittykö identiteetti ulkoa käsin, yhteiskunnan vallitsevista käsityksistä ja malleista, vai sisältä, jolloin se rakentuu tytön ja naisen itseymmärryksestä ja omasta kokemuksesta käsin. Näkemykseni on, että itsetietoisuuden ja yksilöllisyyden merkityksen lisääntyvä korostuminen klassisten tyttökirjojen tematiikassa kuvastaa olennaisesti niin naiseuden representaatioissa tapahtuneen muutoksen taustaa kuin sen keskeisintä sisältöä: oman identiteetin löytymistä.

⁷⁸⁸ Kaartinen & Korhonen 2005, 31–32.

LÄHDELUETTELO

1. LÄHTEET

- Alcott, Louisa M.: *Pikku naisia*. Alkuteos: Little Women (1868). Suom. Tyyni Haapanen. 14. painos (1. suomenkielinen painos 1916). WSOY, Juva 1986.
Viimevuotiset ystävämme. Alkuteos: Good Wives (1869). Suom. Annikki Haahti. 6. painos. WSOY, Juva 1989.
Pikku miehiä. Alkuteos: Little Men (1871). Suom. Wille Hynynen. 10. painos. WSOY, Juva 2000.
Plumfieldin pojat. Alkuteos: Jo's Boys (1886). Elma ja Aarni Voipion uudistettu ja lyhennetty suomennos. 7. painos (1. painos 1919). WSOY, Juva 1992.
Tytöistä parhain. Alkuteos: An Old Fashioned Girl (1870). Lyyli Reijosen uudistettu suomennos. 12. painos. WSOY, Juva 1990.
Kahdeksan serkusta. Alkuteos: Eight Cousins (1875). Suom. Ville Hynynen. 11. painos (1. painos 1917). WSOY, Juva 1992.
Kun ruusu puhkeaa. Alkuteos: Rose in Bloom (1876). Suom. Alli Wierheimo. 11. lyhennetty ja kieliasultaan uudistettu painos. WSOY, Juva 1992.
- Coolidge, Susan: *Katyn toimet*. Alkuteos: What Katy Did (1872). Suom. Sirkka Rapola. Teoksen vuonna 1933 julkaistun ensimmäisen painoksen mukainen laitos. Otava, Keuruu 1994.
Katy koulussa. Alkuteos: What Katy Did at School (1873). Suom. Kersti Bergroth. Teoksen vuonna 1933 julkaistun toisen painoksen mukainen laitos. Otava, Keuruu 1994.
Katyn myöhemmät toimet. Alkuteos: What Katy Did Next (1886). Suom. Sirkka Rapola. Teoksen vuonna 1934 julkaistun ensimmäisen painoksen mukainen laitos. Otava, Keuruu 1994.
Clover. Alkuteos: Clover (1888). Suom. Sirkka Rapola. Teoksen vuonna 1934 julkaistun ensimmäisen painoksen mukainen laitos. Otava, Keuruu 1994.
Alppilaakson maja. Alkuteos: In the High Valley (1890). Suom. Sirkka Rapola. Teoksen vuonna 1935 julkaistun ensimmäisen painoksen mukainen laitos. Otava, Keuruu 1994.
- Montgomery, L.M.: *Annan nuoruusvuodet*. Alkuteos: Anne of Green Gables (1908). Suom. Hilja Vesala (uudistettu ja tarkistettu suomennos 1961). 19. painos (1. painos 1920). WSOY, Porvoo 2002.
Anna ystävämme. Alkuteos: Anne of Avonlea (1909). Suom. Hilja Vesala. (uudistettu ja tarkistettu suomennos 1961). 17. painos (1. painos 1921). WSOY, Juva 2002.
Annan unelmavuodet. Alkuteos: Anne of the Island (1915). Suom. Toini Kalima (uudistettu ja tarkistettu suomennos 1962). 18. painos (1. painos 1921). WSOY, Juva 2006.
Anna omassa kodissaan. Alkuteos: Anne's House of Dreams (1917). Suom. Hilja Waldén (uudistettu ja tarkistettu suomennos 1963). 14. painos (1. painos 1922). WSOY, Juva 2002.
Sateenkaarinoitko. Alkuteos: Rainbow Valley (1919). Suom. Alli Wierheimo (uudistettu suomennos 1964). 13. painos (1. painos 1925). WSOY, Juva 2008.
Kotikunnaan Rilla. Alkuteos: Rilla of Ingleside (1921). Suom. Kerttu Piskonen (lyhennetty suomennos 1962). 10. painos (1. painos 1962). WSOY, Juva 2002.
Pieni runotyttö. Alkuteos: Emily of New Moon (1923). Suom. I.K. Inha. (uudistettu suomennos 1961). 17. painos (1. painos 1928). WSOY, Juva 2006.
Runotyttö maineen polulla. Alkuteos: Emily Climbs (1925). Suom. I.K. Inha. 11. painos (1. painos 1948). WSOY, Juva 2002.
Runotyttö etsii tähteään. Alkuteos: Emily's Quest (1927). Suom. Laine Järventaus-Aav. 10. painos (1. painos 1949). WSOY, Juva 2002.

2. TUTKIMUSKIRJALLISUUS

- Ahola, Suvi & Koskimies, Satu (toim.): *Uuden kuun ja Vihervaaran tytöt. Lucy M. Montgomeryn Runotyttö- ja Anna-kirjat suomalaisten naislukijoiden suosikkeina*. Tammi, Hämeenlinna 2005.
- Ahola, Suvi & Koskimies, Satu: *Love and Controversy for Over Eighty Years: Anne, Emily, and Finnish Women: An Interview. Storm and dissonance: L.M. Montgomery and Conflict*. Ed. by Jean Mitchell. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle 2008, 238–244.
- Akamatsu, Yoshiko: *Japanese Readings of Anne of Green Gables. L.M. Montgomery and Canadian Culture*. Ed. by Irene Gammel and Elizabeth Epperly. University of Toronto Press, Toronto 1999, 201–212.
- Alberghene, Janice M. & Clark, Beverly Lyon: Introduction. *Little Women and the Feminist Imagination. Criticism, Controversy, Personal Essays*. Ed. by Janice M. Alberghene and Beverly Lyon Clark. Children's literature and culture vol. 6. Garland reference library of the humanities vol. 1974. Garland, New York 1999, xv–liv.

- Ambjörnsson, Gunilla & Ikonen, Tuula & Vajjärvi, Kari: *Kulttuuririhkamaa lapsille*. Tammi, Helsinki 1968.
- Arnaud-Duc, Nicole: *The Law's Contradictions. A History of Women in the West. IV: Emerging Feminism from Revolution to World War*. (Orig. *Storia delle donne in Occidente, vol. IV, L'Ottocento*. 1991. Translated from the French by Arthur Goldhammer). Ed. by Geneviève Fraisse and Michelle Perrot. The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts & London, England 1993, 80–113.
- Aromaa, Vuokko: Tyttöikä – tuulenpyörre ja tosipaikka. *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Toim. Kari Immonen. Otava. Keuruu 1990, 91–203.
- Atkinson, Sarah Clair: "You D – D Idiot!" What L.M. Montgomery's Silent Heroines Really Want to Say. *Storm and dissonance: L.M. Montgomery and Conflict*. Ed. by Jean Mitchell. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle 2008, 263–277.
- Auerbach, Nina: *Austen and Alcott on Matriarchy: New Women or New Wives?* Novel 10 (Fall 1976), 6–26.
- Avery, Gillian: *Childhood's Pattern. A Study of the Heroes and Heroines of Children's Fiction*. Hodder and Stoughton, Leicester 1975.
- Banner, Lois W.: *American beauty*. The University of Chicago Press, Chicago and London 1983.
- Beauvoir, Simone de: *Toinen sukupuoli*. Alkuteos: *Le deuxième sexe I et II* (1949). Suom. Annikki Suni. Kirjayhtymä, Jyväskylä 1980.
- Berg, Barbara J.: *The Remembered Gate: Origins of American Feminism*. Oxford University Press, Oxford 1980 (copyright 1978).
- Bland, Lucy: *Marriage Laid Bare: Middle-class Woman and Marital Sex 1880s–1914. Labour and Love. Women's Experience of Home and Family 1850–1940*. Ed. by Jane Lewis. Blackwell. Oxford 1987 (copyright 1986), 123–146.
- Boxer, Marilyn & Quataert, Jean H.: Introduction. Restoring Women to History. *Connecting Spheres. Women in the Western World, 1500 to the Present*. Ed. by Marilyn J. Boxer and Jean H. Quataert. Oxford University Press, New York 1987a, 3–17.
- Boxer, Marilyn & Quataert, Jean H.: Overview, 1750–1890. *Connecting Spheres. Women in the Western World, 1500 to the Present*. Ed. by Marilyn J. Boxer and Jean H. Quataert. Oxford University Press, New York 1987b, 95–135.
- Boxer, Marilyn & Quataert, Jean H.: Overview, 1890 to the Present. *Connecting Spheres. Women in the Western World, 1500 to the Present*. Ed. by Marilyn J. Boxer and Jean H. Quataert. Oxford University Press, New York 1987c, 187–222.
- Bradbury, Bettina: Women's Workplaces: The Impact of Technological Change on Working-Class Women in the Home and in the Workplace in Nineteenth-Century Montreal. *Rethinking Canada. The Promise of Women's History*. Ed. by Veronica Strong-Boag and Anita Clair Fellman. Third edition. Oxford University Press, Toronto 1997, 154–169.
- Braden, Donna R.: *Leisure and Entertainment in America. Based on the Collections of Henry Ford Museum & Greenfield Village*. Henry Ford Museum & Greenfield Village, Chicago 1988.
- Buchanan, Roberta: *Reflection Piece – 'I Wrote Two Hours This Morning and Put Up Grape Juice in the Afternoon': The Conflict between Woman and Writer in L.M. Montgomery's Journals. L.M. Montgomery and Canadian Culture*. Ed. by Irene Gammel and Elizabeth Epperly. University of Toronto Press, Toronto 1999, 153–158.
- Butler, Judith: *Hankala sukupuoli. Feminismi ja identiteetin kumous*. Alkuteos: *Gender Trouble. Feminism, and the Subversion of Identity* (1990). Suom. Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi. Gaudeamus, Tampere 2006.
- Cadogan, Mary & Craig, Patricia: *You're a Brick, Angela! The Girl's Story 1839–1985*. Victor Gollancz Ltd, London 1986 (first published 1976; postscript 1985).
- Calder, Jenni: *Women and Marriage in Victorian fiction*. Thames and Hudson, London 1976.
- Cawelti, John G.: *Adventure, Mystery and Romance. Formula Stories as Art and Popular Culture*. University of Chicago Press, Chicago 1976.
- Cheever, Susan: *American Bloomsbury: Louisa May Alcott, Ralph Waldo Emerson, Margaret Fuller, Nathaniel Hawthorne, and Henry David Thoreau: Their Lives, Their Loves, Their Work*. Simon & Schuster Paperbacks, New York 2007 (copyright 2006).
- Chlebek, Diana Arlene: The Canadian Family and Female Adolescent Development during the 1930s: *Jane of Lantern Hill. L.M. Montgomery and Canadian Culture*. Ed. by Irene Gammel and Elizabeth Epperly. University of Toronto Press, Toronto 1999, 145–152.
- Clarkson, Adrienne: Foreword. *L.M. Montgomery and Canadian Culture*. Ed. by Irene Gammel and Elizabeth Epperly. University of Toronto Press, Toronto 1999, ix–xii.
- Collins-Gearing, Brooke: Narrating the "Classic" on Stolen Ground: *Anne of Green Gables. Anne around the World: L.M. Montgomery and Her Classic*. Ed. by Jane Ledwell and Jean Mitchell. McGill-Queen's University Press, Montreal 2013, 164–178.

- Coontz, Stephanie: *The Social Origins of Private Life: A History of American Families 1600–1900*. Verso, London 1988.
- Corbin, Alain: The Secret of the Individual. *A History of Private Life. IV: From the Fires of Revolution to the Great War*. Ed. by Michelle Perrot. Philippe Ariès and Georges Duby, General Editors. (*Histoire de la vie Privée, vol. 4, De la Revolution à la Grande Guerre*. 1987. Translated by Arthur Goldhammer.) The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts & London, England 1990a, 457–547.
- Corbin, Alain: Intimate Relations. *A History of Private Life. IV: From the Fires of Revolution to the Great War*. Ed. by Michelle Perrot. Philippe Ariès and Georges Duby, General Editors. (*Histoire de la vie Privée, vol. 4, De la Revolution à la Grande Guerre*. 1987. Translated by Arthur Goldhammer.) The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts & London, England 1990b, 549–613.
- Corbin, Alain: Cries and Whispers. *A History of Private Life. IV: From the Fires of Revolution to the Great War*. Ed. by Michelle Perrot. Philippe Ariès and Georges Duby, General Editors. (*Histoire de la vie Privée, vol. 4, De la Revolution à la Grande Guerre*. 1987. Translated by Arthur Goldhammer.) The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts & London, England 1990c, 615–667.
- Craik, Jennifer: *The Face of Fashion. Cultural Studies in Fashion*. Routledge, London and New York 1994.
- Crow, Duncan: *The Victorian Woman*. George Allen & Unwin Ltd, London 1971.
- Davidson, Caroline: *A Woman's Work is never Done. A history of housework in the British Isles 1650–1950*. Chatto & Windus, London 1986 (copyright 1982).
- Davis, Natalie Zemon: 'Women's History' in Transition: The European Case. *Feminism and History*. Ed. by Joan Wallach Scott. Oxford Readings in Feminism. Oxford University Press, Oxford 1997 (copyright 1996), 79–104.
- Degler, Carl N.: *At Odds: Women and the Family in America from the Revolution to the Present*. Oxford University Press, Oxford and New York 1981 (copyright 1980).
- Devereux, Cecily: 'See my Journal for the full story': Fictions of Truth in *Anna of Green Gables* and L.M. Montgomery's Journals. *The Intimate Life of L.M. Montgomery*. Ed. by Irene Gammel. University of Toronto Press, Toronto 2005, 241–257.
- Doody, Margaret: L.M. Montgomery: The Darker Side. *Storm and dissonance: L.M. Montgomery and Conflict*. Ed. by Jean Mitchell. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle 2008, 25–49.
- Douglas, Ann: Introduction to *Little Women*. *Little Women and the Feminist Imagination. Criticism, Controversy, Personal Essays*. Ed. by Janice M. Alberghene and Beverly Lyon Clark. Children's literature and culture vol. 6. Garland reference library of the humanities vol. 1974. Garland, New York 1999, 43–62.
- Dyhouse, Carol: Mothers and Daughters in the Middle-Class Home, c. 1870–1914. *Labour and Love. Women's Experience of Home and Family 1850-1940*. Ed. by Jane Lewis. Blackwell, Oxford 1987 (copyright 1986), 27–47.
- Edström, Vivi: Louisa Alcott. *De skrev för barn. Porträtt av 15 klassiska barnboksförfattare*. Red. av Carl-Agnar Lövgren. Berlings, Lund 1977, 7–16.
- Edström, Vivi: Värderingar i ungdomslitteraturen. *Ungdomsboken. Värderingar och mönster*. Red. av Vivi Edström och Kristin Hallberg. Liber förlag, Stockholm 1984a, 11–51.
- Edström, Vivi: Fångenskapssymboler i ungdomsboken. *Ungdomsboken. Värderingar och mönster*. Red. av Vivi Edström och Kristin Hallberg. Liber förlag, Stockholm 1984b, 69–96.
- Egoff, Sheila: *The Republic of Childhood. A critical guide to Canadian children's literature in English*. Oxford University Press, Toronto 1967.
- Elbert, Sarah: *A Hunger for Home. Louisa May Alcott and Little Women*. Temple University Press, Philadelphia 1984.
- Epperly, Elizabeth R: The Visual Imagination of L.M. Montgomery. *Making Avonlea. L.M. Montgomery and Popular Culture*. Ed. by Irene Gammel. University of Toronto Press, Toronto 2002, 84–98.
- Epperly, Elizabeth R: Lasting Images of *Anne of Green Gables*. *Anne around the World: L.M. Montgomery and Her Classic*. Ed. by Jane Ledwell and Jean Mitchell. McGill-Queen's University Press, Montreal 2013, 35–44.
- Erismann, Fred & Sutherland, Zena: Barnboken i USA. (Children's Literature in the United States. Översatt av Ulla Fröderström.) *Barnlitteratur – Orientering och forskning*. Rabén & Sjögren, Falköping 1986.
- Errington, Elizabeth Jane: Ladies' Academies and 'Seminaries of Respectability': Training 'Good' Women of Upper Canada. *Rethinking Canada. The Promise of Women's History*. Ed. by Veronica Strong-Boag and Anita Clair Fellman. Third edition. Oxford University Press, Toronto 1997, 112–134.

- Fetterley, Judith: *Little Women: Alcott's Civil War. Little Women and the Feminist Imagination. Criticism, Controversy, Personal Essays*. Ed. by Janice M. Alberghene and Beverly Lyon Clark. Children's literature and culture vol. 6. Garland reference library of the humanities vol. 1974. Garland, New York 1999, 27–41.
- Fiamengo, Janice: Towards a Theory of the Popular Landscape in *Anne of Green Gables. Making Avonlea. L.M. Montgomery and Popular Culture*. Ed. by Irene Gammel. University of Toronto Press, Toronto 2002, 225–237.
- Fiamengo, Janice: '... the refuge of my sick spirit ...': L.M. Montgomery and the Shadows of Depression. *The Intimate Life of L.M. Montgomery*. Ed. by Irene Gammel. University of Toronto Press, Toronto 2005, 170–186.
- Foster, Shirley & Simons, Judy: *What Katy Read. Feminist Re-Readings of 'Classic' Stories for Girls*. MacMillan Press Ltd, Basingstoke 1995.
- Franck, Marketta: *Waatteen Wiesti ja Wiettelys eli pukeutumisen historiaa kivikaudelta nykypäivään*. Nukke- ja pukumuseo, Tampere 1997.
- Frever, Trinna S.: Out the Open Window: Avoidance as Conflict Resolution in L.M. Montgomery's Short Fiction. *Storm and dissonance: L.M. Montgomery and Conflict*. Ed. by Jean Mitchell. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle 2008, 247–262.
- Gammel, Irene: Making Avonlea: An Introduction. *Making Avonlea. L.M. Montgomery and Popular Culture*. Ed. by Irene Gammel. University of Toronto Press, Toronto 2002a, 3–13.
- Gammel, Irene: Safe Pleasures for Girls: L.M. Montgomery's Erotic Landscapes. *Making Avonlea. L.M. Montgomery and Popular Culture*. Ed. by Irene Gammel. University of Toronto Press, Toronto 2002b, 114–127.
- Gammel, Irene & Epperly, Elizabeth: L.M. Montgomery and the Shaping of Canadian Culture. *L.M. Montgomery and Canadian Culture*. Ed. by Irene Gammel and Elizabeth Epperly. University of Toronto Press, Toronto 1999, 3–13.
- Garner, Barbara Carman: A Century of Critical Reflection on *Anne of Green Gables. Anne around the World: L.M. Montgomery and Her Classic*. Ed. by Jane Ledwell and Jean Mitchell. McGill-Queen's University Press, Montreal 2013, 63–80.
- Gerson, Carole: 'Dragged at Anne's Chariot Wheels.' The Triangle of Author, Publisher, and Fictional Character. *L.M. Montgomery and Canadian Culture*. Ed. by Irene Gammel and Elizabeth Epperly. University of Toronto Press, Toronto 1999, 49–63.
- Gerson, Carole: *Anne of Green Gables Goes to University: L.M. Montgomery and Academic Culture. Making Avonlea. L.M. Montgomery and Popular Culture*. Ed. by Irene Gammel. University of Toronto Press, Toronto 2002, 17–31.
- Gerson, Carole: L.M. Montgomery and the conflictedness of a woman writer. *Storm and dissonance: L.M. Montgomery and Conflict*. Ed. by Jean Mitchell. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle 2008, 67–80.
- Gilbert, Sandra M: Soldier's Heart: Literary Men, Literary Women, and the Great War. *Connecting Spheres. Women in the Western World, 1500 to the Present*. Ed. by Marilyn J. Boxer and Jean H. Quataert. Oxford University Press, New York 1987, 232–245.
- Gillen, Mollie: *The Wheel of Things. A biography of L.M. Montgomery, author of Anne of Green Gables*. Harrap, London 1976 (first published 1975).
- Gittings, Christopher: Melodrama for the Nation: *Emily of New Moon. Making Avonlea. L.M. Montgomery and Popular Culture*. Ed. by Irene Gammel. University of Toronto Press, Toronto 2002, 186–200.
- Goodman, Russell: *Transcendentalism*. Stanford Encyclopedia of Philosophy. First published Thu Feb 6, 2003, substantive revision Wed Aug 12, 2015. <http://plato.stanford.edu/entries/transcendentalism/> [Haettu 16.10.2016]
- Grönstrand, Heidi: Suuresta maailmasta kodin lämpöön. *Paikkoja ja tiloja suomalaisessa kirjallisuudessa*. Toim. Kaisa Kurikka. Turun yliopisto, Taiteiden tutkimuksen laitos Sarja A N:o 37, Turku 1998, 81–100.
- Hall, Catherine: The Sweet Delights of Home. *A History of Private Life. IV: From the Fires of Revolution to the Great War*. Ed. by Michelle Perrot. Philippe Ariès and Georges Duby, General Editors. (*Histoire de la vie Privée, vol. 4, De la Revolution à la Grande Guerre*. 1987. Translated by Arthur Goldhammer.) The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts & London, England 1990, 47–93.
- Hall, Catherine: Gender Divisions and Class Formation in the Birmingham Middle Class, 1780–1850. *The Houses of History. A Critical Reader in Twentieth-century History and Theory*. Selected and introduced by Anna Green and Kathleen Troup. Manchester University Press, Guilford and King's Lynn 1999, 263–276.
- Hallqvist, Britt G: *Askungens önskedröm. En återblick på några gamla flickböcker*. Bonniers Litterära Magasin 1951, 276–282.

- Halttunen, Karen: *Confidence Men and Painted Women. A Study of Middle-class Culture in America, 1830–1870*. Yale University Press, New Haven 1982.
- Hapuli, Ritva & Leskelä-Kärki, Maarit: Kirjallisia edelläkävijöitä. Virginia Woolf, oma huone ja naisten traditiot. *Avaintekstejä kulttuurihistoriaan*. Toim. Hanna Järvinen ja Kimi Kärki. Cultural History – Kulttuurihistoria 6. Turun yliopisto, Tampere 2005, 69–80.
- Himmelfarb, Gertrude: *Marriage and Morals among the Victorians and other Essays*. I. B. Tauris & Co Ltd, London 1989 (copyright 1975).
- Hingston, Kylee-Anne: Montgomery's "Imp": Conflicting representations of Illness in L.M. Montgomery's *The Blue Castle*. *Storm and dissonance: L.M. Montgomery and Conflict*. Ed. by Jean Mitchell. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle 2008, 194–208.
- Holmes, Nancy: How Green is *Green Gables*? An Ecofeminist Perspective on L.M. Montgomery. *Storm and dissonance: L.M. Montgomery and Conflict*. Ed. by Jean Mitchell. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle 2008, 373–390.
- Howe, Daniel Walker: *American Victorianism as a Culture*. American Quarterly December 1975, vol. XXVII, Number 5, 511–532.
- Hume, Leslie Parker & Offen, Karen M: The Adult Woman: Work. Introduction. *Victorian Women. A documentary account of Women's lives in Nineteenth-century England, France and the United States*. Ed. by Erna Olafson Hellerstein, Leslie Parker Hume and Karen M. Offen. Stanford University Press, Stanford, California 1981, 272–291.
- Huhtanen, Päivi: Anna Shirleyn esteettiset nuoruusvuodet. *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 34*. Toim. Auli Viikari. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Pieksämäki 1982, 195–220.
- Janeway, Elizabeth: *Meg, Jo, Beth, Amy and Louisa*. The New York Times Book Review, September 29, 1968, 42–46.
- Jones, Caroline E: "Nice Folks": L.M. Montgomery's Classic and Subversive Inscriptions and Transgressions of Class. *Anne around the World: L.M. Montgomery and Her Classic*. Ed. by Jane Ledwell and Jean Mitchell. McGill-Queen's University Press, Montreal 2013, 133–146.
- Josefsson, Birgitta: Läsning för unga flickors hjärta och förstånd. *Kvinnornas Litteraturhistoria del 2: 1900-talet*. Red. av Ingrid Holmquist och Ebba Witt-Brattström. Författarförlaget, Malmö 1983, 250–273.
- Kaartinen, Marjo & Korhonen, Anu: *Historian kirjoittamisesta*. Kirja-Aurora, Turku 2005.
- Kaledin, Eugenia: *Louisa May Alcott: Success and the sorrow of self-denial*. Women's Studies 1978, vol. 5, 251–263.
- Kaplan, E. Ann: *Motherhood and Representation. The Mother in Popular Culture and Melodrama*. Routledge, London and New York 1992.
- Kelly, Joan: *Women, History and Theory. The Essays of Joan Kelly*. The University of Chicago Press, Chicago & London 1986 (copyright 1984).
- Kelly, R. Gordon: Human Nature in Three Late Nineteenth Century American Children's Novels. *The Portrayal of the Child in Children's Literature (La Représentation de l'Enfant dans la Littérature d'Enfance et de Jeunesse)*. International Research Society on Children's Literature – Société Internationale de Recherche en Littérature d'Enfance et de Jeunesse. Ed. by Denise Escarpit. K. G. Saur, München 1985, 249–257.
- Kessler, Deirdre: L.M. Montgomery and the Creation of Prince Edward Island. *L.M. Montgomery and Canadian Culture*. Ed. by Irene Gammel and Elizabeth Epperly. University of Toronto Press, Toronto 1999, 229–234.
- Keyser, Elizabeth Lennox: "The Most Beautiful Things in All the World"? Families in *Little Women*. *Little Women and the Feminist Imagination. Criticism, Controversy, Personal Essays*. Ed. by Janice M. Alberghene and Beverly Lyon Clark. Children's literature and culture vol. 6. Garland reference library of the humanities vol. 1974. Garland, New York 1999, 83–96.
- Koivunen, Elina: *Herkät sankarittaret. Maailma muuttuu – mutta tyttökirjojen sankarittaret lumoavat aina vain*. Kotiliesi 2/1997, s. 34–39.
- Kokkonen, Sara: *Kapina ja kaipuu. Kultaiset tyttökirjaclassikot*. Avain, Printon Trükikoda Viro 2015.
- Kopisto, Sirkka: *Muodin vuosikymmenet. Dress and Fashion 1810–1910*. Museovirasto, Vammala 1991.
- Korppi-Tommola, Aura: Naisten kasvatuksen ja koulutuksen tutkimus. *Naiskuvista todellisuuteen. Tutkimusnäkökulmia naishistoriaan*. Toim. Päivi Setälä. Oy Gaudeamus Ab, Hämeenlinna 1984, 136–151.
- Kortelainen, Anna: *Päivä naisten paratiisissa*. WSOY, Porvoo 2005.
- Kurikka, Kaisa: Opaskartaksi antologiaan. *Paikkoja ja tiloja suomalaisessa kirjallisuudessa*. Toim. Kaisa Kurikka. Turun yliopisto, Taiteiden tutkimuksen laitos Sarja A N:o 37, Turku 1998, 7–11.

- Käppeli, Anne-Marie: Feminist Scenes. *A History of Women in the West. IV: Emerging Feminism from Revolution to World War.* (Orig. *Storia delle donne in Occidente, vol. IV, L'Ottocento.* 1991. Translated from the French by Arthur Goldhammer). Ed. by Geneviève Fraisse and Michelle Perrot. The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts & London, England 1993, 482–514.
- Lahtinen, Anu: Sukupuolten monisävyinen historia. *Tanssiva mies, pakinoiva nainen: sukupuolten historiaa.* Toim. Anu Lahtinen. Turun historiallinen yhdistys ry, Turun yliopisto, Saarijärvi 2001, 9–15.
- Laird, Susan: Learning from Marmee's Teaching. Alcott's Response to Girls' Miseducation. *Little Women and the Feminist Imagination. Criticism, Controversy, Personal Essays.* Ed. by Janice M. Alberghene and Beverly Lyon Clark. Children's literature and culture vol. 6. Garland reference library of the humanities vol. 1974. Garland, New York 1999, 285–321.
- Laitinen, Riitta: Johdanto tilan kokemisen kulttuurihistoriaan. *Tilan kokemisen kulttuurihistoriaa.* Toim. Riitta Laitinen. Cultural History – Kulttuurihistoria 4, Turun yliopisto, Vantaa 2004, 1–13.
- Lappalainen, Päivi: Uhattu koti. *Paikkoja ja tiloja suomalaisessa kirjallisuudessa.* Toim. Kaisa Kurikka. Turun yliopisto, Taiteiden tutkimuksen laitos Sarja A N:o 37, Turku 1998, 101–137.
- Lappalainen, Päivi: Yhdestä kahdeksi vai kahdesta yhdeksi? Tyttöjen sarjakirjat naiseuden neuvottelu-paikkoina. *Populaarin lumo – mediat ja arki.* 3. painos. Turun yliopiston taiteiden tutkimuksen laitos, Mediatutkimus, Sarja A N:o 46, Turku 2001, 307–321.
- Lehnert, Gertrud (toim.): *1900-luvun muodin historia.* (Alkuteos: *Geschichte der Mode des 20. Jahrhunderts.* Suom. Kirsi Niemi). Könemann, Köln 2001 (copyright 2000).
- Ledwell, Jane & Mitchell, Jean: Introduction. *Anne around the World: L.M. Montgomery and Her Classic.* Ed. by Jane Ledwell and Jean Mitchell. McGill-Queen's University Press, Montreal 2013, 3–24.
- Lewis, Jane: *Women in England 1870-1950: Sexual Divisions and Social Change.* Wheatsheaf Books / Indiana University Press 1984.
- Lowe, Donald M.: *History of Bourgeois Perception.* The University of Chicago Press, Chicago 1982.
- Lowe, Graham S.: Women, Work, and the Office: The Feminization of Clerical Occupations in Canada, 1901–1931. *Rethinking Canada. The Promise of Women's History.* Ed. by Veronica Strong-Boag and Anita Clair Fellman. Third edition. Oxford University Press, Toronto 1997, 253–270.
- Macdonald, Jennie: "I just love pretty clothes": Considering the Sartorial in *Anne of Green Gables.* *Anne around the World: L.M. Montgomery and Her Classic.* Ed. by Jane Ledwell and Jean Mitchell. McGill-Queen's University Press, Montreal 2013, 245–261.
- MacDonald, Ruth K: *Louisa M. Alcott.* Northeastern University Twayne Publishers, Boston 1983.
- Markkola, Pirjo: "Pirtissä ja pellolla, kotona ja konttorissa". *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit.* Toim. Kari Immonen. Otava. Keuruu 1990, s. 91–203.
- Martin-Fugier, Anne: Bourgeois Rituals. *A History of Private Life. IV: From the Fires of Revolution to the Great War.* Ed. by Michelle Perrot. Philippe Ariès and Georges Duby, General Editors. (*Histoire de la vie Privée, vol. 4, De la Révolution à la Grande Guerre.* 1987. Translated by Arthur Goldhammer.) The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts & London, England 1990, 261–337.
- Mason, Michael: *The Making of Victorian Sexuality.* Oxford University Press, Oxford 1995 (copyright 1994).
- Massé, Michelle A: Songs to Aging Children: Louisa May Alcott's March Trilogy. *Little Women and the Feminist Imagination. Criticism, Controversy, Personal Essays.* Ed. by Janice M. Alberghene and Beverly Lyon Clark. Children's literature and culture vol. 6. Garland reference library of the humanities vol. 1974. Garland, New York 1999, 323–346.
- Matteson, John: *Eden's Outcasts: The Story of Louisa May Alcott and Her Father.* W.W. Norton & Company, New York 2007.
- May, Elaine Tyler: *Great Expectations. Marriage and divorce in post-Victorian America.* The University of Chicago Press. Chicago 1981 (copyright 1980).
- Mayeur, Françoise: The Secular Model of Girls' Education. *A History of Women in the West. IV: Emerging Feminism from Revolution to World War.* (Orig. *Storia delle donne in Occidente, vol. IV, L'Ottocento.* 1991. Translated from the French by Arthur Goldhammer). Ed. by Geneviève Fraisse and Michelle Perrot. The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts & London, England 1993, 228–245.
- McKenzie, Andrea: Women at War: L.M. Montgomery, The Great War, and Canadian Cultural Memory. *Storm and dissonance: L.M. Montgomery and Conflict.* Ed. by Jean Mitchell. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle 2008, 83–108.
- McMaster, Juliet: Taking Control: Hair Red, Black, Gold, and Nut-Brown. *Making Avonlea. L.M. Montgomery and Popular Culture.* Ed. by Irene Gammel. University of Toronto Press, Toronto 2002, 58–71.

- Meyer, Susan: The Fresh-Air Controversy, Health, and Art in L.M. Montgomery's *Emily* novels. *Storm and dissonance: L.M. Montgomery and Conflict*. Ed. by Jean Mitchell. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle 2008, 209–220.
- Meyer, Susan: Writing after *Anne*: L.M. Montgomery's Influence on Canadian Children's Literature. *Anne around the World: L.M. Montgomery and Her Classic*. Ed. by Jane Ledwell and Jean Mitchell. McGill-Queen's University Press, Montreal 2013, 262–280.
- Miettinen; Sari: Hankala tyttö! Poikatyttö queer-lapsuuden kulttuurinen mahdollisuus. *Nainen kulttuurissa, kulttuuri naisessa*. Toim. Viola Parente-Câpková, Heidi Grönstrand, Ritva Hapuli ja Kati Launis. Cultural History – Kulttuurihistoria 13, Turun yliopisto, Turku 2015, 57–79.
- Mikkola, Marja-Leena: Runotyttö ja minä. *Lapsuuden rajamaat*. Toim. Ismo Loivamaa, Marjo Partti ja Ritva-Liisa Pihljerta. WSOY, Juva 1990, 158–166.
- Moers, Ellen: *Literary Women*. The Women's Press, Aylesbury 1980 (copyright 1963).
- Nenola, Aili: Kuolema kohtaa naisen. *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Toim. Kari Immonen. Otava. Keuruu 1990, 421–504.
- Nord, Deborah Epstein: *Walking the Victorian Streets. Women, Representation, and the City*. Cornell University Press, Ithaca and London 1995.
- Norström, Barbro: *Under trycket från det passande. Om uppfostran, yrkesliv och kärlek i den äldre flickbokslitteraturen*. Bibliotekshögskolan, Borås 1976.
- Oakley, Ann: *Woman's Work: the Housewife, Past and Present*. Vintage Books, New York 1976 (copyright 1974).
- O'Day, Rosemary, *The Family and Family Relationships, 1500-1900. England, France and the United States of America*. Macmillan, Basingstoke 1994.
- Oinonen, Paavo & Mähkä, Rami: Fiktio kulttuurihistorian tutkimuksen lähteenä ja kohteena. *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Toim. Asko Nivala & Rami Mähkä. Cultural History – Kulttuurihistoria 10, Turun yliopisto, Turku 2012, 271–303.
- Ollila, Anne: Perhe – ura vai vankila. *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Toim. Kari Immonen. Otava. Keuruu 1990, 263–347.
- Ollila, Anne: *Kirjoituksia kulttuurista, sukupuolesta ja historiasta*. Historiallinen Arkisto 132, SKS, Vantaa 2010.
- Perrot, Michelle: Roles and Characters. *A History of Private Life. IV: From the Fires of Revolution to the Great War*. Ed. by Michelle Perrot. Philippe Ariès and Georges Duby, General Editors. (*Histoire de la vie Privée, vol. 4, De la Revolution à la Grande Guerre*. 1987. Translated by Arthur Goldhammer.) The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts & London, England 1990a, 165–259.
- Perrot, Michelle: At Home. *A History of Private Life. IV: From the Fires of Revolution to the Great War*. Ed. by Michelle Perrot. Philippe Ariès and Georges Duby, General Editors. (*Histoire de la vie Privée, vol. 4, De la Revolution à la Grande Guerre*. 1987. Translated by Arthur Goldhammer.) The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts & London, England 1990b, 341–357.
- Perrot, Michelle: Stepping Out. *A History of Women in the West. IV: Emerging Feminism from Revolution to World War*. (Orig. *Storia delle donne in Occidente, vol. IV, L'Ottocento*. 1991. Translated from the French by Arthur Goldhammer). Ed. by Geneviève Fraisse and Michelle Perrot. The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts & London, England 1993, 449–481.
- Peterson, Barbara: The Emergence of the Modern Woman. *The Evolution of Mass Culture in America 1877 to the Present*. Ed. by Gerald R. Baydo. Forum Press, Saint Louis 1982, 81–100.
- Pihlainen, Kalle: Kaunokirjallisen tiedon käyttö historiantutkimuksessa – esimerkkinä Josef Skvoreckýn *Ihmismielten insinööri. Hetkiä historiassa*. Toim. Henri Terho. Turun yliopisto, Cultural History – Kulttuurihistoria 2, Hämeenlinna 2002, 345–371.
- Phillips, Anne K: The Prophets and the Martyrs: Pilgrims and Missionaries in *Little Women* and *Jack and Jill*. *Little Women and the Feminist Imagination. Criticism, Controversy, Personal Essays*. Ed. by Janice M. Alberghene and Beverly Lyon Clark. Children's literature and culture vol. 6. Garland reference library of the humanities vol. 1974. Garland, New York 1999, 213–236.
- Poe, K.L.: Who's Got the Power? Montgomery, Sullivan, and the Unsuspecting Viewer. *Making Avonlea. L.M. Montgomery and Popular Culture*. Ed. by Irene Gammel. University of Toronto Press, Toronto 2002, 145–159.
- Pollock, Linda A.: *Forgotten Children. Parent-child relations from 1500 to 1900*. Cambridge University Press, Cambridge 1983.
- Prentice, Alison & Bourne, Paula & Brandt, Gail Guthbert & Light, Beth & Mitchinson, Wendy & Black, Naomi: *Canadian Women. A History*. Second edition. Harcourt Brace & Company, Toronto 1996.

- Prycer, Melissa: The Hectic Flush: The Fiction and Reality of Consumption in L.M. Montgomery's Life. *The Intimate Life of L.M. Montgomery*. Ed. by Irene Gammel. University of Toronto Press, Toronto 2005, 258–272.
- Riley, Denise: Does A Sex Have a History? *Feminism and History*. Ed. by Joan Wallach Scott. Oxford Readings in Feminism. Oxford University Press, Oxford 1997 (copyright 1996), 17–33.
- Robinson, Laura M: 'A Born Canadian': The Bonds of Communal Identity in *Anne of Green Gables* and *A Tangled Web*. *L.M. Montgomery and Canadian Culture*. Ed. by Irene Gammel and Elizabeth Epperly. University of Toronto Press, Toronto 1999, 19–30.
- Rossi-Keen, Pamela: Sustainable Dissonance: Becoming-Anne through L.M. Montgomery's and Kevin Sullivan's *Anne of Green Gables*. *Storm and dissonance: L.M. Montgomery and Conflict*. Ed. by Jean Mitchell. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle 2008, 221–237.
- Rubio, Mary & Waterston, Elizabeth: Untangling the Web: L.M. Montgomery's Later Journals and Fiction, 1929–1939. *Intimate Life of L.M. Montgomery*. Ed. by Irene Gammel. University of Toronto Press, Toronto 2005, 273–290.
- Saarelainen, Juhana: Konteksti ja kontekstualisoiminen. *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Toim. Asko Nivala & Rami Mähkä. Cultural History – Kulttuurihistoria 10, Turun yliopisto, Turku 2012, 244–268.
- Salmi, Hannu: *Vuosisadan lapset. 1800-luvun kulttuurihistoria*. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja n:o 60, Turku 2002.
- Samigorganroodi, Gholamreza: Teaching and Reading *Anne of Green Gables* in Iran, the Land of Omar Khayyam. *Anne around the World: L.M. Montgomery and Her Classic*. Ed. by Jane Ledwell and Jean Mitchell. McGill-Queen's University Press, Montreal 2013, 181–191.
- Sandman Lilius, Irmelin: *Anne, Emily och Lucy Maud. Om L.M. Montgomerys flickböcker*. *Horisont* 1977:4, 49–55.
- Saxton, Martha: *Louisa May. A Modern Biography of Louisa May Alcott*. Andre Deutsch, London 1978 (copyright 1977).
- Schlereth Thomas J.: *Victorian America. Transformations in Everyday Life 1876–1915*. HarperPerennial, New York 1992 (copyright 1991).
- Scott, Joan Wallach: Introduction. *Feminism and History*. Ed. by Joan Wallach Scott. Oxford Readings in Feminism. Oxford University Press, Oxford 1997a (copyright 1996), 1–13.
- Scott, Joan Wallach: Gender: A Useful Category of Historical Analysis. *Feminism and History*. Ed. by Joan Wallach Scott. Oxford Readings in Feminism. Oxford University Press, Oxford 1997b (copyright 1996), 152–180.
- Seifert, Martina: Conflicting Images: *Anne of Green Gables* in Germany. *Storm and dissonance: L.M. Montgomery and Conflict*. Ed. by Jean Mitchell. Cambridge Scholars Publishing, Newcastle 2008, 328–343.
- Shilton, Wendy: *Anne of Green Gables* as Centre and Circumference. *Anne around the World: L.M. Montgomery and Her Classic*. Ed. by Jane Ledwell and Jean Mitchell. McGill-Queen's University Press, Montreal 2013, 120–130.
- Shorter, Edward: *A History of Women's Bodies*. Penguin books, Harmondsworth 1984 (copyright 1982).
- Smuts, Robert W.: *Women and Work in America*. Schocken Books. New York 1974 (copyright 1959.)
- Sorfleet, John Robert: Montgomery, L(ucy) M(aud). *Twentieth Century Children's Writers*. Ed. by Tracy Chevalier. St. James Press, London 1989 (first published 1978), 690–691.
- Spacks, Patricia Meyer: *The Female Imagination. A literary and psychological investigation of women's writing*. Alfred A. Knopf, New York 1975.
- Stern, Madeleine B.: *Louisa May Alcott*. University of Oklahoma Press, Norman, Oklahoma 1971 (copyright 1950).
- Stern, Madeleine B: *Louisa May Alcott. From Blood & Thunder to Hearth & Home*. Northeastern University Press, Boston 1998.
- Sugars, Cynthia: "Matthew's school of critics": Learning to Read *Anne of Green Gables*. *Anne around the World: L.M. Montgomery and Her Classic*. Ed. by Jane Ledwell and Jean Mitchell. McGill-Queen's University Press, Montreal 2013, 106–119.
- Susina, Jan: Men and *Little Women*: Notes of a Resisting (Male) Reader. *Little Women and the Feminist Imagination. Criticism, Controversy, Personal Essays*. Ed. by Janice M. Alberghene and Beverly Lyon Clark. Children's literature and culture vol. 6. Garland reference library of the humanities vol. 1974. Garland, New York 1999, 161–172.
- Toft, Herdis: *Pigen i historien – historien i pigebogen*. GMT, Kongerslev 1980.
- Toijer-Nilsson, Ying: Lucy Maud Montgomery. *De skrev för barn. Porträtt av 15 klassiska barnboksörfattare*. Red. av Carl-Agnar Lövgren. Berlings, Lund 1977, 89–104.
- Toijer-Nilsson, Ying: *Berättelser för fria barn: könsroller i barnboken*. Stegelands, Stockholm 1979 (copyright 1978).

- Tomasek, Kathryn Manson: A Greater Happiness: Searching for Feminist Utopia in *Little Women*. *Little Women and the Feminist Imagination. Criticism, Controversy, Personal Essays*. Ed. by Janice M. Alberghene and Beverly Lyon Clark. Children's literature and culture vol. 6. Garland reference library of the humanities vol. 1974. Garland, New York 1999, 237–259.
- Townsend, John Rowe: *Written for Children. An Outline of English-language Children's Literature*. Penguin books, Aylesbury 1983 (copyright 1965).
- Trillin, Calvin: Anne of Red Hair: What Do the Japanese See in *Anne of Green Gables*? *L.M. Montgomery and Canadian Culture*. Ed. by Irene Gammel and Elizabeth Epperly. University of Toronto Press, Toronto 1999, 213–221.
- Trites, Roberta Seelinger: "Queer Performances": Lesbian Politics in *Little Women*. *Little Women and the Feminist Imagination. Criticism, Controversy, Personal Essays*. Ed. by Janice M. Alberghene and Beverly Lyon Clark. Children's literature and culture vol. 6. Garland reference library of the humanities vol. 1974. Garland, New York 1999, 139–160.
- Tunc, Tanfer Emin: Teaching *Anne* and *Antonia* in Turkey: Feminist Girlhood in L.M. Montgomery's *Anne of Green Gables* and Willa Cather's *My Antonia*. *Anne around the World: L.M. Montgomery and Her Classic*. Ed. by Jane Ledwell and Jean Mitchell. McGill-Queen's University Press, Montreal 2013, 200–215.
- Tuohela, Kirsi: Miesten heikkoja kohtia. Sairastamisen sukupuolittuneisuus 1800-luvun lopun kulttuurissa. *Tanssiva mies, pakinoiva nainen: sukupuolten historiaa*. Toim. Anu Lahtinen. Turun historiallinen yhdistys ry, Turun yliopisto, Saarijärvi 2001, 46–68.
- Walkowitz, Judith R: Dangerous Sexualities. *A History of Women in the West. IV: Emerging Feminism from Revolution to World War*. (Orig. *Storia delle donne in Occidente, vol. IV, L'Ottocento*. 1991.) Ed. by Geneviève Fraisse and Michelle Perrot. The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts & London, England 1993, 369–398.
- Walvin, James: *A Child's World. A Social History of English Childhood 1800-1914*. Penguin Books, Harmondsworth 1982.
- Warnqvist, Åsa: "I experienced a light that became a part of me": Reading *Anne of Green Gables* in Sweden. *Anne around the World: L.M. Montgomery and Her Classic*. Ed. by Jane Ledwell and Jean Mitchell. McGill-Queen's University Press, Montreal 2013, 228–242.
- Watters, David H: "A Power in the House": *Little Women* and the Architecture of Individual Expression. *Little Women and the Feminist Imagination. Criticism, Controversy, Personal Essays*. Ed. by Janice M. Alberghene and Beverly Lyon Clark. Children's literature and culture vol. 6. Garland reference library of the humanities vol. 1974. Garland, New York 1999, 185–212.
- Weber, Brenda R: Confessions of a Kindred Spirit with an Academic Bent. *Making Avonlea. L.M. Montgomery and Popular Culture*. Ed. by Irene Gammel. University of Toronto Press, Toronto 2002, 43–57.
- Welter, Barbara: A Cult of True Womanhood: 1820–1860. *The American Family in Social-historical Perspective*. Ed. by Michael Gordon. (Second edition). St. Martin's Press, New York 1978, 313–333.
- Werkmäster, Barbro: *Barnbokens kvinna*. *Forskning & Framsteg* 1977:7, 28–31.
- White, Hayden: The Fictions of Factual Representation. *The Houses of History. A Critical Reader in Twentieth-century History and Theory*. Selected and introduced by Anna Green and Kathleen Troup. Manchester University Press, Guilford and King's Lynn 1999, 214–229.
- Virtanen, Keijo: Teollisuuden ja kulttuurin vallankumous. *Maaailman historian pikkujättiläinen*. Päätoimittaja Seppo Zetterberg. WSOY, Porvoo 1996 (ensimmäinen painos 1988), 724–809.
- Åhmansson, Gabriella: *A Life and Its Mirrors: A Feminist Reading of L.M. Montgomery's Fiction*. Volume 1. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Anglistica Upsaliensia 74. Almqvist & Wicksell, Uppsala 1991.
- Österlund, Mia: Kaunokirjallisuuden tyttölaboratorio. *Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen*. Toim. Karoliina Ojanen, Heta Mulari & Sanna Aaltonen. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 113. Vastapaino, Tampere 2011, 213–248.
- Ørving, Mary: *Den internationella flickboken i svensk tappning*. Fataburen 1971, 143–168.
- Ørving, Mary: *Flickboken och dess författare. Ur flickläsnings historia*. Gidlunds, Värnamo 1988.